Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

j-Ltn
347

1999

43926-Ա.Հ.

ՊՕՓԱԶԻՕ

ՏԱՆՕՐԻԿ

ԱՋԱՑ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՏՈՐ Բ

ԻԶՄԻՐ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. ՄԱՄԱԼՈՑ

Գին երկու հատորին 4 մէճիտ

ՀՔ 350

347-00

գ-

ՑԱՌԱԶԱՐԱՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

Կը կարծէք, սիրելի և սիրասուն տիկիններ, թէ նահանձու մահաչունչ և կատաղի հովը միայն բարձր տեղերը իր բռնութիւնը կը բանեցընէ, ինչպէս որ շատ լուսաւորեալ մարդերէ միշտ լսած և անձամբ ևս կարդացած էի լաւագոյն հեղինակներու մէջ. բայց այսօր այնպէս չեմ կարծեր, վասն զի փորձառութեանս հակառակը տեսայ, պարապ տեղ ուղիղ ճամբան բռնեցի և քնդունայն ամենէ ցած ու մենաւոր տեղերը քնտրեցի, չկրցայ նախանձու կատղութենէն պրծիլ. պարապ տեղ մանրավէպներ հրատարակեցի միայն ամենապարզ ու ամենէ քնտանի և արձակ լեզուվ. այդ անողոք մոլեգնութեան բարկութիւնը դարձեալ դրդռեցի. Սակայն այդ Պարկան վայրապար իր օձերը ինծի դէմ արձակեց, անոնց ոչ խայթերը և ոչ շչիւնները չկրցան իմ ձեռնարկութիւնը ի կախ ձգել. սկսած գործս շարունակեցի. Իմ աշխատութեան՝ ինծի դէմ յարուցած հալածանքներու մէջ տեսակ մը մխիթարութիւն իսկ գտայ. վասն զի, ինչպէս որ խմաստուն մարդիկ քսած են՝ միայն առանց արժանիքի ու առանց տաղանդի հեղինակները հանգիստ կը ձգուին։

Պիտի հաւատաք, Տիկիններ, եթէ ձեզի քսեմ թէ իմ բանադատներէս շատերը՝ զձեզ սիրուն գտնելուս համար՝ դիս յանցաւոր կը դատեն, պնդելով թէ զձեզ ղուարճացընելը, ձեզ հաճելի ըլլալը և ձեր հրապոյրները հռչակելը պատիւ չբերեր ինձ։ —Ի՞նչ սխալ կար-

ծիք: Ոմանք ալ աւելի շրջահայեաց գտնուելով՝ կը կարծեն թէ իմ տարիքով մարդու չվայելէր քնաւ այս օրինակ պզտիկ բաներով զբաղիլ, և թէ չատ չատ՝ երիտասարդներու կ'ըլլի այսչափ երկար տանն սիրահարութեանց վրայ խօսիլ ու ձեղի հետ սիրաբանել: Ուրիշներ ալ երբ իմ համբաւոյս ու փառացս նախանձելով՝ կ'ըսեն թէ փոխանակ ձեղի հետ ժամանակս կորսնցնելու՝ աւելի աղէկ կ'ընէի Մուսայից հետ Պառնասու գագաթը թռիլ: Ոմանք ալ, աւելի անխոհեմ ու չարալեզու ըլլալով՝ ժռեցան ըսել թէ ժամանակս այս տեսակ զեվզեկութիւններ յօրինելով կորսընցնելու տեղ՝ աւելի աղէկ կ'ընէի եթէ ապագային համար ատակ պահէի: Ա,յլ ալ իմ գործս պարսաւելու և զայն ձեր աչքէն հանելու համար ուղեցին հաստատել զձեզ թէ պատմած դէպքերս ուրիշ կերպով տեղի ունեցան և թէ ես զանոնք բոլորովին կերպարանափոխ ըրած եմ:

Թէև չեմ ուզեր սա թշնամիներուս պատասխանել և անոնց հետ վարուիլ ինչպէս որ կը վայելէ, բայց խելացի պատասխան մը աւելորդ չեմ համարիր, որպէս զի իմ լռութիւնը երկչոտութիւն չհամարին. ուստի ասոնց մէն մի բանագատութեանց պատասխան չտուած՝ ներեցէք որ ձեղի պատմեմ պատմութիւն մը որ իմ դատիս չատ կը յարմարի:

Ժամանակաւ հարուստ մարդ մը կար Փիլիպ անուանով: Ան՝ ու իր կինը սաստիկ կը սիրէին զիրար, և իրարու հաճելի ըլլալու կ'աշխատէին. բայց մահը այս երջանիկ ամուսնութիւնը խզեց ու Փիլիպ իր երկու տարուան տղուն հետ այրի ու իր պաշտելի կողակիցը կորսընցնելուն անմխիթար մնաց, այնպէս որ միտքը դրաւ բնակութենէ քաշուիլ բոլորովին ու իր տղուն հետ ինքզինքը Աստուծոյ նուիրել. այս նպատակաւ իր բոլոր ինչքը աղքատաց բաժնելով՝ Իշոց լեռը քաշուեցաւ, և հոն պզտիկ քարայրի մը մէջ իր կեանքը աղօթքով ու ճգնութեամբ կ'անցընէր. իր տղան բարեպաշտութեան ու աշխարհային բաներու մէջ բոլորովին

տգէտ մնացուց որպէս զի արքայութեան ճամբէն չը խոտորի: Անոր հետ ուրիշ բանի վրայ չէր խօսեր, բայց եթէ երկնային փառաց, սուրբերու երանութեան և այլն: Տարիներով չէգիտց որ նոյն քարայրներէն դուրս ելնէ նա, և աշխարհք տեսնէ. ընդհակառակը երբ իր պիտոյից համար ինքը քաղաքը իջնէր՝ զանի քարայրին մէջ լաւ մը կը փակէր, այնպէս որ նա տասնուեօթ տարեկան եղաւ՝ տակաւին առանց դիտնալու թէ աշխարհիս մէջ արու և էգ, կին և աղջիկ կար: Օր մը երբ ծերունի ճգնաւորը մուրալու համար գարձեալ քաղաքը կ'երթար, երիտասարդը հարցուց հօրը թէ ուր կը դիմէր:

—Մօտակայ քաղաքը մուրալու կ'երթամ, պատասխանեց Փիլիպ աղբարը, որպէս զի քանի մ'օրուան հայ ճարեմ մեղի:

—Հայր իմ, անգամ մ'ալ դիս հետդ տանիլ պէտք ես ինձ ճանչցընելու համար այն բարեպաշտ ու ողորմասէր անձերը որոնք մեղի կ'օգնեն, վասն զի արդէն ծերացած ես և քիչ տարիէն աշխատելու անկարող վիճակի մէջ պիտի գտնուիս և անատեն ես՝ որ երիտասարդ ու ուժեղ եմ, պէտք եմ այդ քաղաք բսուած տեղը երթալ պաշար բերելու: Ասկէ ղատ այսօր վաղը կրնայ Աստուած ղբեզ իր քովը կանչել, ան ատեն իմ վիճակս ինչ պիտի ըլլայ եթէ մարդ մը չճանչնամ:

Ծերուկը այս իրատւոյ առաջարկութիւնը հաւնեցաւ և կարծելով թէ իր տղան սրբութեան ճանապարհին մէջ հաստատուած ու մարդկային կեանքի ունայնութենէն ու հրապոյրներու դէմ աղէկ զինուած է, դժուարութիւն մը չտեսաւ զանի քաղաքը տանելուն մէջ: Երիտասարդը հոն հասած ատեն՝ երկինքէ ինկած պէս զարմանքով իր տեսած բոլոր առարկաները սկսաւ դիտել, և գեղեցիկ տուներ, հոյակապ պալատներ ու եկեղեցիներ տեսնելով՝ սքանչացած ամեն բանի անունը հօրը կը հարցընէր, ան ալ գոհացուցիչ պատասխաններ կու տար:

Մինչդեռ իր հարցումները կը շարունակէր ու կը հիանար այնքան նորութենէն վրայ զրոս երթէք չէր

տեսած ու լսած, յանկարծ նորատի ու վայելուչ կերպով հագուած կիներու խումբ մը նշմարեց որոնք հարսնիքէ մը կը վերադառնային։ Նա ուշի ուշով դիտեց զանոնք, ու ծերուկին հարցուց թէ ինչ էին։

—Ատոնց մի նայիր ամենևին, տղաս, վտանգաւոր բաներ են, քսաւ ծերուկը։

—Բայց անուններին ինչ է, կրկնեց տղան։

Հայրը՝ որ իր որդւոյն մտքէն ամէն մարմնաւոր գաղափար հանել կ'ուզէր, ու կը վախնար որ նոր հարցումներով չսխալուի անոր ցանկութեան դգացմունքները արթընցնել. անոնց ինչ ըլլալը անոր քսել յարմար չդատելով՝ կը պատասխանէ թէ, անոնք սագեր են։

Զարմանալի բան, ան տղան որ երբէք իր կեանքին մէջ ոչ սագ տեսած էր և ոչ անոր անունը լսած՝ սաստիկ յուզմունք մ'զգաց զանոնք տեսնելով, և այնուհետև ոչ պալատներու, ոչ ձիերու, ոչ կովերու և ոչ իր տեսած միւս առարկաներու նայելով՝ անմիջապէս պօռաց.

—Հայր իմ, կ'աղաչեմ գքեզ, աս սագերէն մէկ հատ ան. ինծի, ինչ կ'ըլլայ։

—Տէր իմ Ցիսուս, պատասխանեց հայրը ապշած, աս բանը մտքէդ հանէ, տղաս, վասն զի գէշ բան է։

—Ի՞նչ հայր իմ, միթէ գէշ բաները աստանկ աղուոր կ'ըլլա՞ն։

—Ա,յո՛, տղաս։

—Զգիտեմ ինչ քսել կ'ուզես, հայր իմ. ինչո՞ւ աստոնք գէշ բաներ պիտ'ըլլան. ես կարծեմ թէ այսօր բոլոր տեսած բաներուս մէջ ասոնցմէ աղուոր ու հաճելի բան մը չտեսայ։ Ինծի ցուցուցած հրեշտակի պատկերները անդամ այս սագերէն աղուոր չեն. հայր իմ, միթէ կարելի չէ՞ աս սագերէն մէկ հատ մեր մենաստանը տանիլ, ես կ'արածեմ ու կը հոգամ զանոնք, անհոգ եղիր։

—Շեմ ուզեր, տղաս, զանոնք արածելու եղանակը չես գիտեր դուն։

Հայրը տեսաւ ան ատեն թէ բնութիւնը իր բնազդումով՝ դաստիարկութեան ամէն խրատներէն աւելի զօրութիւն ունէր, ու շատ զղջաց զանի քաղաքը տանելուն . . . .

Ա,յս պատմութիւնս հոս կը կտրեմ՝ կրկին իմ խօսքս շարունակելու։

Ըսի թէ գիս քննադատողներէ ոմանք ինձ յանցանք կը համարին իմ ձեղի շատ քծնելը . . . բայց երբ դուք սաստիկ համակրութեան մ'առարկայ եղաք այն տղուն որ երբէք զձեզ չէր տեսած և անտառներու մէջ մնած ու մեծցած էր, Իշոց ամայի լեռին գագաթը, ինչպէս կը համարձակին միսս Ժամել ու պարսաւել գիս որ ձեր աչքերէն դուրս եկող կիզիչ կրակին՝ ձեր զիրաշունչ և անուշ ձայնին ու երկնային հրապոյրներու դէմ ինքզինքս չեմ կրցած պաշտպանել։ Եթէ խեղճ ճգնաւորի մը ու անփորձ երիտասարդի մը վրայ ձեր լոկ տեսքին յառաջ բերած արդիւնքը նկատելէ ետքը գտնուի մէկը որ իմ ձեղի պաշտօն տանելուս համար գիս պարսաւէ, ատիկա անշուշտ հրեշ մը պէտք է ըլլալ որ զգացումի ուժը չճանչնար և իբր այն՝ իմ արհամարհանքս կը չարժէ։

Գալով անոնց որ տարիքիս վրայ կը խօսին, կը պատասխանեմ թէ մինչև յետին ժամն պիտի չամչնամ բնելու ինչ որ Կուիտօ Գաւալգանթի և Տանդէ Ալիգէրի ըրին, այն է ձեր սէրը պաշտել։

Իսկ անոնց՝ որ գիս կը խրատեն Մուսայից հետ Պառնաս գագաթը թռիլս, կը պատասխանեմ թէ Մուսայք և ոչ ոտղ մը բան նկրչնչած են ինձ, մինչդեռ կիներըմիշտ իմ խանդը վառած են. ու ասկէ զատ կը կարծեմ թէ՝ թէև այս վէպերը արձակ գրուած են բայց և այնպէս Մուսայք ևս օգնած են ինձ՝ զանոնք կարդացող տիկնայց հաճութիւնը աւելցընելու համար։

Հապա ինչ ըսեմ անոնց որոնք կը պնդեն թէ պատմած եղելութիւններս ուրիշ կերպով տեղի ունեցած են, —կ'աղաչեմ գիրենք որ հաճին ինձ ցուցընել իմ յառաջ բերած դիւցազունները. և եթէ անոնք պատմած բաներուս ճշմարտութիւնը չհաստատվանին, պատրաստ եմ գրածներս սրբագրելու։

Ա.յս պատասխանները որ անցողակի կու տամ, առ այժմ բաւական կը թուին ինձ. և կը յայտարարեմ թէ յառաջմէ աւելի սրամտիր եմ ձեզ հաճելի ըլլալու և զուարճացընելու, վասն զի կ'զգամ թէ բանիբուն և լուսաւորեալ անձինք կը խոստովանին որ զձեզ սիրողները բնութեան հնազանդելէ ուրիշ բան չեն ըներ: Ա. նոր օրինաց դիմադրելը դժուարին է և շատ անգամ տեսնուած են մարդիկ որ աւելի զօրութիւն մ'ունենալով՝ դիմադրելէ ետք՝ անորմէ պատժուած են: Իմ մասիս կը խոստովանիմ որ դիմադրելու ոչ զօրութիւն և ոչ փափաք ունիմ: Եթէ այդ փափաքը ունենայի՝ հաճութեամբ փոխ կու տայի զայն ուրիշին փոխանակ զօրածածելու: Հետևաբար իմ քննադատները աղէկ կ'ընեն եթէ ամենէ խորին լռութիւնը պահեն: Եթէ իրենց սիրտը պաղ ու սառ է և սիրելու անյարմար, թողուցած. նուն չափ իրենց անտարբերութեան մէջ մնան, և թողուն ղիս որ ուզածիս պէս լմնցընեմ իմ ապրելու քանի մը տարիներս:

ԱԼԱԶԻԼ ԿԱՄ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ԴԺԲԱԳԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ժամանակաւ Պաղտատի մէջ Պէմինատ անունով սուլթան մը կար որ իր ամեն ձեռնարկութեանց մէջ բաղդաւոր ու յաջող եղած էր: Ասիկա շատ զաւակներու մէջ աղջիկ մ'ալ ունէր Ալազիլ անունով, որ իր հիանալի գեղեցկութեամբը նոյն ժամանակի ամեն կիները կը գերազանցէր: Կարպի թագաւորը սոր համբաւը լսելով՝ սիրահարած և զանի կնութեան խնդրած էր: Սուլթանը արտաքներու ասպատակութեանց դէմ անորմէ օգնութիւն գտած ըլլալուն՝ իր աղջիկը տուաւ անոր իր երախտագիտութիւնը յայտնելու աւիթ մը ըտած ըլլալուն վրայ դոհ. և պատերազմիկ նաև մը պատրաստելէ ու իր աղջկան վայել՝ ճոխ օժիտ մը նուիրելէն վերջը զան Կարպի թագաւորին դրկեց բազմաթիւ նաժիշտներու և ծառաներու ուղեկցութեամբ: Ճամբոդ հուլով մը իշխանուհին ճամբայ ելաւ Ալէքսանդրիայի նաւահանգիստէն. և շաբաթ մը շատ դեղեցիկ օդով ճամբորդեց, բայց հազիւ թէ Սարամնեայի եղերքներուն դիմացը կը գտնուէին՝ երբ սաստիկ փոթորիկ մը վրնաց: Նաւը տակուվրայի կու գար ու բոլոր ճամբորդները լինքզինքնին կորսուած կը համարէին: Սակայն նաւաստիներու ճարպկութեամբ նաւը երկու օր դիմացաւ, բայց երրորդ օրը մրրիկը այնքան սաստկացաւ, հովերը կատղեցան ու երկինք ևս ամպերով ծածկուեցաւ որ գիշերը նաւուղիները ուր գտնուելնին չէին գիտեր: Ալ նաւը հովերուն խաղալիք եղած՝ գէպ ի Մայօրքա կղզին երթալու միջոցին բացուել: Ա.յս անխուսափելի վտանգը տեսնելով ամեն մարդ սկսաւ իր կեանցը փրկութեան համար աշխատիլ. նաւաստիները

ծովը մակոյկ մ՚իջեցուցին և պաշտօնեաները ու նաւու-
ղիները ծովամոյն չհրսուելու համար անոր մէջ իջան,
ինչպէս նաև սպասաւորներէ չատերը նաւատուներու հետ.
բայց ողբմալիները մահուանէ ազատելու յոյսով՝ այն-
քան լեցուեցան մակոյկին մէջ՝ որ չատ չդնաց քակտվե-
լով խեղդամահ կորան ամենքն ալ:

Նաւուն մէջ ուրիշ մարդ չէր մնացեր բայց եթէ Ա-
լադինէ ու իր նաժիշտները որոնց վրայ ոչ ոք մտածած
էր վտանգի աղմկալից ժամուն: Ա յս կինները բոլորովին
զարհուրած ու ահաբեկ՝ ժամ առ ժամ ալի քներու ճա-
րակ ըլլալու վայրկեանը կ՚սպասէին՝ երբ նաւը թէև կէս
բացուած հովին ուժովը դնաց խրեցաւ Մայօրքա կղզ-
ւոյն քիչ հեռու աւազակոյտի մը վրայ, և այնքան
ուժգնակի հետուեցաւ հոն՝ որ զօրաւոր ձեռքէ մը մը-
դուած սլաքի մը պէս մխուեցաւ, ու մինչև առտու
անշարժ մնաց:

Առտու կանուխ փոթորիկը դադրելով ծովը հան-
դարտեցաւ: Արևը արդէն հորիզոնին վրայ բարձրացեր
էր՝ երբ իշխանուհին որ իր վախէն նուաղած էր՝ սթա-
փեցաւ և նայ դանուիլը չդիտնալով աչքերը բացաւ
հազիւ թէ իր ասրիլը ղդալով և իր սասիկ տկարու-
թեան հակառակ դլուխը վերցուց ու իր սպասաւորնե-
րը կանչեց. բայց պարապ տեղ. իր կանչած մարդերը
արդէն անդիի աշխարհը հասեր էին: Ուստի խեղճը
տեսնելով որ մարդու մը ձայնը չէր լսուեր և ոչ իսկ
մէկը կ՚երևար՝ սարսափ մը ղդաց. յետոյ առջի օրուան
ալեկոծութիւնը յիշելով և տեսնելով որ տակաւին նա-
ւուն մէջն էր՝ իր ունեցած բոլոր այժը ժողվելով ոտք
ելաւ: Սարսափելի տեսարան. իր նաժիշտները տախ-
տակամածին վրայ հոն հոս փռուեր էին և անոնցմէ
շատերը անշունչ կը ննջէին, հազիւ թէ մէկ քանին
միայն ծովախտին ու վախին դիմացեր էին: Ալ տեղի
դիւրին է երևակայել՝ քան թէ գրչով նկարագրել օ-
րիորդին տագնապը: Սակայն իր յուսահատութեան մէջ
ուժ ու արթնութիւն դտնելով՝ նա ձեռքէն եկած օգ-
նութիւնը բրաւ դեռ կենդանի մնացողներուն և ղա-
ռաջ հանեց:

Ա յս թշուառութիւնները նաև աւազի մէջ խրած ու
ջրով լեցուն տեսնելով՝ իրենց տիրուհիին հետ սկսան
լալ ու հեծել այնպէս անոք ու անօգնական դտնուելնուն համար:

Արդէն կէսօր էր և ծովեզերքը ու ծովուն վրայ մէ-
կը չէր երևցած տակաւին: Բարեբաղդաբար քիչ մը հա-
քը ծովեզերքէն անցաւ Բերիկոն անուն ազնուական մը
որ շատ մը ձիաւոր ծառաներու հետ իր մէկ ամարա-
նոցէն կը վերադառնար: Ա յս ազնուականը կատարած
նաւը տեսածին պէս հասկցաւ որ նախընթաց գիշեր-
ուան փոթորկին մեծ զոհն էր՝ ու իր ծառաներէն մէ-
կուն հրամայեց որ երթայ նայի թէ անոր մէջ բնչկար:
Մարդը մէկ դժուարութեամբ նաւը հասնելով՝ իչխա-
նուհին ու իր նաժիշտները նաւուն քիթին տակը պառ-
կած գտաւ: Դժբաղդ ճամբորդները այս անծանօթը
տեսնելով սկսան արցունք թափելով գթութիւն խընդրել, բայց տեսնելով որ օտարականը իրենց քաջ
հասկընար, ինչպէս որ իրենք ալ անոր բաջը չէին
հասկընար, ձեռքերնէն եկածը ընին իրենց ցաւալի ար-
կածը նշաններով անոր հասկցընելու համար:

Ծառան լաւ մը ամեն բան գննելէն վերջը պէտք ե-
դած տեղեկութիւնները բերաւ իր տիրոջը, և Բերիկոն
անմիջապէս կինները ու անոնց ամենէ թանկագին կա-
բասիները նաւէն հանելով իր ամարանոցը փոխադրել
ուր պէտք եղած խնամքը տանելով՝ զանոնք վիսիթա-
ընելու աշխատեցաւ:

Ալագիելի ճոխ հագուստէն և մխս կիներու անոր
բրած մեծարանքէն անմիջապէս հասկցաւ որ նշանա-
ւոր կին մ՚էր նա՝ և թէև դեղներ ու վախէն, յոգնու-
թենէն քիչ մը ուրուներ՝ բայց գծագրութեան կանոնա-
ւորութեանը ու դեղեցկութեանը վրայ աքանչանալով՝
միտքը դրաւ անոր հետ ամուսնանալ եթէ ամուրի էր
նա տակաւին:

Ա յս ազնուականը լինքն ալ չնորհքով էր, սեդ ու
աղնիւ նայուածք մը՝ ու քիչ մը բարկացոտ բնութիւն
ունէր, բայց որովհետև չկայ բան մը որ մարդուս հո-
գին մեղմացընէ որքան սէրը, այնքան անուշ ձևեր բա-

նեցուց Ալաղիէլին որ քանի մ՚օրէն իշխանուհին իր առաջին գեղեցկութիւնը առացաւ։

Բերիկան աւելի ևս սէր և յուսահատութիւն զգաց ասոր վրայ, վասն զի ոչ իր միտքը անոր կրնար հասկըցընել և ոչ ինքը անոր միտքը հասկընալ։ Կ՚ուզէր նա իր սիրոյ ասստիւթիւնը անոր յայտնել, բայց իր նպատակին հասնելու համար ուրիշ միջոց չունէր բայց եթէ իր նոյուածքները, նշանները ու խնամքը, սակայն այս ամենը անօգուտ կ՚ըլլային։ Թէև Ալաղիէլ անոր միտքը կը հասկընար, բայց անոր թախանձանաց դէմ կը դնէր շարունակ և իր այս տեսակ մը մերժումները անդամ այնքան քաղցրութեամբ ու խոհեմութեամբ կը հասկըցընէր նա, որ աղնուականին սէրը աւելի ևս կը գրգռէր։ Նոյն իսկ բամբիչը վախնալով որ Բերիկան միջոցներու չդիմէ, յուսահատ էր։

Երկրին սովորութիւններէն ու բարքէն նա տեղեկացած ըլլալով որ քրիստոնեաներու մէջ կը դտնուի և իրեն համար շատ նպատակաւոր չէր ինքզինքը ճանչցընել, արիւթեամբ զինուելով՝ որոշեց իր դժբաղդութեան դէմ մաքառիլ և իր երիտ նաժիշտներու խստիւ հրամայեց որ իր Սուլթանի աղջիկ ըլլալը որևէ մէկու չը յայտնեն մինչև որ ապահով ըլլան թէ այդ խոստովանութիւնը իրենց աշխատութիւնը պիտի ընծայեր։ Ասկէ զատ անոնց ապսպրեց իրենց պատիւը լաւ պահել ինչպէս որ ինքը հաւատարիմ պիտի մնար իր խօսեցեալին կամ նշանածին՝ որ Կարպի թագաւորը պիտի ըլլար եթէ Աստուած կամենար։ Նաժիշտները ինքը շատ գովեցին իր առաքինութեան համար ու խոստացան անոր կամացը հնազանդիլ իրենց կարողութեան ներածին չափ։

Սիրավառ Բերիկան այնքան աւելի կը տառապէր իր սիրով սրբան իր ցանկութեան առարկան իրեն մօտ ու ձեռքին տակ էր։ Խնամք ու թախանձանք բանի մը չէին ծառայեր, ուստի քանութեան չդիմած՝ միտքը դրաւ նա վարպետութիւն մը բանեցընել։ Ալաղիէլ՝ որ երբէք դինի խմած չէր իր կրօնքէն արդիլուած ըլլալուն համար, այս բմպելիքը սքանչելի կը գտնէր։ Բերիկան որ այս բանը նշմարած էր, ամեն անգամ անոր

դինի հրամցընելուն՝ յիշեց թէ Բագտ Ասպիկի սովրական պաշտօնեան էր ու Ալաղիէլը ձեռք ձգելու համար գաղափար մը յղացաւ։ Նախ իր տուիքը անտարբերութեան քօղին տակ ծածկեց ու յետոյ քանի մ՚օրէն տօնախմբութեան մը առիթով փառաւոր ճաշ մը տուաւ իր բարեկամներուն։ Աւելորդ է ըսել թէ դեղանի բամբիչը հրաւիրեալներու կարգէն էր։ Բերիկան ըմպելիք բաժնող ստասուորին ապսպրած էր շատ մը գինիներ մէկտեղ խառնելով մեծարել Ալաղիէլին։ Տակառապետը իր ընդունած հրամանը ճշդիւ կատարեց։ Ալաղիէլ բանէ մը չկասկածելով այնքան անուշ ու ախորժելի գտաւ՝ որ իր սովորականէն աւելի խմեց և իր ցաւերը մոռնալով այնքան զուարթացաւ՝ որ մխաներու պարելը տեսնելով ինքն ալ ելաւ իր երկրին ձևովը պարեց։ Բերիկան ակներև տեսաւ որ իր նպատակին կը մօտենար ու նոր կերակուրներ բերել տալով նոր գինիներու օգնութեամբ խնճոյքը մինչև կէս գիշեր դիմացուց։ Վերջապէս կոչնականները գացին ու վարպետորդի սիրահարը իշխանուհին առնելով իր սենեակը տարաւ։ Ալաղիէլ հոն մտածին պէս՝ իր գինովութեան մէջ ամեն համեստութիւն մէկդի ընելով՝ հանուեցաւ ու անկողինը մտաւ համարձակ՝ ինչպէս որ կ՚ընէր իր նաժիշտներու դիմացը։ Բերիկան ան նոր օրինակին հետևեցաւ ու մոմերը անցընելով՝ անոր ծոցը մտաւ։ Իր թևերուն մէջ առաւ զանի ու համբոյրներով լափեց և տեսնելով որ իր գգուանքներու դիմադրութիւն մը չէր ըներ նա, ինքը Կարպի թագաւորին տեղ փեսայ եղաւ։ Հեշտութեան առաջին տպաւորութիւնները զգալով նորատի բամբիչը՝ որ մինչև յայն կէտ սիրոյ բոլորովին անտեղեակ էր, իր առաջին անառարերութիւնը վրայ զղջայ և այնուհետև սիրով ընդունեցաւ Բերիկային այցելութիւնները։

Ինչդեռ այս սիրահարները սիրոյ հեշտութիւնները այսչափ ախորժով կը վայելէին՝ նախանձոտ բաղդը և կաւ խանգարեց զանոնք իր սովորական անգթութեամբ և կարծես թէ Ալաղիէլի իրրև երևակայական փեսայ թագաւոր մը՝ և իրրև տարիածու աղնուական մը տա-

լուն դոհ չբլլալով՝ նոր սիրահարի մ՚ալ հանդէց անոր առջև։ Բերիկոն՝ քանքհինգ տարեկան շնորհքով ու դեղեցիկ եղբայր մ՚ունէր Մուրատ անունով որ եղբօրը ամարանոցին քիչ հեռու դղեակի մը մէջ կը բնակէր։ Մուրատ Ալազիելը տեսնելով՝ անոր դեղեցկութեանը վրայ այնքան հիացաւ որ սաստիկ սիրահարեցաւ, և առ նոր նայուածքներէն գուշակելով որ ինքն ալ անոր հաճելի եղած էր, տարակոյս չունեցաւ որ անոր շնորհները պիտի ստանար։ Իր խորհուրդին յաջողելուն միտքը արդելքը իր Բերիկոն եղբօրը հսկողութիւնն էր, որ սաստիկ նախանձոտ բլլալով՝ անոր քովէն չէր բաժնուեր բնաւ։ Ա.յս արդելքին յաղթելու համար Մուրատ դարձեալ խորհուրդ մը յղացաւ գայն՝ ի գործ դնելու միտքով։ Նախ գնաց երկու ճենովացի վաճառականները դըտաւ որոնք Ցլօրանս երթալու պատրաստ նաւ մ՚ունէին, և անոնց հետ սակարկութիւն բրաւ հետևեալ դիշերը մեկնելու համար ակնոց մը հետ՝ որ իր հետքերը տեսնէ բերէր։ Ա.յս լսելէնետքը հետևեալ դիշերը իր եղբօրը տունը գնաց որու մտքին բան մը չէր անցներ, և անոր տան չրջակաները իր բարեկամները պահեց, զորս իր նպատակին գործադրութեանը համար քնտրած էր, ու գաղանի կերպով տունը մտնելով գնաց նոյն խոհ Ալազիելի սենեակին մէջ պահուեցաւ։ Երբ Ալազիել իր տարփածուին հետ եկաւ անկողինը մտաւ ու քնացաւ, Մուրատ՝ ինչպէս որ համաձայնած էր իր բնկերներուն հետ՝ գնաց դուռը բացաւ և զանոնք երկու սիրահարներու պառկած սենեակը տարաւ։ Ա.յս ապերասանները առանց ժամանակ կորսնցնելու Բերիկոնը քունին մէջ սպաննեցին ու իր յուսահատ սիրուհին առևանգեցին մահ սպառնալով անոր եթէ պղտիկ շշուկ մը հանէ կամ դիմադրութիւն մ՚ընէ։ Յետոյ սենեկին մէջ գտնուած ամենէ թանկագին առարկաները վերցնելով՝ առանց մէկը արթնցնելու Ալազիելը նաւահանգիստը տարին։ Մուրատ չնորհակալ եղաւ անոնցմէ ու իր կալանաւորին հետ նաւ մտնելով յաջող հովով մը ճամբայ ելաւ։

Ալ երևակայեցէք խեղճ իշխանուհիին վիճակը, այնքան աւելի կը յուսահատէր նա՝ որքան այս գժնդակ

արկածը կը յիշեցնէր իր առաջին դժբաղդութիւնը, բայց իր նոր տէրը զինքը մխիթարելու աղդու միջոցը հետը ունէր, և զայն անանկ լաւ կը դործածէր, որ շուտով անոր ամեն բան մոռցընել տալու յաջողեցաւ. այս նուսխտին արդիւնքը այնքան մեծ եղաւ որ իր առաջին տարփածուն մոռցաւ նա. և ալ ինքզինքը կատարեալապէս երջանիկ կարծելու վրայ էր՝ երբ Բաղդը, որ զանի իր հաճոյից խաղալիկ քնտրած էր, նոր վիշտեր պատրաստեց անոր,

Ինչպէս որ արդէն ըսի՝ Ալազիել ոչ միայն չքնաղ դեղեցկութիւն մը՝ այլ և իր աչքերուն ու յօնքերուն մէջ չդիտեմ ինչ անուշ ու շնորհալի բան մ՚ունէր, որ զինքը տեսնողը կը հրապուրուէր խակոյն. հետևաբար զարմանալի չէ որ նաւուն հրամայող երկու ճենովացի վաճառականները սիրահարեցան իրեն, ու սկսան չարունակ անոր քովը քննել, դգուշանալով սակայն որ Մուրատ դործը չհասկընայ։ Շատ չանցաւ առնը հասկըցան որ երկուքն ալ միևնոյն նպատակը ունէին, ուստի իրարու բացուելով՝ միաբերնին դրին քնկերութեամբ ձեռք ձեռք դնել զանի երբ թէ սիրոյ մէջ քնկերութիւնը և հաւասար բաշխումը կարելի բլլալը, ինչպէս որ առուտուրի մէջ կարելի է։ Բայց որովհետև Մուրատ բամբիչին քովէն չէր հեռանար, առնը որոշեցին առիթը ներկայացածին պէս անոր ճարը նայիլ։ Օր մը որ նաւը առաստաղը կը յառաջանար ու Մուրատ առանց մտքէն բան մ՚անցընելու կը պտըտէր յարկին վրայ, այս երկու պարոնները անոր մտեցան և կամացուկ մը բռնելով նուն պէս զինքը ծովը նետեցին։ Նաւը կէս մղոն ճամբայ առած էր և ոչ ոք դիտած էր տակաւին Մուրատի անհետութիանալը՝ երբ երկու ճենովացիք սկսան իրար թէ վնտռտել զան ու անոր ծովը ինկալը երևան ելաւ։

Ա.յս դոյժին վրայ Ալազիել դարձեալ իր սև բաղդին վրայ լացաւ։ Երկու նաւապետները զինքը մխիթարելու եկան և թէև իրենց լեզուն չէր հասկընար նա, բայց իրենց բոլոր ճարտասանութեամբը այնպիսի ողբալի բաներ խօսեցան՝ որ պահ մը կարծեցին թէ մխիթարած էին զանի, ու յետոյ մէկ կողմ քաշուելուն որոշելու

համար թէ երկուքնէն ով առաջին անգամ պիտի վայելէր զան։ Վէճը հոս ծագեցաւ, երկուքն ալ կ'ուզէին առաջնութիւն ունենալ, այնպէս որ երկուքն ալ կատղելով սկսան իրարու ապառնալ ու ապառնալիքէնետքը գանակներու դիմեցին։ Իրարու բաւական հարուածներ տուած էին՝ երբ նաւապետները եկան բաժնեցին զիրենք, բայց մին իսկոյն մեռաւ և միւսը մահամերձ վիճակի մէջ էր։

Ալազիէլ անօդնական մնալով՝ կը վախնար որ երկու նաւապետներու բնաւրեցայ ոխակալութեան զոհ չըլլայ՝ և չափազանց վշտացաւ այս կրկին հարուածին վրայ, բայց վիրաւորելոյն աղաչանքը և նաւուն չուտով Ցլօրանա հասնիլը՝ զինքը վախցած վտանգէն ազատեցին և թէև վիրաւորեալը իր սիրտին վայելելու վիճակին մէջ չէր գանուելը, զանի պաշտպանելէ չդադրեցաւ ու իր իջած պանդոկին մէջ անոր սենեակ մը վարձեց։

Ալազիէլի գեղեցկութեան համբաւը շուտ մը բոլոր քաղաքին մէջ տարածուելով՝ ամեն մարդ հետաքրքրութեան համար զանի տեսնելու կ'երթար։ Մօրէի իշխանն ալ՝ որ նոյն միջոցին Ցլօրանա կը գտնուէր, անոր գովեստները լսելով՝ զան տեսնել փափաքեցաւ, ու զանի իր համբաւէն աւելի չքնաղ գտնելով՝ սիրահարեցաւ՝ և անոր վերջին արկածը իմանալով միտքը դրաւ զանի ճենովացիին ձեռքէն յափշտակելու միջոցը գտնել։

Հիւանդին ազգականները իմանալով որ իշխանը սիրով բռնկած՝ միտքը դրեր էր անպատճառ Ալազիէլը ձեռք ձգել, լաւագոյն համարեցին իրենց հաճութեամբ զան անոր քնծայել քան թէ ինքզինքնին և նոյն իսկ իշխանուհին բռնութեան մ'ենթարկել։

Նուէրը մեծ ուրախութեամբ ընդունուեցաւ իշխանին կողմէ և նոյն իսկ Ալազիէլ զոհ եղաւ, վասն զի ասանկով նորանոր փորձանքներէ կ'ազատեր նա։

Թեպետ իշխանը բամբիշին ով ըլլալը չէր գիտեր, բայց անոր աղնիւ դէմքին ու ձևերուն կը դուշակեր թէ պէտք է մեծ բնաւնիքէ մ'ըլլալ։ Այս դաղափարը իր սէրը աւելի ևս կ'արծարծէր և զինքը կը մղէր անոր հետ վարուելու մի և նոյն յարգանօք որ կը վա-

րուէր նոյն իսկ իր կնոջը հետ։ Այս վերհանձն քնթացքին վրայ բամբիշը իր անցեալ դժբաղդութիւնները մոռնալով՝ իր բնական զուարթութիւնը սկսաւ նորէն, իր գեղն ու հրապոյրները նոր վայել մ'առնին և բոլոր Մօրէի մէջ միայն Ալազիէլի գեղեցկութեան վրայ կը խօսուէր։

Մինչ այս մինչ այն՝ այս համբաւը Աթէնքի դուքսին ականջն հասնելով՝ ան ալ ուզեց իշխանուհին տեսնել։ Այս դուքսը ծաղկահասակ, չնորհքով ու Մօրայի իշխանին ազգակիցն էր. ուստի անոր այցելութիւն մ'ընելու պատրուակաւ՝ երեք Ցլօրանս գնաց բազմաթիւ ուղեկիցներու քնկերութեամբ ու իր աստիճանին վայել պատուով ընդունուեցաւ,

Գալէն քանի մ'օրետքը խօսքէ կանանց գեղեցկութեան վրայ բերելով նա՝ կերպով մը իշխանը սկսեցոց Ալազիէլի խօսքը բանալու և անոր հարցուց թէ երօք բաժին չափ գեղանի՞ էր։

—Շատ աւելի, պատասխանեց իշխանը, քնչպէս որ պիտի համոզուիք երբ զանի ձեզ ցուցքնեմ։

—Երբ որ ուզէք պատրաստ եմ, պատասխանեց Աթենացին։

—Այդ առիթը հիմա կ'ունենաք, վրայ բերաւ իշխանը՝ ու դուքսը առնելով սենեակը տարաւ։ Ալազիէլ երեն արուած այցելութիւնը կանխաւ իմացած ըլլալով, դուքսին մեծ քնդունելութիւն բրաւ և իր բոլոր հրապոյրներն ու զուարթութիւնը ցուցուց անոր։

Երկու ազնուականները զինքը իրենց մէջ տեղը նըստեցուցին, բայց անոր հետ խօսելու հաճութիւնը չկրցան ունենալ, վասն զի իրենց լեզուն շատ քիչ՝ և կամ լաւադոյն է ըսել ամենևին չէր հասկընար նա։ Դուքսը հազիւ կրնար հաւատալ թէ մահկանացու կին մ'էր նա և հիացումով անոր երեսը նայելէ չէր դադրեր աւանդ զգալու սիրոյ թոյնը որ իր հոգւոյն մէջ կը սահէր։ Զէր կարծեր թէ այն գեղեցիկ աստրկային տեսքով [illegible] ցած հաճութեամբը իր սիրտը անոր գերին նար՝ բայց իրաւ սա է որ այն վայրկեանին սկսելով աւ մենաբուռն սիրով համակուեցաւ, և տուն դարձած

28121-62

ГРАДАРАН ... СССР

պէս աչքին առջևը բերելով այն ամեն հրապոյրները որ ղինքը հմայեր էին, եղբակացուց թէ իր աղդակիցը աշխարհիս ամենէ երջանիկ մարդն էր: Ա.յս գաղափարով առլի՝ աւելի իր դժբաղդ սիրոյն քան թէ իր կրած ա-րիւնին ձայնը մոխիկ ընելու, միտքը դրաւ այն անգին գանձը գողնալ ամեն վտանգ աչքը առնելով: Իր նպատակին հետևեցաւ և բանականութեան ու արդարութեան ամեն ղգացմունք առաթուր կոխելով՝ մտքին մէջ յայողելու միջոցներ փնտռեց և գտաւ որ լաւագոյնը՝ իշխանին սենեկապետը չահիլն էր: Ա.յս մարդը որ Ջերացի կը կոչուեր, վաստկելէնետքը՝ իր պատրաստութիւնները տեսաւ կէս գիշերին մեկնելու համար: Ա.յս անգամ սենեկապետը դէտ-քը Մօրէայի իշխանին սենեակը տարաւ որ մէկ չապիկով ծովուն վրայ նայող պատուհանի մը առջև կը զուարճար: Դու-քսը իր հատատարիմ ծառաներէն մէկը հետը առեր էր ղինուած, որ իր հրամանին համեմատ կամացուկ մը պատուհանին մօտենալով դաշոյնով իշխանը սպաննէց ու անոր մարմինը պատուհանէն վար նետեց:

Պալատը խիստ բարձր ու ծովեզերքին վրայ չինուած ըլլալով՝ իշխանին սենեակը տուներու վրայ կը նայէր, որոնք ալիքներէ վրուած էին և աւերակներու պատճառաւ անկէ մարդ մը չանցնելուն՝ իշխանին մարմինը իյնալուատեն հանած ձայնը մէկը չլսեց, ինչպէս որ դու-քսն ու մարդասպանը նախատեսեր էին:

Ա.յս սպանութենէն ետքը դու-քսին ընկերը դրպանէն չուան մը հանեց ու սենեկապետին հետ բարեկամաբար խօսելու ատեն դայն անանկ վարպետութեամբ անոր ճիտը նետեց որ դիւրութեամբ մինչև պատուհանը քաշեց զանի առանց բառ մ'արտաբերելու ժամանակ ձգելու՝ և երկուքը մէկէն զանի ալ խեղդելէն վերջը պատուհանէն վար նետեցին:

Յետոյ դու-քսը առանց մէկէն լսուելու չահ մ'առնելով՝ մտեցաւ տիկնոջ անկողնոյն և մեծ դգուշութեամբ անոր վրան բանալով կուշտ մը դիտեց զանի, և տեսաւ որ եթէ հագուած գեղեցիկ էր՝ հաղար անգամ աւելի չքնաղ էր իր ամենէ գաղտնի մասերովը:

Ասոր վրայ ամենասաստիկ կիրքով վառուած՝ առանց քրտած երկու ոճիրներէն զարհուրելու հանդարտութեամբ անոր ծոցը մտաւ իր ոսոխին արիւնով ներկուած ձեռքերովը: Ալագիել անոր դգուանքներէն արթննալով կը կարծէր թէ իր թևերուն մէջ իշխանն ունէր և ինքն ալ զան գգուելով՝ ամեն հնարին հեշտութիւն կ'ընծայէր անոր: Դու-քսը այսպէս երկու ժամ Աստղիկին թևերուն մէջ անցնելէն վերջը նեղս կանչեց իր ապաստարներէն մէկ քանին՝ զոր իր մեղսակիցը ներս առած էր արդէն, և իշխանուհին առևանգեց անոր բերանը կապելով: Երբ իր մտած դռուէն դուրս ելաւ՝ ձի հեծաւ փութով ու իր մարդիկներու հետ Ալէնքի ճամբան բռնեց: Սակայն ամուսնացած ըլլալուն՝ Ալագիել իր քաղաքը տանելու զգուշացաւ, զանի ձգեց ամարանոց մը որ չրջականերուն մէջ ունէր: Դժբաղդ բամբիշը գաղտնի հոն բանտարկուած մնաց թէև տան մէջի բոլոր ըսպասաւորները ղինքը պատուելու, իրեն հնազանդելու, և բոլոր ուզածները տալու հրաման առացած էին:

Երկրորդ օրը Մօրէայի իշխանին բարեկամները պարապ տեղ մինչև կէսօր անոր արթննալը սպասելէ ետքը՝ սենեակը մտան բայց ոչ ղինքը և ոչ իր սիրուհին գտնելով՝ կարծեցին թէ քանի մ'օրը գիւղը անցընելու գացեր էին և այս կարծեօք հանդարտեցան: Բայց հետեւեալ օրը քաղաքին մէջ ծանօթ խեղճ մը իշխանին ու իր մտանիչ սենեկապետին դիակները գտաւ աւերակներու մէջ պառկելու ատեն, այս վերջինին ճիտը գտնուած չուանէն բռնելով զայն դուրս հանեց ու սկսաւ քաղաքին մէջ պտըտցընել: Շատերը այս դիակը ճանչնալով խեղճին առաջնորդութեամբ աւերակները գացին ուր նաև իշխանին դիակը գտնելով՝ արժանավայել պատուով թաղեցին: Ետքը այս կրկին մարդասպանութենէն հղձնակները փնտռելով՝ Ալէնքի դու-քսին բացակայութիւնն ու փախուստը իրենց իրաւամբ կասկածներ տուին թէ նա այս ոճիրը գործեր՝ ու իշխանուհին գողցեր էր: Ժողովուրդը անմիջապէս իշխանին եղբայրը իրեն վհատեալ ընտրեց խնդրելով որ եղած գաւաճանութեան վրէժը լուծէ:

Նորընտիր իշխանը անժխտելի վկայութիւններով ճշմարիտ եղելութիւնը իմանալով՝ իր ազդակիցներու ու դաշնակիցներու օգնութեամբ շատ մը զօրք ժողվեց ու Աթէնքի վրայ քալելու պատրաստուեցաւ։ Ա.յս պատրաստութեանց լուրը իմանալով դուքսը իսկոյն պաշտպանողական վիճակի մէջ մտնելու աշխատեցաւ ու շատ իշխաններէ օգնութիւն խնդրեց։

Կոստանդնուպօլսոյ կայսրը՝ որ իր քոյրը տուած էր իրեն, իր Կոստանդին որդին և Իմմանուէլ եղբօրորդին ղրկեց բազմաթիւ զօրքով։ Եթէ դուքսը այս օգնութենէ գոհ եղաւ՝ իր կինը դժուարացաւ առնլի ուրախ եղաւ, վասն զի իր սիրելի եղբայրը պիտի տեսնէր։

Մինչդեռ պատերազմի պատրաստութիւնները կը տեսնուէին երիտասարդ, դժուարին նպատակով վայրկեան մը գտաւ իր եղբօրը ու եղբօրորդւոյն հետ խօսելու, զանոնք իր սենեակը կանչելով՝ լալով պատմեց այս պատերազմին ճշմարիտ պատճառը և ղդացքնել տուաւ այն անարգանքը որ իր երիկը կ'քնէր իրեն յարաբերութիւն ունենալով օտար կնոջ մը հետ։ Դառնապէս գանգատեցաւ անոր անվայել ընթացքին որ այդքան իր անձնասիրութեան կը դպնար ու խնդրեց որ թէ դուքսին պատուոյն և թէ իր մխիթարութեան համար առոր դարման մը տանին։

Երկու իշխանազուններըը, որոնք շատոնց ատոյդ պատմութիւնը գիտէին, կրցածնուն չափ դժուարացին մխիթարել անոր. և խնդրեցին որ անոր բնակութեան տեղը իրենց սորվեցնէ։

Ասոնք շատ անգամ այս նոր հնդինէին պատմութիւնը լսած ըլլալով՝ չափազանց փափաք ունէին զանի տեսնելու, ուստի դուքսէն խնդրեցին որ այս շնորհքը ընէ իրենց։ Դուքսը առանց մտածելու թէ ինչքը Մօրեայի իշխանին գլուխը ինչեր բերած էր զանիրեն ցուցընելուն համար՝ խոստացաւ որ այս խնդիրքնին կատարէ. հետևաբար մեծ ճաշ մը պատրաստել տուաւ այն դղեակին պարտիզին մէջ՝ ուր գեղանին Ալազիէլ պահուած էր և երկրորդ օրը երկու հրաւիրեալները չիտակ հնն տարաւ քանի մը ուղեկիցներով։

Դուքսին գլուխը ինչ որ նկար էր նայնը պատահեցաւ Կոստանդնլնի. հաղիւ թէ նաեր ու հնդ մը Ալազիէլի երեսը նայեր էր նա՝ որ անոր գեղեցկութեան վրայ հիացած մնաց։ Աչքերը անոր վրայէն չէր կրնար վերցընել ու մտքէն կ'քսեր թէ այսպիսի սքանչելի և կատարեալ սրտած մը ինչպէս նեռելի կ'քնէր ամեն մտաւնութիւնները, որ անոր համար եղած էին և գնու կը նային բլլալ զանի ձեռք ձգելու համար։ Մէկ խօսքով այնքան նայեցաւ, դիտեց և հիացաւ՝ որ այս առաջին տեսութիւնը բաւական եղաւ իրեն զդացընելու թէ ինչպէս սիրոյ կրակով կը վառէր։ Ա.յս կրակը այնքան մեծցաւ իր սրտին մէջ որ պատերազմական եռանդը բոլորովին մարելով՝ չարունակ Ալազիէլը առնանդելու միջոցներու վրայ կը խորհէր առանց մէկու մը յայտնի ընելու իր դաղտնիքը։

Մինչդեռ իր դլխին մէջ իր նպատակին հասնելու միջոցներ կը փնտռէր և կը կարդադրէր՝ ժամանակը եկաւ քալելու թշնամւոյն դէմ՝ որ Աւիկէի կը մօտենար, ուստի դուքսը, Կոստանդին ու միւս զօրապետները իրենց զօրքերով սահմանադլուխը դացին զայն պաշտպանելու համար։

Կոստանդին բաղորովին իր սիրով համակուած՝ երևակայեց թէ իր փեսային՝ սիրտհիեն բացակայ դանուած միջոցին դիւրաւ իր նպատակին կրնայ հասնիլ, ուստի Աթէնք վերադառնալու պատրուակ մ'ունենալու համար հիւանդութիւն մը կեղծելով՝ պաշտօնը իր էմմանուէլ զարմիկին յանձնեց և դուքսէն հրաման առնելէն վերջը բանակէն մեկնեցաւ։

Քրոջը լալ դարձած պէս՝ անոր երկան անհաւատարմութեանը վրայ խօսելու անոր նախանձը և սէրը դրդռելու համար։ Ինքզինքը պատրաստ ցցուց անոր եղած անարգանքը պատժելու համար. պատիժ՝ որ գեղանի Ալազիէլը նոյն երկրին մէջտեղ հեռացընելու վրայ կը կայանար։ Դուքսէն ամենևին չհասկնալով անոր իդործ դրուելուն ճշմարիտ պատճառները՝ քաւ թէ չատ գոհ պիտի բլլար այս առևանդութենէն

եթէ ապահով ըլլար որ երիկը իր դաւակցութիւնը պիտի չիմանայ երբէք։

Կոստանդին զանի ապահովցուց, խոստացաւ որ ամենևին կասկած մը պիտի չտայ, և զանի կատարելապէս հանդարտեցընելէ վերջը դաղտնի կերպով նաւ մը պատրաստեց, մէջը երեք հաւատարիմ մարդիկ դրաւ և հրամայեց որ զային Ալազիելի բնակած դղեկին դիմացը տանին։ Ինքն ալ միևնոյն առենը դղեակը դնաց սակաւաթիւ ուղեկիցներով և շատ լաւ բնդունուեցաւ թէ իշխանուհիին և թէ անոր ծառայող մարդերուն։ Ծեւոյ երիկուան դէմ անոր պղտիկ պատշգամ մը առաջարկեց պարտիզին մէջ։ Ալազիել յօժարութեամբ բնդունեցաւ, և հետը երկու սպասաւոր առնելով դուրս եկան։ Կոստանդին ալ հետը երկու հոգի առած էր և երբ խօսակցելով՝ ծովեզերքը նայող դրան մը մօտ հասան՝ զիշխանուհին մէկ կողմ կանչեց նա իրեն թէ դուքսին կողմէն մանաւոր բան մը ունէր հաղորդելիք։ Սոյն միջոցին իր մեղսակիցներէն մէկը դուրք բացեր և իրեն տրուած մէկ նշանին վրայ՝ նաւը մօտ բերած էր։ Անատեն Կոստանդին Ալազիելի թևէն բռնելով՝ իր ծառաներուն յանձնեց, որոնք զանի առին նաւը դրին. յետոյ անոր քնկերացող մարդոց դառնալով՝

—Մէկերնիդ մէկը չշարժի կամ ձայն չհանէ, ըսաւ, եթէ իր կեանքը կորնցընել չուզեր, իմ նպատակս դուքսին սիրուհին դողնալ չէ, այլ իմ քրոջս եղած անարգանաց վրէժը լուծել։

Հազիւ թէ ինքն ալ նաւը մտեր ու Ալազիելի քովը նստեր էր, երբ հրաման բերաւ որ նաւը ճամբայ ելլէ և առաջ կանուխ եգիպէ կղզին հասանի։ Հոն ցամաք ելլան և քանի մ՚օր ձնացին տիկինը մխիթարելու աշխատելու համար՝ որ կուլար կ՚ողբար և դառնապէս կը դանդատէր իր դեղեցկութեան պատճառաւ գլուխը եկած վտանգներուն համար։

Կոստանդին զանի քաղաքավարութեամբ մխիթարել վերջը նորէն անոր հետ ճամբայ ելաւ ու Փիսա կղզին գնաց։ Իր սիրուհին կորնցընելու և իր կայսեր հօր բարկութենէն խոյս տալու համար որոշեց հոն մնալ՝ այդ կղզին

իրեն միմիակ ապաւէն համարելով։ Իշխանուհին Կոստանդինի դործակցութեամբ մխիթարութիւններով հոն իր դժբաղդ ճակատագիրը մոռցաւ բոլորովին։

Մինչդեռ երկու սիրահարները հոն երջանիկ ու հեշտաւետ օրեր կ՚անցընէին, Օսմանցւոց Էօզպէկ թագաւորը՝ որ շարունակ Կոստանդինի հօրը հետ կռիւի մէջ էր, դիպուածով մինչև Իզմիր ճամբորդութիւն ըրաւ և հոն լսեցաւ որ Կոստանդին՝ Փիսոյի մէջ մեղմ ու թոյլ կեանք մը կը վարէր իր դողցած մէկ կնոջը թևերուն մէջ՝ և դիտնալով որ նա ձեռքին տակ ոչ պատրաստութիւն ունէր և ոչ զօրք, միտքը դրաւ յանկարծ անոր վրայ յարձակիլ։ Այս նպատակաւ քանի մը թեթև նաւեր դինեց և ճամբայ ելնելով՝ իր բանակովը դիշերը Փիսոյի նաւահանգիստը մտաւ ու քաղաքը դրաւեց առանց ամենաւոքր դիմադրութիւն մը կրելու։ Քաղաքը աւարի առնուեցաւ և բնակիչներու մեծ մասը իրև դերի նաւերը տարուեցան։ Ծեւոյ Էօզպէկ՝ քաղաքին կրակ տալով՝ Իզմիր վերադարձաւ։ Հազիւ թէ հոն հասած էր երբ դերիները աչքէ անցընելու առեն՝ Ալազիելը տեսաւ և անոր դեղեցկութենէն իսկոյն իմացաւ որ Կոստանդինի սիրուհին պէտք էր ըլլալ ան. և իր ձեռքին տակ այսպիսի չքնաղ կին մ՚ունենալուն շատ ուրախանալով՝ իր յաղթանակի երաւունքը վայելելապատրաստեցաւ և զայն իր կինը ընել՝ պարզապէս քանի մը ամիս շարունակ հետը պատկերով։

Ասկէ առաջ Կոստանդինի հայրը Կապադովկիայի Պասէն Թագաւորին հետ դաշնակցութիւն մ՚ըրեր էր տաճկաց Թագաւորին դէմ՝ և երկուքը խօսք մէկ ըրեր էին զատ զատ անոր վրայ յարձակիլ, բայց կայսրը պատշաճ չէր դտած Պասէնի դաշնադրութեան խիստ պայմաններն ընդունիլ, սակայն երբ նա լսեց որ իր Կոստանդին որդին Փիսոյի մէջ անգթութեամբ ապանեուեր էր, ամեն պայմաններն ընդունելով՝ Կապադովկիայի Թագաւորը Թախանձեց որ իր բոլոր զօրութեամբ Էօզպէկի վրայ յարձակի ինչպես որ ինքն ալ իր կողմէ յարձակելու էր։

Էօզպէկ այս պատրաստութիւնները լսելով՝ չուտ մը

իր բանակը ժողվեց եւ երկու հզօր լշխանութիւնները դէմ դիմի ելնոյն առին չպատերազմելու համար՝ փութայ Կապադովկիոյ թագաւորին դէմ քալել ու Ալազիէլը Իզմիր հաւատարիմ բարեկամի մը պաշտպանութեան յանձնեց։ Բանի մ'օր եաքը թշնամւոյն առջեւը հանդիպելով պատերազմեցաւ, բայց իր բանակը չարդուելով՝ ինքն ալ խոյս տալու ստիպուեցաւ։ Կապադովկիոյ թագաւորը իր յաղթութեան պատուղը քաղելու համար Իզմիրի վրայ քալեց։ Իզմիրցիք անոր բանակին առջեւ դիմանալու զօրութիւն չունենալով՝ անձնատուր եղան թշնամւոյն ամէն պայմաններուն ընդունելով։

Էօզպէկի բարեկամը՝ որու յանձնուած էր Ալազիէլ, Անտիոքոս անուն տարօրօք մարդ մ'էր։ Բայց միթէ կայ տարիք մը կամ առաքինութիւն մը որ երկու դեղեցիկ սիւ աչքերու հրապոյրին դիմանայ։ Անտիոքոս Ալազիէլը տեսածին պէս սիրահարուեցաւ անոր եւ աշխատեցաւ իակ անորմէ սիրուելու՝ առաքինը կոխելով այն հաւատարմութիւնը որ իր տիրոջը կը պարտաւորէր։ Տիկնոջ լեզուն դիմանալուն՝ նախ չարունակ սկսաւ խօսիլ անոր հետ, վասն զի ան ալ երբ չորս տարիէ 'ի վեր իր լեզուն դիտցող մէկու մը հանդիպած չէր լսուած՝ ատոր մէջ հաճութիւն կ'զգար։ Այսպէսով շուտ մը քնատանեցան եւ քնատանութենէ քնատանութիւն անցնելով մոռցան իրենց պարտաւորութիւնը առ Էօզպէկ, որ բանակը կը դտնուէր եւ սկսան միեւնոյն վերմակի տակ պառկիլ, ուր բնականօրէն ամէն բան լմնցաւ . . . . վասն զի յայտնի է որ վառօդը կրակին քով երբեք առանց չկրնար անվնաս մնալ։ Բայց այս վայելքն ալ երկար չտեւեց օսմանցի վեհապետին մահուանը եւ պարտութեանը վրայ։ Ուսոի երբ անոնք լսեցին թէ Կապադովկիոյ թագաւորը ուղղակի Իզմիր կու գայ քաղաքը առնելու համար՝ հոն մնալը անվտանգութիւն համարելով՝ Էօզպէկի թողուցած ամենէ թանկագին բաները առնելէ եաք ճամբայ ելան դէպ ի Հռոդոս։

Այս քաղաքը հասնելէն քիչ մը եաքը՝ Անտիոքոս ծանր կերպով հիւանդացաւ։ Իզմիրէն Հռոդոս՝ Կիպրոսցի վաճառականի մը հետ ճամբորդեր էր՝ որ գործերու հա-

մար հոն կու գար։ Այս վաճառականը երկար առեն ի վեր իր սիրտ բարեկամը լսելուն երբ զգաց թէ հիւանդութիւնը ծանր էր եւ չէր կրնար առողջանալ՝ միտքը դրաւ ունեցածը չունեցածը անոր թողուլ խնդրելով որ իր պաշտելի սիրուհին պէտքերուն հոգ տանի։ Ուսոի երկուքն ալ անկողնին քովը կանչեց ու ըսաւ, «Ահա կեանքս վերջացընելու վրայ եմ, կը մեռնիմ բայց կերպով մը գոհ եղած, վասն զի աշխարհիս առ մենէ աւելի աւելի սիրած երկու բարեկամներուս մէջ կու տամ վերջին չունչս. այս խեղճ աղջիկը քեզ կը յանձնեմ, սիրելի բարեկամ, երդումով ձգելով որ զան երբէք երեսէ չթողուս և անոր համար ունենաս այն բարեկամութիւնը որ ինծի համար ունեցար։ Կը յուսամ թէ պիտի յարգես զայն ու իմ կամքս պիտի կատարես. ամէն ունեցածս քեզի կը թողում։ Այո, բարեկամդ իմ, կը յուսամ թէ այս դեղանի անձը՝ երբէք երեսէ պիտի չձգես, այդ պիտի ըլլայ ամենէ մեծ երախտագիտութեան նշանը՝ զոր ինծի՝ քու բարեկամիդ պիտի յայտնես, քեզի համար միշտ ունեցած անկեղծ զգացումներուս փոխարէն՝ զորս հետս գերեզման կ'տանիմ։ Եւ դու, սիրելի ու գոզարիկ բարեկամուհիս, մեռնելէս եաք զիս մի մոռնար, խնամատուն և առաքինի ծնացիր, Աստուծոյ սիրուն։ Այնպէս վարուէ, որ անդիի աշխարհքը՝ այս աշխարհիս մէջ Աբարշին ձեռքէն ելած ամենագեղեցիկ կնիկն սիրուած ըլլալուս կարենամ պարծիլ։ Սիրելի բարեկամք, եթէ երկուքիդ ալ կխոստանաք իմ խնդիրքս կատարելնուդ և երդնուլ ձեր ամենէ նուիրական մէկ բանին վրայ՝ ես մխիթարուած ու գոհ կ'մեռնիմ։»

Այս խօսքերը լսելու առենը, որոնց խեղճ հեւարքին տակ ձայնը աւելի սրտաշարժ ու ախուր շեշտ մը կու տար, Կիպրոսցի վաճառականը և չքնաղն Ալազիէլ ադի արտասուքներ կը թափէին։ Անոնց դիմքը մխիթարեցնելու յոյս տալով որ 'ի մօտոյ պիտի բժշկուի և խոստանալով որ եթէ մտքէն անցած գործադրութիւնն պատահի, իրենց բարեկամութենէն խնդրածը ամենայն հաճութեամբ պիտի կատարեն։

Հիւանդութիւնը անբուժելի ըլլալուն՝ չատ չանցաւ

Անտիոքոս մեռնելով փառաւոր կերպով թագուհեցաւ։ Վաճառականը Հռոդոսի մէջ իր գործերը լմնցուցած ըլլալով՝ ու փափաքելով իր հայրենիքը վերադառնալ, ուրկէ բաւական տարի հեռացեր էր, կնպատրաստուեցաւ և հարցուց Ալաղիէլի թէ երբեմն քնկերանալու միտք ունէր։

—Մեծ սիրով, պատասխանեց նա, միայն թէ դիս ձեր քրոջը տեղ դնէք և իբրև եղբայր վարուիք հետս ինչպէս որ խոստացաք ձեր բարեկամին։

Կնպատրաստին անոր ուղածը կատարելու խոստանալէն վերջը։

—Ձեզ ամեն անարգանքի դէմ ապահովելու համար, յաւելլուց, պիտի ըսեմ ամենուն որ կինս էք։

Անոր վրայ ճամբայ ելան նաւով մը, ուր երկուքին ալ միևնոյն սենեակը տրուեցաւ, ինչպէս որ խնդրած էին իրենց յարաբերութեանց վրայ կասկած չտալու համար, որով ատիպուեցան միևնոյն անկողնոյն մէջ ալ պառկիլ, բայց սատանան ահա այդ անկողնին մէջն էր։ Նախ և յառաջդիւցուան մութը, երկրորդ՝ աղջկան յարմարութիւնը, մերձաւորութենէն յառաջ եկած տաքութիւնը ցանկութիւնը չատ կը գրգռէ՝ անզգայաբար մոռցուցին այն խոստումները զորս անդիտաբար Անտիոքոսին ըրած էին։ Գործը նախ պզտիկ կատակներով, հրճուանքներով սկսաւ և գոռանքի փոխուեցաւ, գոռանքին յաջորդեց մտերմութիւնը։ Երբ Պաֆիա հասաւ՝ որ վաճառականին հայրենիքն էր, իրենց ամուսնութիւնը արտաքուստ միայն քակուեցաւ, վասն զի գործնապէս չէր քակուած։

Բայց Ալաղիէլի դժբաղդութիւնները լմնցած չէին, իր պաշտպան վաճառականը քանի մը գործերու համար Հայաստան գացած ըլլալով՝ ներսէսի ազնուական մը հասաւ Պաֆիա որ իր բոլոր ունեցածը գրեթէ մխած էր Եգիպտոսի թագաւորին ծառայութեանը մէջ։ Օր մը ասիկա իշխանասիրին բնակած տանը առջևէն անցնելու առեն պատուհանը տեսնելով՝ անոր գեղեցկութենէն յափշտակուած կանգ առաւ, անյագաբար դիտեց և յիշեց որ տեղ մը տեսած էր զանի, Ալաղիէլ՝ որ ճիշ-

այս ժամուն իր ճակատագրին այլանդակութեան վրայ խորհրդածութիւններ կ'ընէր, իր մտախոհութենէն սթափեցաւ այս մարդուն կանգ առնելը տեսնելով և ինքն ալ քսո կարգի զանի դիտելով՝ յիշեց թէ իր հօրը արքունիքը տեսած էր արդէն խիստ շքեղ վիճակի մէջ և անմիջապէս իր ծնողքը կամ նշանածը տեսնելու յոյսը սրտին մէջ ծագեցաւ. ուստի վաճառականին բացակայութենէն քաջալերուած՝ օտարականը կանչեց, որուն անունը Անթիկոն էր։

Անթիկոն վեր ելաւ խնդրոյն և սենեակը մտածին պէս իշխան Հարցուց իրեն զարմանալով՝

—Մթթէ դուք Ծամանոստասի Անթիկոնը չէ՞ք։

—Այո՛, տիկին, ես ինքս եմ, և կարծեմ թէ ես ալ ձեզ կը ճանչնամ. բայց ո՛ւր տեսած ըլլալս ճշդիւ չեմ յիշեր։ Մթթէ ձեր ով ըլլալը կարելի՞ է իմանալ։

Իբրև պատասխան՝ բամբիշը անոր ճիտը նետուելով՝ արցունքի հեղեղ մը թափեց, և յետոյ անոր հարցուց թէ մթթէ զինքը երբեք Աղեքսանդրիա տեսած չէ՞ր։

—Օտարականը ուշի ուշով անոր նայեցաւ, և ճանչնալով որ Սուլթանին Ալաղիէլ ազջիկն էր որ շատոնց ծովին յատակը թաղուած կը հաւատար, իրեն պարտք սեպեց անոր աստիճանին պատշաճ մեծարանքն ընել. բայց բամբիշը չկրնցաւ ու զանի իր քովը նստեցուց։ Անթիկոն հնազանդելէն ետքը՝ յարգանօք հարցուց թէ ինչ դիպուածով հոն կը գտնուէր, զի բոլոր Եգիպտոսի մէջ կը կարծուէր թէ ծովամէն եղած էր։

—Երանի՛ թէ խղդուէի, պոռաց նա, եթէ խեղդուէի բաղդին խաղալիկ չէի ըլլար այսպէս։ Ա՜հ, եթէ երբեք հայրս գլուխս եկած փորձանքները իմանայ ապահով եմ թէ նոյն ինքը՝ եթէ իր աղջկան պատուոյն նախանձախնդիր է, պիտի ցաւի այն ալեկոծութեան մէջ չիյդուելուս վրայ։

Այս խօսքերը ըսելով՝ սկսաւ նորէն լալ ու հառաչել։

—Մի վշտանաք, տիկին, ըսաւ Անթիկան, մի վհա-

տանաք, և եթէ կը հաճիք՝ ձեր գլուխը եկած արկածները պատմեցէք ինծի և Աստուծոյ օգնութեամբ ամեն բանի դարման մը կը գտնուի։

—Ձեզի իբրև իմ հայրը կը նկատեմ, սիրելի Անթիկոն, վասնորոյ ձեզի համար պիտի ունենամ միևնոյն սէրը, վստահութեան և յարգանքի զգացմունքը որ պիտի ունենայի անոր համար եթէ հոս բլլար նա, և ձեզմէ բան մը պիտի չպահեմ։ Միշտ ըզձեզ շատ յարգած եմ և կը խոստովանիմ որ նախ և յառաջ ըզձեզ ճանչնալուս ուրախութիւնս չեմ կրնար բացատրել։ Հիմա դուք սրտիս մէջ պիտի կարդաք և ճանչնաք ինչ որ դժբաղդութիւններուս կարգին մէջ ամենէն պահելու աչխատեցայ։ Եթէ գլուխս եկածներուն ճշգրիտ պատմութիւնը իմանալէ ետք դիս իմ առաջին վիճակին վերադարձընել յարմար կը դատէք, կը խնդրեմ որ ընէք. բայց եթէ այդ բանը անիրանալի կը համարիք՝ կ'աղաչեմ որ դիս տեսած և իմ անունս լսած բլլալնիդ որևէ մեկու մը չյայտնէք։

Ա.յս յառաջաբանէն ետքը Ալագիէլ իր բոլոր արկածները մանրամասնաբար պատմեց լալով, Մայօրքային ափունքներու վրայ պատահած նաւարեկութենէն սկսելով մինչև իր խօսեցած վայրկեանը, Անթիկոնի ալսիրտը շարժելով սկսաւ լալու քանի մը վայրկեան մտածելէն վերջը՝

—Քանի որ, Տիկին, ըսաւ, ձեր դժբաղդութեանց մէջ ձեր ոչ բլլալը չէին գիտեր և ձեր ապրիլը հիմա կ'անգիտեն՝ կը խոստանամ զձեզ ձեր հօրը առաջուանէն աւելի սիրելի եղած վերադարձընել. չեմ տարակուսիր բնաւ որ մեծ ուրախութիւն չզգայ նա նորէն զձեզ տեսնելով, և յետոյ դարձեալ պիտի ղրկէ ձեր նշանած կարպի թագաւորին որ նմանապէս յառաջուանէն աւելի պատուէ զձեզ։

Ալագիէլ հարցուց թէ այս բանը ինչպէս կարելի էր։ Անթիկոն իրենց ընելիքը կարգաւ բացատրելէն վերջը՝ առանց վայրկեան մը կորնչցնելու Ֆամակոստա վերադարձաւ թագաւորին ներկայանալու համար։

—Վհհախաւ տէր, ըսաւ անոր, եթէ կը հաճիք ձեզի պատիւ բերող բան մը կրնաք ընել, որ շատ շա-

հաբեր պիտի բլլայ ինծի որ ունեցածս ձեր ծառայութեան մէջ կորսնցուցած եմ։

—Ի՞նչ կերպով, հարցուց թագաւորը։

—Աղեքսանդրիոյ սուլթանին աղջիկը՝ Ալագիէլ, պատասխանեց Անթիկոն, որուն գեղեցկութեան համբաւը լսած էք անշուշտ, և որ նաւարեկութեան մէջ կորսուած կը կարծուէր, Պաֆայի նաւահանգիստը հասած է։ Խեղճ իշխանուհին իր պատիւը անարատ պահելու համար երկար ատեն խեղճութիւն քաշած՝ և դեռ այսօր մեծ չքաւորութեան մէջ է. կը փութամ նա իր հօրը քով վերադառնալ և եթէ կը հաճիք զինքը անոր ղրկել՝ հաւատալի եմ թէ Սուլթանը այսպիսի ծառայութիւն մը երբէք պիտի չմոռնայ։

Կիպրոսի թագաւորը բնութեամբ բարի և վեհանձն բլլալով՝ նպաստաւոր կերպով պատասխանեց և հրամայեց որ Ալագիէլը պալատ բերեն ուր նա թագաւորէն ու թագուհիէն պատուով ընդունուեցաւ։ Իր արկածներուն վրայ եղած հարցումներուն պատասխանեց Անթիկոնի տուած խորհուրդին համաձայն, ու քանի մ'օր ետքը բազմաթիւ ուղեկիցներով և Անթիկոնի հրամանատարութեան տակ հօրը ղրկուեցաւ։

Դժուարին է նկարագրել սուլթանին ուրախութիւնը երբ տեսաւ իր աղջիկը զոր յաւիտենապէս կորսուած կը կարծէր, և Անթիկոնը ու անոր ուղեկիցները պատուով ընդունուեցան։

Իշխանուհին քանի մ'օր հանգստանալէն վերջը՝ Սուլթանը անոր բերնէն իմանալ ուզեց, թէ ինչ կերպով նաւարեկութենէն ազատեր և ինչ պատճառաւ մինչև այն տեղն լուր մը ղրկած չէր իրեն։ Ալագիէլ որ իմաստուն Անթիկոնի իրեն տուած դասը բերնուց լաւ սորվեր էր՝ հետեւեալ կերպով խօսեցաւ։

—Գիտցած բլլաս, սիրելի հայր իմ, որ Աղեքսանդրիայէն մեկնելէս գրեթէ քսան օր ետքը նաւը ամենասկալի ալեկոծութեամբ մը ծռանդ ըսուած ծովերքի մը վրայ դիշերով դուրս ինկաւ. չգիտեմ թէ ուղեկիցներս ինչ եղան, միայն կը յիշեմ որ երբ լուացաւ և ես ալ սթափեցայ նաւաղումէս որ մեռնելէ վախ-

նալուս յառաջ եկեր էր, նաւը երկուքի բաժնուեր՝ ու աւազակոյտի մը վրայ խրեր էր. կէսօրուան մօտ գեղացիները զայն տեսնելով՝ անոր բնակիչները կողոպտելու եկան և դիս երկու նաժիշտներու հետ՝ որոնք ինծի պէս վախերնէն ու սարսափնէն մարեր էին, անկիւնի մը փուռած գտան: Անոնց հետ դիս ծովեղերքի իշխուցչին, ուր քանի մ'երիտասարդներ այդ աղջիկները առնելով մէյմէկ կողմ տարին, և անկէ՝ ի վեր չգիտեմ ինչ եղան անոնք: Զմեզ ծովեղերքը տանող երիտասարդներէն երկու հոգի դիս ալ իրենց հետ տանիլ ուզեցին, թէև ինքզինքս կը պաշտպանէի ու կու այի, մերթ մաղերէս և մերթ թևերէս քաշելով դիս դէպ՝ ի մօտակայ անտառը կը տանէին: Հոն հասնելու վրայ էինք երբ չորս ձիաւորներ վրայ հասան. դիս առևանգողները զանոնք տեսածնուն պէս՝ ինծի թողուցին ու փախան և ձիաւորները որոնք պատուաւոր մարդիկ երևցան ինծի, սկսան զիս հարցափորձել. պատասխանեցի բայց քսածս չէին հասկընար ինչպէս որ ես ալ իրենցը, Քանի մ'ատեն մէջերնին խօսելէ և շատ մը նշանները քննելէ վերջը՝ դիս ձիու մը վրայ նստեցուցին ու կնիկներու վանք մը տարին որոնց բանը գործը Աստուծոյ աղաչել է երկրին օրինացը համեմատ: Այդ տիկիններէն շատ լաւ ընդունուեցայ և անոնց հետ պալտեցի պզտիկ կուռք մը որու համար այդ երկրին կիները մեծ յարգանք մ'ունին և զայն կ'անուանէին սուրբ Փիլիպոս: Քիչ մ'ատեն հառքը երբ անոնց լեզուն սորվեցայ, ոմն և ոմն տեղացի ըլլալս հարցուցին, ես ալ վախնալով որ չվճռուիմ՝ անոնց տուին ուր երթէք երիկ մարդիկ չէին մնար, իրենց կրօնին հակառակ կրօնէ մ'ըլլալս տեսնելով՝ պատասխանեցի թէ Կիպրոսցի ազնուականի մը աղջիկն էի և թէ Քանաիա ամուսնանալու երթալու ատենս նաւաբեկութեամբ իրենց երկիրն ընկեր էի: Երբ այս կիներու մեծաւորը՝ որ տիկին աբբասուհի կը կոչէին, ինձ հարցուց թէ կ'ուզէի Կիպրոս դառնալ. պատասխանեցի թէ միակ փափաքս ան էր: Խոստացաւ նա զիս ղրկել, բայց չուզելով պատիւ՝ որու շատ նախանձախնդիր էր՝ վտանգի դնել, Կիպրոսցիի մը

չուզեց յանձնել և հոն պիտի ձեռքի եթէ երկու գաղզիացի աղնուականներ՝ որոնք իրենց կիներու հետ ետ դառնալէ կ'երթային, զիս տանելու յանձնառու չըլլային: Ասոնցմէ մէկը աբբասուհիին ազգականն էր, և ատ տիկինը զիս այն կնոջ յանձնելով աղաչեց որ Կիպրոս դրկուս: Չեմ կրնար խօսքով բացատրել ճամբորդութեան միջոցին այդ ազնուականներու ու անոնց կնիկներու ինծի ըրած մեծարանքը: Ծաղող ճամբորդութենէ մ'ետքը Պաֆա հասանք, զոր իբրև իմ հայրենիքը ցոյց տուեր էի, բայց հոն մարդ մը չճանչնալուս չփոթեցայ ձեացի, չէի գիտեր թէ ինչ ըսեմ ուղեկիցներուս՝ որոնք անձամբ զիս ներկայացընել կ'ուզէին հօրս, իրենց աբբասուհիին ըրած խոստմանը համեմատ: Իարեբաղդաբար ցամաք կոխելու միջոցիս, Թերևս Աստուած զիս մեղքնալով՝ Անթիկոնը ծովեղերքը դրկեց զոր ճանչնալով՝ իսկոյն կանչեցի մեր լեզուաւ որպէս զի բսածս չհմանան՝ և խնդրեցի երթալ որ զիս իր աղջկան տեղը անցընէ:

«Անթիկոն շատ լաւ միտքս հասկըցաւ և զիս գրկելէ ետքը՝ շնորհակալ եղաւ վեհանձն ուղեկիցներէս ու անոնց իր կարողութեան համեմատ պզտիկ ընծայներ ըրաւ: Երեք չորս օր ետքը Անթիկոն զիս Պաֆա տարաւ Կիպրոսի թագաւորին արքունիքը, որ ինչպէս տեսաք զիս ձեղի ղրկեց անանկ պատիւներով, որու պարտաւոր ենք երախտագէտ ըլլալ: Եթէ պատմութեանս մէջէն քանի մը պարագաներ մոռցայ՝ Անթիկոն որ քանի մ'անգամ լսած է զայն թող հաճի պակասը լեցընել:»

Իմաստուն ու խոհեմ Անթիկոն Սուլթանին կողմը դառնալով ան առեն «Վե՛հ հափառ տէր, ըսաւ, իշխանուհիին ձեզ ըսածները՝ ինձ քանի մ'անգամ պատմածներուն՝ և դինքը Կիպրոս բերող աղնուականներուն և անոնց ըսածներուն կը համաձայնին կատարելապէս, բայց պարագայ մը մոռցաւ կամ համեստութեամբ պահեց զայն, այսինքն այն գովեստը որ քրիստոնեաները իրեն ինձ վանքին մէջը իր անցուցած վարուցքը և իր աղնիւ գործունեայքը վրայ, որոնք իր աստիճանին արժա-

նէ։ ճն։ Ուստի կրնաք պարծիլ, վեհափառ տէր, թէ աշխարհիս ամենագեղանի, առաքինի և խնամառուն աղջկան Թանկադին հայրն էք,

Սուլթանը գոլոր այս պատմութիւնը ամենամեծ զոհունակութեամբ մտիկ ըներ, և քանի մ'անգամ խընդրեց Աստուծմէ որ մը իրեն առիթ տայ իր աղջկան եղած հիւրընկալութեան և վեծարանքին փոխարէնը հատուցանելու։

Քանի մ'օր ետքը Գէմինատպ Անթիկոնի ձեռքով շատ մը ընծաներ ղրկեց Կիպրոս, այն տեղի Թագաւորին իր երախտագիտութիւնը յայտնելու համար։ Ճետոյ իր աղջիկն ալ հարս ընելու մտքով՝ անոր առջի նշանած՝ Կարպի Թագաւորին նամակ գրեց գոլոր անցածները պատմելով և յայտնելով որ եթէ դարձեալ կը հաւանի զան կնութեան առնուլ Թող մտքդ ղրկէ տանելու։ Իշխանը շատ ուրախացաւ Ալազիէլի ողջ ըլլալը իմանալով, ուստի զան բերել տուաւ ու հետը ամուսնացաւ։ Ալազիէլ յաջորդաբար ութը տարվածոս ունենալէ վերջը իրեն Թէ անմեղութեան պատկով Թագուհի եղաւ ու երկար տարիներ ապրեցաւ երջանիկ։ Ռամկական առակ մը կըսէ Թէ Պագնուած բերանը ոչ իր դոյնը և ոչ իր Թարմութիւնը կը կորնցընէ, այլ լուսնի պէս միշտ կը նորոգուի։

ԻՇՈՒՆ ԳԼՈՒԽԸ՝ ԱՆԸ ՈԳԻՆԵՐՈՒՆ ԴԵՒՔ ԵՒ ՕԹՔ

ՀՐԱԴԱՐԱՆ

Թամանեակաւ Ֆլօրանսի մէջ Ս. Գրանգաս փողոցը՝ բրգի հռչակաւոր գղիչ (հալած) մը կար Յովհաննէս անունով, որ աւելի բազդաւոր քան Թէ խելացի էր, վասն զի իր տխմարութեան և մեծ միամտութեանը հակառակ՝ շատ անգամ իր արհեստակիցներու մէջ արհեստապետ կ'ընտրուէր, որովհետև ան առանց կ'առնպատէին անոր առնելը երթալ հաւքսիլ իրենց գործերու վրայ խորհրդակցելու համար։ Աստղմէ զատ իրեն շատ պատուներ ալ տրուած ըլլալով իր արհեստակիցներու կողմէն, նա այնքան հպարտացած էր որ ինքզինքը միւս մարդերէ աւելի բարձր կը համարէր։ Իր արհեստին համեմատ վիճակին ալ նեղ Թափէս ապրիլ ըլլալով՝ ասիկա շատ անգամ մօտակայ վանքին քահանաներուն հայկերոյթի մը՝ կամ անոնցմէ մէկուն վարձք մը, ուրիշի մ'ալ կնգուզ մը և կամ Թուշկինակ մը ընծայ կու տար։ Բարի կրօնաւորներն ալ անոնց փոխարէն շատ մը աղօթքներ կը սորվեցընէին՝ երբ ան աչխարհաբար հայր մեր մը՝ կամ սրբոյն Աղեքսիոսի մեղեդիկը կամ սրբոյն Պերնարտոսի ճառերը կու տային և անոնք զանոնք իր հոգւոյն փրկութեանը համար մեծ խնամքով կը պահէր։

Գ. Յովհաննէս՝ Ջիւլմէ անունով գեղեցիկ և սիրուն կին մ'ունէր, սատանայ և վրայհասնող աղջիկ մը՝ որ իր երկան վրայ ունեցած դերազանցութիւնը ըզգալով՝ միտքը դրած էր առիթը ներկայացածին պէս իր երկան քանի մը խաղ խաղալ։ Սատանութիւնը կամ խելքը կարասի մ'է ըսուածը մեզի կու տայ, որպէս զի գործածենք զայն. այս կինն ալ իր սատանութիւնը լաւ մը գործածել գիտէր որ պիտի տեսնենք։

Շատ չանցաւ Ջիւլմէ վրահասնեցաւ Պրէտերիք անուն մարդու մը՝ որ շատոնց իր հետ առիթ կը դտա-

նար, և անոր լուր ղրկեց իր աղախնոյն հետ որ գայ զինքը գտնէ քաղաքին մօտ ունեցած մէկ ամարանոցը ուր առաջ եղանակը անցընելու կ'երթար, և ուր տեղ իր էրիկը ժամանակ առ ժամանակ միայն ղանի տեսնելու կու գար և երկրորդ օրը խանութը կը վերադառնար։ Ջրէատերիք՝ որու միայն փափաքը գեղանի տիկնոջ հետ տեսնուիլ էր, վուխտաց ժամադրութեան տեղը գտնուելու նոյն էրիկուն խսկ, և որովհետև էրիկ պարոնը նոյն օրը չէր եկած, տարփածուն հանդարտօրէն ճաշելէն ետքը, ինչպէս որ դիւրին է երևակայել հետը պառկեցաւ և ամբողջ գիշերը հոն անցուց, բայց չկարծէք որ քնացաւ՝ այլ տիկինը զանի իր թևերուն մէջ սեղմելով իր էրիկին աղօթքներուն մէկ քանին սորվեցուց անոր . . . ։ Այս երջանիկ սիրահարները սոյն առաջին տեսութենէն բոլորովին դոհ՝ ապագային մէջ զայն կրկնելու մասին պէտք եղած կարգադրութիւնները ընելէն վերջը իրարմէ բաժնուեցան։ Հետևաբար որոշուեցաւ որ ծառային այնուհետև ծանրութիւն չտալու համար՝ Ջրէատերիք ամեն օր երթայ իր գեղի տունը որ տիկնոջ ամարանոցէն շատ հեռի չէր՝ և անցնելու ու դառնալուատեն՝ այգիին մէկ անկիւնը նայուածք մը նետէ ուր հաստ ցեղի մը վրայ լուս գլուխ մը կար. և թէ այս գլուխը քաղաքին կողմը դարձած ըլլար՝ գիտէր թէ էրիկը բացակայ էր և ինքը կրնար անոր պաշտօնը կատարել. եթէ դուռը դոց գտնէր՝ երեք անգամ պիտի զարնէր որպէս զի բանան ու զինքը ընդունին։ Իշուն գլուխը տան կողմը դարձած տեսնէր՝ գիտէր որ Պ. Ծովհաննէս հոն կը գտնուէր և պէտք էր իր ճամբան շարունակել։ Այս կարգադրութեամբ տիկինն և տարփածուն շատ գիշերներ մէկտեղ անցուցին առանց դէսպանուհիէն պէտք՝ և բռնուելու վախ ունենալու։ Բայց իրիկուն մը՝ որ Ջրէատերիք իր սիրուհուդն մօտ ճաշելու պիտի երթար և ան ալ զինքը կ'սպասէր երկու հատ խորոված վառեակներով, պատահեցաւ որ Պ. Ծովհաննէս չկանչած իր կինը տեսնել փափաքելով՝ իր սովորութեան հակառակ շատ ուշ տեղը եկաւ։ Ամբողջը գնաց։ Ջիւլմէ այս այցելութեան վրայ շատ

բարկացաւ և զանի պատժելու համար առջին միայն խաշուած ճարպի կտոր մը տուաւ ընթրելու։ Երկու վառեակները, խաշուած չատ մը հաւկիթներ և չիչ մը նիպրոսի քնարը գինին՝ իր հրամանով մատուր ղնջակի մը մէջ փաթթուած ծառային ձեռքով պարտէզին մէկ անկիւնը ղրկուեցան՝ ուր կը մնար ան տունէն անցնելու։

—Այս ամենը, բսաւ տիկինը անոր, տար մեր սոխրապէս ճաշած դեղձի ծառերուս տակը դիր պահէ։

Բայց այս ամեն հրամաններըը այնքան արտօրնօք տեղի ունեցան որ Ջիւլմէ բոլորովին մոռցաւ ծառային բսելու թէ հոն ապասելով՝ Ջրէատերիքը ճամբէ կերակուրները անոր տալով։

Էրիկ կնիկ անխօսիկ կերպով մը իրենց խաշուած ճարպը ուտելէն ետքը՝ գացին պառկեցան ինչպէս անոնց սպասուէին. բայց հազիւ թէ անկողին մտեր էին՝ երբ տարփածուն դարձ մը դուռը զարկաւ։ Դրան զարնուելու ձայնը երկուքն ալ լսեցին, բայց տիկինը իր էրկան կասկած չտալու համար քնանալ ձևացուց։ Ջրէատերիք երկրորդ անգամ զարկաւ, ասոր վրայ Պ. Ծովհաննէս զարմանալով մը իր կինը գիտց և բսաւ.

—Կը լսե՞ս, Ջիւլմէ, դուռը կը զարնեն, աս ատենս՞վ է արդեօք։

—Թաքէ, պատասխանեց կինը, չեմ զարմանար, որովհետև առջին անգամը չէ, ատիկա ոգի մ'է որ քանի մը գիշերէ՝ի վեր կու գայ ու կը վախցընէ զիս, այնպէս որ գլուխս վերմակիս տակ կը խօթեմ, և անկողնէս չեմ երևներ մինչև որ ադէկ մը չլուսնայ։

—Մի վախնար, կնիկ, եթէ ոգի է ինծմէ չկրնար հասցընել, ես անկողին մտած ատենս եկեսցէ քսի և անկողնոյն չորս կողմն ալ խաչակնքեցի, հետևաբար ժեղի բան մը չկրնար ընել։

Բայց տիկինը իր էրկը այսքան խաբելէն դոհ չըլլալով՝ և վախնալով որ իր տարփածուն կը կասկածի թէ ուրիշ մը ներս առած է՝ միտքը դրաւ անկողնէն ելնել և անոր հասկրցընել որ էրիկին հետ պառկած էր։ Այս նպատակաւ Պ. Ծովհաննէսին բսաւ, —Ի՞նչ մեղքս պահեմ, քու խաչակնքութիւդդ ու աղօթքովդ իմ

վախս չփարատիր, և մինչև որ ոգին չկապենք հանգիստ չեմ կրնար ըլլալ։

— Եւ ինչպէս պիտի կապենք, հարցուց աւտնակ էրիկը։

— Անոր ճամբան տրվինցայ ես, պատասխանեց կինը, անցեալ օր կուսանողը պատարագ ըսելու գնացեր էի, հոն կոյսի մը պատմեցի այս ոգիին այցելութիւնները, և նա դանդաղ կապիլու ամենապահով աղօթք մը տրվեցուց ինձ։ Ես ալ թէև այս աղօթքը մինչև հիմա պիտի դործածէի՝ բայց հոս բոլորովին առանձին ըլլալուս չէի համարձակիր։ Քանի որ այս գիշեր հետս ես՝ եկուր երկանք ինքը չմեկնած կապենք գինքը, որպէս զի ուրիշ անգամ ալ չգայ։

Պ. Յովհաննէս հաւանեցաւ և երկուքը մէկէն դրան քով գացին, ուր տաբուտածու պարոնը անհամբերութեամբ ու նախանձով լի՝ իր սիրուհւոյն անհաւատարմութեան վրայ կասկածիլ կ'սկսէր։ Ձամբան Զիւլմէ իր էրկան ըսաւ թէ երեն. ձայն առած աւտնը պէտք էր ինքն ալ թ.քնել. բարեսիրտ մարդը հաւանեցաւ և երբ դրան մօտ հասան՝ կինը իր աղօթքը սկսաւ ըսելով.

Ոգի ոգի
գ'շերով այսպէս
պոչդ տնկած
ի՞նչ եկեր ես

Ինճի նայէ
բանըդ գընա։
Գարտիզին մէջ
դեղձի ճառ կայ

Շատ մը հաւկիթ
երկու վառեակ
քեզ կ'սպասեն
Ցիշդ անոր տակ

Ինչպէս նաեւ
ինն կիպրոսի
ուրախարար
շեշ մը գինի

Ոդ դու զանոնք
եւ իմ սիրոյս
կեր եւ խըմէ
ըրէ անոյշ

Ոգի ոգի
առ պոչդ վար
ինծ ու էրկիս
վընաս մի տար

Որ այս գիշեր
հոս է պատկեր
գընա՛
գընա՛

Թո՛ւճ, Թո՛ւճ, Թո՛ւճ։

Այս խօսքերէն եառքը Զիւլմէ էրկանը բաւ որ ինքն ալ թ.քնէ։ Պ. Յովհաննէս ալ երեք անգամ թ.քաւ մեծ երկիւղածութեամբ։

Ցրէտէրիք որ այս ամենը կը լսէր, գործը հասկըցաւ, ու իր կասկածները փարատելով՝ այս անպատեհութեան վրայ նեղանալու տեղ հաշիւ կրցաւ խնդրելդ բռնել. մանաւանդ երբ լսեց թէ էրիկը կնոջը հրամանաւ կը թ.քնէր։ Աղօթքը երեք անգամ կրկնուելէ վերջը աղօթողները անկողին դարձան։ Ցրէտէրիք որ իր սիրուհիին հետ քնթրելու յոյսով անօթի կեցեր էր, անոր աղօթքին միտքը իմանալով՝ պարտէզը վազեց և այն տեղ պահուած վառեակներն, հաւկիթները ու գինին առնելով՝ իր տունը տարաւ ուլաքնջոյք մը ըրաւ. քանի մ'օր եառքն ալ իր սիրուհին տեսնելով՝ բոլոր սրտով խնդաց անոր հետ ոգիներուն դէմ ըսած աղօթքը յիշելով։

Ոմանք ալ կը պնդեն թէ տիկին Զիւլմէ իշուն գըլուխը տանը կողմը դարձուցած էր թէև՝ բայց գիւղացի մը ղուարճանալու համար այգիէն անցնելու առեն՝ իր գաւազանովը զայն քաղաքին կողմը դարձուցեր էր որով Ցրէտէրիք ալ խաբուած էր. այս կէտը մութ մնացած է, բայց սա իրաւ է որ աղօթքը՝ եառքէն երգի փոխուեցաւ և քաղաքին մէջ ամեն տղոց բերանն էր։

ՊԵՏՐՈՍ ԱՂԲԱՐԻՆ ՋԱՄԲՒԿԸ

Անցեալ տարի Պարկէթ գեղին մէջ Պարօյր անունով տէրտէր մը կար, որու չհասած ատակը իր ծախքին չէր բաւեըլուն՝ ծննդավաճառի օրեր հոն հոս մօտակայ գեղերը զանազան ապրանքներ կը տանէր ծախելու իր զամբեկին վրայ բեռցուցած։ Սակայն իր ճամբորդութեանց մէջ՝ Սրբոց գիւղէն Պետրոս անուն մէկու մը հետ ծանօթացեր էր՝ որ էշով մը տէրտէրին բրած առուտուրը կ'ընէր։ Ցեր Պարօյր՝ իր երկրին սովորութեանը համեմատ և իրենց մերթ բարեկամութեանը պատճառաւ՝ դանի Պետրոս աղբար կը կոչէր։ Ամեն անգամ որ նա Պարկէթ կու գար, Պարօյր զան իր տունը կը տանէր, կը կերակրէր ու հոն կը պառկեցնէր։ Նոյնը կ'ընէր Պետրոս աղբարը՝ երբ Պարօյր Սրբոց Սրբոց գեղը կ'երթար, բայց գէշը ան էր որ Պետրոս աղբարին տունը միայն մէկ սենեակէ բաղկացած ըլլալուն՝ հազիւ թէ իր իշուն, նորատի ու գեղեցիկ կնոջը և իրեն կը բաւէր. անոր համար կ'ստիպուէին քահանային քովը յարդի վրայ պառկեցընել իր զամբեկին քով որ Պետրոս աղբարին իշուն հետ կապուած էր՝ և իրենք ալ իրենց անկողնոյն մէջ կը պառկէին։ Գեղջուհին՝ որ տէրտէրին իր էրկանը բրած լաւ հիւրընկալութիւնը դիտէր, շատ անգամ առաջարկած էր որ տէրտէրը իրենց հիւր եղած գիշերը՝ ինքը դրացուհիի մը տունը երթայ պառկի, բայց ասիկա միշտ մերժած էր։

Ան իր սէտ տեսութիւններով՝ տէրտէրին ու Պետրոս աղբարին կնոջը մէջ քնտանութիւն մը ծագած էր. որմէ օգուտ քաղելու կը ջանար տէրտէրը։ Շատ անգամ իր պաշտօնին դժուարութեանց վրայ կը խօսէր անոր հետ, քիչ ժամով առնելէն՝ և գլխաւորապէս քնտանեկան կեանքէ զուրկ մնալէն կը դանգատէր, այնպէս

որ գեղջուհին կ'սկսէր կարեկից ըլլալ անոր ու մխիթարել, ըսելով թէ՝ հանդերձեալ աշխարհին մէջ այս քաշած զրկութիւններու փոխարէնը պիտի քնդունէր անշուշտ, սակայն տէրտէրը լսելու անհամբեր ըլլալուն՝ աւելի կը փափաքէր այս անցաւոր աշխարհիս մէջ վարձատրուիլ։ Այս մտօք սատանութիւն մը մտածեց, ու օր մը որ կինը դարձեալ դինքը մխիթարելու կ'աշխատէր անկեղծօրէն, ըսաւ անոր.

—Տիկին, ալ շատ հոգս մի՛ տանիր, վասն զի բարեբաղդաբար քանի մ'օրէ ի վեր մեծ աղօթք մը սորվեցայ, որով հետս ունեցած զամբիկս ուզած տեղս աղջիկի մը կը փոխեմ, ու յետոյ դարձեալ իր առջի ձևը կու տամ իրեն։

Գեղջուհին՝ որ չափազանց պարզմիտ կնիկ մ'էր, այս հրաշքին հաւատաց ու զայն իր երկանը հաղորդեց։

—Եթէ տէրտէրը իրօք քսածիդ չափ բարեկամդ է, յաւելցուց, ինչու առ աղօթքը քեզի ալ չսորվեցընէր, եթէ դուն ալ սորվիս ուզած տեղդ դիս ալ զամբիկ մը կ'ընես ու էշիդ հետ զամբիկ մ'ալ ունենալով՝ աւելի գործ կրնաս բնել ու առատ չահիլ։

Պետրոս աղբար՝ որ իր կնիկէն աւելի միամիտ էր, այս աղօթքին գործութեան հաւատալով՝ կնոջը խորհուրդը մտիկ բրաւ, և առանց ժամանակ կորնցընելու տէր Պարօյրին աղաչեց որ այս աղօթքը իրեն ալ սորվեցնէ։ Տէրտէրը՝ որ այն սուտը գեղջուհիին քսած առնը չէր կարծեր որ զայն իր երկանը պիտի հաղորդէ նա՝ նեղը մնալով աշխատեցաւ դեղացիին միտքը փոխելու, բայց չկրցաւ յաջողիլ։

—Քանի որ բացարձակապէս կ'ուզէք, ըսաւ անոնց, վաղը առտու մեր սովորականին համեմատ չըլսցած՝ եկէնք ու իմ աղօթքը սորվեցընեմ ձեզի։

Կրնաք երևակայել թէ գեղացին ու գեղջուհին անհամբերութենէն բոլոր գիշերը աչքերնին չդոցեցին, և մութ ու լուսին եղնելով՝ գացին տէրտէրն ալ արթընցուցին։

—Աշխարհիս մէջ և ոչ մէկուն այս մեծ աղօթքը կը սորվեցընեմ, բայց որովհետև դուք պահանջեցիք՝

ձեզմէ չեմ պահեր. սակայն եթէ աղօթքը լաւ մը ըրուի կ'ուզէք բամբներս ճշդիւ կատարեցէք, եթէ ոչ գործը չյաջողիր։

Երբ երկու դեղագիները ամեն ինչ խոստացան տէրտէրին. ասիկա Պետրոս աղբարին ձեռքը մամ մը տալով՝ ասոր բսաւ,

—Ամեն քնելիքս աղէկ նայէ, ու քսելիք խօսքերս ալ մտքիդ մէջ տպաւորէ, բայց բերանդ բանալէ գդուշացիր, ես ինչ որ քնեմ դուն ձայն մի հաներ, վասն զի եթէ մէնակ մէկ բառ արտասանես՝ բոլոր գործը կը խանդարի և ուրիշ անգամ մէյ մ'ալ չըլլար. մտքէդ աղօթք բրէ մինակ որ պոչը աղէկ վակցընեմ, վասն զի գործին ամենէ գժուարին կողմն է։

Պետրոս աղբար մտքը ձեռք առաւ՝ կախարդ տէրտէրին հրամանները կէտ առ կէտ գործադրելու երդում քնելով։ Տէր Պարօլօ՝ դեղձուհիին բոլոր լսթերը հանել առաւ նոյն իսկ շապիկին ու վարտիքը, և չորս ոտքի վրայ՝ զամբիկի մը դիրքով, պառկեցուց զանի։ Ցետոյ ձեռքը անոր երեսին ու գլխին քսելով՝ «Ձեռնադրութեամբս իմով, բսաւ, գլուխս այս եղիցի գլուխ սրբուն զամբիկի», անկէ մաղերուն անցնելով՝ «Եղիցի սա բաշ ալեծուխ զամբիկի» յետոյ ձեռքը դեղձուհիին կուրծքին տանելով ուր երկու կլոր զիկ գունաներ զգաց՝ որոց չարժուելն ու կարծրութիւնը իսկոյն իր գաղտնի մկկ մասին հաղորդութեան՝ «Եղիցի և սա, բսաւ, վանջ գեղեցկատեսիլ զամբիկի»։ Նոյնը բրաւ վարին, բարձելուն, սրունքներուն և թևերուն վրայ։ Ալ միայն պոչը չմնալ՝ կամ զան անզգալութիւնը կը մնար։

Տէրտէրը գեղձուհիին եարին անցաւ, ու մինչդեռ ձեռքին մէկը զամբիկցուին գլուխին վրայ կը գնէր՝ միւսովը ձեռքը առաւ այն գործիքը՝ որով մարդ կոչուած կենդանին կը անկուի՝ ու զայն իր բնական պատեհանին մէջը դրաւ, բայց հազիւ թէ զայն կը մոցընէր՝ երբ Պետրոս աղբարը, որ մինչ ցայն կէտ այս ամենը ուշով դիտեր էր առանց ձայն մը հանելու, այս վերջին գործողութիւնը իր հաշակից յարմար չդանելով՝ պոռաց՝

—Կեցիր, կեցիր, տէրտէր, կեցիր, պոչ չեմ ուզեր, չեմ ուզեր, ասկէ շատ ալ վար կը փակցընես։

Բայց տէրտէրը պոչագրաւեան եռանդէն մղուած՝ տեղէն չէր շարժեր։ Անատեն դեղձուկը վազեց ու անոր վերարկուէն բռնելով ապէն քաշեց։

—Ապուշ, աւանակ, դուշեց տէր Պարօլօ բոլորովին նեզացած՝ վասն զի գործը կիսկատար ձնացեր էր, մի՛թէ քեզի չըսեր էի թէ ինչ որ ալ բլլայ բերանդ չբանաս. այլակերպութիւնը իսկոյն տեղի պիտի ունենար, բայց շատախօսութիւնդ ամեն բան ալեւոր և որ գէշն է՝ մէյ մ'ալ չեմ կրնար սկսիլ։

—Իրաւ որ, պատասխանեց Պետրոս աղբարը, ասանկ պոչ չէի ուզեր, սա ալ կայ որ ձայն շատ վար կը փակցընէիր. եթէ անպատճառ պոչ մը պէտք էր, ինչու չէիր բսեր որ ես դնեմ։

Բայց դեղձուհին՝ որ իր երկան օգտին համար կը փափաքէր զամբիկ դառնալ՝ գործին ընդհատումը տեսնելով՝ դարձաւ երիկին բսաւ.

—Ի՛նչ տխմար մարդ ես դուն, նայէ քու գործդ ալեւորը. առանց պոչի զամբիկ տեսած ես երբէք, սա տխմարութենէդ յաւիտեան աղքատ պիտի մնանք, եթէ քիչ մ'ևս համբերէիր՝ գործը լմնցած էր. յանցանքը քուկդ է։

Ասս բսելով՝ դեղձուհին վշտացած՝ հագուեցաւ, ու Պետրոս աղբարը դարձեալ իր էշովը ու էշութեամբը մնաց։

Ի՞նչ երիկներ կան՝ որ պոչագրութեան ժամուն անդամ լռութիւն պահել գիտեն, որով աշխարհիս մէջ կը յաջողին։

ԿՈՒՍԱՍԵՐ ԵՒ ԿՈՒՍԱԿՐՕՆ ՄԻԱՐԱՆՆԵՐ

Լիւնիճեանի երկրին մէջ՝ որ մերինէն շատ հեռու չէ, վանք մը կայ որու կրօնաւորները ժամանակաւ սբբութեան ու ջերմեռանդութեան օրինակներ կը համարուէին։ Ա՛յն թուականին որ սոսնձ անբարոյականութեան ճամբուն մէջ կ՛սկսէին մտնել, մէջերնին երիտասարդ վանական մը կար որու ցանկութիւնը ծոմապահութեամբ և ժուժկալութեամբ յաղթուողներէն չէր։ Ասիկա օր մը կէսօրուան մօտ դուրս ելնելով՝ այն միջոցին որ միւսները իրենց միջօրէական քունը կը քաշէին՝ եկեղեցւոյն բոլորտիքը սկսաւ պտըտիլ և դիպուածով տեղացի երկրագործի մը աղջիկը տեսաւ որ դաշտերու մէջ խոտ կը ժողվէր։ Ա՛յս բաւական սիրուն և գեղահասակ աղջկան տեսքը իր վրայ մեծ տպաւորութիւն ընելով մտածեցաւ անոր, խօսքի բռնեց, անուշ բաներ բսաւ՝ անանկ ճարպկութեամբ՝ որ գործը շուտ մ՛եփեցաւ, ուստի զան վանքը առնելով՝ առանց մէկէ մը տեսնուելու իր սենեակը տարաւ և հոն փորձով հաստատեց որ եթէ ոչ լաւ կուսակրօն գէթ լաւ կուսասէր էր։ Բայց գէշը ան է որ այս երկու երիտասարդները իրենց ջերմ եռանդը չկրնալով զսպել՝ անխոհեմութեամբ գործը անձայն տեսնելու հոգը չէին տաներ և աբբան որ քունէն արթնցած հանդարտութեամբ գաւիթին մէջ կը ճեմէր՝ վանականին խցիկին առջևէն անցնելուատենը ներսի աղմուկը լսելով՝ կամացուկ մը դրան մօտեցաւ, հետաքրքրութեամբ իր ականջը դրան փակցուց և որոշակի կնոջ մը ձայնը լսեց։ Նախ ուղեց դուռը բանալ տալով ներս մտնել, բայց յետոյ միտքը փոխեց հասկընալով որ շատ աւելի աղէկ էր ոգանց բան մը քսելու իր սենեակը քաշուիլ ու սպասել որ երիտասարդ վանականը դուրս ելնէ։

Թէև ասիկա շատ զբաղուած՝ և զգացած հեշտութենէն ինքզինքը կորնցուցած էր գրեթէ՝ սակայն հանդատեան մը միջոցին գաւիթին մէջ ոտնաձայն մը լսել կարծեց, և իր ոտքին մատերուն վրայ քալելով շուտ մը ճեղքի մը քովը գնաց ու տեսաւ որ աբբան հոն ականջ կը դնէր. անմիջապէս գուշակեց թէ նա ամէն բան լսած պէտք էր ըլլալ ու խելքը գլխէն գնաց, մտածելով թէ որքան յանդիմանութիւն ու պատիժ պիտի կրէր։ Սակայն իր սրտադողը ու չփոթութիւնը առանց գեղջուկ օրիորդին յայտնելու՝ այս դժբաղդ արկածէն ազան պրծնելու հնարք մը մտածեց։ Ջիչ մը խորհելէն վերջ՝ վարպետ՝ բայց սատանայական միջոց մը գտաւ, որ շատ լաւ յաջողեցաւ։ Ա՛յնպէս ձևացուց թէ ալ գեղջուկը չէր կրնար պահել ու անոր բսաւ,

—Ես կ՛երթամ միջոց մը գտնելու որպէս զի մեկը գքեզ չտեսած ասկէ դուրս ելնես. դուն ձայն մի հաներ և մի վախնար, քիչ ատենէն կը վերադառնամ։

Վանականը դուրս կ՛ելնէ, դուռը կրկին անգամ կղպելով կը գոցէ, և չիտակ վանահօր սենեակը երթալով իր խցիկին բանալին անոր կը յանձնէ ինչպէս որ կ՛ընեն ամէն կրօնաւորները վանքէն ելնելու ատեն, և շատ հանդարտ եղանակաւ մը կ՛ըսէ անոր.

—Որովհետև այս առտու անտառի մը մէջ գտնուած բոլոր փայտը չկրցայ վանքը փոխադրել տալ, եթէ կը ներէք, սրբուհի աբբահայր, հիմա երթամ մնացածն ալ գրկեմ։»

Ա՛յս ընթացքին վրայ պատկառելի վանահայրը հասկըցաւ թէ երիտասարդ վանականը իր յանցանքին յայտնուելուն վրայ կասկած մը չուներ, և այս սխալէն շատ գոհ եղաւ նա, վասն զի պիտի կրնար այս կերպով ճշմարտութիւնը աւելի աղէկ իմանալ, ուստի ամեն բան անգիտել ձևացուց, և բանալին առնելով անոտառը երթալու հրաման տուաւ երիտասարդ կրօնաւորին։ Ան հեռացածին պէս՝ աբբահայրը մօրուքը ձեռք առաւ իր քնելիքին վրայ խորհելու համար. նախ մտածեց հեշտասէր վանականին սենեակը բանալ բոլոր վանականներու ներկայութեամբ, որպէս զի անոնք չզար-

մանան անոր տալիք պատիժներուն վրայ. բայց հաշիւ ընելով թէ կարելի է աղջիկը պատուաւոր ընտանիքի զաւակ՝ կամ թէ ամուսնացած կին մ'էր, և անոր երիկը յարգելի մարդ մը՝ ամենէն յառաջ պատշաճ համարեց երթալ զայն հարցափորձել և ինացածը վերջէն մտածել, հետևաբար դէղանի կալանատիւնը քովը գնաց և դռնապետ խցիկը բանալով՝ ներս մտաւ ու վրայէն դուռը դոցեց կրկին։

Դէղջուհին խորին լռութիւն մը կը պահէր, երբ անոր ներս մտնելը տեսաւ կարծես ամբիծն լեղուն բերանը կապուեցաւ ու սկսաւ լալ։ Աբբան որ աչքին պոչովը անոր կը նայէր՝ զանի այնքան գեղեցիկ գտնելուն զարմանալով և միանգամայն անոր լալը տեսնելով՝ սիրտը չարժեցաւ, և իր զայրոյթը արդահատանքի փոխուելով ամենապզտիկ յանդիմանութիւն մ'ընելու կարողութիւնը չմնաց վրան։ Ի՞նչ ըսես, կնիկի լացը անդիմադրելի զօրութիւն մ'ունի նոյն իսկ վանականի սիրտին վրայ, որ . . . վերջապէս մարդ է. ասկէ զատ կարծես թէ սատանան ալ աւելի հաճութիւն կ'զդայ զանոնք աշխարհականներէ աւելի զգայուն ընելու կամ փորձելու, ինչպէս որ աս արդահատանքի վայրկեանէն օգուտ քաղելով աշխատեցաւ նա մեր աբբան մեղքի մէջ խօթել։ Իր պաշտօնակիցին վայելած հեշտութեանց պատկերը անոր աչաց առջև բերաւ նա և խեղճ աբբան իր ճերմակ մազերուն հակառակ ինքն ալ զանոնք վայելելու փափաքն զգալով՝ ինքնիրեն ըսաւ, «Ինչո՞ւ ինքզինքս զրկեմ այսպիսի վայելքէ մը որ իր ոտքովը եկած է։ Աբբան ժուժկալութիւն ու զրկանք քաշած եմ կ'օգտէ. ինչո՞ւ աս պատուական աղջիկէն օգուտ չքաղեմ, ո՛վ պիտի ըսէ, ո՛վ պիտի գիտնայ, զաղանի մեղքը կէս մը ներելած է։ Օգուտ քաղենք ուրեմն այս բարեբաղդութենէն որ կարելի է ուրիշ անգամ չպատահիր և չարհամարհենք վայելք մը զոր Աստուած կը զրկէ մեզի։»

Այս ըսելով մեր գիւրագդայ աբբան լալկան գեղջուհին կը մօտենայ և բոլորովին փոխելով ձևը, զոր ներս մտնելու ատեն առած էր, հանդարտեցնելու եւ

սկսէ կ'ըլլայ զան անուշութեամբ մը ազատելով որ չը վշտանայ,

—Մէ լաւ, աղջիկս, կ'ըսէ, կը հասկընամ որ զքեզ խաբեր են, մի կարծեր թէ ատոր համար քեզի դէշութիւն մը կ'ընեմ. . . յետոյ անոր հետ դէմքը, աղաւորիկ աչուկները դովեց այնպիսի եղանակաւ մը խօսելով որ իր տրիտը կը յայտներ։ Դիւրին է երևակայել թէ աղջիկը որ երկաթէ կամ ադամանդէ չէր, երկար դիմադրութիւն մը չըրաւ. աբբան անոր դիւրահաւանութենէն օգուտ քաղեց հազար հատ իրարմէ եռանդուն պաչիկներ առաւ, յետոյ զայն անկողնոյն քովը բերելով՝ անոր աւելի համարձակութիւն տալու համար՝ առաջ ինքը հոն մտաւ և ազատեց ու թախանձեց որ ան ալ իր օրինակին հետևի, ինչպէս որ գեղջուհին ալ ըրաւ քիչ մը դժուարութիւն յուցընելէ վերջը։ Բայց որ դժուարահաւատալին է թշուառական աբբան իրը թէ չուզելով իր մեծաւորական ծանրութեամբը ու դիրութիւնովը քնքուշ օրիորդը յոգնեցընել, հրաւիրեց զանի որ իր ձիավարական յաղողակութիւնը իր վրայ ցոյց տայ։

Սակայն երիտասարդ վանականը անտառ գացած չէր բնաւ, այլ այնպէս ձևացընելով՝ դաւիթին մկկ անկիւնը պահպանած էր և մեծաւորին՝ իր խցիկը մտնելը տեսնելուն պէս իր ամեն վախերը փարատեր էին, վասն զի անմիջապէս հասկցեր էր թէ իր երևակայած սատանայական խաղը բոլորովին պիտի յաղողէր, ասոր վրայ համոզուելու համար կամացուկ մը դրան մօտեցաւ նա ու պզտիկ ծակէ մը հայր սուրբին ու աղջկան բրածները տեսաւ։

Երբ աբբան իր գործը լմնցուց՝ դէղջուհին հետ համաձայնեցաւ ապագային մէջ իրենց ընելիքին վրայ և բաժնուեցաւ անոր քովէն։ Դուռը դոցելով կղպեց ու իր սենեակը վերադարձաւ. քիչ մ'ետքը դիտնալով որ վանականը վանքին մէջն էր, և բարեմտօրէն կարծելով թէ անտառէն կու գար, շուտ մը կանչել տուաւ զանի յանդիմանելու և բանտարկելու համար, որպէս զի թակարդն իյնող աղջիկը ինքը միայն վայելէ իր ո-

ոտքէն ազատելով, ուստի անոր ներս դալը տեսած էին պէս, իր քիթը բերանը կախեց ու զանի լաւ մը կըշտամբելէ վերջը իր որոշած պատիժն ալ իմացուց անոր։ Երիտասարդ վանականը որ ամենևին չէը այլայլեր, պատասխանեց իսկոյն,

—Հայր սուրբ, Սուրբ Բենեդիկտոսի միաբանութեան մէջ շատ հին չըլլալուս՝ տակաւին բոլոր կանոնները չեմ գիտեր։ Իրաւ, դուք ինձ հսկումներ ու աղօթքներ սորվեցուցիք, բայց երբէք ըսած չէք թէ Սուրբ Բենեդիկտոսի զաւակները խոնարհութիւնը անդիի ծայրատանելով դերագահութիւնը կանանց տալ ու անոնց տակը ձնալ, բայց քանի որ հիմակ ձեր սրբութիւնը այդ օրինակը տուաւ ինձ, կը խոստանամ միշտ այդպէս ընել, եթէ յանցանքիս ներէք։

Գիրուկ աբբան՝ որ ապուշ չէր, անմիջապէս հասկըցաւ որ միաբանը իրմէ աւելի ատանայ մ'էր՝ և աղջկան հետ իր գաղտնի բրածը տեսած էր։ Ատոր համար նոյն իսկ իր բրածին վրայ ամչնալով՝ անոր չը տուաւ այն պատիժը որուն ինքն ալ նոյնչափ արժանի էր։ Հետևաբար բոլոր սրտովը ներեց, պատուիրելով որ եղածը մարդու մը չպատմէ. յետոյ գեղջուկին վանքէն գաղտնի դուրս հանելու միջոցին վրայ համաձայնեցան հաւանականօրէն ղանի շատ անգամ ներս առնելու համար։

ԴԱԼԱՏԻՆ

Շատ քրիստոնեայ պատմագիրներու քաջին նայելով՝ Թրէտերիկ Ա. կայսեր օրով քրիստոնեայք Սուրբ Երկրին տիրելու համար ծովը անցնելու կը պատրաստուէին։ Սալատէն առաքինի իշխանը, որ նոյնատեն Պաղտատի սուլթանն էր, ուզեց անձամբ տեսնել քրիստոնեայ տէրութիւններու պատրաստութիւնները, աւելի աղէկ անոնց դէմ դնելու համար. ուստի Եդիպտոսի գործերը կարգի դնելով իբրև թէ Մէքքէ երթալու համար, ճամբայ ելաւ վաճառականի հագուստով ծպտած, երկու բարեկամի և երեք ծառայի ուղեկցութեամբ։ Եւրոպայի շատ մը երկիրները չըլլալէն վերջը Լօմպարտիայի մէջ յառաջացաւ՝ յետոյ Ալպեան լեռները անցնելու համար։ Իրիկուն մը Միլանէ Բավիա երթալու ատեն՝ Թօրէլ անունով ազնուականի մը հանդիպեցաւ, որ շատ մը ծառաներով, չուներով ու թեչուններով՝ Թէսինի եզերքներու վրայ ուղևորութեան մէկ ամսուան չափ մ'օր անցքնելու կ'երթար։ Այս ազնուականը կարծեց որ Սալատէն և իր ուղեկիցները օտարական հարուստ ճամբորդներ էին և ուզեց անոնց հետ ծանօթութիւն քնել։

Այս առիթը չուտով ներկայացաւ, երբ Սալատէնի ծառաներէն մէկը իրեններէն մէկուն հարցուց թէ միւնչև Բավի երթալու համար որչափ ճամբայ կար և թէ պիտի կարենային արդեօք հոն հասնիլ քաղաքին դռները չգոցուած։ Պ. Թօրէլ իսկոյն անձամբ պատասխանելով Սալատէնին ըսաւ,

—Պարոն, որչափ ալ արտօրաք, ժամանակին չէք կրնար հասնիլ։

—Հաճեցէք ուրեմն մեզ ըսել, եթէ կարելի է, թէ

ուր կրնանք օթևանիլ, վասն զի օտարական ենք և երկիրը չենք ճանչնար։

—Ցօժարակամ, պատասխանեց Թօրէլ, սոյն վայրկենիս միտք ունէի մարդիկներէս մէկը Բավի ղրկել, և նա գնեղ կը տանի տեղ մը ուր շատ լաւ կրնաք օթևանիլ։

Ցետոյ իր ամենէն արթուն ծառային մնեմնալով ասոր հրամայեց որ նա գանուն իր տունը տանի, մինչդեռ ինքն ալ ուրիշ աւելի կարճ ճամբով մը հոն պիտի երթար։

Թօրէլ՝ տունը հասած ին պէս, լաւ ընթրիք մը ուպարիզին մէջ սեղաններ պատրաստել տուաւ և եռքը դուռը կայնելով օտարականները սպասեց։ Ծառան ալ իրեն յանձնուած խմբին հետ խօսակցելով և երկար շրջան մը քնելով մինչև իր տիրոջ տունը առաջնորդեց անոր։ Թօրէլ գանուն տեսած պէս՝ դիմաւորելով ըսաւ,

—Պարոններ, բարի եկաք, հազար բարի։

Սալատէն՝ որ արթուն մարդ էր, անոր վարպետութիւնը խոհոյն հասկընալով,

—Պարոն, ըսաւ, եթէ մէկու մը քաղաքավարութիւնէն և աղնուականութենէն կարելի բլլար գանգատիլ՝ պիտի կրնայինք գանգատիլ ձենէ, որ մեր ճամբան երկնցընել տուիք քիչ մը, աւելի հաճելի կերպով զմեզ հիւրընկալելու համար, մեծապէս շնորհակալ ենք ձեր այս քաղաքավարութենէն, որու արժանի չէինք եղած,

—Պարոն, պատասխանեց ասպետը՝ որ խնամատուն և պերճախօս մէկն էր, ձեզ ըրած քաղաքավարութիւնը բան մը չէ, համեմատելով այն մեծարանքին որու արժանի էք, եթէ ձեր արտաքին երևոյթը զիս չխաբեր։ Քաղաքէն դուրս շատ հանդիստ կերպով չէիք կրնար օթևանիլ, ատոր համար մի ցաւիք, ղձեզ ձեր ճամբէն շեղեցընելուս։

Այսպէս խօսելու ատեն Պ. Թօրէլի բոլոր մարդիկը հոն եկան ընդունելութիւնը աւելի շքեղ բնելու համար։ Ցետոյ օտարականները իրենց համար յատկապէս

պատրաստուած սենեակները տարուեցան, ուր ընթրիքէ առաջ զովարար ըմպելիքները մեծարուեցան և ասպետը զուարճալի խօսակցութիւններով զիրենք կ'զբօսցներ։ Սալատէն և իր երկու բարեկամները լատիներէն գիտնալնուն՝ անոր բաժէք շատ լաւ կը հասկընային ու իրենց միտքը կը բացատրէին, որով տան տէրը ամենէ ախորժելի և ճարտասան աղնուականը երևցաւ իրենց։ Պ. Թօրէլ ևս իր կողմէ այս օտարականներու վրայ ամենէ մեծ համարումն ունէր. կը ցաւէր միայն որ անոնց լատադոյն քնկերութիւն մը և լատադոյն սեղան մը չէր կարող տալ, բայց միտքը դրաւ երկրորդ օրը առանց ալ փոխարինութիւն մ'քնել, և իր դիտաւորութիւնը մարդիկներէն մէկուն յայտնելէն ետև զանի իր կնոջը ղրկեց որ խոհեմ և առատաձեռն էր։ Ցետոյ իր հիւրերը պարտէզը տարաւ ու քաղաքավարութեամբ անոնց գործը ու արհեստը հարցուց։

—Մենք կիպրոսցի վաճառականներ ենք, պատասխանեց Սալատէն, և մեր գործերու համար Բարիզ կ'երթանք։

—Իմիւ թէ, պոռաց Թօրէլ, մեր երկիրն ալ կիպրոսի վաճառականներուն նման աղնուականներ չառաջ բերեր։

Այս խօսակցութիւններէ ետքը սեղանը նստան. կերակուրները առանց շատ ախնիւ բլլալու՝ շատ համադամ էին։ Ետքէն Պ. Թօրէլ վախնալով որ իր հիւրերը յոգնած բլլալնուն հանգստի պէտք ունէին, գանուն իրենց անկողիններըը տարաւ ու ինքն ալ իր սենեակը քաշուեցաւ։ Բավի երթող ծառան իրեն եղած յանձնարարութիւնը կատարեց։ Ցիւիին Թօրէլ անվիճապէս իր երկան բարեկամներուն լուր ղրկեց և փառաւոր սեղան մը պատրաստեց ուր հրաւիրուեցան քաղաքին բոլոր երևելիները։ Ամեն տեսակ ոսկեթել մեսա քսէ կերպասներ գըներց և իր երկան հրամանին համեմատ պատրաստեց ամեն բան։

Երկրորդ օրը երբ օտարականները արթնցան՝ Պ. Թօրէլ անոնց հետ ձի հեծաւ և մինչև մօտակայ տունը երթալով իր որսի թռչունները թռցընելով զուարճա-

ցուց: Բայց Սալատէն՝ որ շատ դոհ էր Բավի երթա-
լուն՝ հարցուց թէ չկար մէկը որ լաւագոյն օթևանը ցոյց
տար իրեն:

—Ես պիտի տանիմ զձեզ, պատասխանեց Թօրէլի,
վասն զի ես ալ քաղաքը դործ ունիմ:

Ուստի ամենքը մէկէն ճամբայ ելան և ժամը իննին
մօտ Բավի հասան. ճամբորդները լաւագոյն օթևանը
դիմել կարծելով Թօրէլի հետ նոյն իսկ իր տունը մտան,
ուր յիսուն վաթսուն հոգի եկած էին ղիրեն-ք ընդունելու.

—Ուղածնիս ատ չէր, բսաւ Սալատէն Պ. Թօրէլին,
արդէն երէկ բաւական բան բրի-ք մեզի համար և կըր-
նա-ք թողուլ որ մենք մեր ճամբան շարունակենք:

—Պարոն, պատասխանեց Թօրէլ, երէկ իրիկուն ըզ-
ձեզ ընդունելու ուրախութիւնս բաղդին կը պարտա-
ւորիմ, Աստուած զձեզ ձեր ճամբուն մէջ մոլորեցը-
նելով՝ ստիպուեցա-ք իմ պզտիկ տունս գալ: Բայց հի-
մա նոյն իսկ ձեզի պարտականութիւն մը պիտի ունե-
նամ, եթէ հաճի-ք այսօր մեզի հետ ճաշել:

Սալատէն ու իր ընկերները այսքան քաղաքավա-
րութիւններէ յաղթուելով՝ իրենց ձիերէն իջան և միւս
աղնուականներէն առաջնորդուելով՝ իրենց համար պա-
տրաստուած ճոխ սենեակները մտան: Հիւրընկալութեան
արարողութիւններէն ետքը սրահը դացին, ուր ամեն ինչ
ամենամեծ շքեղութեամբ զարդարուած էր՝ ու լսաց-
ուելէ ետքը սեղան նստան:

Սեղանին վրայ այնքան ճաշակով և պերճութեամբ
մեծարուեցան, որ նոյն իսկ կայսրը անկարելի էր աւե-
լի աղեկ ընդունիլ:

Թէև Սալատէն ու իր ընկերները պերճանքի սովո-
րած մեծ մարդիկ էին, շատ զարմացան այս բաներուն
վրայ՝ քալ գիտնալով որ իրենց ասպնջականութիւն ը-
նող աղնուականը պարզ քաղաքացի մ'էր և չէ թէ
մեծ իշխան մը: Ճաշէն և փիչ մը խօսակցելէն վեր-
ջը՝ իսալցի աղնուականները հանդստալու դացին, վասն
զի շատ տաք կ'ընէր. և Պ. Թօրէլ իր հիւրերուն հետ
առանձին մնալով՝ անոնց հետ մասնաւոր սենեակ մը
մտաւ և իր ունեցած ամենէ սիրելի և թանկագին բանն

ալ չպահելու համար իր սիրուն և առաքինի ամու-
սինն ալ կանչել տուաւ: Տիկինը ներս մտաւ հագուած
զգուած և երկու հատ հրեշտակի պէս աղուոր տղոց
հետ: Նա դէպ ի օտարականները յառաջանալով չնոր-
հալի կերպով բարևեց զանոնք, ասոնք ալ ոտք ելան,
յարգանօք բարևեցին զանկ և իրենց մէջ տեղը նստե-
ցընելով տղաքը շոյեցին: Շատ ախորժելի խօսակցու-
թիւններէ ետքը՝ տիկինն հարցուց անոնց թէ ո՞րկէ
կու գային և ո՞վ էին: Հիւրերը արդէն Պ. Թօրէլի
տուած պատասխաններն կրկնեցին:

—Ան ատեն կը տեսնեմ որ, բսաւ տիկինը խնդա-
լով, դիտաւորութիւնս կրնամ ի գործ դնել, այսինքն
ձեզ աղաչել որ ձեզ ընելիք պզտիկ ընծաներս հաճի-ք
ընդունիլ: Կիներքը իրենց պզտիկ կարողութեան համե-
մատ պզտիկ բաներ կու տան, բայց աւելի տուողին
բարի դիտաւորութեան՝ քան թէ նոյն իսկ ընծային ու-
շադրութիւն ընէ-ք:

Այս խօսքերէն վերջը ամեն մէկուն համար ծան-
րագին հագուստներ բերել տալով՝ որոնք մեծ մար-
դերու վայել էին,

—Հաճեցէ-ք, բսաւ չմերժել այս հագուստները՝ ո-
րոնք թէև չնչին բաներ են, բայց որովհետև դիտեմ
որ ձեր ամուսիններէ հեռի կը գտնուի-ք, երկար ճամ-
բորդութիւն մ'ըրած է-ք և դեռ պիտի ընէ-ք, և վա-
ճառականները մանրութիւնը կը սիրեն, ասոնք կրնան
ձեզի օգտակար ըլլալ:

Աղնուականները քալ տեսան որ Պ. Թօրէլ բան մը
չէր ուզեր մոռնալ և թէ վերնանձնօրէն ամեն բան նա-
խատեսեր էր, բայց վախցան որ այն ծանրագին հա-
գուստները հադնելով՝ իրենց ուղևորութեան մէջ չը
ճանչցուին՝

—Ատոնք շատ վառաւուր հագուստներ են, տիկին,
պատասխանեց անոնցմէ մէկը, և չենք կրնար թեթե-
ւութեամբ ընդունիլ եթէ զանոնք մեզ ընծայելու ձե-
ւերնուդ կարելի բլլար մերժումով մը պատասխանել,

Պ. Թօրէլ՝ որ անոնցմէ բաժնուած էր, վերադարձած
բլլալով, իր կինը Ջնաք բարով բսաւ հիւրերուն և գը-

նաց. իր երիկը մեծ աղաչանքներով կրցաւ զանոնք հա-
մոզել որ օրուան ծնացած մասը իրեն հետ անցքնեն։
Օտարականները քիչ մը հանգստանալնէն ետքը իրենց
նոր հագուստները հագան և ձի հեծնելով դացին քա-
ղաքը պտըտելու։ Իրիկունը վերադարձին՝ փառաւոր
քնթրիք մը պատրաստ գտան, որմէ ետքը պառկելու
դացին։

Երկրորդ օրը երբոր լուսցաւ՝ եկան իրենց հեծանե-
լիները առնելու դացին։ Բայց յոգնած ձիերնուն տեղ՝
ուժեղ ու նոր ձիեր դտան իրենց համար պատրաս-
տուած.

—Աստուած վկայ, պոռաց Սալատէն իր ընկերնե-
րուն դառնալով, ասորմէ աւելի կատարեալ ու քաղա-
քավար մարդ մը տեսած չեմ։ Եթէ քրիստոնեայ թա-
գաւորները այս առաստաղրտ ասպետին կը նմանին,
Պաղտատի սուլթանը չկրնար դիմադրել ոչ միայն ա-
նոնց ամենուն մէկէն այլ և առանձին մէկուն։

Տեսնելով որ այս նոր քնծանները ալ մերժելը անօգուտ
էր, անորմէ չնորհակալ ըլլալով ճամբայ ելան։ Պ. Թօ-
րէլ բազմաթիւ բարեկամներու հետ բաւական տեղ քն-
կերացաւ անոնց մինչև որ Սալատէն գրեթէ ակամայ,
վան ղի սկսեր էր արդէն զանի շատ սիրել, ստիպեց
որ ետ դառնայ։ Նմանապէս Թօրէլ անոնցմէ բաժնուե-
լուն վրայ ցաւելով՝ ըսաւ,

—Ձեր հրամանը կը կատարեմ։ Ո՛վ ըլլալիդ չդի-
տեմ, բայց ով որ ես, չէք կարող հաւատացընել դիս որ
հասարակ վաճառականները ըլլաք, ձեզ բարի ճանա-
պարհ կը մաղթեմ։

Սալատէն միւս աղնուականներու ալ հրաժեշտ տա-
լով՝ Թօրէլի պատասխանեց,

—Պարոն, կարելի է օրին մէկը մեր ծախած ապ-
րանքները տեսնէք, և ան ատեն ձեր կարծեաց ճշդու-
թեանը վրայ պիտի համոզուիք։

Սուլթանը իր ընկերներու հետ մեկնեցաւ և միտքը
դրաւ որ եթէ ողջ ծնայ ու պատերազմին ելքը յաղող
ըլլայ իրեն, Պ. Թօրէլի ըրած մեծ պատրանքին փոխարէնը
վճարէն հատուցանէ։ Երկար ատեն իր ընկերներու հետ

Թօրէլի և անոր կնոջը խօսքերուն ու անոնց ըրածնե-
րուն վրայ խօսելով՝ գովեց զանոնք։

Եւրոպայի արեւմտեան բոլոր մասերը պտըտելէն վեր-
ջը Սուլթանը նաև մը մնալով Պղեքսանդրիա վերա-
դարձաւ պէտք եղած տեղեկութիւններն առած՝ և պա-
տրաստուեցաւ ինքզինքը պաշտպանելու։

Երբ քրիստոնեանե՛ու արշաւանքին համար որոշուած
ժամը հասաւ և ամեն ոք մեծ պատրաստութիւններ կ'ը-
նէր, Թօրէլ իր կնոջ աղաչանքին ու լացերուն հակա-
ռակ միտքը դրաւ խաչակիրներուն հետևիլ. իր գոր-
ծերը կարգադրելէ ետքը ձի հեծնելու միջոցին,

—Սիրելի բարեկամուհիս, ըսաւ իր կնոջը, չրիս-
տոնեայ ասպետներուն պիտի հետևիմ, թէ իմ պատ-
ուոյս և թէ հոգւոյս փրկութեանը համար. մեր շա-
հերը, ինչքը քեզի կը յանձնեմ։ Հաղար տեսակ դէպ-
քեր կրնան իմ վերադարձը անստոյգ, շատ դժուարին
և նոյն իսկ անկարելի ընել. ուստի քենէ չնորհ մը մի-
այն կը խնդրեմ. ինչ և ըլլայ ճակատագիրս, եթէ ինէ
լուր չառնես, այսօրուընէ հաշուելով մէկ տարի մէկ ա-
միս և մէկ օր սպասէ դիս։»

—Զգիտեմ, բարեկամդ իմ, պատասխանեց իր ա-
մուսինը լալագին, ինչպէս պիտի կարենամ տանիլ քե-
նէ բաժնուելուս վիշտը, այլ եթէ անոր դիմանամ ու
չմեռնիմ, և դուն կենդանի մնաս կամ մեռնիս, ապա-
հով եղիր որ իմ ուխտիս և Պ. Թօրէլի յիշատակին հա-
ւատարիմ պիտի մնամ։

—Ինու խօսքերու անկեղծութեանը վրայ չեմ տա-
րակուսիր, հաւաստի եմ թէ զանոնք բռնելու համար
ձեռքէդ եկածը պիտի ընես, բայց երիտասարդ, գե-
ղանի, աղնուական, առաքինի ես, և այդպէս ճանչ-
ցուած ես ամենէն, հետևաբար շատ հաւանական է որ
որ իմ մեռնիլս լսուածին պէս, ամենէ պատուաւոր աղ-
նուականները քու ծնողքէն ու եղբայրներէն կնութեան
խնդրեն զքեզ, և եթէ ուզես անգամ անոնց դիմադ-
րել, պիտի չկարենաս, և ահա ատոր համար վերոյիշեալ
պայմանաժամն կը խնդրեմ քենէ, և ոչ աւելի։

—Ձեռքէս եկածը կ'ընեմ, պատասխանեց այս դող-

տրիկ տիկինը, խոստումն բռնելու համար, բայց ի վերջ եթէ դիս տիպին ուրիշ կերպով վարուելու, ապահով եղիր որ բան մը չկրնար մոռցընել տալ ինձ այս օրուան տուած հրամանները։ Սպասելով վերադարձիդ՝ կ'աղաչեմ զԱստուած որ ինձ քու մահոտանգ սէր օրը չցուցընէ։

Ա.յս խօսքերուն վրայ՝ ղորս ըսելով ու ողբալով կ'արտասանէր նա, մատէն մատնի մը հանելով էրկանը մատը անցուց ըսելով,

—Եթէ դքեզ վերատեսնելէ յառաջ ես մեռնիմ, սա մատնիին նայելով յիշէ դիս։

Պ. Թօրէլ ձի հեծաւ և իր բոլոր մարդիկներու մնաք բարև ըսելով մեկնեցաւ։

Ճենովա հասածին պէս՝ իր գունդովը նաւ հեծաւ և Ակիա հասնելով՝ քրիստոնէից բանակին հետ միացաւ։ Ա.յս բանակին մէջ գրեթէ քնդհանուր հիւանդութիւն մ'ընկաւ և անոր զոհ չեղողներն ալ Սալատէնի ձեռքը ըյնելով՝ զանազան քաղաքներ իրրև դերի կը կը տարուէին։ Պ, Թօրէլ ևս՝ Սալատէնի բաղդատորութենէ կամ յայողակութենէն չզրծողներու մէջ դտնուեցաւ և Աղեքսանդրիոյ բանտերը դրուեցաւ։ Հոն՝ ամենուն անծանօթ և ինքզինքը ճանչցընելու ալ վախնալով, հարկէ տիպտալ սկսաւ թռչուններ դարմանել, ծառայութիւն՝ որու մէջ շատ լաւ կը յայողէր։ Իր այս տաղանդը գինքը Սուլթանին ծանօթացուց որ անոր աղատութիւն չնորհելով՝ զան իր բաղէկալն ըրաւ։ Թօրէլ այդ իշխանին ծանօթ չէր և ոչ ալ ինքը զանի կը ճանչէր, այլ միայն իր հայրենիքը կը մոածէր և հոն վերադառնալու փափաքով քանի մ'անգամ խոյս տալու փորձեր ըրաւ բնդունայն։ Ա.յս միջոցին ճենովացի դեսպաններ եկան Սալատէնի հետ իրենց շատ մը քաղաքակիցներու փրկանքին վրայ սակարկելու։ Ասոնք երթալու վրայ ըլլալով՝ պ. Թօրէլ անոնց միջոցաւ ուղեց իր կնոջը իր վրայ լուր տալ և անոր նամակ մը գրեց որպէս զի նա զինքը սպասէ, ապահովցընելով որ կրցածին չափ շուտով պիտի վերադառնար. շատ ազաչեց դեսպաններէն մէկը՝ զոր մանաւորապէս կը ճանչնար, այս

նամակը նոյն իսկ իր մօրեղբօրը ձեռքը յանձնելու որն որ Բավիի Սուրբ Պետրոս եկեղեցւոյն աւագերէցն էր։

Պ. Թօրէլի գործերը այս վիճակին մէջ էին երբ օր մը Սալատէնի հետ բաղէներու վրայ խօսելու առեն՝ իրեն քնտանի շարժումով մը ժպտեցաւ, որնոր ժամանակաւ Սալատէնի աչքին զարկած էր Բավիի մէջ։ Ա.յս շարժումը Սալատէնի մտքին մէջ արթնցուց իր վաղեմի հիւրընկալին յիշատակը և նա հետաքրքրութեամբ անոր երեսը նայելով՝ զան ճանչնալ կարծեց, «Քրիստոնեա՛, հարցուց անոր, ո՞ր տեղացի ես։

—Վենհափառ տէր, պատասխանեց անոր Թօրէլ, Լոմբարդիայի Բավիէ անուն քաղաքի մը խեղճ քաղաքացին եմ։

Ա.յս պատասխանը Սալատէնի կասկածները հաստատեց, «Աստուած առիթ կու տայ ինձ, ըսաւ միտքէն, այս մարդին յայտնելու թէ իր քաղաքավարութիւնը որչափ հաճելի եղած ինձի» և անմիջապէս իր բոլոր հադուստները սենեակի մը մէջ կարգադրել տալով զԹօրէլ հոն տարաւ, «Քրիստոնեայ դո՛ւ, ըսաւ անոր, նայէ՛ հեղ մը սա հադուստներու մէջ տեսած հադուստներդ կան ամենևին։»

Իտալացին ամեն հադուստները աչքէ անցընելով նչմարեց այն հադուստը զոր ժամանակաւ իր կինը քնծայ ըրած էր, բայց իր աչքերու վկայութեան չհաւատալով՝

—Տէր իմ, ըսաւ, սա հադուստներէն և ոչ մէկը չեմ տեսած առաջէն, թէև երկու հատ կայ որ ինձ կ'երևայ թէ հագած՝ և յետոյ իմ տունս իրրև հիւր եկող երեք վաճառականներու բաշխել տուած եմ։

Անատոն Սալատէն ալ չկրնալով ինքզինքը զսպել՝ դորովագին դրկեց զանի ըսելով,

—Դուք պարոն Թօրէլն է՛ք և ես ալ այն վաճառականներէն մին՝ որոնց ձեր տիկինը այս հադուստներն քնծայ ըրաւ։ Ժամանակն եկաւ իմ ապրանքս քեզ ճանչցընելու, ինչպէս որ մեկնելու առենս ըսած էի որ առիթը կրնայ ներկայանալ։

Պ. Թօրէլ սոյն կէտին թէ ուրախացաւ և թէ ամչ-

ցաւ. ուրախացաւ այնպիսի հիւր մ'ունենալուն, և ամէն ցաւ զանի այնպէս խեղճօրէն ընդունած ըլլալուն համար՝ ինչպէս որ կը կարծէր,

—Սիրելի բարեկամդ իմ, ըսաւ անոր Սալատէն, քանի որ Աստուած գքեզ հոս դրկեց, համարէ թէ այս տեղ չէ թէ եա՝ այլ դու ես տէրը» և զանի գրկելէն ետքը անոր վառաւոր ղգեստները հագցուց և անձամբ զանի իր արքունեաց ամենամեծ իշխաններուն տարաւ ու շատ գովելէն վերջը՝ պատուիրեց որ զանի պատուեն, ինչպէս որ ինքը կը պատուէր։ Ամենքն ալ այս հրամանին հնազանդեցան և մանաւանդ անոնք՝ որ նոյն ճամբորդութեան մէջ Սալատէնի ընկերացեր էին։

Պ. Թօրէլ այսպէսով մէկէն ի մէկ գերութենէ վառոց գագաթը հասնելով, քիչ մը առեն իր Լօմպարտիայի գործերը մոռցաւ, մանաւանդ մոռցեր որ մօրեղբայրն իր նամակը առած էր։

Սալատէնի այնքան բազմաթիւ քրիստոնեայ գերիներ բռնած օրը՝ ուրիշ Թօրէլ անուղով աղնուական մը մեռաւ, այնպէս որ շատերը կարծեցին թէ անիկա նոյն իսկ Պ. Թօրէլ տ'Էսթրիան էր։ Իր գերութիւնը այս սխալ կարծիքը հաստատեց, որ շատ իտալացիներ իրենց երկիրը վերադառնալով տարածեցին, ըսելով թէ նոյն իսկ անոր թաղմանը ներկայ գտնուեր էին։

Այս գոյժը մեծ ցաւ ու վիշտ պատճառեց ոչ միայն Պ. Թօրէլի տան և ծնողաց, այլ նաև իր բարեկամներուն։ Անկարելի է պատմել երիտասարդ որբևարիին լացը ու յուսահատութիւնը։ Քանի մը ամիս վերջը իր սիրտը քիչ մը հանդարտած ըլլալով՝ Լօմպարտիայի ամենէն մեծ աղնուականները գինքը կնութեան խնդրեցին, և իր ազգականներն ալ սիրեցին որ անոնցմէ մէկը ընտրէ։ Տիկինը երկար առեն մերժեց, բայց ի վերջ տալու սիրտ ընելով՝ խնդրեց որ հարսանեաց հանդէսը երկարաձգուի մինչև Պ. Թօրէլի որոշած պայմանաժամը։

Մինչդեռ Բաւիէր մէջ այս բաները կ'անցնէին՝ Թօրէլ Աղեքսանդրիայի մէջ մարդու մը հանդիպեցաւ, զոր

ձենովացի դեսպաններու հետ առած էր և անորմէ տեղեկութիւն խնդրեց իր ճամբորդութեանը վրայ.

—Եաա դժբաղդ ճամբորդութիւն մ'ըրինք, պատասխանեց անի, ես Կրետէի մէջ դեսպաններէն բաժնուեցայ և եաքէն հոն լսեցի որ անոնք Սիկիլիա հասնելու մօտ՝ սաստիկ փոթորիկի մը հանդիպելով՝ Պերպերիտանի ծովեզերքը քնկեր էրն. այս նաւաբեկութենէն ոչ ոք ազատեր էր, և իմ եղբայրներէս երկուքը խղդուեր էին։

Ասոր վրայ Թօրէլ յիշեց որ իր կնոջը սահմանած պայմանաժամը լրանալու վրայ էր, և համոզուեցաւ որ նա իրմէ լուր չառնելով անշուշտ պիտի ամուսնանար. այս գաղափարով իր բոլոր հանգստութիւնը կորսնցուց, և վրան անանկ տխրութիւն մ'եկաւ որ հիւանդացաւ բողոքովին յուսահատութեան մէջ։ Սալատէն՝ որ զանի շատ կը սիրեր, անոր հիւանդութեան լուրն առնելով այցելութեան եկաւ ու իր ազաչանքներով ստիպեց որ իր հիւանդութեան պատճառները յայտնէ իրեն։ Եաա պարսաւեց զանի աւելի կանուխ յայտնած չըլլալուն իր ցաւը՝ և վերհիշեց ապահովցնելով որ եթէ ուզէր՝ կրնար ժամանակին բաւէ հասնիլ։ Պ. Թօրէլ որ իշխանին վրայ մեծ վստահութիւն ունէր, տարակոյս չունեցաւ որ գործը կարելի էր և Սուլթանէն խնդրեց որ անոր գործադրութիւնը փութացնէ։ Սալատէն անմիջապէս նաւ մը պատրաստել տալով՝ թանկագին ապրանքներով լեցնել տուաւ, ու Պ. Թօրէլի հաղուագիւտ քնճաներ տալով դէպ ի Իտալիա ճամբայ հանեց զանի. այս քնճաններուն մէջ յատուկ յիշատակութեան արժանի անկողին մը կար, որ արաբացոց սովորութեան համեմատ ոսկեթել՝ ու մարգարիտներով և ադամանդներով բանուած, թաւիշէ վերմակով, և ոսկեղէն թաղ մը անոր տիկնոջը համար,

—Սիրելիդ իմ Թօրէլ, ըսաւ անոր Սալատէն բաժնուելու առեն, եթէ կինդ իրօք կը սիրես, չեմ յորդորեր գքեզ որ ուրիշ կին մ'առնես, եթէ դժբաղդաբար առած պայմանաժդ անցնելէ վերջ հայրենիդ հասնիս, և կինդ ամուսնացած դտնես, վասն զի իմ

տեսած բոլոր կիներու մէջ գեղեցկութիւնն ալ մեկդէն քննելով՝ որ վաղանցուկ ծաղիկ մ'է, չեմ տեսած երբէք կին մը որու վարքը ու բարքը, առաքինութիւնը ու աղնուութիւնը աւելի գովեստի արժանի ըլլան: Քանի որ բաղդը զքեզ հոս դրկած էր, աւելի երջանիկ պիտի ըլլայի եթէ կենացս մնացած մասը քեզի պէս բարեկամի մը հետ անցընէի. բայց կ'երևի թէ Աստուած առանկ մեծ երջանկութեան մը արժանի չգատեր զիս. ուստի կը խնդրեմ միայն, յանուն մեր բարեկամութեան, որ զիս մոքդդ չհանես և անդամ մը ևս գաս զիս տեսնելու երբոր գործերդ կարգադրես, ոչպէս զի նոր ուրախութիւնով մը փոխարինես այն ցաւը զոր կ'զգամ քու երթալուդ վրայ: Սպասելով, կ'աղաչեմ որ կարելի եղածին չափ առէպ նամակ դրես ինծի և ուղածդ խնդրես իզմէ:

Պ. Թօրէլ իր արդյունքը չկրցաւ բռնել, և յուզմունքէն հազիւ կրցաւ քանի մ'բնդհատուող խօսքեր քսել Սուլթանը համոզելու համար թէ երբէք անոր բարեքը պիտի չմոռնայ, և հրամանները ճշդիւ պիտի կատարէ: Սալատէն զանի քանի մ'անդամ արտասուալիր աչքերով գրկելէն ետքը՝ անոր մնաս բարև քսելով բաժնուեցաւ, և թողուց որ ճամբայ ելնելու պատրաստուի: Պ. Թօրէլ՝ յաղող ճամբորդութենէ մ'ետք՝ ձենովա հասաւ, և հոն իրրև կիսարոսի վաճառական ուղեցած ապրանքները ծախելով ոսկի քննէ վերջը Բավի՝ երթալու համար ճամբայ ելաւ և առաւօտ կանուխ հոն հասաւ սարակինոսի հագուստով:

Ձիշդ նախընթաց օրը տիկին Թօրէլի իր եղբայրներէ պահանջած պայմանաժամը լրացած ըլլալուն՝ հարսանեաց հանդէսը սոյն օրուան մնացեր էր, և պիտի կատարուէր Սուրբ Պետրոսի եկեղեցւոյն մէջ աւադերէցին ձեռքով՝ որ ինչպէս գիտնք մեր Պ. Թօրէլի մօրեղբայրն էր: Պ. Թօրէլ առանց այս բաները դիտալու՝ իր կնոջը վրայ լուր առնելու՝ և յետոյ իր գալուստը կերպով մը անոր իմացընելու համար՝ ուղղակի աւադերէցին իջաւ: Աւադերէցը ճանչցաւ զինքը, թէև անոր երկար մօրուքը, սարակինոսի հագուստը զան անճա-

նաչելի կ'ընէին, —Բարի եկար, տղաս, ըսաւ անոր աւադերէցը, գիտնաս որ բոլոր քաղաքին մէջ մեռած կը կարծուիս, և այս լուրը այնքան հաստատուած է որ նոյն իսկ կինդ՝ Աստէլայտ, իր ծնողաց սպառնալիքներէն վախնալով այսօր կ'ամուսնանայ, վասն զի իրեն տուած պայմանաժամդ երէկ լմնցաւ, ամեն ինչ պատրաստ է հարսանեաց հանդիսին և արարողութեան համար:

Պ. Թօրէլ ոտք ելաւ և աղաչեց աւադերէցին որ իր գալուստին վրայ բերանք չբանայ, յետոյ իր բոլոր հարստութիւնը անոր յանձնելով՝ գլխէն անցածները պատմեց և հարցուց թէ իր կնոջ վիճակն ո՞վ էր: Երբոր աւադերէցը զան յայտնեց իրեն.

—Իմ վերադարձս չլսուած, ըսաւ աստիճը, չատ կը փափաքիմ տեսնել թէ կինս իր հարսանեաց մէջը ինչպէս պիտի վարուի, ուստի կ'աղաչեմ որ զիս հանդիսին տանիք հետերնիդ:

Իրօք աւադերէցը զԹօրէլ սարակինոսի հագուստով հետը տարաւ հարսնիքին տունը՝ ուր բոլոր հանդիսականները երեսը կը նայէին առանց գինքը ճանչնալու: Երբոր անոր ո՞վ ըլլալը կը հարցընէին աւադերէցին, նա կը պատասխանէր թէ սարակինոս մ'էր իրեն դեսպան ծրանսա երթոդ:

Այս կերդ դեսպանը հանդիսին սրահին մէջ ճիշդ պետք եղած տեղը նստեցուցին, այսինքն իր կնոջը դիմացը՝ և նա դիւրաւ նշմարեց անոր դէմքէն որ ամենևին գոհ չէր իր այս երկրորդ ամուսնութենէն: Երբ Պ. Թօրէլ կարծեց թէ ժամանակն եկած էր փորձելու թէ Աստէլայտ իր յիշատակը կը պահէր թէ ոչ, բաժանման օրը անոր իրեն տուած մատանին ձեռքն առաւ և հարսնցուն ծառայող ապատուհին կանչելով՝

—Իմ կողմէ գնա քսէ հարսնցուին թէ, ըսաւ, իմ երկրի սովորութիւնն է որ երբ օտարական մը հարսնիքի մը ներկայ գտնուի, հարսը անոր ներկայութենէն զգացած գոհունակութիւնը յայտնելու համար, իր գինովը լեցուն բաժակը կը դրկէ անոր, որմէ օտարականը ուզածին չափ խմելէն ետքը աւելցուքը դարձեալ հարսը կը պարպէ:

Ծառան այս յանձնարարութիւնը կատարեց և հարցրեց իր գոհունակութիւնը յայտնելու համար իսկոյն հրամայեց որ իր առջև գտնուած մեծ բաժակը գինիով լեցընեն և սարակինոսին տանին։ Պ. Թօրէլ անոր մէջ ընդունած մատնին բերանը առած էր և գինին խմելու առեն կամացուկ մը առանց մէկէն տեսնուելու ձայն բաժակին մէջ ձգեց, և բոլոր գինին պարպելէն վերջը բաժակը դոցելով հարսին ղրկեց, որ սովորութեան հետևելու համար ձայն բերանը տարաւ. բայց մեծ եղաւ զարմանքը իր մատնին անոր մէջ տեսնելով. չփոթած սկսաւ այն գոհարը քննել և ճանչցաւ որ իր էրիկէն բաժնուած օրը անոր տուածն էր. ուստի ձեռքն առաւ ձայն և աչքերը օտարական կարծած մարդուն վրայ յառելով աղաղակ մ՚արձակեց ու առջևի սեղանը վար նետելով նետի պես ասպետին թևերուն մէջ նետուեցաւ գոռալով՝ «Իրօք այս է իմ տէրս, իմ սիրելի էրիկս Թօրէլը.» և առանց բաղմութիւնը հոգ ընելու սերտիւ գրկեց զան։ Տան մէջ ահագին փոթորիկ մը փրթաւ իսկոյն, սակայն մեծ էր ամենուն ուրախութիւնը, վասն զի ամենքն ալ գոհ էին պ. Թօրէլը այնքան ատեն մեռած կարծելէն վերջը կենդանի գտնելնուն վրայ,

Թօրէլ բոլոր հանդիսականներէ ներում խնդրեց որ անհանգիստ չըլլան և իր գլխէն անցածները մանրամասնաբար պատմեց։ Իր պատմութիւնը լսնցուց փեսացու աղնուականին ըսելով թէ «Զղչարի իր կինը դարձեալ առնելուն, որ արդէն ականջ կ՚ամուսնանար իր էրիկը մեռած կարծելով։» Բայց աւելորդ է ըսել որ փեսացուն այս վերադարձին վրայ ուրախ չէր երևար։ Առելայտ անոր տուած ընծաները հոն ձգեց և բաժակին մէջ գտած մատնին ու Սալատէնին ղրկած պատկը առնելով տունէն ելաւ ու դարձեալ պ. Թօրէլի տունը գնաց բոլոր հանդիսականներու ընկերութեամբ։

Պ. Թօրէլ երկար տարի ապրեցաւ իր առաքինի կնոջը քով, միշտ թղթակցելով Սալատէնի հետ, որու բրած բարեացը համար բիւրապատիկ վարձատրուած էր։ Կան շատեր որոնց բաղդը յարմար միջոց տուած է անոր պէս բարի, հիւրասէր և առատաձեռն ըլլալու

քայց ստէպ անոնք այդ բաներն քննելու կերպն իսկ չեն դիտեր և ընծայ մը տալու ձևը ընծային արժէքը կ՚ոչնչացընէ, անոր համար պէտք չէ զարմանալ եթէ իրենց արժանաւոր արիւտուրը չեն ընդունիր։

ՍՈՒՆԿԸ

Քանի մը տարի առաջ Ռոմանվայի մէջ շատ բարի աղնուական մը կը բնակէր պարոն Լիդիօ անունով, որ գեղեցիկ ու նորատի կին մ՚ունէր Վալանդին անունն։

Առանք ծերութեան մօտ աղջիկ մ՚ունեցան որ քանի կը մեծնար այնքան կ՚աղուորնար, այնպէս որ երկրին ամենէ գեղեցիկ աղջիկներէն մէկն եղաւ։ Լիդիօ և Վալանդին, ուրիշ զաւակ չունենալնուն, զանի շատ կը սիրէին և զգուշութեամբ կը հսկէին վրան՝ օրին մէկ կը աղէկ փեսայի մը տալու յուսով, քայց այս հսկողութիւնը չափէն աւելի ըլլալուն՝ ճիշտ հակառակ արդիւնքը առաջ բերաւ, ինչպէս որ կը պատահի շատ անգամ. այսինքն օրիորդը աւելի ջերմ միտումի ունեցաւ տգեղ սեռին համար։

Միևնոյն ատեն քաղաքին մէջ գեղեցիկ երիտասարդ մը կ՚ապրէր Ռիքարտօ անունով որ աղջկան հայրը ճանչնալով՝ ստէպ այցելութիւն կ՚ընէր անոր և գրեթէ միայն իրեն համար տան դուռը միշտ բաց էր, վասն զի կարծես թէ ծնողք մանաւանդ նախասահմանութիւն մը ունին, որ է միշտ ճշմարիտ վտանգը չտեսնել և երևակայական վտանգներէ զգուշանալ։ Ռիքարտօ՝ օրիորդը

շատ սիրուն գտած էր և երբեմն անոր հետք կ'ինկար, կատակ կ'ընէր ևայլն. բայց այս կատակները դադրեցան երբ չափահաս եղաւ նա և աւելի լուրջ դգացում մը անունց յայտնեց, այսինքն սէրը:

Իրօք Ռիքարտօ սաստիկ սիրահարեցաւ ատ աղջկան ու ձեռքին նկատը կ'ընէր իր այս զգացումը պահելու: Բայց որովհետև այս մասին աղջիկները շատ հեռատես են, կատարելնէ չուտով իր դեղեցկութեան գրած ներդործութիւնը անոնց երիտասարդին վրայ և մեծապէս ուրախացաւ: Այն օրէն 'ի վեր Ռիքարտօ սկսաւ աւելի դեղեցիկ երևնալ իրեն ու շատ չգնաց ինքն ալ զանի սիրեց իր զգացումը միշտ պահելով զգաստօրէն:

Այս զգաստութենէն այնքան կը քաշուէր երիտասարդը, որ չէր համարձակեր իր զգացումները յայտնելու թէև ներսէն կ'այրէր ու կը մրմէր. կը վախնար որ ատ բանը ընելով անհաճոյ կ'ըլլայ կամ կը մերժուի: Վերջապէս ինքզինքը զսպելէն ձանձրացած՝ միտքը դրաւ օր մը իր սիրտը բանալ և առանձին առակցութենէ մը օգուտ քաղել իր սիրոյ բոլոր սաստկութիւնները նկարագրելու համար, ու մեծապէս ուրախացաւ նա իմանալով որ կատարելնէ ալ փոխադարձաբար իրեն համար սէր կ'զգար: Այսպիսի պարագայի մէջ ինչ որ երկու սիրահարներ իրարու կրնան ըսել, ըսելէ վերջը՝ այս յաջողակզբնաւորութենէն Ռիքարտօ քաջալերուած եզրակացուց թէ աշխարհիս մէջ երկու սիրտերու միաւորութենէն աւելի աղէկ բան մը չկրնար ըլլալ, թէ միայն օրիորդէն կախեալ էր իրեն ճաշակել տալ և նաև ճաշակել ամենէ անուշ հաճոյքը և թէ անոր կողմէ քիչ մը ղիջում կը բաւէր ղինքը ամենէ երջանիկ մարդը ընելու.

—Կը տեսնեմ, սիրելիդ իմ Ռիքարտօ, թէ իմ ծնողքս որքան կը հսկեն իմ վրաս. այս հսկողութեան պատճառաւ չեմ կրնար քու ուղածդ ընել. բայց առանց բռնուելու վախ ունենալու տեսնուելու միջոց մը գտիր և ես կը խոստանամ քու և իմ երջանկութեան համար պէտք եղածը ընել:

Ռիքարտօ քիչ մը մտածելէն վերջը բսաւ անոր.

—Ամենապահով միջոցը սա կը դտնեմ որ դու կերպով մը հրաման առնաս պարտիզին վրայ նայող պալքօնին մէջ պառկելու, ուր պիտի աշխատիմ մը քցել թէև պատը շատ բարձր է:

—Եթէ այդ պատը մը քցելու ձարտղութեանդ վրայ ապահով ես դուն, ես ալ վստահ եմ դաւիթին մէջ պառկելու հրամանը առանալուս:

Ատոր վրայ իրարմէ շատ գոհ եղած բաժնուեցան կամացուկ մը քանի մը համբոյր փոխանակելէ ետքը:

Երկրորդ օրն օրիորդը իր մօրը գանգատեցաւ որ նախընթաց դիշերը սաստիկ տաքէն չէր կրցած քնանալ: Մայիս ամսուն վերջին օրերն էին,

—Կարծեմ կատաղի կ'ընես, սիրելի աղջիկս, բսաւ մայրը, տաքը ինձ այդչափ սաստիկ չերևիր:

—Ես իմ մասիս կ'այրիմ, մայր իմ, և շատ պիտի պարտաւորես դիս եթէ հօրս ալ իմաց տաս: Ակէ զատ մի մոռնար որ երիտասարդներու արիւնը՝ տարւոքմարդերու արիւնէն շատ աւելի տաք է:

—Շատ ճշմարիտ է, պաշտելի աղջիկս, այլ համբերելու է. կարելի է յաջորդ դիշերը աւելի զով կ'ընէ և դուն ալ հանդիստ կ'ընես:

—Երանի թէ, բայց ինձ հատնական չերևիր որ այսուհետև օդերը զովանան, քնդհակառակն տաքութիւնը երթալով կ'աւելնայ,

—Իմ ձեռքէս ինչ կու դայ:

—Կրնաս ատոր դարման մը գտնել:

—Եւ ինչ կերպով:

—Հօրմէս հրաման առնելով ինձ թոյլ տաս որ անկողինս պարտիզին վրայ նայող պալքօնը դնեմ: Հոն աւելի զով է և սոխակին երգերն ալ լսելու հաճութիւնը կ'ունենամ:

—Հօրդ խօսիմ, նայինք ինչպէս յարմար կը դատէ, բսաւ մայրը:

Եւ իրօք խօսեցաւ իր երկան, որ ծերերու սովորութեան համեմատ դիւրահաւան չգտնուեցաւ.

—Ուրեմն աղջիկդ սոխակին ձայնէն օրօրուելով կ'ու-

ղէ քնանալ, քսէ անոր որ եթէ իր հիմակուան սենեակէն գոհ չէ ղինքը ժիժիներու ձայնով պիտի քնացընեմ։

Օրիորդն իր հօրը պատասխանը լսելով հետևեալ գիշերը լրօք չքնացաւ աւելի իր հեճուկէն, և իր գանգատներով չթողուց որ մայրն ալ քնանայ։ Առտը վրայ տիկին Լիդիօ առտու եղածին պէս՝ գնաց իր երկանը քսաւ.

—Հիմակ հասկըցայ որ ամենևին աղջիկդ չես սիրեր դուն, վասն ղի անոր առողջութիւնը քու կամահաճութեանդ կը ղոհես։ Գեղի ինչ կը դպնայ եթէ պալքօնը պառկի, գիտնաս որ բոլոր գիշերը աչքը չկրցաւ գոցել տաքէն. մինչև առտու մէկ կողմէն միւսը դարձաւ և չթողուց որ ես ալ քնանամ. զարմանալու ինչ կայ եթէ անոր տարիքը գանուող աղջիկ մը սովակին երգելէն հաճութիւն ղգայ, միթէ ամեն երիտասարդուհիները այնպէս չէ՞ն։

—Լաւ, թող ձեր ուզածն ըլլայ, պատասխանեց Լիդիօ ճարը հատած ու ձանձրացած, թող պալքօնին մէջ անկողին մը շտկեն, որպէս ղի հոն պառկի և ուզածին չափ սովակին դայլայլը մտիկ ընէ,

Կատարինէ այս խօսակցութիւնը իր մօրմէն իմանալով փութաց իր անկողինը պալքօնը փոխադրելու՝ երկրորդ օրը հոն պառկելու յուսով. սակայն նոյն օրը չկրնալով Ռիքարտօն տեսնել գործին էութիւնը անոր իմացընելու համար՝ նչան մ'ըրաւ, որու վրայ արդէն համաձայնած էին։

Իրիկունը օրիորդը պառկածին պէս՝ հայրը պալքօնին հաղորդուղ դուռը գոցեց և ինքն ալ գնաց պառկեցաւ։ Ռիքարտօ հասկընալով որ տան մէջ ամենքն ալ քուն մտած էին, սանդուղի մը միջոցաւ պատի մը վրայ ելաւ, ուրկէ մեծ դժուարութեամբ ու իր կեանքը վտանգի դնելով մինչև պալքօնը մագլցեց անձայն. Կատարինէ որ արթուն կ'սպասէր ամենամեծ գոհունակութեամբ ընդունեցաւ զանի։ Գիշերը խիստ ախորժելի կերպով անցուցին սովակը շատ անգամ երգել տալով։ Բայց ոչ այնքան, որքան երկուքն ալ կը փափաքէին, վասն զի այս թուչունը իր երգը կ'ընդհատէր երբեմն չունչ առնելու համար. այս ընդհատումներէ մէկուն միջոցին մեր սիրահարները յոդնութենէ կամ օդին տաքութենէ ընկճելով լոյս դէմ քուն մբռան։

Անկողնոյն մէջ մօրամերկիկ պառկած էին և աջ ձեռքով օրիորդը իր սիրականը կը գրկեր և ձախին մէջ ունէր սովակը զոր երգել տուեր էր։ Արևը շատոնց ելեր բարձրացեր էր և տակաւին կը քնանային՝ երբ Լիդիօ եղնելով և յիշելով որ իր աղջիկը պալքօնին մէջ պառկեր էր, ինքնիրեն կ'ըսէր, «Պէտք է երթամ նայիմ թէ սովակը ինչպէս կատարինէն քնացուց»։ Ուստի զայն չարթնցընելու համար ոտքին մատերուն վրայ քալելով կամացուկ մը անկողնոյն վարագոյրները կը քաշէ և Ռիքարտօն ու իր աղջիկը վերոգրեալ վիճակին մէջ կը տեսնէ. բայց իբր երկայնամիտ մարդ՝ իր զայրոյթը զսպելով բան մը չըսեր և ուղղակի հնոլը կ'երթայ,

—Ելիր նայիմ չուտով, կ'ըսէ անոր, և եկու աղջիկդ նայէ, գիտես որ նա սաստիկ սիրահարած էր սովակին, կ'երևայ թէ գիշերը այնքան աչքաառ է որ վերջապէս ձեռք անցուցեր է ճարպիկութեամբ, եկու նայիս, կնիկ։

—Իրաւ կ'ըսես, պատասխանեց Վալանդին։

—Ցարակոյս մ'ունենար, կրկնեց Լիդիօ, եթէ փութաս հետս գալ դուն ալ աչքովդ պիտի տեսնես։

Տիկինը անկողնէն վար ցատկեց, արտորնօքը վրան հագուեցաւ ու իր երկանը հետևելով լրօք տեսաւ որ իր աղջիկը դեռ 'ի ձեռին ունէր սովակին որու երգին այնքան ջերմ փափաքով կ'երևար։ Այս տեսարանին վրայ խեղճ կինը զայրացած և մանաւանդ վշտանալով Ռիքարտօի մանութեանը վրայ՝ որմէ երբէք այսպիսի բան մը չէր յուսար, զանի արթնցընելու վրայ էր պէտք եղած թշնամանքը ու յանդիմանութիւնները քննելու համար, երբ իր երիկը ղինքն արգիլեց ու «Զգուշացիր, քսաւ, ձայն ու աղմուկ հանելէ, վասն ղի այդ բանը ամենէ մեծ յիմարութիւնն է. քանի որ մեր աղ-

խիստ առեպ տեսնուելնուն պատճառաւ՝ իրենց սերտ բարեկամութեան հակառակ՝ Կարաէստային սաստիկ սիրահարեցաւ Ռուսիլլեօնի կնոջը՝ որ շատ գեղանի ու շնորհքով էր։ Տիկինը ասպետին արժանեացը և համակրութեան արժանի գտնուելով՝ քիչ առենէն նշմարեց որ անոր սէր ներշնչեր էր, և ասով իր անձնասիրութիւնը այնքան գոհունցաւ որ անհամբերութեամբ անոր սիրոյ յայտարարութեանը կ՚սպասէր՝ անոր փափաքած ամեն փոխարինութիւնները շնորհելու առաջադրութեամբ։ Վերջապէս Կարաէստային իր սիրտը բացաւ ու սիրոյ հեշտալի ապացոյցները ստացաւ սիկինէն։ Սակայն կամ իրենց առեպ սեռակցութիւններէն կամ բաւական զգուշութիւն չընելէն՝ Ռուսիլլեօն իր բարեկամին ու կնոջը յարաբերութիւնները նշմարեց և այն վայրկեանէն սկսելով իր բարեկամութիւնը զգուշանալ փոխուեցաւ, բայց ինքը իր ատելութեան մէջ աւելի վարպետ գտնուեցաւ, քան թէ երկու սիրահարները իրենց սիրոյ գործին մէջ, վասնզի սա իր սխալանքը այնքան լաւ պահեց որ նոյն իսկ ամենափոքր նախանձ մ՚զգալ անգամ չկրցուց, և այս զգացումով վառուած՝ իր սրտին երգումբերաւ զինքը մատնող ապացոյցը սպաննել.

Այն օրերը ծանուցում եղած էր թէ Բրսլանայի չքերջականները նիզակախաղութիւն մը պիտի ընէին. Ռուսիլլեօն այս պարագան իր դիտաւորութեան գործադրութեանը յարմար գտնելով՝ անվիճապէս լուր ղրկեց Կարաէստային աղաչելով որ գայ զինքը գտնէ որպէս զի ինչ հագուստով երթալնուն վրայ մտածեն։

Կարաէստային այս հրաւէրէն չափազանց գոհ պատասխան ղրկեց թէ երկրորդ օրը անոր հետ ընթրելու պիտի գար։

Ռուսիլլեօն իր վրէժխնդրութիւնը ի գործ դնելու ժամն հասած համարելով՝ առաւ կանուխ առտէն ցը գլուխ գինուած ձի հեծաւ քանի մը սպասաւորներու ուղեկցութեամբ և դնաց իր դիմակին կէս մոտ հեռու գտնուեցաւ անտառի մը մէջ՝ ուրկէ Կարաէստային պիտի անցնէր։ Քիչ մ՚ատեն սպասելէն վերջը տեսաւ

որ նա միայն երկու սպասաւորներու ընկերութեամբ կու գար անդէն՝ առանց իր գլխուն գալիք փորձանքին վրայ ամենափոքր կասկած մ՚ունենալու. խկոյն Ռուսիլլեօն նիզակ ի ձեռին մրընգնաբար անոր վրայ վազեց ու զայն անոր սիրտը խօթելով ըսաւ, «Ահա այսպէս կը պատժեմ խաբերայ բարեկամները»։ Ասպետը առանց բառ մ՚արտասանելու գետինը ինկաւ անշունչ և անոր ծառաները վազելէրնէն լեզապատառ՝ արշաւակի տեղերնին վերադարձան առանց գիտնալու թէ իրենց տէրը ո՞րմէ սպաննուեցաւ։

Ռուսիլլեօն իր ծառաներու հետ առանձին ձնացածին պէս՝ ձիէն իջաւ և դանակով մը Կարաէստային փորը բանալով անոր սիրտը դուրս հանեց ու իր նիզակի ծայրին մէջ փաթթելով՝ իր ծառաներէն մէկուն հրամայեց զայն տունը տանիլ, պատուիրելով որ սոյն դէպքին վրայ բան մը չյայտնեն մէկու մը. յետոյ իր դղեակին ճամբան բռնելով՝ գիշերային հոն հասաւ։

Տիկինը որ գիտէր թէ նոյն գիշերը Կարաէստային իրենց հետ պիտի ընթրէր՝ սիրուհիի մ՚անհամբերութեամբ կ՚սպասէ զայն և մեծապէս կը զարմանայ տեսնելով որ նա իր ամուսնոյն հետ չէ եկած և պատճառը կը հարցընէ իր երիկին։

—Ինձ լուր ղրկած էր նա, կը պատասխանէ Ռուսիլլեօն ոճրագործը, որ վազը պիտի կարենայ գալ։

Այս պատասխանը հաճելի չերեւիր ամենևին տիկնոջ, բայց բնականօրէն անտարբեր դէմքը կը ցուցընէ։

Ռուսիլլեօն ձիէն իջածին պէս իր խոհարարը կանչելով անոր կ՚ըսէ,

—Սա վարազի սիրտը առ և կարելի եղածին չափ լաւ կերպով մը պատրաստէ և սեղանը գրկէ ութնակի մը մէջ։

Խոհարարը հնազանդեցաւ ու իր բոլոր վարպետութիւնը ի գործ դրաւ զան օրինաւոր խորտիկ մ՚ընելու համար։ Ընթրիքի ժամուն Ռուսիլլեօն կնոջը հետ սեղան նստաւ, բայց երած ոճրագործութեան դաղափարը զինքը այն աստիճան մտախոհ կ՚ընէր որ բան մը չէր կրնար ուտել։

Նմանապէս երբ խորտիկը սեղան բերուեցաւ, ասպետը չկրցաւ ուտել։ Տիկինը՝ որ նոյն դիշեր լաւ ախորժակ ունէր, ճաշակեց ու զայն այնքան համով գտաւ որ բոլորն ալ կերաւ.

—Ի՞նչպէս գտար այդ կերակուրը, հարցուց անտաեն իր էրիկը։

—Խիստ քնտիր, պատասխանեց տիկինը։

—Կը հաւատամ, վրայ բերաւ Ռուսիլլոն, որովհետեւ երբ մէկը կենդանութեան ժամանակ հաւնուած է, մեռնելէ ետեւ դարձեալ կը հաւնուի։

—Ի՞նչ բսել կ'ուզէք, հարցուց տիկինը վայրկեան մը մտախոհ լռելէ ետք, ուրեմն ինձ կերցուցածնիդ ինչ էր։

—Ի՞նչ պիտի ըլլայ, յարեց ասպետը, այն դրուժան Կաբաէստայնի սիրտը, այն սիրտը զոր սիրելու չաչէցար, այն սիրտը որ հոս գալէս առաջ ձեռքովդ իր մարմնի մէջէն կորզեցի, այո, կերածդ նոյն իսկ այդ վատ սիրտն էր։

Աննկարագրելի է տիկնոջ տակուռմբ երբ իր ամուսնոյն ոճրագործութեան պժգալի լուրը առաց. առտր վրայ գաղափար մ'ունենալու համար բաւական է գիտնալ որ տիկինը զԿարաէստայն իր կեանքէն աւելի կը սիրէր. այս պատճառաւ իր զգայուն սիրտը յուսահատ զգացումներու մատնուելով՝ արգելք եղաւ իրեն բառ մ'արտասանելու, բայց վերջապէս ինքզինքին դալով՝

—Ասպետ, բսաւ անոր հառաչելով, վատ ու նենգաւոր մէկու մը դերը կատարեցիր, Կարաէստայն ինձ բռնութիւն մը չբրաւ, միայն ես մտանեցի զքեզ և ես արժանի էի այդ պատժին։ Աստուած չքնէ որ աշխարհիս ամենէ քաղ և սիրուն ասպետին սիրտին պէս թանկագին միս մը ուտելէս ետքը կարող ըլլամ զայն ուրիշ կերակուրներու հետ խառնել և նոյն իսկ մտունդառնալ։

Այս բսելով սեղանէն ելաւ նա և ինքզինքը վարնեոտեց խիստ բարձր պատուհանէ մը ու կտոր կտոր ըլլալով մեռաւ։

Ռուսիլլոն իր յանգանքը ճանչնալով դառնապէս

դղջաց, և իսկոյն խոյս տուաւ։ Երկրորդ օրը այն դէպքը իր ամէն մանրամասն պարագաներովը տարածուեցաւ ու տիկնոջ և Բրօվանսի կոմսին բարեկամները ու ազգականները այս գգայուն սիրուհւոյն մարմինը վերջնելով իր սիրականին հետ թաղելուն բարբարոս ապերնեն դղեակին եկեղեցւոյն մէջ։ Իրենց գերեզմանին վրայ արձանագրուեցաւ տապանադիր մը որ մինչև ցայսօր կը մնայ և այս երկու դժբաղդ էակներու յատկութիւններու և մահուան պատմութիւնը կը պարունակէ։

ԱՐԴԱՐԱՑԵԱԼ ԿԻՆԸ

Ժամանակաւ Ֆլօրանսի մէջ շատ հարուստ վաճառական մը կար Հէնրի Պերլինկէ անունով, որ ամուսնութեամբ աղնուականանալու փափաքով՝ Գլեմանթին ազնուական բարձրատոհճան կնոջ մը հետ ամուսնացած էր։ Իր առուտուրին պատճառաւ Պ. Պերլինկէ երբեմն երբեմն ճամբորդութիւններ ընելու ստիպուած ըլլալով՝ իր կինը, որ իրեն համար ոչ միայն սէր չէր զգար այլ և զինքը կ'արհամարհէր սորին դասէ ըլլալուն համար՝ պատշաճ համարեց փոխ—ամուսին մը բնտրել Բօպէր անունով մէկը, որ չամուսնացած իրեն հետ սիրաւնական յարաբերութիւններ ունեցած էր։ Սակայն տիկին Գլեմանթին իր գործը այնքան անխոհեմութեամբ կը տեսնէր որ շատ չդնաց իր էրիկը չարալեզու դրացիներու՝ և քիչ մ'ալ նոյն իսկ իր դիտողութեան չնորհիւ եղելութիւնը հասկցաւ և այն վայրկենէն սկսելով չափէ դուրս նախանձոտ բնութիւն մ'ստացաւ։ Ալ

առնէն չէր պահեր, քիչ անգամ դուրս կ'ելլէր և գրեթէ իր բոլոր գործերը երեսի վրայ ձգած՝ ներքինիի պէս կնիկը պահելու կ'զբաղէր. մէկ խօսքով սա իր հակոտնութիւնը այնչափ աւելցուց հետզհետէ որ իր կինը չկրնացած ինքը չէր երթար պառկելու: Տիկին Քէմանթին այսպիսի հակոտնութեան մը ենթարկուելը տեսնելով բարկութենէն կը ճաթէր, վասն զի անկարելի կ'ըլլար երեն իր տարփածուն տեսնել, մանաւանդ որ կարծես թէ այս գժուարութեանդ հետ՝ իր զանի տեսնելու փափաքն ալ կ'աւելնար: Ա.յս մտօք շարունակ հնարքներ կը փնտռէր՝ և բաւական մտածելէետք խիստ յարմար միջոց մը գտած ըլլալ կարծեց: Ահա ինչպէս: Իր սենեկին պատուհանը փողոցին վրայ կը նայէր, ու դիտած էր որ երիկը թէև գժուարաւ կը քնանար, բայց քնանալէն վերջ նորէն քան գժուարաւ կ'արթննար՝ քունը չատ խորունկ ըլլալուն պատճառաւ, ուստի կարծեց թէ կրնար երբեմն կէս գիշեր ատեն դուռը բանալ ու Բօպէրը ներս առնելով հետը քանի մը հնչտալի ժամեր անցընել առանց երկանը գիտութեան:

Գործը այնպիսի միջոց մը գտնելու վրան էր՝ որով կարող ըլլար փութով Բօպէրի գալուստը իմանալով անմիջապէս երթալ դուռը բանալ, որպէս զի իր փոխ—ամուսինը երկար ատեն դռան առջևը սպասելով դրացիներուն վայրահաչութեան առիթ չտայ: Սէրը որ միշտ հնարագէտ է, եղաւ միջոց մը գտնել տուաւ իրեն: Իր պառկած սենեկին պատուհանէն դերձան մը կախեց փողոցը՝ որու մէկ ծայրը տախտակամած ինկերկնութեամբ անցնելով մինչև անկողինը կը հասնէր: Ա.յս միջոցը իր տարփածուն իմացընելով՝ բաւ նաև թէ գայն առնէ երիկուն պառկելու ատենը իր մէկ ոտքի բթամատին պլաւ կապէ և թէ Բօպէր դուրսէն այն դերձանը քաշածին պէս՝ ինքը պիտի գայ դուռը բանալու: Համաձայնեցան նաև որ եթէ նախանձոտը արթուն ըլլար՝ տիկինը դերձանը դէպ 'ի ներս պիտի քաշէր որպէս զի փոխ—ամուսինը պարապ տեղ չսպասէ:

Ա.յս հնարքը չատ լաւ հրևցաւ Բօպէրին որ ա-

մեն իրիկուն կ'երթար կանոնաւորապէս որոշեալ ժամուն իր սիրուհւոյն պատուհանին տակը կը նայէր, այս միջոցով երբեմն զանի տեսնելու հաճութիւնը՝ և երբեմն ալ ինչպէս որ եկած էր այնպէս դառնալու ցաւը կ'ունենար:

Ա.յս տեսակ մը թեթևադրութիւնը քանի մը ամիսէ 'ի վեր կը տևէր, երբ իրիկուն մը Պ. Պերլէնկէ ոտքը անկողնոյն մէջ պտըտցընելու ատենը դերձանին պատահեցաւ, և ձեռքը հոն տանելով տեսաւ որ կնոջը բթամատին կապուած էր այն ու տարակոյս չունեցաւ որ անոր մէջ գաղտնիքմը կար: Ասոր վրայ կատարեալապէս համոզուեցաւ երբ տեսաւ թէ այդ դերձանը մինչև պատուհանը կը հասնէր ու անկէ դէպ 'ի փողոցը կ'երկննար. բայց աւելի լուսաւորուելու համար լաւագոյն համարեց չարտօրալ. ուստի կամացուկ մը կնոջը ոտքէն դերձանը հանելով՝ իր ոտքը կապեց՝ գործին վերջը հասկընալու հետաքրքրութեամբ:

Չազիւ թէ կապէր լմնցեր էր երբ Բօպէր ժամադրութեան տեղին հասնելով սկսաւ դերձանը քաշել: Պ. Պերլէնկէ ոտքին քաշուիլը զգաց, բայց ալ չդիտեմ՝ դերձանին աղէկ կապուած չըլլալէն թէ տարփածուին գայն ուժով քաշելէն, թելը փրթաւ, որմէ Բօպէր հետևցաւ թէ պէտք էր սպասել: Երիկ պարոնը իր նախանձով բորբոքուած անմիջապէս վրան հագուեցաւ և սուրը ձեռք առնելով՝ փողոցը վազեց դիմացը եղնողը մորթելու դիտաւորութեամբ: Բօպէր տեսնելով որ դուռը աղմուկով և առանց զգուշութեան կը բանային, վախցաւ որ եկողը կրնար տիկնոջ երիկն ըլլալ ու իսկոյն քանի մը քայլեր քաշուեցաւ: Քիչ մը ետքը իր կասկածը հաստատուեցաւ անոր ձայնը լսելով, ուստի առօք փառօք կծիկը դրաւ: Պ. Պերլէնկէ որ սրտոտ մէկն էր՝ սուր 'ի ձեռին անոր եռանէն վազեց. Բօպէր՝ տեսնելով որ նախանձոտը իր եռանէն կ'երթար ինքն ալ իսկոյն իր սուրը քաշեց և այս երկու պարոնները երկար ատեն առանց իրարու վերք մը տալու կռուեցան:

Տիկին Քէմանթին երկանը սենեկին դուռը բանալու ատեն հանած ձայնէն արթննալով՝ փրթած դեր-

ձանը գտաւ ու իմացաւ թէ իր գաղտնիքը երեան եկած է և թէ երիկը իր տարփածուհին եաւէն վազած պիտի ըլլար, ուստի այս դժուարին կացութենէն ազատելու ու ինքզինքը արդարացընելու համար՝ յանկարծ վարպետութիւնը մտածեց։ Իսկոյն իր աղախինը կանչեց նա, որ ոչ միայն իր խորհրդակիցն, այլ նաև պատրաստ էր երեն ամեն հնարին ծառայութիւնները քնելու, և այնչափ աղաչեց ու թախանձեց անոր որ վերջապէս հաւանեցաւ նա իր տիրուհւոյն տեղը անցնելու համար անոր անկողինը պառկիլ, առանց ինքզինքը ճանչցընելու և ուսելիք ձեռին համբերել, որու փոխարէն աղիկինը խոստացաւ անանկ աղէկ վարձատրել զինքը որ յետոյ առանց աշխատելու կարենայ ապրիլ։ Ան բանէս վերջը տիկինը անցուց ան ճրագը որ իր երիկը նախանձէն շարժած բոլոր գիշերը վառուած կը պահէր ու գնաց պառկեցաւ զաւեշտին վերջը սպասելու համար։

Դրացիները Հենրիի և Ծպէրի փողոցին մէջ բրած տղմուկէն արթննալով՝ պատուհանը եկան ու սկսան զանոնք թշնամանել, այնպէս որ երկու մենամարտողները ճանչցուելու վախերնէն ու յոգնութենէն իրարմէ բաժնուեցան, առանց գերազ վիրաւորելու։ Գերլէնկէ իր ոտքը ոչ ճանչնալ և ոչ ալ սպասնել կարենալուն վրայ կատղած՝ իր սենեակը ոտք կոխածին պէս սկսաւ մնչդին պոռալ, «Ո՞ւր ես, չան լակոտ, պարապ տեղ ճրագը ինչո՞ւ անցուցիր, ուր որ պահուիս ձեռքէս պիտի չազատիս»։ Ան բսելով անկողնին քովը մօտեցաւ ու անոր մէջ պառկողը իր յանցաւոր կինը կարծելով՝ խեղճ աղախինը ասկալի կերպով ծեծեց, և ի վերջ անոր մազերն ալ կարեց անոր գլուխն շատ մը թշնամանքներ թափելով, զոր ինձ չիշել չկ'ուզեր։

Խեղճ աղախինը գառնագին կու լար և թէպէտ ծեծ կերած միջոցին երբեմն երբեմն ցաւէն կը պոռար թէ ալ պիտի չդիմանար և ինքզինքը պիտի յայտներ՝ սակայն իր ձայնը նախանձոտին ձայնին մէջ կորսուելով՝ եղած սխալմունքը անհասկանալի կը ձնար. հուսկ յետոյ Գերլէնկէ զանի ծեծելէն ու թշնամանելէն յոգնած,

—Վատ ու անարդ կին, քսաւ դուրս ելլելով, մի կարծեր թէ առանց գործ մը քնելէդ վերջ գլեզ տանս մէջ կը պահեմ. հիմա պիտի երթամ ամեն բան եղբարդ պատմելու ու պիտի տեսնեմ որ դան գլեզ տունը տանին։ Անոնք ինչ որ ուզեն թող քնեն գլեզ, լաւագոյն ունիմ մեռնիլ քան թէ գլեզի հետ ապրիլ։

Անկէ դուրս ելածին պէս՝ տիկին Ֆլէմանթին որ ամեն բան լսած էր, ճրագը վառեց ու իր սպասուհին ամենասոսկալի վիճակի մէջ գտաւ։ Զանի կրցածին չափ մխիթարելէնետքը՝ առաւ իր սենեակը տարաւ, ու անոր շատ քնծայեր տալով խոստացաւ որ եթէ պետք ըլլայ՝ գաղտնի բժիշկներու ձեռքով գարմանել կը տայ զինքը։ Իր առած քնծաները այնքան ծանրագին բաներ էին որ սպասուհին յօժարակամ պիտի հաւանէր կրկին նոյնքան ծեծ ուտել։

Ան լմնցուցինետքը՝ տիկինը իր սենեակը գարձաւ, վուխով անկողինը չակեց, մաքուր հագուեցաւ ու սանդուղին գլուխը նստելով՝ հանդարտութեամբ սկսաւ կար կարել, երբև թէ բան մը պատահած չըլլար։

Ան յիշոցին Հենրի իր աներձակներու տունը կը հասնի, գուռը կը զարնէ ուժգին ու այնքան կը պոռայ որ երէց եղբայրները ու իրենց մայրը արթննալով առանց ուշ առնելն գերենք անհանգիստ քնելուն պատճառը կը հարցընեն անոր։

Նախանձոտը ամենը մէջ պատահած արկածը ծայրէ ի ծայր կը պատմէ և իր սուտ չբսելը ապացուցանելու համար ցոյց կու տայ այն մազերը զոր կը կարծեր թէ կնոջը գլխէն կտրած էր ու իր խօսքը կը լմնցնէ իր աներձակներուն ապաչելով որ երթան Ֆլէմանթինը առնեն, որու հետ անկարելի է երեն ապրիլ։

Երէց եղբայրները իրենց լսածին հաւատալով խիստ յանդիմանութիւններ վառել կու տան ու ճամբայ կ'ելլեն իրենց քոյրը երթալ գտնելու՝ և զանիկա խոնարհ պատժելու հասատատ դիտաւորութեամբ։ Մայրերնին, որ լսելով մազերը կը փնթռտէր՝ ուղեց անոնց հետևիլ և երբեմն մէկուն ու երբեմն ալ միւսին կ'աղաչէր որպէս զի գործը լաւ մը քննեն, որովհետև կրնար ըլլալ որ Հենրի իր նախանձովը գործը մեծցուցած ըլլար։

—Ո՛վ գիտէ, կ'ըսէր նա, կարելի է զանի ուրիշ պատճառաւ մը ծեծած է և զինքը արդարացնելու հա-մար զան կը մրոտէ, ես նախանձոտ մարդիկը կը ճանչ-նամ. ամեն բան գէշ կը մեկնեն, և կնիկնուն ամենէ ան-մեղ ձևերն անգամ անհաւատարմութիւն կը համարին։ Ես իմ աղջիկս ամենէ աղէկ գիտեմ, վասն զի ես մեծ-ցուցած ու կրթած եմ. անիկա ատանկ բան մ'ընել իր պատուոյն չէգներ, և դուք ալ մինակ անոր երկանքը վկայութեան պէտք չէք հաւատալ։ Նախանձու սատա-նայէն դրդուած երիկի մը մի հաւատաք երբէք ու մի դատապարտէք ձեր քոյրը եղելութիւնը չքննած։

Ջլէմանթին իր եղբարց վեր գալը լսածին պէս,

—Ո՛վ է ան, պոռաց։

—Կեցէր, հիմակ կը հասկընաս, պատասխանեց իր եղբայրներէն մէկը սպառնական եղանակաւ մը։

—Տէր Աստուած, պատասխանեց Ջլէմանթին, ասիկա՞ կը նշանակէ, ինչ ունիք. բար'իրկուն, եղբարք իմ . . . կ'աղաչեմ բսէք, տունը դժբաղդութիւն մը պա-տահեցա՞ւ որ այս ժամուս հոս եկաք։

Իր եղբարքը զանի հանդարտ ու իր սովորական վի-ճակին մէջ գտնուելուն զարմացած՝ իրենց բարկութիւ-նը կը չափաւորեն ու իր ամուսնոյն գանգատներուն վրայ հարցափորձել կ'սկսին զինքը տիպելով որ ճըշ-մարիտն բսէ եթէ չարաչար պատժուիլ չուզեր։

—Հաւատացէք, չգիտեմ ինչ բսելուզընիդ, պա-տասխանեց նա մեծ պաղարիւնութիւնով մը, և դը-ժուարս կու գայ հաւատալ թէ երիկս ինէ կը գան-գատի։

Պէրլէնկէ որ անոր փիթը բերանը մէկ ըրած բլլալ կը կարծէր տուած հարուածներովը, ապուշ ապուշ ե-րեսը կը նայէր բոլորովին չվոթած, ինչ բսելիքը և ինչ մոռածելիքը չէր գիտեր, տեսնելով որ իր կինը իր մէկ կերած ծեծին և ոչ մէկ նշանը կը կրէր։ Միւս կողմէն տիկնոջ մորը դէմքին վրայ զարմանքով խառն ու-րախութիւն մը կը տեսնուէր։ Երէք եղբարք ոչ նուազ ապշած՝ Պէրլէնկէէ լսած պատմութիւններին պատմեցին, առանց դերմանը և իրը թէ անոր քաշած ծեծը մոռ-նալու։ —Մեթէ կարելի է, պարոն, բսաւ Ջլէմանթին իր երիկին դառնալով, որ քեզի պէս մարդ մը ինքզին-քը ու իր կինը անպատուելու համար եղնէ ու միտքէն ատանկ ցնորքներ ստեղծէ. մեթէ, չար մարդ, համբաւ վաստակելու համար կ'ընես զանոնք, մինչդեռ այնքան բարի ես։ Կ'աղաչեմ, բսէ ինձ, թէ երէկ առաւօտէ՝ի վեր ինչ տեսն գիս տեսար կամ տունը եկար և երբ գիս ալ ծեծեցիր . . . իմ միտքս, խաչո՛ր, ատա՛կ բան մը չգար։

—Ի՞նչ կ'ըսես, չարաբարոյ կնիկ, պոռաց անատեն երիկը, չե՞ս յիշեր որ երէկ իրիկուն մէկտեղ պառկե-ցանք, և ես ալ տարփածուիդ եռևէն վաղելէս վեր-ջը տունը վերադարձայ ու քեզի անանկ ծեծ մը քա-շեցի որ մէկ ձայնի հասէք կը պոռայիր, մեթէ մա-ղերդ ալ չկտրեցի։

—Էյ, հասկըցայ որ երազ կը տեսնես, խեղճ է-րիկս. աս բաներէդ և ոչ մէկը երբեր և այսպէս ըլ-լալուն առանց ուրիշ փաստ մը յառաջ բերելու, հոս եղողները ամենքն ալ կ'աղաչեմ որ նային թէ դէմքիս կամ մարմնոյս վրայ աս կերած ծեծէս նշանք կայ մը։ Ասկէ զատ չեմ ալ կարծեր որ վրաս ձեռք վերցընե-լու համարձակիս երբէք, վասն զի իմ աստիճանս ունեցող կնիկներու հետ այնպէս չեն վարուիր, և ե-թէ դու ատանկ բան մ'ընէիր տարակոյս մի ունենար թէ մտաերովս աչքերդ կը հանէի։ Բայց սխալդ բոլո-րովին երևան հանելու համար՝ կը հաւանիմ նաև ցու-ցընել թէ մազերս ալ կտրած չես ինչպէս որ կրնաս տեսնել. ասոր վրայ Ջլէմանթին իր գդակը հանելով՝ իր մազերու ամբողջութիւնը բոլոր ներկայ եղողներուն ցոյց տուաւ։

Ջլէմանթինի մայրը ու եղբարքը անատեն իրենց բո-լոր բարկութիւնը Հենրիի վրայ դարձուցին.

—Աս ամենը ինչ կը նշանակէ, բսին անոր, գործը քու պատմածիդ պէս չէ եղեր. և ահա բոլորովին խայ-տառակուեցար։

Հենրի իր տեսածին վրայ այնքան չվոթած էր որ քանի խօսիլ կ'ուզեր այնքան կը չփոթէր և իր կնոջ

պատճառաբանութիւններուն ինչ պատասխանելը չէր գիտեր։ Տիկինը այս բանը տեսնելով՝

—Կը տեսնեմ որ, քաւ իր եղբարցը, դիս կը պարտաւորէ նա իր անառակ կեանքին պատմութիւնը ձեղի ընելու։ Հաւատացի եմ թէ իր բոլոր քաւածները քաւած է նա, և ահա ինչպէս։ Պէտք է դիտնալ թէ այս մարդը, որու հետ կարգեցիք զիս ժժքաղդ քննելու համար, իբրև վաճառական՝ վարդապետի պէս առաքինի և կոյսի մը պէս հաճեստ պէտք էր ըլլալ, ատ մարդը կ'բսեմ իրեն բան գործ ըրած է գինովնալ, տունէն ելածին պէս բոզանոցները վազել մինչև կէս գիշեր և երբեմն մինչև առաւօտ դիս սպասեցընել, ինչպէս որ հիմա կ'ապասէի։ Կարծեմ թէ այս երիկ պարոնս խաւած խաւած իր տարիւհինեերէն մէկուն գացած՝ ու անոր ոտքը գտած է այն գերձանը որու վրայ խօսած է, կ'երևայ թէ ոսկի մը եռևէ վազած ու զան իր նախանձոն չկարենալով զոհել դարձեալ ան տունը վերադառնալով բոլոր բարկութիւնը իր պահծու կնոջը դիմաւ թափած ու անոր մազերն ալ կորած է։ Ճիտ հաւանական է որ տալաւին նոյն գինովութեան մէջ գտնուելով՝ կը կարծէ թէ այդ ամենը իր օրինաւոր կնոջը ու տանը մէջ պատահած է։ Ահա երեսը նայեցէք և պիտի տեսնէք որ տակաւին կէս գինով է։ Բայց որքան որ ինքը ինձ նկատմամբ անիրաւ գտնուեցաւ ու ինչ որ ալ ըսաւ ինձի դէմ՝ կ'աղաչեմ որ նէրէք իրեն ինչպէս որ ես կը ներեմ ու զինքը խնդիր տեղ դնէք։

—Ի՞նչ կ'ըսես, պոռաց այն տաեն Փլէմանթինի մայրը, մինչ այս տեսակ բաներ կրնան ներուիլ. այս թքչուառականին աչքերը հանել պէտք է, այս անարգ մարդուն, այս ապերախտին՝ որու ձեռքէն բռնելով մարդու մէջ հանեցինք և որնոր քնդի պէս կնիկի մը արժանի չէր բնաւ։ Հապա եթէ երօք տարփածուի մը հետ պատահած գտնէր զքեզ ինչ պիտի ընէր տակէ աւելի։ Չէ, դուն տանիկ մարդու մը անարժան քնթացքին արժանի զոհ մը չես։ Ան տեսակ մարդերը չդիտեմ ներսի ծը դեղերէն կու գան կէս մուճակով և

երկու տակ վատակածնուն պէս՝ ամենէ ազնուական բնաւանիքներու հետ խնամի ըլլալ կ'ուզեն ու յետոյ մեծ մեծ կը բարդեն իրենց ծագումը մոռնալով։ Եթէ եղբայրներդ ինծի մոկի ընէին զքեզ այս ինչ կոմսին պիտի տայինք և չէ թէ այս բեռնակրին որ կէս գիշերին կ'ելլայ կը պոռայ թէ խաուճագնաց կին մ'ես, մինչդեռ քեզմէ պատուաւորը չկայ. Աստուած վկայ ոսկորներդ կորել պէտք է որպէս զի ուրիշ անգամ քեզ պարտաւորած յարգանքը չմոռնայ։

Փլէմանթինի եղբարքն ալ իրենց մօրմէ ոչ նուազ զայրացած՝ բայց աւելի հանդարտ բնութեամբ ըլլալնուն՝ խելք մարդուն գլխուն միւնոյն սպառնալիքը թափելով գոհ եղան, աւելցընելով թէ այս անգամ կը ներէին անոր, բայց ուրիշ անգամ եթէ իր կնոջ վրայ գէշ խօսիլը լսէին զինքը պիտի պատժէին չարաչար։

Խելք Պերլենկէ քար կտրեցաւ, չէր գիտեր թէ բաածը իրօք տեղի ունեցած էր թէ երազ կը տեսնէր։ Այն օրէն սկսելով ամեն ազատութիւն տուաւ իր կնոջը։ Տիկին Պերլենկէ անկէ ետքը աւելի խոհեմ եղաւ իր էրկան տուած ազատութենէ օգուտ քաղելով հանդերձ։

ՍԸՏԱՆԱՆ Ի ԴԺՈՒԽ

Պէրպէրիստանի կասպ անուն քաղաքին մէջ ժամանակաւ խիստ հարուստ մարդ մը կար որ շատ զաւակներու հետ՝ սիրուն, հնարհաւոյ ու գտնուկին պէս անուշ աղջիկ մ'ալ ունէր Կիւլզար անուն։ Ասիկա շատ բռնակ բրիստոնեից իրենց հաւատքը դաւելը լսելով՝

ինքն ալ ուզեց մահմետականութիւնը ձգել ու փրկչին կրօնքը ընդունիլ. ուստի գաղտնապէս մկրտուեցաւ և ղինքը մկրտող Յերմեռանդ քահանային հարցուց թէ Աստուծոյ ծառայելու և փրկուելու լաւագոյն կերպը ո՞րն էր: Այս բարի մարդը իրեն պատասխանեց թէ երկնից արքայութեան արժանանալ ուզողները այս աշխարհիս ունայնութիւններէն ու մեծութիւններէն կը հրաժարին ու առանձնութեան մէջ կ'ապրին նման այն քրիստոնեաններուն որ ժամանակաւ Թէպայիտի անապատներու մէջ քաշուած էին:

Կիւլզար՝ որ հաղիւ տասնըչորս տարեկան կար, երկնային պսակին արժանանալու փափաքէն մղուած՝ միտքը դրաւ իսկոյն ինքն ալ անապատ քաշուիլ: Երկնային սիրով ու մխիթարին Աստուծոյ ծառայելու փափաքէն տաքցած երևակայութեամբը՝ աւելն բան դիւրին երևցաւ իրեն և նա իր դիտաւորութիւնը առանց մէկու մը յայտնելու՝ օր մը հայրական տունէն երթալով՝ միենակուկ ճամբայ ընկաւ դէպ ի անապատը: Շարունակ և առանց յոգնութիւն առնելու քալելով՝ քիչ օրէն հասաւ այն ամայի տեղերը, ուր միայն Յերմեռանդ ճգնաւորները կը բնակէին, և հեռուէն պզտիկ տնակ մը տեսնելով իր քայլերը դէպ ի հոն ուղղեց. սակայն որբակեաց ճգնաւորի մը բնակարանն էր, որ օրիորդը հոն տեսնելուն վրայ զարմացած՝ հարցուց թէ ի՞նչ կը փնտռէր այն տեղուանքը: Կիւլզար պատասխանեց թէ երկնային ներշնչութենէ մղուած այս անապատները եկեր էր փնտռելու անանկ մէկը որ Աստուծոյ ծառայել սորվեցնէ իրեն՝ արքայութեան արժանանալու համար: Մենակեացը զարմացաւ ու անոր երեսանդը շատ դողջ. բայց զանիկա երիտասարդ ու գեղեցիկ տեսնելով՝ վախցաւ որ սատանան զինքը կը փորձէ եթէ անոր դաստիարակութիւնը իր վրան առնու. ուստի զանի վար դնել անպատեհ համարելով՝

—Աղջիկս, ըսաւ անոր, ասկէ քիչ մը հեռու սուրբ մարդ մը կայ, որ իմէ աւելի աղէկ կարող է քեզ ուսուցանել: Իր բնակարանը կը ցուցնեմ քեզի որպէս զի երթաս զանի գտնես. բայց պէտք է որ քիչ մը

մնունդ առնես նախ. ասոր ըսելով անոր քանի մը արմաւ, վայրենի խնձորներ ու պաղ ջուր տուաւ, յետոյ սուրբ մենակեացին բնակարանն ալ ցուցնելու համար միևչև կէս ճամբան անոր ընկերացաւ:

Այս նոր ճգնաւորը՝ որ իրօք ուսեալ և Յերմեռանդ անձ մ'էր, կիւլզարը տեսնելով անոր միևնոյն հարցումները ըրաւ, և որովհետև հայր Մխամիտ (ճգնաւորին անունը այս էր) ինքը իր առաքինութեան վրայ մեծ վստահութիւն ունէր, պատշաճ չդատեց աստուածասէր օրիորդը աւելի հեռուն ղրկել. «Եթէ նա իմ ցանկութիւնը գրդռէ, ըսաւ ինքնիրեն, ես կը դիմանամ և աստիճանով աւելի աստուածահաճոյ գործ մ'ըրած կ'ըլլամ». այս դաղափարով զանի վար դրաւ, քրիստոնէական վարդապետութիւն սորվեցուց ու բարոյական քարոզներով բարի զգացումներու մէջ ամրացուց: Վերջէն արմաւենիի ոստերով անոր անկողին մը պատրաստեց ու ըսաւ որ հոն պիտի պառկէր:

Բայց դէշը ան է որ այս անկողինը մեր սուրբ ճգնաւորին առաքինութեան գերեզմանը պիտի ըլլար ի մօտոյ. կերակուրի ատեն ճգնաւորն ու օրիորդը դիմացդիմաց նստան: Ճգնաւորը չէր կրնար չհիանալ ճգնուհիին դէմքին թարմութեանը, աչքերու վառվռունութեանը ու իր բոլոր անձին հրեշտակային հովին վրայ: Նախ աչքերը խոնարհեցուց՝ ինքզինքն վախնալով, բայց աւելի զօրաւոր մխուռմ մը զանոնք կիւլզարի վրայ կը դարձնէր. մարմնոյն խայթերը զգալի կ'ըլլային, ու պարապ տեղ խեղճ կուսակրօնը խաչակնքութիւններով ու մտքէն աղօթքներ ըսելով զանոնք վանել կ'ուզէր. ցանկութեան սատանան աւելի կ'արթննար մինչև որ նա իր պարտութիւնը զգալով ալ ուրիշ բան մը չմնաձեր բայց եթէ նորատի աղջիկը համնզելու միջոց մը գտնել առանց անոր նախապաշարումները խոցելու՝ կամ անոր իր վրայ ունեցած առաքինութեան վրայ ունեցած բարի համարումը կորսնցնելու. այս նպատակաւ անոր շատ մը հարցումներ կ'ընէ նա և տուած պատասխաններէն կը հասկընայ թէ բոլորովին անփորձ է ու չարութեան վրայ ամենևին զա-

զափար չունի, անոր պարզմտութեան վրայ համեղուա-
ծին պէս՝ միտքը կը դնէ իր վախճան դաղափարները ներ-
մուծանդութեան դիմակով ծածկել և բարեպաշտական
երեւոյթ մը տալ այն գործին՝ որով իր ցանկութիւնը
յագեցընել կը յուսայ։ Ուստի կ'սկսի ըսել թէ սատա-
նան մարդոց փրկութեան ամենամեծ թշնամին է և թէ
քրիստոնէի մը քնելիք ամենէ աստուածահաճոյ գործը
զանիկա դժոխքը դնելն է շարունակ. տեղ մը՝ որու
նախասահմանուած է նա։

—Եւ ինչպէս դժոխքը կը դրուի նա, հարցուց աղջիկը։

—Հիմա կը հասկըցընեմ, սիրելի աղջիկս, վրայ բե-
րաւ հայր Միամիտ, ինչ որ քնեմ նայէ որ նոյնը դուն
ալ քնես։

Ճգնաւորը սա ըսելով հանուեցաւ խոհէն, օրհորդն
ալ նոյնը ըրաւ։ Երբ երկուքն ալ Ադամ Եւայի վիճա-
կին մէջ մնան, հայր Միամիտ ծնկան վրայ եկաւ ու
խեղճ աղջիկն ալ դիմացը տեղաւորեց միւնոյն դիր-
քին մէջ, և իր ձեռքերը միացընելով սկսաւ իր նա-
յուածքը անոր ալապաստրէ մարմնոյն վրայ ժուռ ածել
այնպէս որ՝ կարծես թէ զանի կը պաշտէր և ամենա-
մեծ դժուարութեամբ իր բուռն եռանդին կը դիմադ-
րէր։ Կիւլզար ալ իր կողմէ պուշ ապուշ անոր կը նա-
յէր Աստուծոյ ծառայելու այս ձեւին վրայ բոլորովին
զարմացած և անոր փորի վարի դին խոշորկերկ բանի մը
շարժիլը տեսնելով.

—Ատ ինչ է, քսաւ անոր, որ սատանկ դուրս ցցուած
կը շարժի և զոր ես չունիմ։

—Ատ տեսածդ, սիրելի աղջիկս, պատասխանեց
ճգնաւորը, քեզի քսած սատանան է. նայէ դիս ինչպէս
կը տանջէ իր շարժումներով, չես դիտեր ինչ դժուա-
րութեամբ կը դիմանամ անոր ինծի տուած նեղու-
թիւններուն։

—Փառք Աստուծոյ որ ես ալ սատանկ սատանայ մը
չունիմ դիս տանջող, քսաւ Կիւլզար։

—Բայց սատր փոխարէն դուն ալ ուրիշ բան մ'ու-
նիս որ ես չունիմ։

—Ես ինչ է ան, հարցուց օրհորդը։

—Դուն ալ դժոխքը ունիս, և կարծեմ թէ Աստ-
ուած զքեզ յատկապէս հոս ղրկեց հոգւոյս փրկութեա-
նը համար, վասն զի եթէ սատանան դիս տանջելը շա-
րունակէ՝ և եթէ դուն աղներես որ զայն դժոխքդ դնեմ,
մեծապէս պիտի սիրուիս դիս և արքայութեան արժա-
նանալու համար ամենէ աստուածահաճոյ գործը ըրած
պիտի ըլլաս։

—Քանի որ այդպէս է, սիրելի հայր իմ, ուզածդ
ըրէ. զԱստուած այնքան կը սիրեմ որ երջանիկ կը հա-
մարիմ ինքզինքս Թողտալու որ սատանան դժոխքը
դնէս։

—Դնեմ ուրեմն՝ որ ալ դիս հանդարտ Թողուս, սի-
րելի աղջիկս, և հաւատաի եղիր որ Աստուած զքեզ
պիտի օրհնէ ու երջանկութեանդ համար վարձա-
հատոյց պիտի ըլլայ քեզի։

Այս ըսելով կուսակրօնն հայր Միամիտ՝ օրհորդը ան-
կողնոյն վրայ կը տանի, և այն անկիծելի սատանան
բանտարկել տալու համար բռնելիք դիրքը կը սորվե-
ցընէ անոր։ Նորատին Կիւլզար որ իր դժոխքին մէջ եր-
բէք սատանայ մը դրած չէր՝ անոր ներս մտնելու ժա-
մանակ մեծ ցաւ մը զգալուն պոռաց.

—Ո՜հ, անտարակոյս սա սատանան շատ չար պիտի
ըլլայ, վասն զի նոյն իսկ դժոխքին մէջ իր չարութիւ-
նը գործելով սիրտս կը ցաւեցընէ։

—Իրաւ է, աղջիկս, բայց մի վախնար, միշտ սատանկ
չճար. միայն առջի մտած օրը այդքան նեղութիւն կու-
տայ։

Ճգնաւորը որ ցաւ մը չէր զգար և այս միջոցին հոգ
չէր ըներ անշուշտ պարզմիտ աղջիկը տառապեցընելուն
քանի մ'անգամ սատանան բանտարկեց, յետ որոյ իր
անկողինը քաշուելով հանդստացաւ։

Բայց մեր կուսասէր մենակեացը շատ չերմեռանդ-
ըլլալուն միայն անգամ մը սատանային դէմ պատե-
րազմելով գոհ չեղաւ ու երկրորդ օրը դարձեալ շա-
րունակեց։ Շատ չդնաց Կիւլզար այս ապաչխարան-
քէն սկսաւ հաճութիւն զգալ.

—Հիմակ կը տեսնեմ որ, քսաւ, իմ քաղաքին

քրիստոնեականը շատ լրաւունք ունէին քանի թէ ջերմեռանդութեամբ Աստուծոյ ազաչելէն աւելի անուշ բան չկայ. ես ալ համոզուած եմ որ զԱստուած այդ կերպով չպաշտողները ամենամեծ ապուշներ են։

Վերջապէս այս գործնական աղօթքը իրեն այնքան հաճելի եղաւ որ երբ սուրբն Միհամիտ քիչ մը ժամանակ կը մտնար զայն՝ Կիւլզար միտքը ձգելով կ'ըսէր,

—Ինծի նայէ, հայր իմ, միթէ ջերմեռանդութիւնդ երթալով կը պակի, ինչ կ'ըլլայ։ Մի մտնար որ ես Աստուծոյ ծառայելու համար հոս եկայ և չէ թէ պարապ նստելու, քալէ սա սատանան դժոխքը դնենք։

Եւ զայն հոն դնել տալէ վերջը՝ բարեպաշտն Կիւլզար կ'ուզէր օրերով բանտարկեալ պահել։ Սակայն երթէ իր Հոգեղը կ'աւելնար՝ սուրբ ճգնաւորինը օրէ օր կը պակսէր։ Օրիորդը սատիկ կը ցաւէր սորը վրայ և իրը բարի քրիստոնեայ կ'աշխատէր զայն դգուանքներովը կենդանացընել. երբեմն կը պատահէր խսկ որ անոր քղանցքը վեր կը վերցընէր տեսնելու համար թէ սատանան հանդարտ կեցած է . . . ճգնաւորը կը թողուր որ ուզածն ընէ, բայց տեսնելով որ չափը կ'անցընէ նա կ'ըսէր.

—Ալ հանդարտ թողունք զինքը, վասն զի այնքան պատժեցինք որ ուժը չմնաց. . սպասենք երթէ գլուխը հպարտութեամբ վեր վերցընէ նա՝ ան ատեն դժոխք դահավիժենք զան։

Այսու հանդերձ՝ մենակեացին աստուածպաշտական այս անտարբերութիւնը մեծ վիշտ կը պատճառէր Կիւլզարին և սա կը դողար մտածելով թէ այդ անտարբերութիւնը կարելի է թէ իր և թէ անոր հոգւոյն փրկութեանը արգելք կ'ըլլայ, վասն զի անշուշտ Աստուած մեծ դժդոհութեամբ կը տեսնէր իրենց անդործութիւնը։

Մինչդեռ գործերը այս վիճակի մէջ էին, մեծ հերդեհ մը տեղի ունենալով Կիւլզարի հօրը տունը այրեցաւ՝ անոր մէջ բնակող ընտանիքովը մէկտեղ՝ և միանակ մեր ճգնուհին մնաց ժառանգորդ իր հօրը անբաւ հարստութեան։ Երիտասարդ կասպցի մը նէհրպալ անուն, որ իր բոլոր ունեցածը չռայլօրէն վատնած էր, ու իր հարստութիւնը վերականգնելու առիթը կը փնտռէր, յիշեց ան տեղն Կիւլզարը որ վեց ամիսէ ի վեր իր ծնողաց տունէն աներևոյթ եղած էր և սկսաւ զանիկ փնտռել հետը ամուսնանալու յոյսով։ Սա շատ հետաքրքրասիրութիւններէ հետքը գտաւ զանի, բայց մեծ դժուարութիւն քաշեց քաղաքը վերադարձընելու, սակայն ի վերջէ յաղողելով՝ հետը ամուսնացաւ.

Թէպէտ ճգնաւորը ալ անճարակացած էր բայց և այնպէս մեծ դժկամակութեամբ բաժնուեցաւ իր բնակերէն։

Հարսանեաց հանդիսին հրաւիրուած տիկինները քանի քանիօրէն հարցուցին Կիւլզարին թէ անապատին մէջ ինչ տեսակ կեանք վարած էր։ Նոր հարսը պատասխանեց իր բնական անկեղծութեամբ ու միամտութեամբ թէ հոն իր բոլոր ժամանակը Աստուծոյ ծառայելով անցուցած էր և թէ նէհրպալ աղէկ չէր ըրած զինքը հոն բերելով։

—Եւ ինչպէս կը ծառայէիր Աստուծոյ, կրկնեցին տիկինները.

—Անոր կը ծառայէի կարելի եղածին չափ սակայն սատանան դժոխքը դնելով։

Այս պատասխանը բացատրութեան կարօտ էր, ըստ տիկիններն ալ լմնդրեցին, ան ատեն Կիւլզար իր շարժուձևերովը ու խօսքերով հասկցուց թէ ինչպէս կ'ըլլար այն, և կրնաք երևակայել թէ բոլոր հանդիսականները որքան խնդացին, ինչպէս նաև վեհան։ — Որքան վիճաբանութիւններ կան որ արծաթի սիրոյն իրենց առած հարսին այս տեսակ չերմեռանդութեանը կը ներեն, կարելի է կարծելով թէ քանի մը հատ աւելօք աղօթք ասկիները չպակսեցնէր։

ԱՆՄԵՂՈՒԹԻՒՆ ՑԱՑՏՆԵԱԼ

Հռոմայեցւոց կայսրութիւնը գաղղիացւոց ձեռքէն դերմանացոց ձեռքը անցած ըլլալով՝ այս երկու ազգերը իրարու դէմ՝ անհաշտ ատելութիւն մ'ունենալով՝ անընդհատ պատերազմ կը մղէին իրարու դէմ։ Ֆրանսայի թագաւորը իր երկիրները պաշտպանելով գոհ չէր, այլ նաև ուզեց անոնց սահմանները ընդարձակել. այս մտօք՝ իր բոլոր ղօրքերը ժողվեց ու իր տղուն հետ ահագին բանակի մը գլուխ անցնելով Թշնամւոյն բանակին վրայ քալեց։ Սակայն անկէ առաջ խորհելով որ ներքին ապստամբութիւնները արգիլելու և բարեկարգութիւնը պահելու համար պէտք էր առժամանակեայ վարչութիւն մը հաստատել՝ իր հպատակներէ՝ Անժէլի կոմս Կօթիէն ընտրեց որ իր իմաստութեամբ շատ նշանաւոր եղած էր։ Թէև այդ կոմսը պատերազմական տաղանդի տէր՝ բայց թագաւորը ամենէն աւելի ասոր վրայ վստահութիւն ունենալուն՝ և անոր տարօրինակ բնաւորութեան առնելով՝ գործերու վարչութիւնը անոր յանձնեց և զան Բարիզ Թողուց տէրութեան քննհանուր տեղակալի պաշտօնով։

Կոմսը իր ստանձնած դժուարին պաշտօնը շատ խոհեմութեամբ սկսաւ կատարել։ Թէև լիակատար իշխանութիւն ունէր և պարտաւոր չէր մէկուն խորհուրդ հարցնելու՝ սակայն կարևոր գործերու համար երբեմն թագուհին և անոր հարսին կարծիքը հասկընալու կը դիմէր։

Այս երկու իշխանուհիները իր պահպանութեանը ու խնամոցը յանձնուած էին, բայց և այնպէսնա իրեն պարտք կը համարէր զանոնք իրմէ դեր՝ ի վեր ճանչնալ, առանց երբէք իր անոնց վրայ ունեցած իշխանութիւնը գործածելու։ Կոմս Կոթիէն թէև քառասունըհինգ տարեկան՝ բայց չնորհքով ու խիստ համակրելի դէմք մ'ունէր։ Իր հասակը բարձր ու կանոնաւոր, քալուածքը աղնիւ և իր ժամանակին ամենէ վայելուչ հագուածմարդն էր։

Տէրութեան կառավարիչ անուանուելէն քիչ ժամանակ առաջ՝ նա դժբաղդութիւն ունեցած էր կորնցնելու իր կինը որ ծաղկահասակ մանչ մը և աղջիկ մը ձգած էր իրեն։

Կառավարութեան գործերը առլէթ կու տային իրեն թագուհին և անոր հարսը ստէպ տեսնելու և այս վերջինը մեծ հաճութիւն կ'զգար անոր հետ խօսակցելու՝ և զան մեծ յարգանօք կ'ընդունէր միշտ։ Ա.յս տեսակցութիւններով նորատի թագուհին գործակալները միտումմը զգայ ընդհանուր տեղակալին համար, որ երթալով աւելցաւ։

Վերջապէս բոլորովին սիրահարեցաւ անոր առանց իր զգացման դէմ դնել կարենալու։ Իր երիտասարդութիւնը, գեղեցկութիւնը, աստիճանը և ուրիշ նկատուելիք կոմսին այլ բլլալուն պարագային հետ միատուելով՝ կը համոզէին զինքը թէ դիւրաւ անորմէ պիտի կարենայ սիրուիլ։ Զինքը արգիլող միակ խոչընդոտը կարենայ սիրուիլ։ Զինքը արգիլող միակ խոչընդոտը իր սէրը յայտնելու ամօթն էր. բայց միտքը դրաւոր անոր տալ յաղթել և ալ պարկեշտութեան ձայնին ականջ չդրաւ։

Օր մը՝ առանձին եղած ատենը՝ մէկը ղրկեց զանի կանչելու համար իբրև թէ անոր հաղորդելիք մանաւոր գործեր ունէր։ Կոմսը իշխանուհիին դիտաւորութիւններուն վրայ ամենափոքր կասկած մ'անգամ չունենալով՝ իր բոլոր գործերը թողուց և անոր քովը գնաց։ Իշխանուհին զան իր հանգստեան սայլիկին վրայ նստեցընելով ինքն ալ անոր քովը նստաւ։ Կոմսը հարցուց թէ նա ինչո՞ւ զինքը կանչել տուեր էր։ Իշխանուհին բան մը չկրցաւ պատասխանել։ Կոմսը իր հարցումը կը կրկնէ և տիկինը սէրէն ու ամօթէն կարմրած, աչքերը արցունքով լեցուն ու դողալով և միայն հառաչանքով

քով ու ընդհատ բառերով կը պատասխանէ իրեն, ո-
րոշելէ կոմսը բան մը չհասկընար։ Վերջապէս Թագու-
հին իր կերպէն համարձակութիւն առած՝

—Անուշ և սիրելի բարեկամդ իմ, կ'ըսէ անոր, շատ
աղեղուն ու փորձառու մարդ մ'ես, կնոջ և երիկ մար-
դու տկարութիւնը՝ և մանաւանդ պատկ կնիկ մարդու
դիւրագրգռութիւնը չգիտնալու համար։ Արդարդատա-
ւորի մը առջև յանցանք մը ուելի կամ նուազ մեծ
է զայն ընող անձին ստիճանին համեմատ։ Օրինա-
կի համար, ով կրնայ ուրանալ թէ միայն իր օրական
աշխատութիւնով ապրող կին մը՝ որ սէր ընելով կը
զուարճանայ ուելի յանցաւոր չէ այն հարուստ տիկի-
նէն որ իր ամեն ուզածը ունի. անշուշտ ոչ ոք։ Ատոր
համար ես ալ կը կարծեմ թէ դիւրակեցութիւնը մա-
սամբ մը ներելի կ'ընէ հարուստ կնոջ մը սիրային մի-
տումը. ասիկա ներող լեզուն արժանի և նոյն իսկ ար-
դարացած է եթէ իր սիրոյ առարկան առաքինի ու ի-
մաստուն մարդ մ'է. այս և ուրիշ պատճառներ՝ որոնց
մէջ կը հաշուեմ իմ երիտասարդութիւնս ու երկոս
բացակայութիւնը՝ զքեզ սիրելու մղեցին զիս, իմ ար-
դարացումն իրենց հետ բերելով։ Անշուշտ ինձ չվայե-
լեր ասանկ խոստովանութիւն մ'ընել քեզ, բայց իմ-
նէս պէս բուռն սէր մը պատշաճութիւնը առարկու կը
կոխէ. իմ ստիճանիս անձերը իրենց բոլոր կեանքին
մէջ նահատակ կ'ըլլային, եթէ սովորութեանց հետե-
ւէին։ Ձեմ վախնար քեզ խոստովանելու, սիրելի բա-
րեկամ, թէ իմ ամուսնոյս բացակայութենէ զգացած
ձանձրութեանս մէջ՝ սիրոյ պզտիկ աստուածը, որ չէ թէ
միայն տկար կիներէ՝ այլև ամենէ քաջ և արի մարդիկ-
ներէ հպատակեցուցած է և կը հպատակեցնէ ամեն
օր, սիրոյ աստուածը՝ կ'ըսեմ, սիրտս բռնաւոր պաքով
մը խոցեց և անոր մէջ ամենէ ստոյիկ սէրը վառեց
քեզի համար։ Գիտեմ որ եթէ այդ սէրը երևան ել-
նէր՝ դատապարտելի պիտի ըլլար, բայց գալոնիքի քա-
ռասունէրին տակ մեղք մը չհամարուիր։ Բռնադէմդ,
հանդամանքներդ ու արժանիքդ արդէն ներելի կ'ընեն
զայն։ Ձէ, որքան ալ սիրով կատղած ըլլամ, քաջ հա-

մոզուած եմ որ ընտրութեանս մէջ չեմ սխալած։ Զքեզ
ամեն ճանչցողներու համար՝ Դաղդիոյ ամենէ սիրուե-
լի՛ք, ամենէ ընտրհդով և ամենէ խնամատուն մարդն ես։
Ծիշդ ուրեմն որ ժամանակէ մ'ի վեր առանց ամուսինի
եմ, մտածէ որ դու ալ կին չունիս, մտածէ թէ ինծի
ներշնչած սէրդ այս վայրկենիս ինչ քնելու կը մղէ զիս,
և անշուշտ եմ որ դու ալ քու սէրդ պիտի չմերժես
ինծի։ Դուք ունեցիք նորատի հինոլ մը վրայ որ հալու-
մաշ կը թոռմի՝ և ըղր երջանիկ ընելը քենէ միայն կա-
խում ունի . . .

Ա.յս բառերը արտասանելու առեն թափած արցունք-
ները զինքը արդիլեցին իր խօսքը շարունակելը. պա-
տասխանելու դարձաւ, իր սիրոյն
ատակութենէն ձայնը խեղդուած էր և խեղճ Թագու-
հին հազիւ իր գլուխը կռնկին կուրծքին վրայ կախե-
լու ոյժը ունեցաւ։

Քանի մասնաւոր անոյ բռնած այլանդակ խօսքերէն զար-
մացած ու վշտացած՝ զանի անդին հրելով պոռաց խո-
կոյն.

—Ի՞նչ կ'ըսէք, տիկին, և գիս ով կը կարծէք, որ
այդպիսի յիմար սէր մը չպարսաւելու համար իմ պա-
տիւս չատ թանկագին է ինծի և անոր ունեցած պար-
տաւորութիւնս գիտեմ. հազար անգամ բաւական ու-
նիմ մեռնիլ՝ քան թէ իմ սիրոջս այսպիսի անարգանք
մ'ընել։

Ա.յս անակնկալ պատասխանին վրայ՝ իշխանուհին
սէրը մէկէն ի մէկ կատղութեան փոխուելով՝

—Ապերախտ, դոյեց, սիրէ՛ք բաւական ցաւ չէ ինծի
իմ սէրս քեզի բանալև անոր վրայ մերժումն ալ կ'ա-
ւելցընես։ Սիրէ՛ք զիս մեռցընել կ'ուզես, բարբարոս
դու։ Լաւ ուրեմն, քանի որ զիս կատղութենէ ու յու-
սահատութենէ մեռնելու վտանգին մէջ գնելէն չես
վախնար, անոր ղոհը դուն պիտի ըլլաս, վասն զի կամ
մեռցընել և կամ անարգ աքսորի մը դատապարտել
պիտի տամ զքեզ։

Ա.յս խօսքերը արտասանելու միջոցին կ'սկսի նա իր
մազերը փետռտել, հագուստները պատռել և բոլոր ձայ-

նոլը՝ Օգնութեան հասէ՛ք, պոռալ, Կօթիէ կոմսը զիս բռնաբարել կ՚ուզէ»։

Կոմսը նկատելով որ իր հարստութիւնը ու աստիճանը արդէն շատ նախանձոտներ յարուցեր էին իրեն դէմ, որոնք մեծապէս գոհ պիտի ըլլային անշուշտ այս պրպտարութենէն օգուտ քաղելով գինքը կորսընցնելու՝ իր մանուկ խղճմտանքին հակառակ վախնալով որ իշխանուհին պրպտարութիւնը չկրնար երեսան հանել, անմիջապէս պալատէն մեկնեցաւ և ուղղակի իր պալատը երթալով՝ իր երկու զաւակներն առաւ ու Գալէ փախաւ։

Իշխանուհւոյն հանած ձայներուն վրայ շատերը օգնութեան վազելին և զան արցունքներու մէջ դանելով անոր պատմութեան աստղութեանը չհարակուսեցան. կարծելին թէ կոմսը իշխանուհին գլուխէ հանելու և տէր էր իրօք, ուստի անոր տունը ոստիկանները պըրկուեցան զան բռնելու տալու, սակայն հոն չգտնելով՝ ամբոխը ապարանքը մտաւ, զայն կողոպտեց ու քանդեց բոլորովին։

Թագաւորն ու իր ազան այս լուրը բանակատեղին իմացան այն ամէն պարագաներով որոնք զկոմսը իրրև աստելի կը ներկայացնէին, և անոր այս քնթայքին վրայ այնքան զայրացան որ կարծեցեալ յանցաւորին պատիժը նոյն իսկ անոր զաւակներուն վրայ դարձընելու՝ զնոնք ալ յաւիտենական աքսորի մը դատապարտեցին ու մեծ վարձք մը խոստացան կոմսը ողջ կամ մեռած իրենց բերողին։

Առաքինի Կօթիէ՝ որ իր անմեղութեամբ հանդերձ՝ փախուստով յանցաւոր կ՚երեւար, իր երկու զաւակներովը Գալէ հասաւ առանց ինքզինքը ճանչցընելու և անկէ անմիջապէս Անդղիա անցնելով Լօնտոնի ճամբան բռնեց մուրացկանի հագուստներով։ Իր զաւակներու տուած առաջին դասը եղաւ համբերութեամբ տանիլ աղքատութիւնը ուր բաղդը ձգեր էր զիրենք, և մարդու չյայտնել երբէք (եթէ իրենց կեանքը վտանգի դնել չէին ուզեր) իրենց ուր տեղացի և ումու զաւակ ըլլալնին։

Իր անդրանիկը՝ որ Լուսի կը կոչուէր, մանչ մ՚էր և ինքը տարեկան, իսկ աղջիկը եօթը տարեկան էր և Վիօլանթի կ՚անուանուէր։ Երկուքն ալ որքան որ տարիքնին կը ներէր իրենց հօրը խրատը բմբռնեցին և շատ լաւ օգուտ քաղեցին անկէ ինչպէս որ յետոյ պիտի տեսնենք։ Կոմսը զանոնք բոլորովին անճանաչելի քնելու համար անուններնին ալ փոխեց և տղուն Բէրօ՝ ու աղջկան Ժանէթ անուններըը տուաւ։ Այսպէս ցնցոտիները հագուած Լօնտոն մտան և հոն խիստ խեղճօրէն ապրելու վինչև որ ունեցած քիչ մը տաւկնին ալ հատնելով տխրութեան ողորմութիւն խնդրել։

Օր մը որ եկեղեցւոյ մը գուռը կեցած էին ժամատարութեան լսելու միջոցին, պետութեան դիւանադպրի մը կինը տեսնելով որ կոմսն ու երկու զաւակները կը մուրային, անոր հարցուց թէ ո՞ւր տեղացի էր, և թէ ան տղաքը ինչն էին։ Կօթիէ պատասխանեց թէ Բիգարատացի էր և իր անդրանիկ որդւոյն դլուխը ցաւալի դէպք մը եկած ըլլալով տխրութեր էր իր երկու պզտիկ զաւակներովը հայրենիքէն տարագրիլ։

Այս տիկինը որ բնութեամբ գթայուն ու մարդասէր էր՝ պզտիկ աղջկան երեսը նայեցաւ և զան շատ հաւնելով. «Հայրիկ, բաւ կոմսին, եթէ այս աղջիկը, որու դէմքը շատ սիրուն կ՚երեւի ինձ, կ՚ուզես ինձ յանձնել՝ սիրով տունս կ՚առնեմ և եթէ խնդքը գլուխը աղջիկ մ՚ըլլայ եաքէն ալ կը կարգեմ։

Կոմսը մեծ հաճութեամբ հաւանեցաւ անոր՝ ու գրուխիր կերպով մը իր աղջկան մեռաս բարև քանչէն վերջը՝ զանի նոյն տիկնոջ յանձնեց, եռանդուն կերպով զան յանձնարարելով։

Ժանէթը այսպէս տեղաւորելէն եաքը Կօթիէ ուզեց ուրիշ տեղ երթալ ու բաղդ փնտռել։ Այս նպատակով ճամբայ ելաւ իր հացը մուրալով ու Կալէսի երկիրը հասաւ շատ տառապանքներով, վասն զի ոտքով ճամրորդելու սովորած չէր։

Այս երկրին կառավարիչը Անդղիոյ թագաւորին մեկ մարեշալն էր, մեծահարուստ մարդ մը՝ որ ահագին ծախքեր կ՚ընէր։ Կոմսն ու իր ազան առ պաշտօնեային

բնական քաշաքը գտնուելով՝ շատ անգամ անոր պա-
լատին առջևը կ'երթային, երբեմն ալ բակը կը մտնէին
աղերսութիւն խնդրելու։ Կառավարչին տգան առէպ այս
բակին մէջ ուրիշ բարձրաստիճան տղոց հետ խաղալով
կը զուարճանար։ Օր մը Բէրօ անոնց հետ խառնուե-
ցաւ և միւսներէն աւելի ճարպիկութիւն ցուցուց այն
պղտիկ կրթութիւններուն մէջ, այնպէս որ կառավար-
չին ուշադրութիւնը գրաւեց և նա այս տղուն ձևերուն
վրայ հիանալով հարցուց թէ իր հայրը ո՞վ էր. և երբ
իմացաւ թէ աղքատի մը տգան էր որ շատ անգամ
մուրալու կու գար, խնդրն կանչել զան ու առաջարկեց
անոր որ Բէրօն իրեն յանձնէ, խոստանալով որ կրթու-
թեանը եայլն հոգ կը տանի։

Կօթիէ յօժարութեամբ այս առաջարկութիւնը ըն-
դունեցաւ, թէև այս վերջին բաժանումը բաղդին վեր-
ջին հարուածը կ'ըլլար իրեն, որմէ ետքը Անդղիայէ
ալ հեռանալով Իրլանտա անցաւ ու հոն ծառայու-
թեան մտաւ։

Մինչ այս միջոցին այն՝ վիօլանթ որ Թանէթի անու-
նով կը ճանչցուէր, մեծցաւ, գեղեցկացաւ և ոչմիայն
իր բարերարուհիին բոլոր սէրը գրաւեց այլ նաև իր
բարի վարքով նոյն իսկ անոր ամուսնոյն յարգանքը
ու բարեկամութիւնը շահեցաւ։ Տան մէջ բոլոր մար-
դիկ՝ և քնդհանրապէս գիւղը ճանչցողները կը պատուէ-
ին։ Անկարելի էր առանց հիացումի երեսը նայիլ, ու
իր ձևերէն կ'երևար թէ մեծ հարստութեան ու բարձր
աստիճանի մը արժանի էր նա։

Տիկինը՝ որ անոր ճշմարիտ ծագումը չէր գիտեր,
կը կասկածէր որ նա մինչև աստիճան մը պատուաւոր
ընտանիքէ մը սերած պէտք էր ըլլալ։ Միտք ունէր
զան բարերարոյ ու հանդարտ արհեստաւորի մը հետ
ամուսնացընել, բայց Աստուած որ քիչ անգամ առա-
քինութիւնը անվարձ կը թողու՝ չուզեց այս անբաղդ
աղջիկը պատժել թագուհիին յանցանքին համար, և
գործերը ուրիշ կերպ կարգադրեց։

Տէրութեան դիւանագիրը ու իր կինը միակ տղայ
մ'ունէին որ իրենց ամենէ սիրելի զաւակն էր, վասնզի

նա իր քնաիր յատկութիւններով իրաւամբ իր ծնողաց
սէրը գրաւած էր։ Սիրուն դէմք մը, շնորհալի հասակ,
քաղցր բնաւորութիւն մը, քաղաքավարութիւն և ա-
բիւրութիւն, ահա այն ձիրքերը որոնցմով կը զանազա-
նուէր նա իր հասակակից տղաքներէն։

Այս տգան որ Թանէթէն վեց տարեկան մեծ էր՝ զան
շատ առաքինի ու գեղեցիկ գտնելով անոր վրայ հա-
մակրութիւն մը կ'զգար, և կամաց կամաց այնքան սի-
րահարեցաւ որ ուրիշ առարկայի վրայ չէր մտածեր.
բայց զանկ ստորին դասէ կարծելով՝ ոչ միայն չէր հա-
մարձակեր զան կնութեան խնդրել իր հօրմէն, այլև չէր
կրնար իր զգացումները յայտնել, վախնալով որ այս
անվայել սիրոյն համար զինքը կը յանդիմանեն։ Ուստի
իր կերքը զգուշութեամբ կը պահէր և այս կերպով ա-
ւելի ևս կ'աւելնար այն մինչև որ մեծամտութենէն մա-
շուած՝ Թանը կերպով հիւանդացաւ և ստիպուեցաւ
անկողին մնալ։ Բժիշկները իր հիւանդութեան նշան-
ները ու պատճառը չկրնալով հասկընալ՝ յոյսերնին
կտրեցին ու իր ծնողքը անվախթար էին իրենց զաւ-
կին կորստեան վտանգին մէջ ըլլալուն վրայ. անոր հա-
մար անդադար լալով կ'աղաչէին որ նա իր հիւանդու-
թեան պատճառը յայտնէ իրենց։

Երիտասարդը կը պատասխաներ միայն թէ կեանքէ
մեծ զզուանք կ'զգար՝ ու իր այս պատասխանը կ'ընէր
խորունկ հառաչանքներով։ Թանէթ հիւանդին ծնողաց
աւելի հաճելի ըլլալու համար անոր մանուկը
մը կը տանէր. օր մը սենեակը մտաւ նա այն միջոցին
որ երիտասարդ բայց շատ վարպետ բժիշկ մը՝ հիւան-
դին զարկը կը քննէր. սա Թանէթը տեսածին պէս իր
սիրտը անոր ներկայութենէն անանկ վրդովեալ մ'զգայ
որ զարկը աւելի խանգարեց, թէև ոչ բառ մ'քսաւ և
ոչ ալ իր դէմքին վրայ այլայլութիւն մը ցուցուց։ Բը-
ժիշկը անմիջապէս զգալով որ անոր զարկը կը կրկնա-
պատկուէր՝ կասկածի գնաց և ուզեն չզարժեցաւ տես-
նելու համար թէ այս արագ բաբախիւնը որչափ ժամա-
նակ պիտի տևէ։ Թանէթ դուրս ելածին պէս՝ զարկը
իր սովորական շարժումը ստացաւ կրկին, որով վարպետ

աւելի սիրելի ես ինձի, վասն զի անկէ յայտնի կ'ըլլայ որ բնութեան այդ պէտքէն զուրկ չես. հետևաբար բան մը մի պահեր իզմէ, սրտիդ դգացումները յայտնէ և ղքեզ բոլոր սրտով սիրող անձին ներողամտութեանը վրայ ապահով եղիր: Ջքեզ մաշեցքնող մելամաղձութիւնը մէկ դի ըրէ և նայէ որ բժշկուիս, հաւաստի ըլլալով որ քեզի հաճելի եղած ամեն բաները ընելու տրամադիր եմ. համարձակ խօսէ, միթէ սիրած անձիդ համար բան մը կրնամ ընել քեզի. ամենէ անգութ մայրը համարէ զիս եթէ քեզ ծառայելու համար ձեռքէս եկածը չընեմ:

Ա.յս խօսքերուն վրայ հիւանդը քիչ մը չունչ առաւ: Մօրը սիրտը ուրախացած՝ և մտածելով թէ իր ուզածը ձեռք ձգելու համար ոչ ոք կրնար իրմէ աւելի ազէկ խօսիլ, երկչոտութիւնը մէկդի ընելով այսպէս խօսեցաւ.

—Իմ սէրս պահելուս պատճառը այն է, մայր իմ, որ կը տեսնեմ թէ մարդիկ ընդհանրապէս հասուն տարիքի մէջ մտած ատեն՝ կը մոռնան որ իրենք ալ երիտասարդ եղած են: Բայց որովհետև ղքեզ արդարախոհ կը գտնեմ, ոչ միայն ձեր դիտողութիւններու ճշմարտութիւնը կը խոստովանիմ, այլ և սիրոյս առարկան կը յայտնեմ եթէ կը խոստանաք ինձ զիս նպատակիս հասցընել: Միայն այդ միջոցաւ կրնամ բժշկուիլ և երջանիկ ալ ըլլալ:

Մայրը որ քիչ մը պէտք եղածէն աւելի ծանրութի մարդահաճութեանը կը վստահէր և չէր կարծեր թէ այդ աղջկան առաքինութիւնը իր առաջադրութեան արգելք պիտի ըլլայ. պատասխանեց թէ ապահովապէս կրնար իր սիրոյն առարկան յայտնել:

—Դիտցած ըլլաք ուրեմն, մայր իմ, որ ձեր հոգեզաւակ ծանրութին սիրահարուած եմ, ոչ միայն իր գեղեցկութեանը, այլ նաև իր հաղուագիտ յատկութիւններուն համար, և որովհետև չէի յուսար համրզել զանի, մանաւանդ քանի որ դուք ալ պիտի չը զիջանէիք ինձ կնութեան տալ զան, այս պատճառաւ չհամարձակեցայ սէրս որևէ մէկու մը յայտնել,

բժիշկը հիւանդութեան պատճառը մտամբ մը դատած ըլլալ կարծեց՝ և դարձին վրայ աւելի ապահով ըլլալու դիտմամբ բան մ'ուզելու պատրուակաւ դարձեալ ծանրութը ներս կանչել տուաւ առանց հիւանդին ձեռքը թող տալու:

Ծանրութը ներս մտածին պէս՝ հիւանդին զարկը դարձեալ կրկնապատկուեցաւ մինչև անոր հեռանալը: Բժիշկը այլևս հիւանդութեան ճշմարիտ պատճառը դատած ըլլալուն չտարակուսելով՝ գնաց հիւանդին ծնողացը ըսաւ.

—Ձեր որդւոյն բժշկութիւնը իմ արուեստէս կախում չունի բնաւ, սա բանը ծանրութի ձեռքն է. ես այսպէս հետևցուցի անվրիպելի նշաններու վրայ, թէև կարծեմ թէ օրիորդը բանէ մը տեղեկութիւն չունի, ալ ձեր բնելիքը դուք գիտէք, միայն ինձ պարտք կը համարիմ իմացընել ձեզ որ եթէ ձեր զաւկին աղատիլը կը փափաքիք, չուտով անոր հիւանդութեան դարման տանել պէտք է.ը, թէ ոչ՝ պատասխանատուութիւնը ես վրաս չեմ առներ, վասն զի եթէ իր սրտմաշուքը քիչ մ'ևս չարունակուի՝ բոլոր բժշկութիւնը անկարող պիտի ըլլայ զանի բուժելու:

Հիւանդին ծնողքը քար կարծցան այս լուրը իմանալով, բայց և այնպէս դոհ ալ եղան տեսնելով թէ իրենց սրտն հիւանդութիւնը առանց դարմանի չէր. ուստի բժիշկը դացածին պէս անոր քովը դացին և,

—Սիրելի աղա, բաւ մայրը անոր մտահնալով, չէի կարծեր երբէք որ քու ցանկութեանդդ դաղտնիքը ինէ կը պահէիր, մանաւանդ երբ կեանքդ անկէ կախում ունի. պէտք էիր և պէտք ես ապահով ըլլալ որ աչխարհիս մէջ կարելի բան մը չկայ որ քեզի համար չընեմ: Սակայն դու քու սիրտդ չբացիր ինձի, բայց Աստուած վիճակիդ վրայ ցաւելով և ղքեզ մահուանէ ազատելու համար հիւանդութեանդ պատճառը յայտնեց ինձ որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ սէրը: Ինչու այդ բանը խոստովանելու վախցար, միթէ չեմ դիտեր որ աղիկա երիտասարդներուն սովորական և ներելի մեկ սխալութիւնն է: Միթէ կը կարծէիր որ այդ բանին համար նուաղ պիտի յարդէի ղքեզ: Ընդհակառակը

նոյն իսկ Ժանէթին՝ որու հաճար այս վիճակին մէջ ին-
կայ։ Բայց պէտք եմ խմացընել նաև որ ինձ տուած
խոստումիդ եթէ որևէ կերպով չկատարուի, ապահով
եղիք որ երկար ատեն պիտի չկարենամ ապրիլ։

Մայրը իր որդւոյն մխիթարութեան պէտք ունե-
նալը և անոր դիտողութիւնները ընդու անպատեհու-
թիւնը նկատելով՝

—Տղաս, բսաւ անոր ժպտելով, եթէ քու հիւան-
դութեանդ միակ պատճառն առէ, կատարեալապէս հան-
գիստ եղիր, նայէ որ ժամ առաջ առողջանաս և մնա-
ցածը ինձի թող. գոհ կ'ընեմ ղքեզ։

Երիտասարդը իր այս ստացած յայտերուն վրայ՝ չատ
չդնաց ապաքինութեան դժալի նշաններ սկսաւ ցոյց
տալ։ Իր մայրը այս տեսնելով միտքը դրաւ իր խոս-
տումը կատարել, բայց ինչ կերպով դարձին ձեռնար-
կելը չէր դիտեր՝ Ժանէթի առաքինութեան վրայ ու-
նեցած բարի համարումին պատճառաւ. բայց վերջա-
պէս որոշեց զանի փորձել և օր մը երբ թէ կատակը-
նելով անոր հարցուց թէ սիրահար ունիր թէ ոչ։ Ժա-
նէթ կարմրելով պատասխանեց թէ սիրահար մ'ունենա-
լու պէտքը չէր տեսներ, և յաւելցուց որ իր հայրե-
նիքէն վռնտուած և ուրիչի բարերարութեամբ ապրող
աղջիկի մը չէր վայելեր սիրոյ վրայ մտածել։

—Սակայն, պատասխանեց տիկինը, ես չեմ ուզեր
որ քեզի պէս սիրուն ու դեղեցիկ աղջիկ մը առանց
տարփածուի ըլլայ և կը յուսամ թէ քեզի տահմանած
տարփածուէս գոհ պիտի ըլլաս։

—Կ'ըզամ, տիկին, բսաւ Ժանէթ, որ ձեր շնորհ-
քով մուրացկանութեան վիճակէ, (որու մէջ կարելի է
հայրս դեռ կը տառապի) ազատեցաս և ձեր տան մէջ
իբր ձեր աղջիկը մեծնալս վերջը՝ պարտաւոր եմ կու-
րծրէն հնազանդիլ ձեզ, բայց ներեցէք ինձ անհնազանդ
գտնուիլ եթէ ձեր միտքը հետս ամուսնացընել չէ այն
մարդը որ ինձի տարփածու կը տահմանէք։ Գիտէք,
տիկին, որ ծնողքես ստացած միակ ժառանգութիւնս
պատիւս է, պէտք է և կ'ուզեմ զայն անարատ պահել
մինչև վերջին շունչս։

Այս պատասխանը տիկնոջ փափաքին չէր հաս-
պատասխանները, որու միտքը զԺանէթ իր տղուն տար-
փուհին ընտրել էր։ Աղնիւ օրիորդին այս քնթացքը ա-
ւելի կը դովէր նա սրտանց, բայց զինքը՝ այս առա-
ջարկութեան մղող շահը շատ զօրաւոր ըլլալուն՝ այս քանով
յաղթուիլը բանի տեղ չդրաւ. և զարմանքով շարու-
նակեց.

—Ի՞նչ կ'ըսես, Ժանէթ, մէթէ նոյն իսկ թագաւո-
րը որ երիտասարդ ու շնորհքով է, եթէ քեզ սիրա-
հարուելով քեզմէ քանի մը շնորհք խնդրէր, անոր ալ
բացասական պատասխան մը տալու արիութիւնը պիտի
ունենայիր։

—Թագաւորը, պատասխանեց Ժանէթ առանց դե-
գևելու, կրնայ բռնութեան դիմել, բայց կը համար-
ձակիմ ձեզ հաւատալ թէ ես կը մերժէի որ և է առա-
ջարկութիւն մը որ առաքինութեան հակառակ է։

Տիկինը այս աղջկան համեստութեան և առաքինու-
թեան վրայ զարմանալով՝ իր փորձերը դադրեցուց,
բայց միւս կողմէն ալ իր տղուն ակնկալութիւն տուաւ
որ առողջացածին պէս անոր դիւրութիւններ պիտի տայ
սենեակին մէջ Ժանէթի հետ առանձին խօսակցելու և
այս տեսակցութեանց մէջ պէտք էր աշխատիլ զա-
նի չահելու. որով՝ նաև, կ'ըսէր նա, չէր վայելեր ի-
րեն զանի աղաչել և կատարեալ բարեխօսի մը դեր
խաղալ։

Երիտասարդը այս առաջարկութենէն գոհ չեղաւ և
տեսնելով որ իրեն տրուած խոստումը չէր կատարուեր,
դարձեալ իր առջի հիւանդ վիճակին մէջ ինկաւ։ Մայ-
րը անոր տկարութեան օր քան օրէ աւելնալուն վրայ՝ ա-
մեն պատշաճութիւններ մոռնալով՝ իր սիրտը բացաւ
Ժանէթին, բայց զանիկա անդրդուելի գտաւ ու իր ը-
րած չանքերուն ապարդիւն մնացած ըլլալը երկանք
յայտնեց, որով երկուքը մէկ եզած որոշեցին վերջա-
պէս զանի իրենց տղուն կնութեան տալ թէև մեծ դժկա-
մակութեամբ, լաւագոյն համարելով հաւանիլ այս ան-
յարմար ամուսնութեան քան թէ մերժելով իրենց որդ-
ւոյն մահուան պատճառ ըլլալ։

Այս ամուսնութիւնը թէեւ օրիորդին համարնպաստաւոր բայց և այնպէս չուզեց նա իր ճշմարիտ ծագումը յայտնել։ Հիւանդը քիչ առնուան մէջ բոլորովին առողջացաւ ու զուարթացաւ, և դիւրին է երեւակայել որ ամուսնութենէ ետքը ամենէ երջանիկ մարդն եղաւ։

Իսկ Բէրօ՝ որ կալէսի կառավարչին տանը մէջ ծառայ էր, մեծցեր ու իր քրոջը պէս տիրոջը համակրութիւնը շահեր էր, իր արթնութիւնը, խոհեմութիւնը ու չնորհքով դէմքը՝ զինքը ամենուն յարգելի ըրած էին։ Շատ լաւ նիզակ կը շարժէր՝ և նոյն ժամանակուան զինուորական կրթութիւններու մէջ ամենավարժ էր։ Աստուած որ քոյրը մոռցած չէր, եղբայրն ալ երեսէ չթողուց և զանի ազատեց փոխադրական հիւանդութենէ մը որու տեղւոյն բնակիչներուն կէսը ճարակ դացեր էին. Ծնացողներու երեք քառորդը մօտակայ երկիրներէն անցեր էին, այնպէս որ կալէսի երկիրը գրեթէ անապատ դարձած էր. կառավարիչը, իր կինը, սրդին և բոլոր ազգականները ամենքն ալ այդ հիւանդութեան զոհ դացեր էին և այս նշանաւոր ընտանիքէն միայն իր մէկ աղջիկը ազատեր էր։ Այս օրիորդը որ իր ծնողաց ու իր բոլոր ազգակիցներու հանգուցեալներուն միմիակ ժառանգորդ մնացած էր, ամուսնանալու տարիքին մէջ էր ժանտախտին դադրած առեներ։ Բէրօ բաժնուած չէր անոր մէ ու զան չատ լաւ կամայ աս երիտասարդին համար համակրութեան փոխուեցաւ, և որոշեց՝ երեն հաւատարիմ բարեկամներու խորհուրդին անսալով՝ անոր հետ ամուսնանալ իրրև օժիտ տալով անոր իր ազգականներէ ստացած ահագին ժառանգութիւնը։ Ինչ ժամանակ ետքն ալ Անգղիոյ թագաւորը մարելչային մահը ու երջանիկ Բէրօի քաջութիւնը և արժանիքը իմանալով՝ կառավարչին յաջորդ կարգեց զան։

Մինչ այս մինչ այն, տասնութ տարի անցեր էին Անժէլի կամրին Բարիզէ վտակ օրէն ի վեր։ Արդէն շատ նեղութիւն ու տառապանք քաշած էր նա, երբ ուզեց իր պզոյ վիճակը իմանալ։ Աչխատութիւնը ու տա-

րիքը իր գծագրութիւնը բոլորովին փոխեր էին, այլրովհետև առողջ էր՝ Իրլանտիայէն մեկնելով ճամբայ ելաւ նա դէպ ի Կալէսի երկիրը՝ բոլորովին անանկ ու ցնցոտիներով հագուած։ Հասաւ այն քաղաքը ուր Բէրօն ձգած էր և զանի երկրին կառավարիչ եղած ու առողջ գտաւ. ինչպէս որ դիւրին է երեւակայել իր ուրախութիւնը մեծ եղաւ, բայց պատշաճ դատեց ինքզինքը յայտնել միայն ծանէթին ընչեղած ըլլալը նայելն ետքը։ Ուստի իր ճամբան շարունակեց ու Լօնտրա հասնելով գաղտնի տեղեկացաւ որ ծանէթ իր տանտիկնոջ տղուն հետ ամուսնացեր էր, ու մեծապէս բերկրեցաւ։

Ահա այն ժամուն՝ իր զաւակներու երջանկութիւնը իր քաշած բոլոր տառապանքներն ու վիշտերը մոռցնել տուաւ իրեն։ Իր աղջիկը տեսնելու փափաքով՝ խեղճ ծերուկը ամեն օր ապարանքին բոլորտիքը կը շրջէր, մինչև որ օր մը իր փեսան՝ ծանէթի երիկը, զինքը այն ողորմելի վիճակին մէջ տեսնելով իր ծառաներէն մէկուն հրամայեց զանի ներս կանչել և կերսկուր տալ։ Ծանէթ շատ մը զաւակներ ունէր, որոնց ամենէ մեծը ութը տարեկան կար։ Այս տղաքը կոմսին կերակուր ուտելը տեսնելով՝ անոր բոլորտիքը նստան ու հազար տեսակ դժուանքներ բերին անոր, կարծես թէ ներքին բնազդումով մը ճանչնալով թէ բարի ծերուկը իրենց հաւն էր։

Կոմսը իր թոռներուն շատ բարեկամութիւն ցուցուց ու զանոնք գգուեց, այնպէս որ ալ տղաք իրենէ բաժնուիլ չէին ուզեր թէեւ իրենց վարժապետը դիրենք կը կանչէր։ Վերջապէս մայրերնին անձամբ եկաւ և ծեծել սպառնացաւ եթէ չհնազանդին իրենց դաստատուին։ Տղաք սկսան լալ բսելով թէ կ'ուզէին ծնալ այս ծերուկին քով որ կառավարիչէն աւելի հաճելի կը թուէր իրենց։

Այս խօսքերը տիկնոջ ծիծաղը շարժեցին և խեղճ կոմսն ալ չկրցաւ իր խնդուքը զսպել, որ արդէն չէր թէ իր աղջիկը այլ իրրև տան տիկին զան բարեւելու համար ոտք ելած էր և անպատում հաճութեամբ անոր

երեսը կը նայէր: Բայց ինքը անճանաչելի եղած էր՝ բո-
րովին փոխուած, ծերացած, նիհարցած ու վիանդամային
սեւցած ըլլալուն պատճառաւ: Ծանրէթ իր զաւակներուն
այս մարդուն համար զգացած համակրութիւնը առանե-
լով՝ ապսպրեց անոնց կառավարչին քիչ մ'ատեն ևս
թողուլ զանոնք անոր քով: Բայց հազիւ թէ դուրս ե-
լած էր երբ իր երիկը ներս մտաւ, և կառավարիչին
նշելութիւնը իմանալով՝ գոչեցաւ,

—Թող, ըսաւ հպարտութեամբ լի եղանակաւ մը,
թող զանոնք այն զգացումներու մէջ զորս Աստուած
իրենց տուած է, բնական է որ ատրէն այն ողորմելի
դասը որմէ առաջ եկած է նաև իրենց մայրը. ատորին
մարմէ մը ծնած զաւկներըը հարկաւ ատորին մարդիկը
կը սիրեն:

Բէրօ այս խօսքերը լսելով սաստիկ վշտացաւ, բայց
որովհետև անարգուելու և թշնամանուելու վարժուած
էր, չպատասխանեց անոր: Ծադէ՝ թէև ամենևին գոհ
չէր իր աղտոտ ծերուկ օտարականին համար ցուցուցած
բարեկամութենէն, բայց զանոնք չատ սիրելուն կամաց
կամաց գիջաւ անդամ իր տան մէջ անոր պաշտօն մը
տալ եթէ նա ճշտալ ուզէր:

Կոմսը պատասխանեց թէ չատ գոհ պիտի ըլլար,
բայց միայն ձիերը դարմանել գիտեր, տարիներէ հե-
տէ ձիապարմանութեան պաշտօնը վարած ըլլալուն հա-
մար: Ուստի երբև ձիապարման վար դրուելաւ ու իր
ամենէ մեծ մխիթարութիւնն էր գործը լծուցքնելէն
ետքը իր թոռներու հետ զուարճանալ, որոնք մեծա-
պէս կ'ուրախանային անոր հետ խաղալով:

Մինչդեռ բաղդը Անժէի կոմսին հետ այսպէս կը
վարուէր, Ֆրանսայի թագաւորը Գերմանիոյ հետ չատ
մը գինադադարներ քնելէ ետք մեռաւ ու իր որդին՝ ո-
րու կինը կոմսին աքսորման պատճառ եղած էր, իրեն
յաջորդեց:

Վերջին գինադադարը լմնցնելէն ետքը՝ պատե-
րազմը դարձեալ սկսաւ և Ֆրանսայի թագաւորը Ան-
գղիոյ թագաւորին, որ իր ազգականն էր՝ օգնու-
թիւն խնդրեց, և իրօք քանի մը զօրաբանակներ Ան-

գղիայէն գրկուեցան իրեն օգնելու՝ կոմսին Բէրօ որդ-
ւոյն և ծադէ փեսային հրամանատարութեան տակ:

Կոմսը որ իր փախուստէն ի վեր ինքզինքը չէր ճանչ-
ցուցած՝ իրեն ձիապան իր փեսային քնկերացաւ, և իր
պաշտօնին ստորնութեան հակառակ պատերազմական
արուեստին մէջ փորձառու ըլլալով, կրցաւ օգտակար
ըլլալ հրամանատարներուն:

Նոր թագուհին արքունի թագին փառքը երկար ա-
տեն չվայելեց: Այս պատերազմի միջոցին ծանր կեր-
պով հիւանդացաւ և քանի մ'օրուան մէջ մեռաւ: Իր
մեռնելուա վախճանը զգալով նա՝ կառարեալ զղջումի և-
կած՝ Ռուանի եպիսկոպոսը կանչեց ու բարեպաշտու-
թեամբ անոր խոստովանուելով՝ յայտնեց թէ Անժէի
կոմսը բոլորովին անմեղ՝ ու ինք յանցաւորու զրպար-
տիչ դանուած էր անոր գէմ, և թէ այս բանը իր մա-
հուանէ ետք պէտք էր իմացքնել թագաւորին, իր
կողմէ խնդրելով որ զանիկա իր զաւակներովը գոնել
ասյ ու անոնց դրաւեալ ինչքերը իրենց վերադարձնէ:

Թագաւորը թագուհիին մահը և անոր խոստովա-
նութիւնը լսածին պէս, Անժէի կոմսին անիրաւ չնորհ-
անկութեան վրայ սիրտը չարժելով՝ փութաց բանակին
և բոլոր աերութեան մէջ մեռնեակ հանելով հրատա-
րակել թէ Անժէի կոմսին ու իր աղտոտ ծոր դանուիլը
իրեն իմացքնողը լիովին պիտի վարձատրուի և թէ թա-
գուհիին խոստովանութենէն իմացած էր կոմսին անմե-
ղութիւնը՝ ու զանկ իր վաղեմի պաշտօնին և հարստու-
թեան տերը քնել՝ և եթէ կարելի է ուելի ևս բարձ-
րացքնել կ'ուզէր ի վարձատրութիւն անոր անիրաւ ա-
սորման:

Այս ծանուցման վրայ, որ մեծ ազդեակ հանեց՝ Ան-
ժէի կոմսը գնաց իր փեսան գտաւ որ իր տէրն էր, ու
աղաչեց զանի Բէրօի հետ մէկտեղ գալ, ըսելով թէ
Ֆրանսայի թագաւորին վնասած մարդը պիտի ցուցը-
նէր անոնց. երեքը մէկտեղ խոհրուածնուն պէս, Անժէի
կոմսը իր ձիապանի հագուստով, որով միտքը դրեր
էր ինքզինքը ճանչցունել ու թագաւորին ներկայանալ,
ըսաւ Բէրօին,

—Բէրօ՛, միթէ գիտէս որ այս ծագէն քրոջդ է-րիկն է, և քրոջդ հետ ամուսնացած է առանց պատշդ-կամ օժիտ առնելու։ Արդ՝ որովհետև պէտք է անոր օժիտ մը տալ, կը պահանջեմ որ գքեզ Թագաւորին ճանչցընող մարդուն խոստացուած վարձատրութիւնը ա-նիկա ընդունի, կ՛ուզեմ նաև որ ան առնէ դարձեալ քու քոյրդ Վիօլանթը դանուղին վարձատրութիւնը ինչ-պէս նաև զիս ներկայացնողին ալ ընդունելիք բնծան, զիս՝ որ քու հայրդ և Անժէլի կոմսն եմ։

Բէրօ այս խօսքերը լսելով՝ ինքզինքէն ելած ձե-րուկին երեսը նայեցաւ հետաքրքրութեամբ, ու անոր գծագրութեան փոխուելուն հակառակ զան ճանչնալով՝ ատքը ինկաւ, ձեռուքները պագաւ ու ուրախութեան ար-տասուքներ թափելով պոռաց՝ «Ա՜խ, հայր իմ, հայր իմ, որքան ուրախ եմ գքեզ գտնելուս։

Ծագէ այս դէպքին վրայ այնքան զարմացաւ որ ինչ ըսելը ու մտածելը չէր գիտեր։ Երբեմն անոր դէմ իր բռնած խիստ ընթացքը միտքը գալով անմիջապէս անոր ատքը ինկաւ ու հազար ներողութիւն խնդրեց. կոմսը քաղցրութեամբ վեր վերցուց զանոնք ու գի-բար փոխադարձաբար զրկելէ և գլուխնէն անցածները պատմելէ վերջը՝ որդին ու փեսան կոմսը հագուեցընել ուզեցին, բայց անիկա մերժեց՝ իր ունեցած հագուս-տովը Թագաւորին ներկայանալու համար։ Ետքը ծա-գէ Թագաւորին գնաց ու անոր ըսաւ թէ եթէ հրա-ման կու տար իրեն՝ Անժէլի կոմսը իր տղուն ու աղջ-կան հետ իր ներկայացնէր իրեն խոստացուած վար-ձատրութիւնը ընդունելու պայմանաւ։

Թագաւորը անմիջապէս երկ. պատուական բնծա-ներ բերել տալով ըսաւ թէ իրեն պիտի ըլլայ անոնք եթէ իր խոստումը կատարէր։ Ծագէ անատեն Թագա-ւորին առջև հանեց եր աները ձիապարմանի հագուս-տով, և

—Ահաւասիկ կոմսը, վերհասաւ տեր, ըսաւ, և ա-հա իր որդին, յաւելցուց Բէրօն ցուցընելով, իսկ իր աղջիկը, որ իմ կինս եղած է, հոս չէ առայժմ, բայց քանի մ՛օրէն կրնաք տեսնել։

Թագաւորը կոմսին երեսը լաւ մը դիտելէն ետքը՝ անոր դէմքին վրայ եղած փոփոխութեան հակառակ ճանչցաւ զանի, ու հազար տեսակ բարեկամական ցոյ-ցերով զանի ընդունեցաւ և անմիջապէս հրամայեց որ անոր ծննդեան ու աստիճանին պատշաճ հագուստներ բերեն. բիւր տեսակ գգուանքներ ըրաւ Բէրօին ու մեծ չնորհակալութիւն յայտնեց ծագէի իրեն պատճառած ուրախութեան համար։ Ցետոյ անոր հարցուց թէ ինչ դիպուածով իր անները իր ձիապարմանն՝ ու անոր աղ-ջիկը իր կինը եղած էին։

Ծագէ Թագաւորին հետաքրքրութիւնը գոհ ընելէ վերջը՝ խոստացուած բնծաները յանձնուեցան իրեն։

—Առ աս ճոխ ու գեղեցիկ բնծաները, ըսաւ ան-ատեն կոմսը իր փեսային, և գիտցիր որ քու զաւակ-ները՝ իմ Թոռներս՝ իրենց մօր կողմանէ ստորին գա-սէ չեն։

Ծագէ փութաց Անգղիա գրել ու իր կինը Բարիզ կանչել, ինչպէս նաև Բէրօ իր բնտանիքը։

Բաւական ատեն այս քաղքին մէջ մնալէն ետքը՝ ծագէ և Բէրօ Թագաւորին հրամանաւ Անգղիա վե-րադարձան լալագին բաժնուելով Անժէլի կոմսէն որ Ֆրանսա մնաց ու իր բոլոր ինչքերը վերստին ձեռք անցընելէ ու ամենաբարձր պաշտօններու հասնելէ ետ-քը դեռ շատ տարիներ ալ ապրեցաւ ամենէ սիրուած ու յարգուած։

ԽԱՑՏԱՓԱԿԵԼ ԲԱՐՁՐԱՄԻՏԸ

Ամեն մարդ գիտէ որ Ֆիէզոլ քաղաքը Իտալիայի ամենէ հին քաղաքներէն մէկն է, և ժամանակաւ շատ բազմամարդ ու շէն ըլլալով՝ չքեղ եպիսկոպոսարան մը ու փառաւոր մայր եկեղեցի մ'ունէր, որու քով քանի մը տարի առաջ բաւական հարուստ ազնուականի մը՝ տիկին Բիդարտ անունով այրի կինը կը բնակէր իր եղբայրներու հետ, որոնք ամենէն յարգուած էին. տիկինն ալ նորահաս ու գեղանի ըլլալով՝ երիտասարդներու համակրութիւնը կը գրաւէր:

Եկեղեցւոյն երէցը, որ զանի շատ անգամ աղօթատեղին կը տեսնէր նոյն համակրութիւնը կ'ղդար սոյն տիկնոջ համար, համակրութիւն մը՝ որ երթալով բուռն սիրոյ փոխուելու և օր մը նա իր այս ղգացումը յայտնեց անոր աղաչելով որ փոխադարձաբար ինքնալ սիրուի:

Թէև մեր աբեղան արդէն տարւոջ՝ սակայն ոչնուազ անխոհեմ էր: Իր բարձրամտութիւնը ու լրբութիւնը զինքը կանանց համար անտանելի բրած էին, և երբ անկարելի էր սիրոյ յայտարարութիւն մը անորմէ ուելի անշնորհք կերպով քնել:

Մէկ խօսքով, դէմքով ու բնութեամբ բոլորովին անախորժ մարդ մ'էր նա, և տիկին Բիդարտ՝ որ զանշատ լաւ կը ճանչնար, այս յայտարարութեան վրայ իր անտարբերութիւնը աւելութեան փոխեց, բայց որովհետև քաղաքավար ու առաքինի էր՝ պատշաճ համբերեց իր զայրոյթը մեղմել և պատասխանեց թէ անոր ցոյց տուած բարեհամբութենէն զոհ՝ յօժարութեամբ կը խոստանար ինքն ալ իր բարեհամբութիւնը նուիրել անոր

թէևութեամբ որ պատուաւոր դիտաւորութիւններ ունենայ՝ ինչպէս որ տարակոյս չունէր՝ հոգևոր հայր, ծերունի և կուսակրօր ըլլալուն համար, երեք պատճառներ որոնք զինք ըրին առաքինութեան մէջ անխախտ մնալու կը յորդորէին: —Ասկէ զատ, յաւելցուց նա, իմ տարիքիս չներեր որ ձեղ նման մարդու մը հետ սիրային յարաբերութիւններ ունենամ: Այրի ըլլալով միւս կիներէն աւելի զգաստ պէտք եմ ըլլալ ու պատիւս անարատ պահել. ուստի ներեցէք որ ձեզի հետ ալ բոլորեկամութեան սահմանէն չանցնիմ, վասն զի չեմ կրնար և չեմ ուզեր ինչպէս որ դիւրաւ կ'ըմբռնէք՝ սիրել զձեզ, ու շատ պիտի պարտաւորէք զիս եթէ դուք ալ իմ սկզբունքներու՝ որոնք կրօնի և առաքինութեան վրայ հիմնուած են, հակառակ ընթացք մը չունենաք—:

Այս պատասխանը բաւական չեզած մեր Աբբան զգաստացընելու, վասն զի իր բարձրամտութեան հակառակ՝ արդէն յոյս ունեցած չէր առաջին յարձակումով մը բերդը գրաւել. ուստի իր փորձերը չարունակեց դէպի ձայնով երբ եկեղեցին կամ ուրիշ տեղ մը առանձին պատահէր. անանկ որ վերջապէս տիկինը ձանձրանալով՝ միտքը դրաւ անդամ խազ մը քննելով անոր ձեռքէն աղատիլ, բայց յարմար գտաւ նախ իր հոգերը իր եղբարց յայտնել, որոնք հաւանութիւն տուին Աբբային բրածները լսելով:

Քանի մ'օր ետքը տիկին Բիդարտ իր սովորութեան համեմատ մայր եկեղեցին գնաց. ծերուկ աբբան զանի տեսածին պէս՝ փութաց քովը մօտենալ իր ձանձրացուցիչ թախանձանքները կրկնելու և զանի մէկ կողմ քաշելով դէմքը բաւական կարդաց: Տիկինը խորունկ հառաչանք մը արձակեց և իրը թէ սիրտը շարժած՝

—Դժուարին է, բսաւ շուարիկ կինը, անկարելի է որ ամենօրեայ յարձակումներով բերդ մը հուսկ յետոյ անձնատուր չըլլայ: Այ՛ն, աչք հայր, դիմադրութեանս յաղթեցիք, և կը հաւանիմ ձեզ անձնատուր ըլլալ:

—Կրնամ հաւատալ ձեզ, տիկին, վրայ բերաւ աբ-

բան ուրախութենէն չլմորած, որ պիտի չզլաչ։ Կը զարմանամ միայն որ այդչափ երկար դիմադրութիւն մ՚ըրի.ք. երբէ.ք կին մը այդչափ դէմ դրած չէ լինծի, և եթէ ես ալ յոյս չկորնցի՝ պատճառն այն էր որ վերջապէս դիս սիրելնուդ վրայ վստահ էի։ Հիմա խըն-դիրը ետք և ուր տեղ տեսնուելուն վրայ է։

—Երբ որ ուզէ.ք, տէր հայր, պատասխանեց որբեւարին, երկիւ չունիմ որ վախնամ. բայց ժամադրութեան համար ինչ տեղ ընտրելը չգիտեմ։

—Եւ ինչու՞ ձեր տունը պիտի չգամ, պատասխանեց Ծերուկ աբբան։

—Իմ տունս, սա բանը անկարելի է, տէր հայր, վասն զի գիտէ.ք որ շատ մեծ չէ այն և երկու եղբայրներս ալ անկէ չեն պակսիր երբէ.ք. ասկէ զատ միշտ ալ հիւր կ՚ունենանք։ Իրաւ քիչ անգամ սենեակս կը մնանեն, բայց իրենց սենեակները այնչափ մօտ են իմինէս՝ որ միայն մէկ պայմանով կրնամ զձեզ հոն ընդունիլ, այն է բնրանելիդ չբանալ, ձայն չհանելու մուրթին նստիլ, վասն զի մէկ սենեակէն միւսին մէջ եղած չեղածը կը լսուի, ալ նայեցէ.ք, կրնաք գալ ու համր մնալ այն տեղ։

—Դժուարութիւնն սա բլլայ, գիշեր ըսածդ չուտով կ՚անցնի և այս պարագաներու մէջ գործ տեսնողը մարդուս լեզուն չէ։ Առ այժմ հեղ մը փորձենք մինչև որ աւելի յարմար տեղ մը գտնենք, և կը յուսամ, տիկին, որ պիտի հաճի.ք գոնէ վաղը գիշեր իմ սէրս արժանաւոր կերպով պսակել։

—Լաւ, ըսաւ որբևարին, բայց այս ամենքը խոստովանանք մնայ։

—Ապահով եղիր, տիկին, կրօնաւորները գաղտնապահ են, և ես ամեն կրօնաւորներէ աւելի։

Ան տառն տիկինը ինչ ճամբայ բռնելիքը աբբային սորվեցուց իր սենեակը երթալու համար, և ամեն բան կարգադրեց։

Տիկին Բիգարտ սպասուհի մ՚ունէր՝ որ եթէ ոչ շատ պառաւ, բայց ասոր վոխարէն աչխարհիս ամենէ տգեղ արարածն էր։ Երեսակայեցէ.ք ուռեցած դէմք մը, ծուռ քիթ, անհաս հասուութեամբ շրթունքներ, լայն բերան, ճպլատ ու չիլ աչքեր, կարմիրով շրջապատած սև ու դեղին մորթ մը։ Մարմնոյն մնացած մասը դէմքին կը յարմարէր, ծռիկ մռիկ, կաղու սապատող, մէկ խօսքով կարծես բնութիւնը աչխատեր էր տգեղութեան տձևութեան հրէշ մը շինել զան։

Այս աղկան անունը Ծուռքիթ Շօլովիկ էր, ինքը սատանայ ու չար՝ ինչպէս որ կ՚բլլան ընդհանրապէս տգեղ անձինք.

—Եթէ ինձ ծառայութիւն մը բնել կ՚ուզես, բսաւ անոր տիկինը եկեղեցիէն դառնալէն ետք, քեզի նոր հագուստ մը կը շինեմ։

—Մէկ հագուստի համար, պատասխանեց Շօլովիկ, ինչ որ կ՚ուզէ.ք կ՚ընեմ։

—Խնդիրը այս գիշեր մարդու մը հետ անկողնոյս մէջ պառկելու և անոր ամեն տեսակ պգուանքները բնելու վրայ է, առանց ձայն մը հանելու և բառ մ՚արտասանելու, որպէս զի եղբայրները չլսեն։

Ծուռքիթ Շօլովիկ, որու համար այս առիթը առաջինն ու վերջինն էր արդիւնաւ ծառին պտուղէն ճաշակելու, շատ սիրով հաւանեցաւ՝ խոստանալով որ նոր փեսան ինչ որ ալ ըսէ ինքը հէն ժամանակուան հարսերուն պէս բերանը պիտի չբանայ։

Գիշեր եղաւ՝ և աբբան կամացուկ մը և մութին տիկին Բիգարտին սենեակը մտաւ պէս՝ երկու եղբայրները սկսան բարձր ձայնով խօսիլ, իրենց ձայնը ծերտարփածուին լսել տալու և անով զանի լռութիւն պահելնուն համար։

Մեր աբբան ոտքը սենեակը կոխած պէս՝ անկողինը մտաւ, տիկնոջ ապսպրածին համեմատ. Ծուռքիթ Շօլովիկ՝ որ պէտք եղած դասը իր տիկինէն առած էր, չուշացաւ աբբային քովը երթալու և հաղիւ թէ հանուած էր՝ երբ տէր հայրը զանի իր թևերուն մէջ առաւ ու իր երկար ժամապահութեան վրէժը լուծեց։

Ծուռ քիթ սպասուհին այս խաղէն օգուտ քաղեց և անով վրէժխնդիր եղաւ այն տիեզերական անարատ բերութենէն ու ղղուանքէն որոնց առարկայ եղած էր իր ծննդենէ ի վեր տգեղ բլլալուն համար։

Մինչդեռ այս գեղեցիկ ամբոխը ժամանակէն այսպէս օգուտ կը քաղէին առանց խօսելու կամ հառաչել համարձակելու, որբևարին իր եղբարցը քաւ թէ ինքը իր դերը խաղացած ըլլալուն կարգը իրենց եկած էր։

Ասոր վրայ երկու եղբարք կամացուկ մը իրենց սեղանակէն ելան ու քաղաքին առաջնորդին դայլն, ինչպէս որ իրենց քրոջը հետ համաձայներ էին. ան ալ ճամբան դիպուածով դիմացնին ելաւ իր սարկաւագին և ժամկոչին հետ։ Երկու աշնուականները այս յաջող հանդիպումին վրայ շատ ուրախանալով առին դան իրենց տունը՝ պղտիկ դաւթի մը մարին որ շատ մը չահերով լուսաւորուած էր և անոր գինի մեծ պահեցին։

Քիչ մը ատեն խմելէ ու զանազան բաներու վրայ խօսելէ ետքը եպիսկոպոսը մեկնիլ ուզելով՝ երկու եղբարց անդրանիկը անոր քաւ,

—Հայր սուրբ, քանի որ իրիկունը մեզի հետ անցընելու պատիւը ընիք մեզ, ներեցէք որ ձեզի իր տեսակին մէջ նոր բան մ՚ալ յուշցընենք։

—Շատ սիրով, պատասխանեց եպիսկոպոսը։

Անատեն երկու եղբարք ձեռքերնին մէյմ՚ի չահ առած առաջնորդին և իրեններու քնկերութեամբ իրենց քրոջը սենեակը գացին,

Մերը պատուական աբբան որ արդէն քանի մ՚անգամ սիրոյ տուրքը վճարեր էր՝ իր գեղանի քնկերուհիին փայտե թևերուն մէջ կը քնանար յոգնած։

Երկու եղբարց անդրանիկը աճապարելով անկողնոյն վարագոյրները կը բանայ և չահը մօտեցընելով եպիսկոպոսին ցոյց կու տայ երջանիկ տարփաւորները։

Դիւրին է երևակայել եպիսկոպոսին զարմանքը և բնդոստ զարթած աբբային շփոթութիւնը։ Խեղճը իր խոյտառակութիւնը ծածկելու համար գլուխը վերմակին մէջ կը խօթէր, զոր տուած աղաչելով որ վայրկեան մ՚առաջ այս չարագուշակ ժամը անցընէ։

Եպիսկոպոսը անոր անառակութիւնը երեսին կ՚ոտայ, հրամայելով որ գլուխը դուրս հանէ հեղ մը՝ և տես-

նէ թէ ինչ հրեշի հետ պառկած է, աբբան ամօթէն ու խաբուելէն կը յուսահատի. եպիսկոպոսը անկողնէն հանել կու տայ զան և սարկաւագին ու ժամկոչին ընկերութեամբ տունը կը դրկէ իր բրած մեղքին տպաշխարանքը ու պատիժը քաշել տալու համար. յետոյ կը հարցընէ թէ ինչ պիտածով աբբան այն ողորմելի պարածին հետ պառկած էր, և եղելութիւնը իմանալով երկու եղբայրները կը գովէ, փոխանակ ուրիշներուն պով իրենց վրէժը լուծելու՝ այս անարժան կրօնաւորը այս կերպով պատժելնուն համար։

Աբբան չարաչար կը պատժուի եպիսկոպոսէն, բայց աւելի մեծ կ՚ըլլայ այն բնդհանուր ղղուանքը և արհամարանքը որ անկէ ետք հասարակութիւնը կ՚ունենայ այդ աբբային համար, վասն զի ամեն անգամ վոյը ելնելուն մատնանիշ ցոյց կը տրուի կամ տղոյմէ կը քարկոծուի իբրև օրհրդ Շօլօվիկին ապօրինի երիկը։

Ահա այս կերպով տիկին Ռիգարա կ՚աղաւաի ձանձրացուցիչ աբբային հալածականքէն ու իր ապաստհին անհման դիշեր մ՚անցընելէ ետք հագուստ մ՚ալ կը վաստկի։

Քանի մը տարի առաջ, Նաբօլիի մէջ բարձրաստիճան և շատ հարուստ երիտասարդ մը կար Ռիգարտօ Միլիօթօ անունով, որ խիստ գեղեցիկ կնոջ մը հետ կարգուած ըլլալով հանդերձ սիրահարուած էր նաև ուրիշ տիկնոջ մը՝ որ իրօք իր առաքինութեամբ գեղեցկութիւնովը ու հրապոյրներովը՝ բոլոր Նաբօլեհիները

կը դերազանցէր։ Ասիկա տիկին Քաթէլլա կը կոչուէր և ամուսնացած էր Փիլիպօ անունով աշնուականի մը հետ զոր իր բոլոր սիրտովը և ամեն բանէ աւելի կ'սիրէր։

Սիրասէրն Ռիքարտօ անոր մօտ ըրած ինչ որ ճգնամարիտ սիրոյ մը կրնայ ընել կնոջ մը հաճելի ըլլալու և անկէ սիրուելու համար, բայց իր ամեն խնամիները անօգուտ եղան. տիկինը իր երիկէն ուրիշը չէր ուզեր սիրել։ Իր բոլոր ջանքերուն ապարդիւն ըլլալուն վրայ յուսահատ՝ Ռիքարտօ աշխատեցաւ իր կրքին յաղթել, բայց դժբաղդաբար չյաջողեցաւ. խեղճ մարդը օրէ օր ղգալի կերպով կը նիհարնար և կեանքը այնքան անտանելի կ'ըլլար իրեն՝ որ եթէ դժոխքին չվախնար անշուշտ ինքզինքը պիտի սպաններ։ Իր ազգականներէն մէկը անոր դժբաղդութեանը վրայ խղճալով՝ օր մը զինքը մէկ դի քաշեց և իր բոլոր ճարտասանութիւնը թափեց զանի այն կնիկէն հեռացընելու համար, յայտնելով որ անոյշ սէր մը ճշմարիտ խենթութիւն մ'է, և այս պարագային մէջ պէտք չէր սպասելու իրը վարձատրուի։

—Մտածէ, սիրելիդ իմ, որ այդ կինը իր երկան վրայ կը խնայ, և նախանձէն գրեթէ կը հիւանդանայ երբ անոր ուրիշ կնի մը գովելը կը լսէ։

Ռիքարտօ իր ազգականին չափ այս ամենը կը տեսնէր ու կը հաւքնար, բայց իր սրտին մէջ արմատացած կիրքին չէր կրնար յաղթել։ Բայց և այնպէս հասկցաւ թէ շատ դժբաղդութեամբ, շատ ուշ և կարելի է երբէք պիտի չյաջողէր իր ձայնը լսելի ընել իր պաշտած կնոջը, ուստի մտածեց նենգութեան դիմել վարպետութեամբ ձեռք ձգելու համար ինչ որ սիրով բոլորանալ կը փափաքէր։ Տիկնոջ նախանձը իր ծրագրին յարմար թուեցաւ իրեն՝ և աւելի ապահովապէս յաղթելու համար ինքզինքը իր այս սէրէն բժշկուած ձևացընելով՝ ուրիշ կնոջ մը համար սիրահարուած ըլլալ կեղծեց։

Դիտմամբ՝ իր կարծեցեալ սիրոյ նոր առարկային հետ պատիւ հանդիսներ և ուրիշ զուարճութիւններ տուաւ, և այնքան վարպետութեամբ իր ճշմարիտ զգացումնե-

րը ծածկելու յաջողեցաւ՝ որ ամեն մարդ և նոյն իսկ տիկին Քաթէլլա չկասկածեցան անոր անկեղծութիւնը վրայ։

Այն վայրկենէն սկսելով՝ ինքն ալ աւելի համարձակ եղաւ տիկին Քաթէլլային հետ որ հաճութեամբ կը բարևէր զանի և հետը կը խօսէր ճամրան կամ ուրիշ տեղ մը անոր պատահած առեն։

Դարձերն այս վիճակին մէջ էին երբ ամառուան մէջ օր մը տիկին Քաթէլլա ուրիշ բազմաթիւ տիկիններու հետ գիւղը գնաց հացկերոյթ մ'ընելու համար։ Ռիքարտօ այս բանը ժամանակին իմանալով՝ իր չրջանակէն քանի մը բարեկամուհիներ հետը առաւ և վուրթաց միևնոյն տեղը երթալ։ Երկու ընկերութիւններն այն տեղ իրարու պատահեցան ինչպէս որ ինքը կը փափաքէր, և որոշեցին միանալ։

Ռիքարտօ դժուարութեամբ հաւանիլ կեղծեց իր ծրագրին վրայ կասկածներ չտալու համար։ Երբ երկու կողմէ ալ քիչ մը զուարթացան՝ սկսան իր նոր սիրահարութեան վրայ գինքը հեգնել։ Նաև տիկին Քաթէլլա ծաղրողներուն հետ մէկ եղաւ՝ մանաւանդ աւելի կծու կերպով։

Ռիքարտօ՝ գինքը չէր պաշտպաններ, քնդհակառակն աւելի տափատ կը ձևանար կատակի նիւթ տալու համար մինչև որ ամենքը ղոյդ ղոյդ պաթտելու ընելով՝ կերպովմբ տիկին Քաթէլլայի քովը գտնուեցաւ նա մէկ երկու հոգիի հետ և առիթէն օգուտ քաղելով քանի մը քարեր նետեց քնդհանրապէս երիկ մարդերու անհաւատարմութեանը վրայ՝ նոյն իսկ երբ իրենց կիներէն ամենէ աւելի սիրուած էին. նաև բաւական յայտնի կերպով հասկցուց գեղանի տիկնոջ և անտարբեր կերպով հասկցուց թէ՝ անոր Փիլիպօ երիկը կարծուածին չափ հաւատարիմ չէր։

Ինչպէս որ ըսի Քաթէլլա նախանձոտ ըլլալուն՝ այսքանը բաւական եղաւ զանի յուզելու։ Անմիջապէս քակաւ նա զՌիքարտօ հարցաքննել, որ չընալու զարկաւ և վերջապէս բաւ թէ կատակի համար այդ բանը ըրուցած էր։ Սակայն տիկինը չուզեր հաւատալ

և գործին հաւթիւնը իմանալու ամենամեծ փափաք մը յայտնելով՝ զանի մեկ կողմ կը քաշէ ու կ'աղաչէ որ եթէ իր երիկը սիրային յարաբերութիւն մ'ունի իրեն յայտնէ։

—Ինչո՞ւ կ'ուզէք, տիկին, որ զձեզ վշտացընեմ, կը պատասխանէ Ռիքարաօ, այս բանը ես չեմ ուզեր ընել.

—Խնդրեմ, չնորհք ըրէք, վրայ բերաւ Քաթիլլա, մեծապէս պիտի պարտաւորէք զիս չդիտցած բաներս իմացընելով ինձ։

—Լաւ, զձեզ գոհ ընեմ, տիկին. վասն զի՞ տակաւին չատ մեծ աղէտութիւն ունիք վրաս և չեմ կրնար ձեզի դէմ դնել. սակայն միակ սա պայմանով կը հնազանդիմ ձեզի որ և ոչ մէկուն՝ նոյն իսկ ձեր էրկանը բան մը պիտի չխօսիք, մինչև որ իմ ձեզի քսակիքս ձեր աչքովը ռաուդէք։ Եթէ կ'ուզէք զանիկա նոյն իսկ ձեր ձեռքով դործին վրայ բռնելու դիւրութիւնները կ'ընծայեմ ձեզի։

Ա.յս խօսքերը տիկնոջ անհամբերութիւնը և հետաքրքրութիւնը աւելի ևս սաստկացընելով ամենասուրբ երդումներուն վրայ կ'երդնու նա երբէք Ռիքարաօի անունը չտալ և կ'աղաչէ զան որ շուտով իր միտքը բացատրէ։

—Եթէ ղբեղ առաջուան պէս սիրէի, կ'ըսէ անանուն Ռիքարաօ, այսպիսի լուր մը չէի տար ամենևին, վասն զի այս տեսակ լուրերը միշտ կասկածելի են՝ երբ սիրահարի մը կողմէ կը տրուին. բայց հիմակ որ ձեր իմ սրտիս մէջ վառած դժբաղդ սիրահարութենէն քաշած եմ, հիմա որ ոչ նուազ եռանդով մը ուրիշ առարկայ մը կը սիրեմ, չեմ վախնար որ կասկածիք թէ ձեր ամուսնոյն վարքը ձեզի յայտնելու չահ մ'ունենամ. գիտցէք ուրեմն, տիկին, որ Գ. Ֆիլիպօ առաքինութենեան մասին ձեզի չափ բծախնդիր ըլլալէ շատ հեռի է։ Զգիտեմ թէ ինձի դէմ բարկացած է ժամանակաւ ձեզի սիրահարած ըլլալուս, կամ թէ յանիրաւի կը կարծէ թէ դուք ալ իմ այն դգայուժիս անզգայ չէք գտնուած, բայց քալ գիտեմ որ ճակատս եղծիւր

բուսցընելու կ'աշխատի։ Ա.յո՛, ժամանակէ մ'ի վեր կնոջս սիրահարած է նա, և ամեն օր նորնոր միջոցներ ձեռք կ'առնէ զան դլխէ հանելու համար։ Անոր լուրերը կը ղրկէ անքնդհատ, և նա իրաւամբ վախնալով որ գործը չդուշակեմ կամ կասկածիմ թէ ինքն ալ անոր հետ համաձայնած է՝ երէկ չէ առջի օրը դործն ինձ հասկըցուց. ես ալ ինչ ըրի. —յորդորեցի որ հալածումներն ինքզինքը յաղթուած ձևացընէ, որպէս զի նա քէն այդ մարդուն քեզի պէս կնոջ մը արժանի չըլլալը ըսէն տամ։ Ես այս հաճութիւնը ունենալ ուզեցի և ինքն ալ յարմար առիթ մը ընծայեց ինձի նոյն իսկ այս առտու, վասն զի գիտցած ըլլաս որ տունէն ելլելէս քիչ մ'առաջ կնոջս մարդ ղրկած էր անորմէ ժամադրութիւն մը խնդրելու համար։ Կինս անմիջապէս ինձի դալով հարցուց թէ ինչ պատասխան պէտք էր տալ։ «Ժամադիր եղիր անոր հետ, ըսի իրեն, ժանօթ բաղնիքները գտնուելու վաղը կէսօր մօտ երբ ամեն մարդ կ'քնանայ»։ Կինս անմիջապէս այս պատասխանը ղրկեց, բայց քալ կը գուշակէք, տիկին, որ ես կինս պիտի չը ղրկեմ. այլ անձամբ պիտի երթամ վայել եղած յանդիմանութիւնները ընելու համար... սակայն աղէկ միտքս եկաւ, արդեօք ինչպէս կ'ըլլայ եթէ դուք երթաք։ Ա.յո՛, տիկին, եթէ ձեր տեղն ըլլայի՝ այս խաղը կը խաղայի իրեն, և իր նենդութիւնը ու անհատատարմութիւնը երեսին տալու և իրեն վախուստի տեղ մը չը ձգելու համար՝ կ'ձգէի լռելեայն որ գործը լմընցընէ։ Ա.յս բանը շատ դիւրին է ձեզի, մանաւանդ որ այն սենեկին պատուհաններն ու դուռը, ուր իմ կնոջս պիտի սպասէ դա, դոց պիտի ըլլան։ Իմ կնոջս ժամադրութեան հաւանիլը ճշմարտանմանի ընելու համար այդ պայմանը դրուած է, վասն զի հարկաւ ձեր էրիկը Գ. Ֆիլիպօ՝ պիտի կարծէ թէ կինս այդ զգուշութիւնը կ'ընէ առաջին անգամ իրեն հետ գտնուելուն վրայնուազ ամչնալուն համար։ Եթէ իմ խորհուրդս հետևիք, տիկին, այս պատուական խաղը կը խաղաք իրեն։ Ա.սա ու ածածինս, մտածեցէք որքան պիտի չփոթի երբ ձեր [illegible] մէջէն եղած ատեն պիտի յայտնէք իրեն որ

չէ թէ իմ՝ այլ նոյն իսկ իր կնոջը հետ պահած է։ Կ՚ապահովցընեմ զձեզ որ այն վայրկեանին զգալու ա-մօթը մեզ երկու-քնուս ալ քննել ուզած անարգանքին վրէժը պիտի լուծէ լիօրէն։

Տիկին Քաթէլլա առանց մտածելու որ այսպիսի տեղեկութիւն մը տուողը ո՛վ էր, առանց մտածելու նաև ան նենդութիւնը որու ինքը զոհ պիտի ըլլար՝ ինկաւ այն օխալին մէջ որ նախանձոտներու սովորական է. Ռի.քարտօի բսածներուն կուրօրէն հաւատաց և անկէ առաջ իր և էրիկին միջև անցած շատ մը բաներու վրայ մտածելով՝ բարկացած պատասխանեց թէ մտադիր էր այս վերջին խորհուրդին հետևիլ, առաջէն պատրաստելով այն քարոզը զոր ժամադրութեան տեղը գտնուած ատենը իր էրկանը պիտի տար. «Կ՚երդնում որ, կ՚ըսէր, հետը անանկ մէկ պիտի վարուիմ որ ամեն անգամ կին մը տեսած ատեն չիշէ զայն։

Ռի.քարտօ իր ձեռնարկութեան յաջողութեան վրայ գոհ եղած, տիկինը իր առաջադրութեանը մէջ հաստատեց ու վարպետութեամբ մտածուած շատ մը ելեղելութիւններ մէջ բերաւ անոր դիւրահաւանութիւնը պնդելու համար և վերջապէս աղաչեց որ անբռնաբարելի կերպով այս բանը գաղտնի պահէ, մինչև այն վայրկեանը որ իր էրկանը անհաւատարմութեանը վրայ պիտի հաստղուէր։ Միամիտ կինն ալ խոստացաւ։

Երկրորդ օրը առտու կանուխ Ռի.քարտօ բաղնեպանին գնաց և պառաւ կնոջ մը հետ խօսեցաւ, որ բաղնիքներուն մէջ կը ծառայէր և զոր քիչ մը կը ճանչնար։ Անոր լաւ վարձատրութիւն մը խոստանալով՝ աղաչեց որ հաճի իր ծրագրին մէջ իրեն օգնել։ Բարի պառաւը առակի սիրոյն ձեռքէն եկածը ընելու խոստացաւ։

Անատեն Ռի.քարտօ գործը հասկցուց անոր՝ և խնդրաւ որ տանը մէջ իրօք առանց պատուհանի սենեակ մը կար։

—Այդ սենեակին մէջ անկողին մը կը դնեմ, յարեց պառաւը, և որպէս զի դուրը բացուած ատենն ալ չերեսաւորուի այն՝ դուրսի գաւիթին պատուհանն ալ լաւ կը գոցեմ։

Ռի.քարտօ քանի մը ուրիշ կարևոր պատուէրներ տալէն ետքը՝ ճաշելու դնաց և կէսօր մօտ բաղնիք վերադարձաւ։

Տիկին Քաթէլլա Ռի.քարտօի բսածներուն ճշմարտութեանը վրայ ամենևին չտարակուսելով՝ իրիկունը տունը վերադարձաւ շատ նեղացած. իր էրիկը, որ այն միջոցին իր գործերու վրայ կը մտածէր՝ զանի չատ պաղութեամբ ընդունեցաւ և ամենևին չբրաւ այն սիրաչան դիտումները զորս ընելու սովորութիւն ունէր այլ դէպքերու մէջ. մեն անգամ երբ քանի մը ժամ բացակայ ճաշէ ետք տունը կու գար։ Այս պաղութիւնը Քաթէլլայի լսածներուն հաստատութիւն տուաւ.

—Քանի կը տեսնեմ որ, կ՚ըսէր ինքնիրեն, էրիկս միայն վաղուան ժամադրութեան վրայ կը խորհի, բոլորովին զբաղած է այն կնոջ հետ զոր վայելել կը յուսայ. բայց իր յոյսովը պիտի ծխայ։

Անկողնոյն մէջ էրիկին կողմէն նոյն մտախոհութիւնը շարունակուելով, և բնականօրէն կինը զայն իրրև պաղութիւն բացատրելով՝ միևնոյն խորհրդածութիւնները ըրաւ։

Ջինքը ուտող նախանձը իր քունն ալ փախցուց և ուրիշ բանի վրայ չմտածեց նա քայց եթէ անոր ըսելիք յանդիմանական ճառը, երբ ժամադրութեան տեղը պիտի գտնուէր։ Վերջապէս երկրորդ օրը առտու ժամը 10ին մօտ էրիկը տունէն մեկնեցաւ իր մէկ բարեկամին տունը ճաշելու համար, որ իրեն հաղորդելիք գործ մ՚ունէր, իրօք, վասն զի Ռի.քարտօ վարպետութեամբ իր մտերիմներէն մէկը դրած էր Փիլիփօն նոյն ժամուն իր տունը բերելու։

Քաթէլլա կէսօր մօտ՝ իր սպասուհիին ընկերութեամբ տունէն ելաւ ու չուտով Ռի.քարտօի իրեն նշանակած բաղնիքը գնաց. բարի պառաւը դռան քովը գտաւ և անոր հարցուց թէ Պարոն Փիլիփօն արդեօք եկած էր։

—Միթէ դուք էք այն անձը որ կէսօրին անոր հետ այս տեղ պիտի տեսնուէր, հարցուց պառաւը. և անոր ստորագական պատասխանին վրայ՝ զանի առնելով ներս տարաւ։ Տիկինը անոր հետևեցաւ գլուխը ունկնդիր

վար ինկեցքնելով որպէս զի իր երիկէն չճանչցուի, և մութ սենեակը մտաւ։

Ռիքարտոս ամենացած ձայնով մը և ամենամեծ բերկրութեամբ բաւ ատոր, «Բարի եկար, անուշիկ բարեկամուհիս», յետոյ ձեռքէն բռնելով անկողնոյն մօտ տարաւ, զան գրկեց ու հազար տեսակ գգուանքներ ըրաւ, որոց պատասխանեց նա առանց բառ մը արտաբերելու՝ առ ահի որ ձայնէն չճանչցուի. և առժամայն նակեայ կեղծ երիկը վայելեց այն հաճոյքները զորս այնչափ առնէ ի վեր երազած էր։

Երբ տիկինը հասկըցաւ թէ այլ ևս լռութիւն պահելով չյաջողիք բան մը չունէր, իր բարկութիւնն ու նախանձը դուրս տուաւ.

—Դիմացինդ զո՞վ կը կարծես, անհաւատարիմ մարդ։ Ա՜խ, աս ինչ դժբաղդ եմ ուրիշ կին մը սիրող մարդ մը սիրելովս։ Միթէ այս է ութը տարուան հաւատարմութեանս ու խնամոցս վարձատրութիւնը։ Ադէկ նայէ ես Քաթէլլան եմ, քու կինդ և չէ թէ կարծած խեղնէդդ, այո, ողորմելի մարդ, հիմա վայելած կինդ այն միւնոյն կինն է որ այնքան առեն քու կեղծ գգուանքներովդ խաբած ես, անգամ մը դուրս ել նայինք որ ցորեկուան լուսով խայտառակութիւնդ կատարեալ ըլլայ. ալ չեմ զարմնար երկկ գիշերուան մութախոհութեանդ վրայ. Ռիքարտոսի կնոջը համար պատրաստութիւնդ էր այն. բսէ նայիմ, հրեշ դո՛ւ, միթէ անորմէ նուաղ հրապոյր ունիմ որ հետս այդ-քան արհամարհանքով կը վարուիս։ Ի՞նչ պէտք ունիմ քեզի պէս ապերախտ մը սիրելու, դրուժան, զիս ան կինը կարծելով քեզի հետ անցուցած քանի մը վայրկեանին մէջ աւելի գգուեցիր ու սէր ցուցուցիր ինձ քան թէ բոլոր կենացս մէջ. ինչո՞ւն է որ առնը բոլորովին սառոյցէ ես և հոս կրակ կարծեցար հետս։ Բայց փառք Աստուծոյ, աշխատած քու արագ էր և չէ թէ ուրիշինը. . . Անոր համար երկկ գիշեր քուն մտար առանց ինծի ամենափոքր գգուանքը ընելու. կ'երևայ թէ այսօրուան հարսը պաշար կը պատրաստէիր, բայց դարձեալ կ'ըսեմ փառք Աստուծոյ և ինծի իմաց տուողին, որ ջուրը իր

ընթացքին հետևեցաւ և գարձեալ իմ ադաչքս աղաչեր . . . ա՜հ, խօսէ՛ նայիմ, պատասխան տուր, անամօթ։ Միթէ զիս ճանչնալէդ ի վեր ընդդէմ կապուտցած. Աստուած վկայ, աչքերդ վորկը կու դայ. և թէ իմ տեղս ուրիշ մ'ըլլար անշուշտ վինակ այս յանդիմանութիւնները ընելով դոհ չէր ըլլար. կը կարծէիր թէ սրիկայութիւնդ երբէք պիտի չլսէի, բայց գիտնաս որ ամեն բան կը յայտնուի։ Խոստովանէ թէ լաւ խաղ մը խաղացի քեզ և չէիր կարծեր ամենևին թէ զիս ճամբուդ վրայ պիտի գտնես։ Սակայն այս վայրկենիս դգայուն ամօթովդ պիտի չաղաաիս. քեզ պիտի սորվեցնեմ թէ զիս այսպէս խաբելը ինչպէս կ'ըլլայ։

Ռիքարտոս ամենամեծ դժուարութեամբ իր խնդուքը կը բռնէր, առանց ձայն մը հանելու իր գգուանքները կրկնելակսաւ, բայց Քաթէլլա զան մէկդի ընելով,

—Չիս տղայ կը կարծես, շարունակեց, և կը յուսաս որ դգուանքներդ ու չողոքորթութիւններդ կը բաւեն բրածդ մոռցնելու։ Ո՛չ, երբէք պիտի չներեմ քեզի, և գիտնաս որ վեր բոլոր ազգականներու առջև չաթաչար պիտի խայտառակեմ զքեզ. . . ։ Պատասխան տուր, ապերախտ, Ռիքարտոի կնոջ չափ միթէ արժէք չունիմ, անորմէ աւելի պատուի կամ սորին գտնէ՞ եմ։ Ըսէ՛ նայիմ, ինձմէ աւելի ինչ բան ունի անիկա։

Մինչդեռ այսպէս իր բարկութիւնը դուրս կու տար նա՝ նենգաւորն Ռիքարտոս ձեռքերը լայն կը պագներ. բայց Քաթէլլա շարունակեց,

—Դնա՛, սրիկայ, մի դպնար ինծի. բրած գործութիւնդ կ'օգտէ և հիմա որ ծվ բլլալս ճանչցար ինչ ալ բնես դիտեմ որ սրտովդ չէ, բայց եթէ Աստուած ինծի կեանք տայ՝ կը խոստանամ որ մէյ մ'ալ . . . երեսդ պիտի չտեսնես։ Ո՛րքան կը ցաւիմ քեզի պես անհաւատարիմ մարդու մը մինչև հիմա հաւատարիմ դտնուելուս։ Սակայն վրէժս լուծելու առիթը պիտի դտնեմ։ Հիմա չվայելէիր որ մեկը ղրկեմ Ռիքարտոն կանչելու որ զիս այնքան սիրեց առանց իրմէ նախատանք նայուածք մը ընդունելու. չվայելէիր որ հիմա

բածիդ վոխարէն ես ալ քնեմ, և երօք մինէ դու ալ չուզեցիր անոր կինը վայելել, քանի որ այդպէս է՝ ինչ իրաւունքով կրնաս դանդատիլ, եթէ միւնոյն կերպով հատուցանեմ քեզ։

Այս խօսքերէն ետք ուզեց Քաթէլլա անկողնէն ելլել մեկնիլ, բայց եռանդոտ Ռիքարտօ զինքն արգելեց և խորհելով որ չէր կրնար զան իր սխալմունքը մէջ թողուլ, գրկեց ու ճակտին վրայ քանի մը համբոյրներ դնելէն վերջ՝

—Մի չիսթիր, սիրելի բարեկամուհիս, ես Ռիքարտօն եմ։ Ի՞նչ քնեմ, ամենաբուռն սիրով ստանալ չէ կրցած չնորհներս նենգութեամբ ստանալու աշխատեցայ »։

Տիկինը երեն ծանօթ այս ձայնը և անակնկալ խօսքերը լսածին պէս՝ քիչ մնաց որ մարէր։ Խեղճն ուզեց անկողնէն դուրս նետուիլ, բայց Ռիքարտօ չթողուց, պոռալ ուզեց՝ բայց նա ձեռքովը անոր բերանը դոցեց։

—Մխիթարուեցէք, տիկին, կ'ըսէր անոր, եղածին դարման չկայ, պոռալն ինչօգուտ ունի. ձայնս ու աղմուկը աւելի անպատուութիւն կը բերեն ձեզի, մոռածեցէք որ պիտի չհաւատան եթէ ըսէք թէ նենգութեամբ մը բզձեզ հոս բերի, քանի որ ես ալ պիտի ըսեմ թէ ստակով զձեզ հոս գաշեցի. և յուսացածիդ չափ չտալուս համար վրաս դրպարտութիւն կ'ընէք։ Արդէն գիտէք որ հասարակութիւնը աւելի չարաչոյն քան թէ բարիին կը հաւատայ. մոռածեցէք նաև որ եթէ երիկնուդ խօսիք՝ անհաշտ ատելութիւն մը պիտի ձգէք մէջերնիս և պէտք պիտի ըլլայ որ երկուքնիս մէկը մեռնի, միթէ անատեն աւելի գոհ պիտի ըլլա՞ք։ Մինչև հիմա աշխարհիս մէջ խաբուող միակ կինն դուք չէք, իմ յանցանքո սիրոյս սաստկութենէն կը ծագի. ձեր էրիկը երբէք զձեզ սիրած չէ և պիտի չսիրէ ինչպէս որ ես կը սիրեմ. վասն զի ձեր գեղեցկութեան յարգը ինծի չափ չգիտար նա, խնդրեմ մի վշտանաք, սիրելիդ իմ, միշտ ձեզ անձնուէր պիտի մնամ, եթէ նուազ սիրէի զձեզ, այդքան յանգուցուր չէի ըլլար, ներեցէք ինծի՝ և զձեզ պաշտելուս, եթէ դիտնայիք թէ ինչեր քաշած եմ մինչև այս վարպետութիւնը մտածելս՝ ինծի դէմ այս աստիճան պիտի չբարկանայիք։

Բոլոր այս պատճառաբանութիւնները չէին բաւեր տիկինը մխիթարելու, խեղճը բարկութենէն ու հեճուկէն կու լար. բայց և այնպէս նա բաւական խելացութիւն ունեցաւ դադրելու համար թէ աղմուկ ընելով աւելի գէշ պիտի ըլլար. հասկցաւ թէ գինքը պիտի մեղադրեն, և անոր համար պաշտաճ դատեց չպօռալ Ռիքարտօ իր ձեռքը քաշելէն ետքը։ Զանի աւելի աղեկ մխիթարելու համար մեր խարդախ սիրահարը մեծ գաղտնապահութիւն երդուելէնցաւ, մինչդեռ միւս կողմէն ալ անոր ձեռքերը կը սեղմէր, սիրտին վրայ կը դնէր զանոնք և ամեն կերպով իր սէրը կը յայտներ։

—Թողուցէք զիս, անողորմ մարդ, պատասխանեց տիկինը. եթէ ես ներեմ անգամ չեմ կարծեր որ Աստուած ձեր այս բրածք երբէք ներէ ձեզի. պարզմբութեանս և նախանձիս զոհ գացի, չեմ պռաար, վասն զի աղմուկը աւելի վնաս պիտի տայ ինծի, բայց ապահով եղիք թէ որևէ կերպով մը վրէժս պիտի լուծեմ ձեմ ձեզմէ այս խաղերնուդ համար։ Ալ զիս թողուցէք հիմա որ ձեր փափաքածը ստացաք, թողուցէք որ երթամ ու իմ խայտառակութեանս վրայ առանձին լամ։

Ռիքարտօ չհաշտուած չէր ուզեր բաժնուիլ անորմէ. ուստի հաղար ներում խնդրեց ու այնքան սէր ուցաւ յայտնեց որ զանի զինաթափ բրաւ և հաշտուած բաժնուեցան իրարմէ. բայց առաքինի կինը այս յարաբերութիւնը չշարունակեց. ընդհակառակն աւելի առանձնասէր գառնալով ընկերութիւններէ իսկ քաշուեցաւ։ Ոմանք կ'հաստատեն իսկ թէ այսնենգութենէն ստացած վիշտը այնքան խորին արմատներ ձգեց իր սրտին մէջ որ քիչ ժամանակուան մէջ հիւանդացաւ ու մեռաւ իր նախանձը անիծելով։

ԿՆՈՋ ՄԸ ԻՐԱՒԱՑԻ ԲԱՂՈՔԸ

Ժամանակաւ Բրատօ քաղքին մէջ կանանց դէմ խիստ օրէնք մը կար, որ իրենց էրիկներէն չնութեամբ բռնուող կիները անողորմաբար այրուելու կը դատապարտէր։

Եւս առեն չկար որ այս օրէնքը հրատարակուած էր երբ Երանիկ անունով գեղեցիկ կնիկ մը, որ իր ծնողացը կողմէն դրեթէ բռնադատուելով հարուստ ծերուկի մը հետ պսակուեր էր, բռնուեցաւ սիրուն և յարդի աղնուականի մը հետ պառկած տեղը։

Իր էրիկը այսպիսի անարդանքի մը վրայ իրաւամբ զայրացած՝ հազիւ կրցաւ զսպել իր ոխը որ գինքը կը մղէր երկուքն ալ սպաննելու, բայց իր կենացը համար վախնալով՝ այս բանը քնելէ առ կեցաւ։ Սակէ զատ մտածեց թէ իր անհատատարիմ կնոջը մահուամբ իր վրէժը պիտի լուծուի քան բռնականին, և որովհետև չնութիւնը հաստատելու համար պէտք եղածին չափ ապացոյցներ ունէր ի ձեռին՝ առաւ կանուխ եկաւ ու առանց մէկու մը խորհուրդ հարցընելու գնաց դատաւորին առջև ամբաստանեց իր կինը ու հոն բերել տուաւ զանի։

Տիկնոջ ազգականները ու բարեկամները, որոնք արդէն զանի մեռած կը նկատէին՝ լուտա տուին անոր որ փախուստ տայ։ Բայց որովհետև նա արիասիրտ կին մ'էր՝ նախադաս համարեց ճշմարտութիւնը խոստովանելէ քան թէ աքսորի մէջ խայտառակաբար ապրիլ և այս վախուստով ցուցընել թէ անարժան էր այն աղնիւ երիտասարդին սիրոյն՝ որուն հետ

բռնուեր էր։ Ուստի բազմաթիւ անձերու քնկերութեամբ՝ որոնք եղելութիւնը ուրանալ կը յորդորէին իրեն, դատաւորին առջևն եկաւ նա, և պարզ ու անվրդովմունքով մը հարցուց թէ իրմէ ինչ կ'ուզեր։

Դատաւորը անոր տարիքը ու գեղեցկութիւնը տեսնելով ու հաստատամտութենէն դատելով թէ գեղեցկութենէն ոչ սակաւ հոգւոյ մեծութիւն ալ ունէր նա, սկսաւ անոր կարեկցիլ վախնալով որ եղելութիւնը չուրանար ու անանկով ինքն ալ կը հարկադրուի զան մահուան դատապարտելու։ Բայց և այնպէս հարցափորձն ալ չկրնալով բարձիթողի ընել, աւելի վատաբանի քան թէ դատաւորի եղանակաւ՝ դարձաւ ըսաւ անոր.

—Տիկին, ձեր էրիկը, որ ահա հոս ներկայ է, ձեզմէ կը գանգատի ըսելով թէ չնութեան յանցանքով ձեզ բռներ է՝ և կը խնդրէ որ քան օրինի պատժուիք, սակայն չեմ կրնար դատապարտել զձեզ եթէ դուք անձամբ չխոստովանիք ձեր յանցանքը։ Հետևաբար ձեր տալիք պատասխանին վրայ մտածեցէք և այնպէս խօսեցէք։

—Մտոյգ է, պարոն, պատասխանեց տիկինը առանց իր հպարտութիւնը մեղմելու. իրաւ է որ պարոնը իմ էրիկս է զոր չեմ սիրեր և զոր ժամանակին քնդունեցայ ծնողացս կամքը յարդելու ստիպուած ըլլալուս, և նա զիս պարոն Ռընօի բազկաց մէջը դատ, զոր կը սիրեմ ու կը յարգեմ բոլոր սրտով. այսպիսի եղելութիւն մը ուրանալու միտք չունիմ։ Այլ դուք չատ լաւ կամիս մարդ մ'էք, տեր, ամեն ուրիշ նկատումներ ի բաց առնելով չգիտնալու համար թէ՝ պետութեան մը մէջ հրատարակուած օրէնքները քնդհանուր՝ կամ գոնէ այն անձերու հաւանութեամբ եղած պէտք է բլլան որոնց այդ օրէնքը կը նկատեն, և աւելի ունիմ ըսելու ձեզ որ ներկայ օրէնքին մէջ այդ բանը եղած չէ։ Այդ օրէնքը նախ միայն մեզ՝ դժբաղդ կանանց հակառակ է, որ սիրոյ մէջ երիկ մարդերէ աւելի պղէկ չատերը կրնանք դոհ բնել, այլ ատիկա հրատարակուած ատենը և ոչ կնիկի մը խորհուրդ հարցուած կամ անոնց մէկ քնդունուած է. հետևաբար այդ օրէնքը դէշ ու

անիրաւ է։ Եթէ իմ անձս ու ձեր խիղճը անոր զոհել կ'ուզէք, ազատ էք, կրնաք քննել. բայց վճիռը չտուած կ'աղաչեմ զձեզ չնորհ մ'քննել ինձ և հարցքննել էրկանս թէ զիս իմ ծնողքիս ամուսնութեան չհնդրած իմ կամքս հարցուց և թէ անկէ ետքը քնաւ յաւիտենական հաւատարմութիւն մ'ուխտեցի իրեն։

Խեղճ էրիկը առանց դատաւորին հարցմանը սպասելու պատասխանեց թէ իրօք այնպէս եղած չէր։ Ամբոխը վրայ բղաւ հանդիսականները տիկնոջ ըրած առարկութիւնները նկատողութեան առնելով միաձայն պոռացին թէ իրաւունք ունէր նա և թէ օրէնքը անիրաւ էր կամ ծուռ մեկնուած, և միայն իրաւացի կրնար ըլլալ այն կանանց նկատմամբ՝ որոնք ստակի կամ փղուն չահի մը համար իրենց էրկան անհաւատարիմ գտնուէին և որոշուեցաւ որ անկէ ետև միայն այս վերջին պարագային մէջ դործադրուի այս օրէնքը։

ԱՐԻԱՍԻՐՏ ԿԻՆԸ

Ժամանակաւ Ֆրանսայի մէջ Ռուսիլլոն անունով կոմս մը կար՝ որ քիչ մը վատառողջ ըլլալուն ծերբար անուշով բժիշկ մը իր քովը կը պահէր միշտ։ Այս կոմսը միակ որդի մ'ունէր Պէրթրան անուն որ՝ թէև տակաւին տղայ՝ հայրը պատշաճ դատեց զանիկա կրթել ազնիւ հասակակից տղաքներու հետ, որոնց մէջ կը դըտնուէր նաև ծուլիկը՝ իր բժշկին աղջիկը։

Ի սկզբանէ անտի այս աղջիկը մեծ համակրութիւն մ'ունեցաւ Պէրթրանին համար և այս միտումը իր տարիքին հետ զօրանալով՝ այնպիսի սաստիկ սիրոյ մը փոխուեցաւ, որ երբէք չէր յուսացուեր այն հասակին մէջ գտնուող աղջիկէ մը։

Կոմսը իր բոլոր կեանքին մէջ հիւանդոտ ապրելէ ետքը վերջապէս մեռաւ ու իր որդին յանձնեց Ծրանսայի թագաւորին խնամակալութեանը։

Քիչ ժամանակէ ետքը թագաւորը զՊէրթրան արքունիքը կանչեց։ Դիւրին է երևակայել անոր մեկնելուն վրայ նորատի օրիորդին զգացած վիշտը։ Քիչ մնաց օր ցաւէն մեռնէր, բայց զանի կրկին տեսնելու յոյսը անոր սիրտ տուաւ և առողջացաւ։ Իր հօրը՝ բժշկին, մեռնելուն վրայ՝ որ կոմսին մեռնելէն շատ ուշ չպատահեցաւ, յօժարակամ Բարիզ պիտի երթար օրիորդը, եթէ չվախնար որ այդ կերպով պատշաճութեան դէմ կը վարուի։ Ասկէ զատ, որովհետև ինքն ալ քոյր ու եղբայր չունէր և իր հայրը մեծ ժառանգութիւն մը թողուցած էր, դիւրին էր իրեն իր մերձաւորներու հսկողութիւնը խնդրել։ Երբ նա ամուսնանալու տարիքին մէջ մտաւ, ամեն փեսացուները կը մերժէր կոմսին համար ունեցած սիրոյն պատճառաւ, զոր մէկուն յայտնած չըլլալով՝ կ'ըսէր թէ տակաւին տարիքը չէր ներեր այնպիսի լուծի մը տակ մտնելու որ ցմահ պիտի տևէր։ Խեղճը նախազգացում մ'ունէր թէ օր մը իր սիրած անձին հետ պիտի կրնար ամուսնանալ։

Միայն զՊէրթրան տեսնելու հաճութիւնը ունենալու համար օրիորդը հեղ մը Բարիզ երթալու վախաբը կը տածէր միշտ, փախաբ՝ զոր գոհ բնելու առիթը ներկայացաւ քիչ առեն, վասն զի նա լսեց թէ թագաւորը ստամոքսի հիւանդութիւնով մը կը տառապի, զոր բժիշկները բժշկելու տեղ աւելի սաստկացուցեր էին և թէ վերապետը ինքն ալ իր բժշկուելէն անյոյս՝ արուեստին օգնութիւնները կը մերժէր։

Այս լուրը մեծ հաճութիւն պատճառեց օրիորդին, որովհետև անով օրինաւոր առիթ մը ձեռք ձգած կը խորհէր Բարիզ երթալու, ըսելով թէ ինք կարող էր

թագաւորը բժշկելու։ Իրօք իր հայրը շատ գաղտնի դեղեր թողուցեր էր իրեն, մանաւանդ ստամոքսի հիւանդութեանց դէմ։ Ուստի օրիորդը անվիճապէս ճամբայ ելաւ, յուսալով որ եթէ իր դեղը թագաւորին բժշկութիւն տար, դիւրաւ շնորհքեան կրնար առնել։

Բարիզ հասածին պէս՝ Թուլիէթի առաջին գործն եղաւ երթալ կոմսը տեսնել որ գինքը ընդունեցաւ մեծ քաղաքավարութեամբ. յետոյ յայտնեցաւ ինքզինքը թագաւորին ներկայացընել տալ և աղաչեց զանի որ շնորհք ընելով իր հիւանդութեան ինչ ըլլալը բացատրէ իրեն։ Այս խնդանքը Թուլիէթի երիտասարդութիւնը և դեղեցկութիւնը տեսնելով անոր խնդիրքը չմերժեց։

—Կը համարձակիմ Ձեզ խոստանալ, Վեհափառ տէր. ըսաւ անատեն օրիորդը, որ ութ օրուան մէջ ձեզ բոլորովին կը բժշկեմ եթէ իմ տուած դեղերս ընդունիք, որոնք բոլորովին անվնաս են։

Թագաւորը նախ ծաղրեց զանի, մտածելով թէ այս տարիքի մէջ գտնուող աղջիկ մը ինչպէս պիտի կարենար բժշկել իր հիւանդութիւնը որու առջև բոլոր ճարպիկ բժիշկներու գիտութիւնը փչրուեր էր, հետևաբար պատասխանեց թէ ալ որոշած էր դեղ չառնել։

—Անտարակոյս, տէր իմ, պատասխանեց օրիորդը, իմ տեսիս և երիտասարդութեանս պատճառաւ՝ տալու դեղիս վրայ վստահութիւն չունիք, բայց պատիւ ունիմ Ձեզ ըսելու որ ես նոյն իսկ իմ հմտութեանս չեմ վստահիր այլ հօրս գիտութեանը որ մեծ համբաւ ունէր բժիշկներու մէջ։ Նա՝ այս ձեզ տալու դեղովն՝ իր կենդանութեան առեն բժշկած է շատ մը հիւանդներ զորս իր պաշտօնակիցները անբուժելի հրատարակած էին։ Ինչո՞ւ կը վախնաք զայն փորձելու, ութ օրը շուտ մը կ'անցնի։

Այս խօսքերը թագաւորին յամառութիւնը խախտեցին. մտածեց թէ այս աղջիկը գուցէ Աստուած ղրկած էր զինքը բժշկելու համար։ «Ինչո՞ւ, կ'ըսէր ինքնիրեն

ասոր վարպետութիւնն ալ չփորձեմ, քանի որ կը խոստանայ գոնէ անվնաս կերպով այնքան քիչ ատենուան մէջ զիս բժշկելու»։ Ետքը խօսքը օրիորդին ուղղելով,

—Հապա եթէ զիս չբժշկես ինչ բանի յանձնառու կ'ելլաս, հարցուց անոր։

—Կենդանի այրուելու, Վեհափառ տէր, և այս վայրկեանէ կրնաք վրաս հսկել տալ, մինչև ութ օր։ Բայց եթէ Ձեր Վեհափառութիւնը բժշկեմ ինչ վարձատրութիւն կը խոստանաք ինծի։

—Ձեզ ամենապատուաւոր կերպով հարս կ'ընեմ, ըսաւ անոր թագաւորը, եթէ՝ ինչպէս որ կ'ենթադրեմ, ամուսնանալու դիտաւորութիւն ունիս։

—Ատկէ աւելին չեմ փափաքիր, Վեհափառ տէր, բայց Ձեր Վեհափառութենէն կը խնդրեմ ինձ տալ այն երկիկ ղոր ես պիտի ընտրեմ, ի բաց առնելով Ձեր արքայազուններէն և իշխաններէն։

Թագաւորը այս առաջարկութիւնը ընդունեց. օրիորդը իր դեղը պատրաստելով յարմար ատենին տուաւ զայն, այնպէս որ թագաւորը որոշեալ պայմանաժամէն յառաջ բժշկուեցաւ ի մեծ զարմացումն իր բժիշկներուն։

Թագաւորը բոլորովին գոհ եղած մեր նորատի բժշկուհին շատ գովեց և անոր ըսաւ թէ իր ուզած վեհան կրնար պահանջել ամեն իրաւունքով։

—Ուրեմն արժանի եմ, պատասխանեց նա, Պէրթրան տը Ռուսիլլոն կոմսին հարսը ելլալու, զոր ծաղիկ հասակէս սկսելով սիրեցի և պիտի սիրեմ բոլոր կեանքիս մէջ։

Թագաւորը կոմսը կանչել տալով՝ անոր յայտնեց թէ ալ ինքնագլուխ ամուսնութեր ելլալու տարիքը հասած էր և թէ կ'ուզեր որ նա իր զաւառը վերադառնայ երիտասարդ և սիրուն օրիորդի մը հետ, որ իրեն կենդանութեան պիտի տար,

—Այդ օրիորդը ո՞վ է, ՏԷր իմ, հարցուց կոմսը։

—Իմ բժշկուհիս։

Կոմսը՝ որ Թուլիէթը կը ճանչնար, կը յարգեր և նոյն իսկ կը սիրեր, բայց իր ատոհճանին տարբերութեան

նկատմամբ չէր զիջանէր զայն կնութեան առնելու, արհամարհական եղանակաւ մը պատասխանեց,

—Ուրեմն բժշկի մը աղջիկը ինձ կնութեան տալ կ'ուզէք, տէր իմ, կ'աղաչեմ այսպիսի ամուսնութիւն մը զանց ընէք։

—Մխիթ կ'ուզես որ, պատասխանեց Թագաւորը, խոստմնազանց գտնուիմ այդ պաշտելի աղջկան մօտ որ զիս առողջացուց և իրրև վարձատրութիւն քեզի հետ ամուսնանալ խնդրեց իմէ, քու ինձի համար ունեցած անձնուիրութենդ այդ բանը չեմ յուսար։

—Ձկայ բան մը որ չընեմ, տէր իմ, այդ անձնուիրութեան վարձերը ձեզի տալու համար. դուք իմ անձիս և ինչքերուս տէրն էք, և քանի որ ձեր հպատակն եմ զիս կրնաք պահակել որու հետ որ կը կամիք, բայց կը յայտնեմ Ձեզի որ Ձեր ինձ առաջարկած ամուսնութիւնը իմ դգացումներու դէմ է։

—Այդ զգացումները կրնան փոխուիլ, վրայ բերաւ Թագաւորը, վասն զի օրիորդը դեռահաս, սիրուն և խելացի է, ղքեզ շատ կը սիրէ, ապահով եմ որ դուալ զինքը պիտի սիրես և երջանիկ պիտի ըլլաս։

Կոմսը գիտնալով որ Ֆրանսայի վրայ տիրող իշխանները սովորած չէին ամեն անհնազանդութեան տանիլ, ալ պատասխան չտուաւ ու բարկութիւնը ծածկեց։ Թագաւորը անմիջապէս հրամայեց որ Հարսանեաց պատրաստութիւնները ըլլան և նոյն հանդիսին մէջ Պէրթրան Ռուսիլլօն Նորին Վեհափառութեան առջև ակամայ պսակուեցաւ օրիորդին հետ։ Ամարողջութենէնետքը հրաման խնդրեց նա մեղրի լուսինը երթալ իր երկիրը անցընելու, և անմիջապէս մեկնեցաւ կնոջը հետ։ Բայց Բարիզէն քանի մը մղոն հեռացածին պէս՝ իր կինը Թողուց բոլորովին իր առած վիճակին մէջ և Իտալիայի ճամբան բռնելով Թոսկանա հասաւ Ֆլորանսցիները բանակին մէջ պաշտօն մը խնդրելու, որոնք զինքը սիրով ընդունեցան ու զօրագունդ մը յանձնեցին իրեն։

Նոր հարսը թէև իր ճակատագրէն գժգոհ՝ բայց յուսալով որ օրին մէկը իր բարի վարքը զկոմսը կ'վերադարձնէ իրեն, Ռուսիլլօնի երկիրը գնաց և հոն իրրև կոմսին կինը ընդունուեցաւ։ Իր երկանը բացակայութեան պատճառաւ ամեն բան խառնակիճոյր վիճակի մէջ գտաւ, ու իր խոհեմ տեսչութեամբ գործերը կարգի դրուեցան։

Մեծ ու պզտիկ իր խելացութիւնը և բարի վարքը տեսնելով, սկսան զինքը յարգել, և պարսաւել կոմսը որ այնքան բարեմասնութիւններու տէր աղջկան մը հետ այս կերպով կը վարուէր։

Ժուլիէթ՝ բարեկարգութիւնը այսպէս վերահաստատելէն վերջը, երկու ազնուական ղրկեց իր ամուսնոյն անոր ըսելու համար, որ եթէ իր պատճառաւը Ռուսիլլօն չէր դար՝ զինքը դոհ ընելու համար ինք պատրաստ էր անկէ մեկնելու։ —Ուշաթթող ընէ, պատասխանեց կոմսը խստութեամբ, ես իմ մասիս իրեն հետ պիտի չապրիմ մինչև որ այս մատիս մատնին իր մատը չանցնի և սա իր բազկաց մէջ զաւակ մը չունենայ իմէ։ Այս խօսքերով հասկըցընել կ'ուզէր թէ երբէք անոր հետ պիտի չապրէր։ Այս ըսած մատնին շատ կը սիրէր նա և մատէն չէր հաներ լսած ըլլալով որ տեսակ մը բժժանք ունէր այն։

Այս բարեխօսները սոյն երկու պայմանները անկարելի դատելով ձեռքերնէն եկածը ըրին զինքը ողոքելու համար, բայց ամեն բան անդուտ եղաւ։ և ետ դառնալով իրենց դեսպանութեան անյաջող ելք ունենալը իրենց տիրուհւոյն իմացուցին։

Տիկինը անմխիթար ձնալով ինչ ընելը չէր գիտեր, մինչև որ բաւական մտածելէ ետքը, որոշեց հնարքով կամ ուրիշ կերպով ձեռք ձգել այն երկու բաները որոց վրայ իր երիկը խօսեր էր։

Իր՝ի դործ դնելու միջոցները որոշելէն ետքը երկրին երևելիները ու պատուաւորները կանչելով անոնց յայտնեց ամուսնոյն իրեն նկատմամբ բռնած ընթացքը՝ և իր սովորական իմաստութեամբ հասկցուց որ ինքը հոն ապրելովը զիրենք իրենց տերը տեսնելու հաճոյքէն կը զրկէր, անոր համար որոշած էր իր հայրենիքէն աքսորուիլ կամովին ու իր կեանքը ուխտաւորութեամբ և

ապաշխարութեամբ անցքննել հոգւոյն վրկութեանը համար,

—Ուստի զձեզ կ'աղաչեմ հոգ տանիլ երկրին կառավարութեանը և իմ տարագրութիւնը հաղորդելկոմս սին, ըսելով որ, այս ընթացքը բռնեցի զինքը իր երկիրը վերադարձքնելու համար, ուր ոտք պիտի չկոխեմ որպէս զի ինքը հանգիստ ձգայ։

Ժիւլիէթ այս խօսքերը արտասանելու միջոցին զինքը շրջապատող բարի մարդիկը կարեկցական արտասուքները կը թափէին, պարապ տեղ զինքը իր դիտաւորութենէն ետ կեցքնելու աշխատելով։

Ժուլիէթ բաւական ատակ ու գոհարեղէն առնելով ճամբայ կ'ելնէ սենեկապանի մը և իր ազգականներէ մէկուն հետ, առանց իր ուր երթալը ուրիշ մէկուն յայտնելու։ Ռուսիլլօնէն դուրս ելած ին պէս ուխտաւորի հագուստ կը հագնի՝ և կարելի եղածին չափ փութով Ֆլօրանս կ'երթայ։ Հոն պզտիկ պանդոկ մը կ'իջևնէ որու տէրը պառաւ որբևարի մ'էր՝ ու իր միակ հոգն կ'ըլլայ հոն իր երիկը տեսնելու ճարը գտնել։

Չէր համարձակեր և ոչ մէկէն անոր վրայ տեղեկութիւն խնդրել, սակայն դիպուածը բերաւ որ երկրորդ օրը տեսաւ զան իր ղօրագունդով որ պանդոկին առջևէն կ'անցնէր։ Թէև Ժուլիէթ շատ լաւ ճանչցաւ զանի, սակայն պանդոկապետուհիին հարցուց թէ ան գնդապետ ասպետն ո՞վ էր,

—Օտարական աղնուական մ'է, պատասխանեց պանդոկապետուհին, որ կոմս Պէրթրան Ռուսիլլօն կը կոչուի, քաղաքավար, շատ սիրուն և հոս ամենէ յարգուած անձ մը՝ ու պատուաւոր պաշտօնի տէր է։

Կոմսուհին այսքանով գոհ չեղաւ և ուրիշ հարցումներ ընելով՝ տեղեկացաւ որ իր երիկը նոյն թաղի դրացիներէն պատուաւոր օրիորդի մը սիրահարուած էր, որ աղքատ ըլլալով՝ անոր սիրոյն պիտի պատասխաններ անշուշտ եթէ իր մայրն՝ որ չափէ դուրս ագահ էր ու պատուաւոր կին մ'էր, չարդիլէր։

Տիկինն այս լսածները միտքը պահելէ անկէ օգուտ քաղելու յոյսով, ուստի տակաւին լեղու թափելուտաւ

պանդոկապետուհին, և երբ ղինքը գոհ քնող ամէն տեղեկութիւնները ստացաւ՝ յիշեաց տիկնոջ բնակարանը ու անունը հարցուց և ելաւ դաղտուկ զանի տեսնելու գնաց։ Իր աղջկան հետ տունը դարձաւ զան և երկուքն ալ բարևելէն ետքը քաւ թէ վայրկեան մը կը փափաքէր պառաւին հետ մը մնանալու խօսիլ. ուստի ուրիշ սենեակ մ'անցնելով կոմսուհին քաւ անոր,

—Կ'երևայ թէ, տիկին, դուք ալ ինծի պէս բաղդէն չնորհակալ ըլլալու տեղ չունիք. բայց եթէ կը հաճիք ինձ քնել չնորհք մը ղոր ձեզմէ խնդրելու կուգամ, կը խոստանամ բաղդին ձեզ նկատմամբ ըրած անիրաւութեան տեղը լեցքնել։

—Ինծի պէս աղքատ կին մը ձեզի համար ինչ կրնայ քնել, հարցուց աղնուական կինը։

—Շատ բան կրնաք քնել, պատասխանեց կոմսուհին, բայց սիրտս ձեզի չբացած կը խնդրեմ որ դաղտնիքս պահելու խօսք տաք ինծի։

—Կը խոստանամ և կրնաք ամենայն ապահովութեամբ խօսիլ. պատուաւոր կին մ'եմ և լաւադոյն ուզեմ մեռնիլ քան խոստումնազանց դտնուելով՝ որ և է մէկը մատնել։

Այս ապահովութեան վրայ՝ կոմսուհին իր ով ըլլալը յայտնեց, իր սիրոյ սկզբնաւորութիւնը և յառաջդիմութիւնը, ամուսնութեան հետևանքները ու իր՝ առ կոմսն ղրկած դեսպաններուն՝ անօրէն քնդունած պատասխանը, մէկ խօսքով՝ իր ամբողջ պատմութիւնը քրաւ առանց բան մը պահելու և այնքան բնական կերպով խօսեցաւ՝ որ տիկինը անոր քսածներուն ճշմարտութենը վրայ ամենափոքր կասկած մը չունենալով սիրտն ալ չարժեցաւ։

—Ձեր ինձ պատմածներուն մէկ մասը արդէն գիտէի, քսաւ անոր, և առանց զձեզ ճանչնալու կարեկից կ'ըլլայի ձեզի. բայց ինչ բանի մէջ կրնամ օգտակար ըլլալ ձեզ։

—Դիտէք, տիկին, պատասխանեց կոմսուհին, թէ ինչ են այն երկու բաները ղոր պէտք եմ ունենալ երիկս վաստկելու համար. առաք ձեռք ձգելը ձեռնհ

կախում ունի, եթէ՝ ինչպէս ինձ ըսին՝ իրօք կոմսը ձեր օրիորդ աղջիկը կը սիրէ։

—Ձեր գիտեր եթէ իր սէրը անկեղծ է, պատասխանեց պառաւը, միայն սա գիտեմ որ ձեռքէն եկածը կ'ընէ մոլեգին սիրահարուած ըլլալը յայտնելու համար։ Բայց ըսէք ինձ ուրեմն թէ ինչ կերպով կրնամ ծառայել և ձեր ուզածը ձեղի վաստկիլ տալ։

—Իմ տրամադրութիւնները ձեզ յայտնելէ վերջը ատ ալ պիտի ըսեմ։ Գիտցէք ուրեմն, տիկին, թէ իմ երախտագիտութիւնը անսահման պիտի ըլլայ։ Ձեր աղջիկը կարգուելու վիճակի մէջ է և կարելի է արդէն կարգուած պիտի ըլլար եթէ հարստութիւն ունենար, իրեն մեծական օժիտ մը չլինելը վրաս կ'առնեմ, որպէս զի անով կարող ըլլայ իր ծննդեան արժանի ամուսին մը գտնել։ Ատոր փոխարէն ձեզմէ միակ չնորհք մը կ'ինդրեմ որ կրնաք ինծի քննել առանց ձեր անունը ապարտելու կամ ինծ մ'քննելու։

Կոմսուհիին խոստացած հատուցումը շատ հաճելի թուեցաւ այս դորովալիր մօրը որու ամենէ մեծ հոգը իր աղջիկը տեղաւորելն էր, բայց և այնպէս մեծ սիրտ մ'ունենալուն,

—Տիկին, ըսաւ, միայն ըսէք թէ ձեզ պարտաւորելու համար ինչ կրնամ քնել, և ես առանց չահասիրութեան կ'ընեմ զայն քանի որ իմ պատիւս պիտի չդարտի բնաւ։ Եթէ ատորմէ ետքը դուք դարձեալ իմ աղջիկս ձեր բարութեանց արժանի կ'գտնէք՝ ապատէք զան ձեր բարեդործութիւններով պատուելու։

—Ձեզմէ իրրև չնորհք կը խնդրեմ, տիկին, որ հաճիք ապահով մէկու մը միջոցաւ ամուսնոյս լուր ղրկել՝ իմացընելով որ ձեր օրիորդ աղջիկը անոր սիրոյն անդգայ չէ և կ'ուզէ անոր պատասխանել հաւատալէ ըլլով որ անկեղծ է այն՝ և իրրև դրաւական կը խնդրէ իր մատը ունեցած մատանին իրեն ղրկել, վասն զի լսած է որ այն չատ սիրելի է իրեն։ Եթէ այդ մատանին ղրկէ ձեզ, ինձ պիտի տաք զայն և ետքը անոր լուր պիտի ղրկէք թէ այս ղոհդութիւնը վարձատրելու համար ձեր աղջիկը անոր ցանկութիւնը գոհ ընելու տրամադիր է,

սիրոյն անկեղծութեանը չտարակուսելով։ Ցետոյ դիշերով ժամադրութիւն մը կ'ընէք՝ ես ձեր օրիորդ աղջկան տեղը կ'անցնիմ և կարելի է Աստուած ինձ զաւակ մը տալու չնորհքը կ'ընէ։ Եթէ այս երջանկութիւնը ձեռք ձգեմ, ինչպէս որ կը յուսամ, և յաջողութեամբ ծնիմ, կարող պիտ'ըլլամ իր խոստումը բռնել տալ և անոր հետ ապրելու գոհունակութիւնս ձեղի պիտի պատուրիմ։

Տիկինը՝ որ իր աղջկան անունը հանելէ կը վախնար՝ նախ շատ դժուարութիւն ցուցուց, բայց կոմսուհին զանի համոզեց, ըսելով թէ ինքզինքը պիտի ճանչցընէր օրիորդին առաքինութիւնը վկայելու համար, եթէ կոմսը բայ բերան դտնուէր։ Մէկ խօսքով այնքան վրայ ինկաւ որ տիկինը անոր օգնելու յանձնառու եղաւ՝ տեսնելով որ իր կամահաճութիւնը վերջապէս դովելի նպատակ մ'ունէր։ Ուստի քանի մ'օր ետքը առանց իր աղջիկը քան մը գիտնալու՝ մատնեն եկաւ, թէև կոմսը բաւական դժուարութիւն ցոյց տուեր էր։ Ցաջորդ գիշերը ծիւլիէթ ժամադրութեան տեղը գտնուեցաւ և իր երկան հետ պառկեցաւ որ զանի իրմէ հարիւրաւոր մղոն հեռու կը կարծէր։ Ծննդեան ժամանակին նայելով (վասն զի ժամադրութիւնները կրկնուեցան մինչև յղութեան նշաններուն ատուգութիւը) Աստուած կամեցաւ որ կոմսուհենաղի գիշերին յղի ծնայ երկու սիրուն տղաքներու. ամեն ժամադրութիւններուն՝ որոնք մութին տեղի կ'ունենային, կոմսը լրեն դեղեցիկ ընծայ մը կ'ընէր, երբեմն մատնի մը, մերթ սիրտ մը և երբեմն ալ ուրիշ գոհար մը՝ զորս կոմսուհին զգուշութեամբ կը պահէր՝ և հարկին գործածելու համար։

Երբ նա իր յղութիւնը նշմարեց, պատշաճ դատեց ժամադրութիւնները դադրեցընել տիկինը չձանձրացընելու համար և

—Աստուծոյ չնորհքով, ըսաւ անոր, տիկին, ուզածս ձեռք ձգեցի, ժամէ մը կը մեկնիմ և ձեր օրիորդ աղջկան համար խոստացածս կը կատարեմ։

Տիկինը պատասխանեց իրեն թէ չափազանց գոհ էր այս բարի լուրէն, և չէ թէ չհաստրութեամբ այլ պա-

առատաբութենէ չարժած՝ զինքը պարտաւորել ուզած էր։

—Շատ կը զովիմ զձեզ և ես իմ խոստումն պիտի բանեմ չէ թէ ձեր լինձի բրածը վճարելու՝ այլ պատուասիրութիւնը վարձատրելու համար կ'ուզեմ ձեր աղջիկը օժտել։

Ա՛ս բսելով կոմսուհին մեծկակ դուռնար մը՝ և նոյնքան արժողութեամբ գոհարներ քնծայ տուաւ տիկնոջ որ մեծ գիտարութեամբ զանոնք ընդունելէ ետքը՝ կոմսին այցելութիւնները դադրեցընելու համար իր աղջկան հետ դիւղը իր ազգականներէն մէկուն տունը քաշուեցաւ։ Կոմսը իր տարիուհին համարած օրիորդին անարեւութեանալուն վրայ յուսահատելով՝ վերջապէս իր հպատակներու խնդրանացը ընդ, որոնք կոմսուհին մեկնելէն ի վեր զինքը կը կանչէին անդադար, և իր երկիրը վերադարձաւ։

Կոմսուհին անոր մեկնելէն ետքն ալ պատշաճ դատեց Ջլօրանս մնալ մինչև իր ծննդաբերութիւնը և երկու գեղեցիկ մանչեր ծնաւ որոնք երկոց հօրը կենդանի պատկերներն էին։ Անոնց առնաու մը բանեց և բոլորովին առողջացածին պէս՝ Ֆրանսա վերադառնալու համար՝ ճամբայ ելաւ առնաուին, իր ազգականին և սենեկապանուհիին ընկերութեամբ։ Լանկատոկ հասած պէս՝ քանի մ'օր Մօնդրեվիէ մնաց և հոն խնացաւ թէ Ռուսիլլոնի մէջ տեղւոյն երեւելիներէն ժողով մը պիտի կազմուէր Ամենասբոց տօնին օրը։ Ինքն ալ ճամբայ ելած առնը հագած ուխտաւորի հագուստովը հոն գնաց և կոմսին պալատը հասաւ այն միջոցին որ ժողովը կը բացուէր։ Առանց վրան փոխուելու բանը մնաւ՝ ու իր երկու զաւկները թևերուն մէջ առնելով պահապաններու սրահէն անցաւ, ժողովարանը մնաւ և անմիջապէս կոմսին առջը հասնելով՝ արտասուալից աչերով բսաւ.

—Ահաւասիկ է, տէր իմ, ան դժբաղդ կինը որ լսադոյն համարեց իր երկրէն ու ձեր պալատէն արտաքսուիլ քան թէ ձեր հպատակները ձեր ներկայութենէն զրկել։ Այդ կինը այս ժամուս կու գայ

ձեզմէ պահանջելու որ իր ձեռի զրկած գեղապաններուն Ջլօրանսի մէջ տուած խոստումնիդ կատարէք. ահաւասիկ ձեր մանչին կը բերեմ ձեզի և մէկ զաւակի տեղ երկու զաւակ՝ որ ձերն են։ Ձեր պայմանները կատարելի դուք ալ ձերինները դործադրեցէք։

Հանդիսականները ու մանաւանդ կոմսը կայծակէ զարնուեցան։ Ռուսիլլօն դիւրաւ իր մանչին ճանչցաւ, այլ տարակուսեցաւ այն տղոց հայրը ըլլալուն վրայ, թէև ակներև նմանութիւն ունէին իրեն հետ։ Կոմսուհին պատմեց իրեն, և մեծ զարմացումն բոլոր ժողովականներու՝ թէ դործը ինչպէս անցեր էր, և անաանն նա ճշմարտութեան վրայ համոզուեցաւ։ Անոր վարպետութիւնը ու հաստատամտութիւնը դովեց ու հանդիսականներու աղաչանքէն յաղթուած՝ մեա կոմսին վերադարձը հաղար անդամ դրկեց, ինքզինքը երկանիկ համարեց անանկ կին մ'ունենալուն և անոր արժանի սէր ա. յարգանք ունեցաւ, յետոյ անոր աստիճանին վայելուչ հագուստներ հագուեցընել տուաւ ու սեղանը իր քովը նստեցուց և ուրիշ շատ օրեր խնջոյքներ ու հանդէսներ եղան։ Մէկ խօսքով Ռուսիլլօն կոմսը մեծապէս ուրախացաւ և անկէ ետքը իր կինոջը համար այնչափ սէր ու դորով ունեցաւ՝ որչափ որ յառաջադոյն առելութիւն և արհամարհանք ունեցած էր։

ընկերանայ առանց յայտնի ընելու թէ այս մտքին հրամանը մը ստացած է իրմէ, և անոր՝ իր վրայ ըսելիքները մոխիկ ընելով իրեն իմաց տայ։

Պաշտօնակալը իր դերը շատ լաւ խաղաց, և Պ. Ռօժէի քաղաքէն երթալու ժամը լրտեսելով՝ անոր մեկնիլը տեսածին պէս՝ հետևեցաւ, և մտերնալով հաւատացուց որ Իտալիա կ'երթար ու իբրև ճամբու ընկեր հետը գնաց։

Նախ և յառաջ անտարբեր բաներու վրայ խօսեցան, բայց ժամը իննի տեղները աղնուականը Ռօժէին ըսաւ,

—Կարծեմ թէ մեր հեծանելիները միզել և արածել տալու ժամանակն է։

Ասոր վրայ պանդոկ մը մտան ուր ջորիէն ի զատ միւս կենդանիները միզեցին, ինչպէս որ Պ. Ռօժէ դիտեց։ Յետոյ ճամբայ երթալով առուակի մը քովը հասան, ուր միւս կենդանիները ջուր խմեցին բայց ջորին միզեց։

—Կրողը տանի ասանկ կենդանին, պոռաց Պ. Ռօժէն, թշուառականը իր վաղեմի տիրոջը կը նմանի։

Պաշտօնակալը այս խօսքը մտքին մէջ պահեց ինչպէս նաև ուրիշ շատ խօսքեր ալ, զորս Ռօժէ ըսած էր՝ բայց որոնք թագաւորին նպաստաւոր էին։ Երկրորդ օրն առտու աղնուականը շատ վարպետութիւններով համոզեց զՌօժէ որ իր դիտաւորութենէն ետ կենալով իրեն հետ դարձեալ Մատրիտ դառնայ. թէև ոմանք կը հաւաստեն թէ քաղցրութեամբ չկրնալով յաղթել բռնութեան դիմելու հարկադրեցաւ։ Ինչ և է, թագաւորը վերոյիշեալ խօսքը խմացած ըլլալով Պ. Ռօժէն բերել տուաւ ու զան շատ լաւ ընդունելով հարցուց թէ գինքն ինչու ջորիին նմանցուցեր է։

—Վեհափառ տէր, պատասխանեց Գլօրանցին առանց չփոթելու, այդ բաղդատութիւնն բերի իրաւացի ըլլալուն համար, և իրօք ջորիս պէտք եղած տեղ չմիզելով և պէտք չեղած տեղ միզելով՝ կարծեմ թէ Ձեր Վեհափառութեան պէս վարուեցաւ որ պէտք եղած տեղը չնորհ չըներ և պէտք չեղած տեղը կ'ընէ,

Պ. ՌՕԺԷ

Պ. Ռօժէ տը Ֆիճիօլան Գլօրանսի մէջ ծնած ազատներու ամենէն քաջը և նոյն իսկ առաքինին եղաւ։ Ասիկա շատ հարուստ ըլլալուն՝ և տեսնելով որ Թոսքանայի երկիրը իր դիտաւորութեանց նպաստաւոր չէր, միտքը դրաւ ժամանակ մը Սպանիայի Ալֆոնս թագաւորին ծառայութեանը մտնել, որու համբաւը ամեն իշխաններու համբաւէն գերազանց էր։ Ուստի բազմաթիւ ծառաներով Մատրիտ անցաւ՝ ու խիստ լաւ ընդունուեցաւ այս վեհապետէն։

Առեն մը անոր քովը մնաց, շատ գործերով համբաւ և անուն վաստկեցաւ։ Բայց որովհետև նա ուշադրութեամբ թագաւորին վարքն ու բարքը կը քննէր, դիտեց որ այս իշխանը իր չնորհները անխտիրաբար կը բաշխէր՝ և թէ իր ընտրութիւններու մէջ շատ անգամ մարդու արժանիքը նկատողութեան չէր առնուր. դեղինները, պաշտօնները ու վարձատրութիւնները անանուն մարդերու կը բաշխուէին որոնք ուրիշ լրատուութիւնք մը չունէին անոնց վրայ, բայց եթէ իրենց մեքենայութիւնները։

Ինքզինքը լաւ կը ճանչնար Պ. Ռօժէ և ինչ արժէքը քաջ գիտէր, սակայն տեսնելով որ չնորհներու բաշխման մէջ կը մոռցուէր՝ կարծեց թէ այս մոռացումը որքան որ անիրաւ՝ իր պատուոյն ալ կ'դպնար, հետևաբար որոշեց Սպանիայէն մեկնիլ և թագաւորէն արտօնութիւն խնդրելով հրաման առաջաւ։ Այս իշխանը իր ախոռներու մէջ ունեցած ամենագեղեցիկ ջորին մը առաջ քնած տուաւ, բայց իր աղնուականներէ մէկուն ալ ապսպրեց որ գաղտնի կերպով ճամբան Պ. Ռօժէի

վան դի անարժաններէր կ'վարձատրէ և անոնց արժանի նահանգու համար բան մը չխնայողներն անոնց կ'ընէ։

—Սիրելիդ իմ Ռօժէ, պատասխանեց թագաւորը, եթէ մինչև հիմա քեզ, ինչպէս նաև չատերուն իմ շրջապարհներս չբաշխեցի, պատճառը նուազ արժանաւոր ըլլալդ չէ, ընդհակառակն քու բոլոր արժանիքդ դիտեմ ու կ'ճանչնամ, բայց դժբաղդ ատեղդ միշտ իմ բարի կամացս ներհակ գտնուած է։ Քու բաղդդ ամբաստանել պէտք ես, և ոչ թէ դիս, ինչպէս որ համոզիչ փաստ մը պիտի տամ քեզ.

—Վեհափառ տէր, պատասխանեց Ռօժէ, Ձեր պարգևներուն մանաւանդ չըլլալուս բնաւ չեմ դանդատիր, վասն դի իմ հարստութիւնս ուելցընելու փափաքով տանջուած չեմ. բայց կ'դանդատիմ որ այս մտատյուսմ մ'է իմ ծառայութեանցս և իմ ձեր յարդանքին չարժանանալու մեկ ապացոյցը։ Սակայն ձեր բացատրութիւնը ձեզ պարտաւորած ամենայն յարդանօք և երախտագիտութեամբս կ'ընդունիմ, և պատրաստ եմ ձեր ապիւք փորձը տեսնելու՝ թէև ամենևին պէտք չունիք արդարանալու։

Թագաւորը դինքն առնելով մեծ սրահ մը տարաւ ուր դոյուած երկու մեծ արկղեր կային և շատ մը հանդիսականներու առջև քսաւ անոր,

—Ահա արկղերէն մեկը իմ թագս, դաւազանս և սուինէ թանկագին գոհարներս կ'պարունակէ, իսկ միւսին մէջ միայն հազ կայ։ Երկուքէն ուզածդ ընտրէ, ընտրածդ քուկդ պիտի ըլլայ. այս փորձէն պիտի տեսնես, թէ ես անկրաւ եմ քեզ նկատմամբ թէ ատեղդ։

Ռօժէ հնազանդելով անուիներէն մեկը բանալ տուաւ և տեսան որ հողպարունակող մնուածն էր ան։

—Կը տեսնեմ ուրեմն, վրայ բերաւ անատեն Ալֆոնս խնդալով, որ ատեղիդ համար բաւած չատ իրաւ էր. բայց քու առաքինութիւններուդ համար անոր չատ ազնուութիւնը ուզեմ։ Դեռևս որ Սպանիացի ըլլալու ամենևին փափաք չունիս, անոր համար ոչ դինակ և ոչ ամբարանոց կու տամ քեզի, բայց կ'ուզեմ որ քուկդ ըլլայ այն արկղը որ բաղդը չէր ուզեր քեզ տալ։

Զայն հետդ քու երկիրը տար և քեզ ու քուկիններուդ համար քու առաքինութեանդ և արժանեացդ վարձատրութեան մեկ վկայականը ըլլայ։

Ռօժէ ընծան ընդունեցաւ և վայել եղած չնորհակալութիւնները ընելէ վերջ Թոսկանայի ճամբան բռնեց։

ԳԱԲՐԻԷԼ ԿԵՂԾ ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԸ

Իմոլա քաղաքին մէջ՝ ժամանակաւ Պէրթօ անունով արիկայ մը կար, որ իր չարութեամբ ու ստախօսութեամբ այնչափ նշանաւոր եղած էր որ երբեք իր բաժին չէին հաւատար, և եթէ բարի գործ մ'ըներ անգամ՝ դարձեալ դէշ դիտաւորութեան մը կ'ընծայէին ղայն։ Պէրթօ նկատելով որ իր բնակած քաղաքին մէջ չատ ճանչցուած ըլլալուն այլ ևս կարող չէր հոն ծնալ որոշեց վենետիկ երթալ որ ապիրատներու և գողերու սովորական ապաստանն էր նոյն ատեն։

Իր յոռի միտումներուն աւելի ազատօրէն հետևելու յուսով՝ պատրաստ դատեց նա իր անունն ալ փոխել և աւելի քաղաքագիտութեամբ գործել, ուստի սկսաւ բոլորովին տարբեր կերպով երևալ, պատուաւորութիւն ու ջերմեռանդութիւն ցուցընել՝ մինչև որ քահանայութեան աստիճան ստացաւ հայր Ալպերթօ անունով, այս պաշտօնին մէջ միայն նպատակ ունեցաւ իր օրապահիկը շահիլ, չբաւորութենէն ազատիլ ու կրօնաւորի փիլիսին տակ իր կիրքերը գոհացընել։ Քանիներ կը ճանչնաք նաև դուք, սիրելի ունկնդիրներ, որ նոյն նպատակաւ քահանայ կամ վարդապետ եղած են։

Հայր Ալպերթօ համոզուեցաւ որ իր նպատակին հասնելու համար քիչ մը ինքզինքը նեղացընել պէտք

էր: Ատոր ալ հաւանեցաւ միտքը դնելով որ առիթը ներկայացած առնը առոր փոխարէնը հանէ. նախ՝ ամենամեծ խաղամբերութիւն սկսաւ ծախել, ջերմեռանդները դովել, ծոմապահութիւն, աղօթք քարոզել և ապաշխարութեան գաղտնութիւնները հռչակել ևայլն: Երբէք ուտիք չէր ըներ, գինին գաղտուկ կը խմէր, առեպ կը հաղորդուէր ու պարապող ժամերը ուտիան կը նուիրէր: Ինչ առնեն այս կերպով իր հոգևոր եղբարց յարդանքը չահեցաւ, որոնք գինքը որքան ջերմեռանդ նոյնքան ալ ուսեալ կարծելով՝ սկսան իրմէ ակնածիլ: Ցետոյ քարոզչութեան եռանդ եղաւ և խելացութեամբ ու փառասիրութիւնովը՝ միւս քարոզիչներու մէջ նշանաւոր հանդիսացաւ: Իր քարոզը մեկ ընելու առնը երբէք չեի ըսեր հարկաւ որ ինքը իր քարոզած ճշմարտութիւններուն չէր հաւատար, երբեմն կու լար անգամ ինքզինքը յուզուած ցուցընելու և ունկնդիրներու սիրտը չարժելու համար, վերջապէս այնքան ճարպիկ փրծաւ հայր Ալպերթօ՝ որ չատ քիչ ժամանակի մէջ բոլոր Վենետիկցիներուն համարումը վաստկեցաւ:

Ամեն տեղ իր խօսքը կ'ըլլար, ամեն բարեպաշտ կիները զան իրենց խոստովանահայր ունենալ կ'ուզէին ամենէ պատուաւոր մարդերը զան իրենց հոգևարքի անկողնոյն քովը կը կանչէին, չատերը իրենց յետին կամքերու գործակատարը կ'ընտրէին, և ոմանք ալ իրենց առանն ու ամենէ թանկագին բաները անոր քով աւանդ կը ձգէին: Ալ երևակայեցէք թէ Թշուառականը իր քսակը ինչպէս կը պարարէր երբ ապահով կ'ըլլար որ անոր ատոր կասկածը պիտի չդրգռէ ու պիտի չը բռնուի:

Բայց հայր Ալպերթօի ինքզինքը կատարելու համար ունեցած կարողութիւնը միայն արտաքին գործերու վրայ կը տարածուէր ու սրտին մէջ կը պահէր բոլոր իր հին մոլութիւնները՝ որոնց վրայ աւելցած էր կեղծաւորութիւնը, որ մոլութիւններու ամենամեծն է, վասն զի այն կ'ատուած անգամ կը ծպտրէ: Որովհետև հայր Ալպերթօ միշտ իգամոլ մնացած էր՝ դիւրահաւան ու միամիտ ապաշխարուհի մը գտած առնն վարպետութեամբ զան կ'որսար:

Օր մը Լիզէդ անունով նորատի կին մը, որ հարուստ վաճառականի մը հետ ամուսնացած էր, անոր խոստովանելու եկաւ ու իր մեղքերու ցուցակը առջև կարդալէն ետքը՝ քահանան հարցուց իրեն թէ տարիածու մը ունեցած չէր արդեօք. քանի որ ժամանակ մը հետէ իր ամուսինը բացակայ կը գտնուէր: Տիկինը իր բոլոր հայրենակիցներու պէս հպարտ ըլլալուն նեղանալով պատասխանեց,

—Փառք Աստուծոյ աչք ունիս, տէր հայր, և դէմքես կրնաս հասկընալ թէ այնքան դիւրաւ խաբուելով անբարոյութեան ճամբուն մէջ ինկողներէն չեմ: Անշուշտ ուզածես աւելի տարիածու կ'ունենայի եթէ նուազ առաքինի ըլլայի, դեռացած ըլլաս որ Աստուածավախ կին մ'եմ և թեպետ իմ աննման գեղեցկութիւնս չատերու դրգիռ տուած է, ես Աստուծոյ ճամբեն չեմ ուզեր շեղիլ:

Հայր Ալպերթօ անմիջապէս հասկըցաւ որ ապաշխարուհին սառուկ անապարձ և մըտեռանդ էր թէև իրօք բաւական սիրուն. և տեսնելով որ իրեն պէտք եղածն ալ ան էր, միտքը դրաւ եռանդին ինկալ: Սակայն զան որսալու հոգը աւելի յարմար առիթի մը թողուց և իր բարեպաշտ դերը շարունակելու համար անոր պզտիկ քարոզ մը տուաւ՝ յանդիմանելով թէ ինքզինքը դովելը անապարծութիւն՝ ու տեսակ մ'ինքնամոլութիւն էր, որմէ պէտք էր հեռանալ:

Ապաշխարուհին անշուշտ այս խօսքերուն զօրութիւնը չխմանալով՝ պատասխանեց թէ պարզապէս ապուշ մ'էր նա, քանի որ իր ուրիշ կիներէ աւելի գեղեցիկ ըլլալը չէր տեսներ: Հայր Ալպերթօ զանի աւելի զայրացընել չուզելով՝ առանց աւելի բան մ'ըսելու արձակուրդ տուաւ ու զանի ճամբեց:

Քանի մ'օր ետքը մեր կրօնաւորը հետը իրեն անձնուէր քահանայ մ'առած սոյն տիկնոջ տունը գնաց և զան առանձին սենեակի մը տանելով՝ անոր ոտքը ինկաւ:

—Տիկին, քսաւ, կ'աղաչեմ անցեալ կիրակի զձեզ

խոստովանցքներու առեն ձեղ բաժնեորուս համար ընծի ներէք, վասն զի հետևեալ դիշերը այնքան սաստիկ պատժուեցայ՝ որ դրեթէ անկէ ի վեր անկողինն էի։

—Ո՛վ պատժեց զձեղ, հարցուց խենթուկ Լիզէթը։

—Ձեր խոստովանելուն հետևեալ իրիկունը՝ լսիկիս մէջ աղօթք ըրած առենս, պատասխանեց ամենուկ քահանան, յանկարծ մեծ ըլոս մը տեսայ։ Ի՞նչ ըլլալը հասկընալու համար հաղիւ դլուխս դարձուցեր էի, երբ դեղեցիկ երիտասարդ մը վրաս յարձակեցաւ ու սաստիկ դանակոծեց զիս։ Ա.յսպէս ձեծելէն ետքը՝ իրեն հարցուցի թէ ո՞վ էր և ինչու՞ հետս այսպէս կը վարուէր, պատասխանեց նա թէ Դարըիել հրեշտակն էր և զիս կը պատժէր ձեր երկնային դեղեցկութիւնը քննադատելուս համար, զոր Աստուծմէ ետքը ամեն բանէ աւելի կը սիրէր։ Ներում խնդրեցի իրմէ ինչպէս որ դիւրաւ կրնաք դատել։ Ջեղ կը ներէր, պատասխանեց նա, այն պայմանով որ երթաս այդ սիկինը գըտնես ու Թողութիւն խնդրես իրմէ։ Ինչպէս որ կ'ուզես ըրէ, յաւելցուց նա, բայց ապահով եղիր որ եթէ նա քեզի ներել չուզէ՝ ես դարձեալ պիտի դամ և քեզի անանկ ձեծ մը պիտի քաշեմ՝ որ մինչև մեռնիլդ պիտի չմոռնաս». ինձ ներեցէք ուրեմն, տիկին, որպէս զի հրեշտակապետին ասկէ ալ աւելի բաժնեըն ալ ձեզի յայտնեմ։

Մնապարծ կինը ուրախութենէն կը թռչէր իր մնապարծութիւնը դգուշ այս խօսքերը լսելով՝ որոնց ճըշմարտութեանը վրայ չէր կասկածեր ամենևին։

—Հապա ես ձեզի չպրոնցեցի, հայր Ալպէրթօ, պատասխանեց նա ծանը եղանակաւ մը, թէ իմ գեղեցկութենս աննման էր։ Սակայն շատ կը ցաւիմ ձեր գըլուխը եկած գժբաղդութեան վրայ՝ և որպէս զի նորէն ձեծ չուտէք՝ կը ներեմ ձեզի, այն պայմանաւ որ հրեշտակապետին բոլոր բաժնեըը բսէք ինծի։

—Քանի որ ինձ կը ներէք, կրկնեց քահանան, ձեզմէ բան մը պիտի չպահեմ. բայց խոստացէք որ լսածնիդ բոլորովին գաղտնի պիտի պահէք։

—Մի վախնաք, առաբ Երջանկութեան վրայ կ'երդնում։

—Տիկին, ամենէ երջանիկ կինն էք, բսաւ անատեն հայր Ալպէրթօ, Դարըիել հրեշտակապետը մըտիդին կը սիրէ ձեզ և արդէն չատոնց պիտի գար ձեզ հետ պատկելու՝ եթէ չվախնար որ ձեզի անհաճոյ կ'ըլլայ կամ իր տեսքէն կը զարհուրիք։ Նա ինձ յանձնեց ձեզ բսել թէ ամենամեծ փափաք ունի ձեզ վայելելու և թէ պիտի գայ այն դիշերը որ պիտի հաճիք որոշել։ Բայց որովհետև ինքը հրեշտակ է՝ և եթէ իր կերպարանքը դայ չէք կրնար իրեն դպչիլ, յայտնեց թէ ձեզ հաճութիւն պատճառելու համար մարդու կերպարանք պիտի մտնէ։ Ատոր համար ինձ հրամայեց ձեզ հարցընել թէ ինչ առեն և որու կերպարանքովը պէտք է դալ, հաւատալ եղիք թէ ժամադրութեան պիտի դըտնուի անվրէպ և հետևաբար ինչպէս որ կ'ենթրու ամենագեղեցիկը՝ նոյնպէս ամենէ երջանիկը ըլլալնուդ վրայ կրնաք պարծենալ։

Ցիմար կինը բարեմտօրէն պատասխանեց թէ չափազանց գոհ էր հրեշտակապետին իրեն համար ղգացած սիրէն, վասն զի ինքն ալ մտածած չէրմեռանդութիւն մ'ունեցած էր նոյնին համար.

—Ամեն մտածումի մէջ անոր պատկերը տեսածիս պէս՝ իսկոյն մտի մէջ կը վառէի։ Երբ որ ուզէ կրնայ դալ սիրով կ'ընդունիմ զինքը և զիս սենեկիս մէջ առանձին կը դտնէ նա։ Ուզած կերպարանքը կրնայ մտնել, միայն թէ ահարկու չըլլայ։

—Ս.քանչելի կերպով կը խօսիք, դեղանի տիկինդիս, ես քնելիքս գիտեմ, և դուք ալ գոհ պիտի ըլլաք։ Բայց ձեղմէ չնորհ մ'ունիմ խնդրելու որ ձեղի ձեռս չտար, այլ ինծի մեծ հաճութիւն կրնայ պատճառել, այսինքն ներէք որ հրեշտակապետը իմ կերպարանքս մտնէ. իմ չահելիքս սա պիտի ըլլայ միայն որ հրեշտակապետը մարմինս կենդանացընելով հոգիս արքայութիւն պիտի դրկէ՝ և զայն հոն պիտի պահէ որչափ առեն որ ձեղի հետ մնայ։

—Արդար է, պատասխանեց անապարծութենէն

ու դիւրահաւանութենէն կուրցած Լիզէդ, արդար է որ ձեզի այդ հատուցումը ըլլայ ձեր կերած հարուածներու փոխարէն:

—Ուսաի հաճեցէք փողոցին դուռը բայ թողուլ որպէս զի հրեշտակը ներս մտնէ, վասն զի նա զձեզ մարմնապէս տեսնելու դալուն՝ մարդու պէս միայն կըրնայ դռնէն մտնել:

Խաբերայ քահանան մեկնեցաւ: Լիզէդ հրեշտակը տեսնելու անհամբերութենէն և ուրախութենէն կը թռէր, այնպէս որ եթէ կշռէին զինքը հարիւր տրամ պիտի չգար, ամեն մէկ վայրկեան դար մը կ'երևար իրեն:

Հայր Ալպերթօ առաջէն պատրաստուեցաւ իր խաղալիք դերին. որովհետև ընելիքը չէ թէ հրեշտակային՝ այլ ամուսինի պաշտօն էր, շատ մը կպզտուրիչ բաներ կերաւ ու խմեց քաջագործութեան հրաշքներ դործելու համար և դիշեր եղածին պէս՝ իր մտերիմ քահանային հետ կաւատուհիի մը տունը դնաց, զոր կը ճանչնար և այն տեղ մինչև առաջը ճերմակ շապիկ մը հագնելով՝ կէս դիշերուան մօտ Լիզէթին տունը դնաց: Բացաւ դուռը՝ որ չբանկրտուած էր, և մտաւ սիկնոջ սենեակը որ հրեշտակապետին ակնախիղ ճերմակութիւնը տեսնելով անոր առջև ծնկան վրայ եկաւ: Հրեշտակը իր օրհնութիւնը անոր տալէն ետք զան վերցուց նշան ընելով որ անկողին մտնէ, և ինքն ալ մտաւ յետոյ:

Հայր Ալպերթօ բաւական դեղեցիկ՝ մանաւանդ ուժեղ մարդ մ'էր, ուստի Լիզէթի հետ մինակին ներքև գտնուելով անոր հասկցուց թէ իր տեսած հրեշտակները անոր երիկէն աւելի վարպետ էին: Լիզէդ յափշտակութեան մէջ էր և զԱստուած կ'օրհնէր իրեն այնպիսի դեղեցկութիւն տուած ըլլալուն որմէ հրեշտակապետ մ'անգամ հրապուրուեր էր:

Քահանան մինչև լոյս աչխատեցաւ և չմոռնալ ընելու որ յոգնութիւն առած միջոցին՝ քիչ մ'ալ երկնային փառաց վրայ խօսեցաւ: Առտու կանուխ հրեշտակապետը յարմար դատեց կծիկը դնել և գնաց իր

բարեկամն առնելու զոր կաւատուհին թևերուն մէջ ձգած էր:

Տիկին Լիզէդ կէսօրուան կերակուրը կերածին պես եղաւ հայր Ալպերթօին գնաց Գաբրիել հրեշտակապետին այցելութիւնը ընդունած ըլլալը խմացընելու և երկնային փառաց վրայ պատմածները լսելու, անոնց վրայ հաղար տեսակ ինքնահնար առասպելներ յաւելցընելով.

—Ձգիտեմ, տիկին, պատասխանեց քահանան, թէ դուք գոհ եղա՞ք անոր այցելութենէն, բայց սա աղէկ գիտեմ որ իմ պատուամատուրութեան արդիւնքը խմանալու համար նա վերջին դիշերը ինձ երևնալէ ետք՝ հոգիս այնպիսի հեշտալի տեղ մը փոխադրեց՝ որու վրայ մարդիկ ամենևին դաղափար մը չունին և ուր մնացյալ մինչև առտու: Բայց չեմ գիտեր թէ բոլոր այն միջոցին՝ որ ինծի շատ կարճ երևցաւ, մարմինս ինչ եղաւ,

—Ձեր մարմինը, պատասխանեց Լիզէդ, Գաբրիել հրեշտակապետին ոդիովը կենդանացած՝ բոլոր դիշերը թևերուս մէջն էր, և եթէ չես հաւատար ձախ ականջիդ տակը նայէ ուր պզտիկ քամիա մը իր հետքը թողացած պիտի ըլլայ:

Այս տեսակ խօսակցութիւններէ ետք՝ Լիզէդ տունը վերադարձաւ և հրեշտակապետին այցելութեանը պատեց անհամբեր: Այս այցելութիւնները չարունակուեցան բաւական առեն՝ և թերևս պիտի չարունակէին, եթէ սիկնոջ յիմարութիւնը զանոնք ընդհատելու պատճառ չըլլար:

Օր մը որ բարեկամուհիներէն մէկուն հետ կը զբօսնուէր՝ խօսքը կանանց դեղեցկութեան վրայ դալով նա իր դեղեցկութիւնը ամեն կիներու դեղեցկութենէն վեր դասեց. —Եթէ դիտնայիր, սիրելի իմ, բաւ անոր, թէ որքա՜ն հաճելի ըլլալու բարեբաղդութիւնը ունեցած եմ, դուն ալ պիտի չդեղեցկութիւնս դեր՝ի վեր համարէիր:

Բարեկամուհին անոր միամտութիւնը դիտնալով ինչ ուղել ըսելը իմանալու համար պատասխանեց թէ՝ ազնիւ բանը կրնար երբե՛ք ըլլալ, բայց կարելի է ուրիշ մը չը

հաւատար եթէ որմէ հաւնուած ըլլալը չյայտնէ իրեն, թէեւ ով որ ըլլայ՝ վստահ եմ որ ճաշակ ունեցող մէկն է նա։

—Անշուշտ պէտք չեմ անունը տալ, պատասխանեց մեր միամիտը, բայց քեզմէ բան մը չեմ պահեր, գիտցած ըլլաս որ իմ տարիքածուս Գաբրիէլ հրեշտակապետն է. Աստուծմէ եւ քէն աւելի զիս կը սիրէ նա եւ աշխարհիս ամենէ գեղեցիկ կինը կը դանէ զիս իր բաժին նայելով։

Լիղեդի բարեկամուհին, որ դիւրահաւան մէկը չէր, մեծ դժուարութեամբ իր խնդուքը բռնեց, բայց դուռին վերջը հասկընալու համար՝

—Եթէ այդ բանը ինքը Գաբրիէլ հրեշտակապետը, յայտնեց քեզի, բաւ նա ծանր եղանակաւ մը, ըսելիք չունիմ, սակայն կը խոստովանիմ որ երբէք չէի կարծեր թէ հրեշտակները աիինանց հետ սիրաբանութիւն քնեն։

—Կը սխալիս, վրայ բերաւ Լիղեդ, անոնք այնքան լաւ կը սիրաբանեն որ մարդոց սիրաբանութիւնը բան մը չէ անոնց առջեւ։ Գեղեցիկ հրեշտակապետը գործով ցոյց տուաւ ինձ թէ երիկս այս մասին համբակ մ'էր։ Աակէ զատ նա ապահովցուց զիս թէ ինչպէս երկրի վրայ նոյնպէս արքայութեան մէջ սիրահարութիւն կայ և անոր ինձ սիրահարելուն միմիայն պատճառը երկինքը ինձի պէս կնիկ մը գտած չըլլալն է։ Հիմա հասկըցար։

Բարեկամուհին անհամբերութեամբ վախտ քելով այնպիսի տեղ մը գտնուիլ ուր կարենայ աղատօրէն խընդալ Լիղեդի յիմարութեան վրայ՝ շուտ մը գնաց և իրիկունը ուրիշ կիներու ընկերութեամբ հարսանեաց հանդիսի մը մէջ դտնուելով՝ զանոնք զուարճացընելու համար խենթուկ Լիղեդի հրեշտակային սիրահարութիւնը պատմեց անոնց մանրամասնաբար։ Ա.յս կիները փութային սոյն զուարճալիքը իրենց ամուսիններուն հաղորդելու։ Ասոնք ալ ուրիշ կիներու պատմեցին զայն այնպէս որ երկու օրուան մէջ բոլոր վենետիկ քաղաքը գործը իմանալով մինչև Լիղեդի տայդրներուն ականջը հասաւ, որոնք անոր միամտութիւնը դիտնալով տարակոյս չունեցան թէ սատանորդի տարիածուին մէկը՝ ինքզինքը Գաբրիէլ հրեշտակապետին տեղը անցուցեր էր՝ և անմիջապէս անոր ով ըլլալը գտնել որոշեցին։

Հայր Ալպերթօ տիկին Լիղեդի վրայ բռնած խաբեքերը լսելով՝ դիշերը զան տեսնելու գնաց բացերա-նութեանը համար յանդիմանելու, բայց որովհետև տիկնոջ տայդրները, որոնք ամեն դիշեր կըհակէին՝ ներս մտնելը տեսեր ու մօտէն հետևեր էին իրեն՝ գետ անկողինը չմտած՝ սենեակին դուռը ձեռք առին։

Հրեշտակապետը գործը գուշակեց՝ մանաւանդ երբ լսեց թէ դուռը կոտրելու կը պատրաստուէին։ Փախչելու ուրիշ միջոց չկար, բայց եթէ խոկոյն պատուհանէն վար՝ նեղուցին մէջ նետուիլ, ինչպէս որ ալ ըրաւ. և որովհետև ջուրը խորունկ էր՝ անվնաս ցամաքը ելաւ լողալով, և նաւատոի մը տունը ապաստանեցաւ որու դուռը բաց էր՝ և աղաչեց որ նա իր կեանքը ազատէ։ Իր արկածին անանկ դարձուած ք մը տուաւ, որ նաւատուին սիրտը շարժելով իր անկողինը դրաւ զանի ու ձեռքէն եկած ծառայութիւնը ընելու խոստացաւ։ Լուսցածին պէս նաւատուն կարևոր գործի մը համար ժամ մը բացակայ. գտնուելու ներսէն կընդրեց իր հիւրէն և գնաց։

Երբ երիս տայդրները տիկնոջ սենեակը մտան՝ տեսան որ հրեշտակապետը թռեր էր։ Իրենց հարսնեաց պատնեշան գինքն հիւանդանոց դնելտալ և մեկնեցան հրեշտակային քահանային հաղուստն հետերնին առնելով։

Սակայն առտու այս արկածը տարաձայնուելով՝ բոլոր նաւատուն Ռիալթօի հրապարակը լսեց թէ նախընթաց գիշերը Գաբրիէլ հրեշտակապետը տիկին Լիղեդի հետ պառկեր էր և բռնուելու առեն մեծ նեղութեան մէջ նետուեր և անհետացեր էր։

Ա.յս լուրին վրայ կասկածեցաւ թէ այդ հրեշտակապետը կրնար իր տունը պահած մարդն ըլլալ, ուստի հոն վերադառնալով զանի հարցափորձեց, ճանչցաւ՝ և տիկնոջ տայդրներուն ձեռքը յանձնել ապատնացաւ անոր եթէ իրեն 50 ոսկի չտար։

Կրծաւորը տեսնելով որ ազատում չկար՝ տոմսակ մը գրեց, զոր Նաւաստին հասցէին տանելով առակները առաջաւ։ Բայց հրեշտակապետը այդ քանով չպրծաւ, վասն զի Նաւաստին անոր կեղծաւորութեան վրայ խրատաւոր սրտմտած էր և այս պատիժը բաւական չհամարելով՝

—Հայր հրեշտակապետ, ըսաւ անոր, ասկէ երթալու և տիկին Լիզէդի ազդականներու ձեռքէն խլտելու համար մէկ միջոց ունիս որ աս է։ Ա.յսօր տուր Մարկոսի հրապարակին վրայ մեռնող Նաւաստիներս ոտն մը կը կատարենք ուր ամեն ոք արդի կամ վայրենիի պէս ծպտած մարդ մը կը տանէ իր հետը։ Եթէ այս երկու ծպտեալներէն մէ՛ը քնարես՝ զքեզ հոն կը տանիմ, ու յետոյ ազատով տեղ մը երթալով ուզած հագուստդ կը գտնեմ քեզի և այս կերպով քեզ համար եղած խուզարկութիւններէն կ՛ազատիս. թէ ոչ շատ հաւանական է որ չորս կողմ դրուած լրտեսները քու հոս պահուած քլլայդ իմանան։

Հայր Ալպերթօ ամենևին չէր ուզեր այնպիսի ծրագրանքով երևալ. բայց ինչ օգուտ որ ուրիշ ճար չկար, ասկէ զատ Լիզէդի ազդականներէն ունեցած վախը զինքը հարկադրեց Նաւաստիին առաջարկը ըդունելու։

Նաւաստին իսկոյն կրծաւորին ոտքէն մինչև գլուխը մեղրով շփեց, փետուրներով ծածկեց, երեսը դիմակ ու վիզը շղթայ մը անցուց, մէկ ձեռքը գաւազան մը տուաւ և միւսը պզտիկ չուան մը՝ որու ծայրը մնավաճառի երկու մեծ շուներ կապուած են։

Մինչդեռ Նաւաստին զանի այսպէս կերպարանափոխ ընելու զբաղած էր՝ Ռիալթօի հրապարակը մէկը ղրկեց գաղտնի այն տեղ Թմբուկի ձայնով պոռացընել տալու համար թէ Գարբրիէլ հրեշտակապետը տեսնելուզողները հրաւիրուած էին Ս. Մարկոսի հրապարակը գալ։

Նաւաստին շղթային ծայրէն բռնած՝ վայրենիինհետ փողոցը ելածին պէս՝ անթիւ բազմութիւն մը զինքը բռկատ պաշարել. ամեն մարդ զարմացած կը հարցնէր թէ այս խայտառակութիւնը ինչ կը նշանակէր։ Սուրբ Մարկոսի հրապարակը իսուռն բազմութեամբ լեցուն էր

երբ հոն հասան՝ Նաւաստին առաջին գործն եղաւ, վայրենին բարձր տեղ մը տնկուած սեան մը կապել՝ ուր ժամէ մը աւելի թողուց զան ճանճերու ու դօնեխներու կեր՝ և ժողովրդեան նախատանաց առարկայ ընելու համար։ Երբ տեսաւ որ հրապարակը բոլորովին լեցուած էր՝ վայրենիին շղթան քակել ձևացընելով յանկարծ անոր դիմակն հանեց ու պոռաց,

—Ահաւասիկ, պարոններ, Գարբրիէլ հրեշտակապետը որ երկինքէն իջնելով մարմին առած է մանաւանդ պատճառ վենետիկի գեղեցիկները մխիթարելու համար։ Ահաւասիկ է, երկնային հրեշտակը, յաւելցուց նա փողը հնչեցընել տալով, որ իրօք Գարբրիէլեան փողին պէս հնչեց հայր Ալպերթօի ականջին։

Ալ երևակայեցէք թէ ինչ աստիճան տառապեցաւ նա այսպէս խայտառակուելով բոլոր ժողովրդեան առջև։ Ամենքը երեսը կը թքնէին և կը նախատէին բիրտ տեսակ թշնամանքներ գլխին թափելով։ Քաղաքին ամենէ պատուաւոր մարդերը անգամ հետաքրքրութենէ շարժած զինքը տեսնելու կ՛երթային և ժամերով հոն մնաց նա մինչև որ իր պատմութիւնը վանքը լսուելով՝ քանի մը միաբաններ գինքը առնելու եկան։ Գինքը լսելէ մը ծածկեցին ու սիւնէն քակելով առին։ Այնուհետև բոլոր ժողովուրդը միաբերան կը նախատէր հրեշտակապետը ու իր պաշտօնակիցները։

Ոմանք կը հաւատան թէ հայր Ալպերթօ հասած տանն բանտը դրուեցաւ ու իր կեանքը վերջացուց թշուառութեամբ։ Ահա այս կերպով ծաւոր վանական մը կնոջ մը դիւրահաւատութիւնը խաբելէ ետքը՝ ամբողջ հասարակութեան առջև խայտառակ եղաւ —տարօրինակ բոլոր իր նախանձուն

ԽՐԻՍՏՈՆՈՑՇ ԿԱՄ ՓՈՐՁԱՌՈՒ ԿԻՆԸ

Սալուչի քնատանեաց երևելի պայազատներէն մէկն եղաւ Կօթիէ, որ անկին, անզաւակ, կամ ամուսնանալու և ժառանգորդներ ունենալու փափաքը չունենալով՝ իր ժամանակը որսորդութեամբ կ'անցընէր։

Ա.յս կենցաղավարութիւնը իր հպատակներուն անախորժ ըլլալով՝ այնքան ատելի կ'աղաչէին գինքը ժառանգ մը թողուլ իրենց, որ որոշեց նա անոնց փափաքը կատարել։ Խոստացան ծննդեամբ ու առաքինութեամբ իրեն արժանի կին մ'ընտրել։

—Բարեկամք իմ, ըսաւ անոնց, դիս ստիպել կ'ուզէք անանկ բան մ'ընելու՝ որ չընել որոշած էի, վասն զի գիտեմ թէ օրքան դժուարին է կնոջ մը վրայ գտնել բոլոր փափաքած յատկութիւններս որոնցմով երկու ամուսիններու մէջ միաբանութիւն կը գոյանայ։ Այդ միաբանութիւնը այնքան հազուագիւտ է որ գրեթէ երբէք չգտնուիր։ Ինչ դժբաղդ պէտք է ըլլալ այն մարդուն կեանքը որու բնութիւնը իր կնոջը բնութեան չյարմարիր ամենևին։ Կը կարծէք թէ աղջիկները իրենց ծնողաց վրայ կրնան դատուիլ և այդ սկզբունքով կ'ուզէք կին մը ընտրել ինձի, սխալ է. վասն զի ինչպէս կրնաք հայրերու և մանուկնդ մայրերու գադտնի միտումները գիտնալ։ Եւ եթէ զանազանք գիտնաք անգամ՝ չէք տեսներ որ աղջիկները ընդհանրապէս կ'այլասեռին։ Բայց որովհետև վերջապէս դիս ամուսնութեան օրէնքներով շղթայել կ'ուզէք, կը հաւանիմ, այլ որպէս զի եթէ այնպէս պատահի որ զղջալու տեղի ունենամ՝ չէ թէ զձեզ այլ ինքզինքս մեղադրելու համար, իմ ամուսինս ես անձամբ կ'ուզեմ ընտրել. և ոչ որ ալ ըլլայ նա՝ պիտի պատուէք զան իրրև ձեր տիրուհին, թէ ոչ դիս ամուսնանալու ստիպելնուդ համար

պիտի զղջացընեմ զձեզ, քանի որ ես այդ միտքը չունիմ։

Բարեվիտ հպատակները պատասխանեցին թէ իրենց պարտաւորութիւնը պիտի չմնայ երբէք՝ միայն թէ ամուսնանայ։

Ժամանակէ մ'ի վեր՝ Սալուչեան դղեակին մօտ գեղ մը բնակող աղջկան մը գեղեցկութիւնն ու վարքը իշխանին վրայ տպաւորութիւն բրած ըլլալով՝ նա կարծեց թէ այն աղջիկը կրնար յարմարիլ իրեն և առանց այլ եւս մտածելու՝ միտքը դրաւ զայն կնութեան առնուլ, ուստի անոր հայրը կանչելով իր միտքը յայտնեց և յետոյ խորհուրդ կազմելու համար՝ իր դրացի հպատակները հրաւիրեց։

—Բարեկամք, ըսաւ անոնց, փափաքեցաք և դեռ կը փափաքիք որ կին մ'առնելու որոշումն ընեմ։ Մբտադիր եմ զձեզ գոհ բնել, նայեցէք որ ինձ տուած խոստումնիդ պահէք և ոչխար ըլլայ առնելիք կինս պատուէք զանի։ Ասկէ քիչ մը հեռու օրիորդ մը կը բնակի, որ ճաշակիս յարմար գտած ըլլալուս ինձ հարսնցու ընտրեցի։ Քանի մը օրէն տունս պիտի բերեմ զան, պատրաստուեցէք պատուով ընդունելու, որպէս զի ես ալ ձեզմէ գոհ ըլլամ, ինչպէս կը յուսամ որ դուք իմէ գոհ պիտի ըլլաք։

Ժողովականները այս լուրին վրայ իրենց ուրախութիւնը յայտնեցին և պատասխան տուին թէ նոր իշխանուհին իրրև իրենց տիրուհին պիտի պատուեն։

Ա.յն վայրկենէն սկսելով իշխանուհիին հպատակները հարսանեաց հանդէսներու պատրաստութիւնները տեսնել սկսան։ Իշխանը իր բարեկամներէն և ազգականներէն չատերը ու շրջակայներէն քանի մը աղուսկաններ հրաւիրեց։ Հարսնցուն հասակը ունեցող աղջկան մը չափին վրայ ծանրագին ու գեղեցիկ հագուստներ, մանեակներ, թագ և այլն ապսպրեց և վերջապէս նոր հարսի մը ինչ որ պէտք էր պատրաստեց։

Հանդէսին համար որոշուած օրը՝ առաւօտեան ժամը ինն մօտ՝ իշխանը իր բոլոր կոչնականներով ձի հեծաւ։

—Պարոններ, ըսաւ, ժամ է ալ երթալ հալսը բե-
բելու։

Ձմռայ եղան և այն օրիորդին բնակած գեղը հա-
սան։ Երբ մօտեցան այն տունին ուր հարսնցուն իր հօ-
րը հետ կը բնակէր, տեսան որ աղջիկ մը ոտիւորով ջուր
կը կրէր և կ'արտորար իշխանին հարսը տեսնելու։ Երբ
իշխանը զան տեսաւ, —Խրիսանդ՛յ, կանչեց, հայրդ
ծուր է։

—Ծունն է, տէր իմ, պատասխանեց նա կարմրելով։
Անատեն իշխանը ձիէն իջաւ ու խեղճ հղիկ մը մըտ-
նելով գտաւ անոր հայրը որ ծանօ կը կոչուէր։

—Հոս եկայ, ըսաւ անոր, քու Խրիսանդ՛յ աղջկանդ
հետ ամուսնանալու. բայց ամեն բանէ առաջ կ'ուզեմ
որ նա իրեն ընելիք քանի մը հարցուփներուս քու առ-
ջև պատասխանէ։

Ասոր վրայ հարցուց աղջկան թէ իր կինը եղած ա-
տեն միթէ միշտ պիտի աշխատէր իրեն հաճելի ըլլա-
լու, թէ ինքը ինչ որ ալ ընէր կամ ըսէր՝ միշտ իր
պաղարիւնութիւնը պիտի պահէր, և թէ վերջապէս միշտ
հլու և հնազանդ պիտի ըլլար։

Բոլոր այս հարցուփներուն պատասխանը միայն այո՛
մ'եղաւ։ Անատեն իշխանը Խրիսանդ՛յին ձեռքէն բըռ-
նեց, դուրս հանելով հանուեցուց և հագցուց այն ծանր
հագուստները որ տակաւին վրայ չհնել տուած էր, յետոյ անոր ցի-
բուցան մազերուն վրայ դոհարազարդ թագ մը դնելով՝

—Պարոններ, ըսաւ իր հետը գտնուողներուն, ա-
հա այն անձը որ ինծի ամուսին ընտրեցի, և որ կ'ըն-
դունի զիս։

Յետոյ աղջկան կողմը դառնալով՝

—Խրիսանուշ, յաւելցուց, միթէ իմ կինս կ'ուզես
ըլլալ։

—Ա՛յ, տէր իմ, պատասխանեց նա, եթէ ձեր կամ-
քը այդպէս է։

Նաքէն արտասուքները տեղի ունեցաւ և իշխանը
զան տաւ ու հանդէսով իր դղեակը տարաւ ուր ու-
րախութիւնները կատարեց։

Նոր հարսին վճռակը փոխուելով կարծես թէ իր բարքն

ալ փոխուեցաւ։ Ինչպէս որ ըսի արդէն, գեղեցիկ ու
շնորհքովէր, յետոյ այնքան ազնիւ ու սիրուն եղաւ
որ աւելի մեծ իշխանի մը՝ քան թէ ծանօի աղջիկը ըլլալ
կ'երեւար։ Զինքը իր նախկին վիճակին մէջ ամեն ճանչ-
ցողները կը զարմանային։ Ասկէ զատ իր էրկան այն-
քան հնազանդ էր և այնքան ուշադիր անոր ամեն փա-
փաքները առաջէն կատարելու՝ որ ամենաերջանիկ մար-
դը կրնար համարուիլ նա։

Իշխանին հպատակներու համակրութիւնը այն ա-
տիճան կրցած էր վաստկիլ, որ ամենքն ալ իրենց ան-
ձին պէս կը սիրէին զինքը, կը պատուէին և անոր եր-
ջանկութեան համար զԱստուած կ'աղաչէին, խոստովա-
նելով որ եթէ նախ երեւոյթները իշխանին իմաստու-
թեանը վրայ լաւ գաղափար մը չէին տուած՝ դէպքը
կը հաստատէր թէ խոհեմութեամբ ու վարպետութեամբ
վարուած և ամեն աչալրջութիւն ունեցած էր նա այս-
պիսի դեղացի հագուստներու տակ պահուած բարե-
մասնութիւնները գտնելու համար։ Իր առաքինութիւն-
ներու համբաւը քիչ ժամանակէն ոչ միայն իր երկիր-
ներու մէջ այլ և աւելի հեռու տարածուելով՝ կը
մոռցընէր այն ցաւալի տպաւորութիւնները զոր իր ա-
մուսնոյն հին սխալները բրած էին միտքերու վրայ։

Ջ'ոչ ժամանակէ ետքը իշխանուհին յղի մնաց և
ընդ Դեան սահմանած պայմանաժամին աղջիկ մը ծնաւ
յաչողութեամբ։ Իշխանը սաստիկ ուրախացաւ, բայց ա-
նիմանալի յիմարութեամբ մը յանկարծ միտքը դրաւ
ամենախիստ և անգութ միջոցներով կնոջը համբերու-
թիւնը փորձել. նախ թշնամանել սկսաւ զանի ըսելով
թէ անոր սորին սաստիկանէ բլլալը իր բոլոր հպատակ-
ները իրեն դէմ գրգռեր էր՝ և թէ ծնած աղջիկը ընդ-
հանուր դժգոհութիւնը աւելի ևս կ'ուելցընէր, վասն
զի ժողովուրդը չէ թէ ժառանգուհի մը՝ այլ ժառանգ
մը կ'ուզէր իրմէն։ Խրիսանուշ այս յանդիմանութիւն-
ներուն՝

—Տէր իմ, կը պատասխաներ անվրդով, երէք ին-
ծի ինչ որ ձեր պատիւն ու հանգստութիւնը կը հրա-
մայեն. ես չեմ գանգատիր՝ գիտնալով որ ձեր կամքն

հպատակէն նուազ արժանապատիւն ունիմ և ինձ ամենևին չէր վայելեր այն վատաւոր ճակատագիրը ուր բարձրացուցիք զիս։

Ա.յս պատասխանը հաճելի եղաւ իշխանին, որ տեսաւ թէ՝ իր և իր հպատակներուն իր կնոջ քննդատած պատիւները զանի հպարտացուցած չէին։

Ա.յս դէպքէն ի վեր քանի մ՚առեն անցեր էր և իշխանը առանց մանաւոր դիտաւորութիւն մը յայտնելու՝ քաջ էր թէ իր հպատակները իր աղջիկը չէին սիրեր։ Իր կնոջ այսպէս խօսելէն եաքը՝ օր մը ծառայ մը ղրկեց, որ

—Տիկին, քսաւ անոր սրտաբեկ եղանակաւ մը, տէրս զիս մահուամբ պատժելու սպառնացաւ եթէ իր պատուէրը չգործադրեմ, և հրամայեց որ ձեր աղջիկը առնեմ։

Ա.յս խօսքերուն վրայ, զորս ծառան կաթկթաթար կ՚արտասանէր, իշխանուհին յիշեց նաև ան խօսքերը զորս իր երիկէն լսած էր, և կարծեց թէ նա իր աղջկան մահը հրամայած էր։ Նա թէպէտ իր սրտին խորէն աղեղնաստեակ կերպով վշտացաւ, բայց առանց յուզուելու և այլայլելու օրօրոցին մէջէն մանկիկը առաւ, համբուրեց և օրհնեց զանի ու ծառային ձեռքը յանձնելով՝ «Քոյ և իմ տիրոջս հրամայածը ըրէ, քսաւ անոր, միակ ընդհ մը կը խնդրեմ քեզմէ, այն է՝ որ այս անմեղ զոհը գիշակեր կենդանիներու և թռչուններու կերը չըլլայ։

Ծառան իշխանուհիին իրեն յանձնած աւանդը առնելով՝ իր պատգամատորութեան ալ իմանալ իշխանին յայտնեց։ Ասիկա չատ զարմացաւ իր կնոջ ապիրատութեան և հաստատամտութեան վրայ և միևնոյն մարդուն ձեռքով իր աղջիկը Պոլսնիա ազգականներէն մէկուն ղրկեց՝ խնդրելով որ խնամքով մեծցնէ զանի առանց որուն զաւակը ըլլալը մէկուն յայտնելու։

Խրխռանուշ երկարդ անգամ յղի մնաց և տղայ զաւակ մը ծնաւ ի մեծ բերկրութիւն իշխանին որ իր քրած փորձերը բաւական չհամարելով նախատինք ու թշնամանք ի դուռ ղրաւ առաջուան պէս զանուն ա-

ւելի խստութեամբ հանեմելով։ Դէմքը կեղծ բարկութեամբ մը կրակոտած։

—Աս տղան ծնելէդ ի վեր, քսաւ որ մը կնոջը, հպատակներուս հետ չեմ կրնար խաղաղութեամբ ապրիլ, որոնք իրենց նուաստութիւն կը համարին որ գեղացիի մը թոռը վաղը իրենց տէրը ըլլայ։ Իրենց բարկութեան առջևը առնելու համար՝ և որպէս զի անոնք զիս իմ հայրենական երկիրներէն չվռնտեն, պէտք եմ տղաք ալ մանկութենէ սկսեալ այն բաղդին որու կոչեցաք աղջիկդ՝ և վերջապէս մեր ամուսնութեան կապերը խզենք և ես անանկ կին մ՚առնեմ որ աւելի արժանի ըլլայ այն աստիճանին ուր զքեզ հաւցուցի։

Իշխանուհին սքանչելի համբերութեամբ մը մտիկ բրաւ անոր և միայն այս պատասխանը տուաւ,

—Տէր իմ, գոհ եղիր և ուզածդ ըրէ առանց իմ վիճակս մտածելու, վասն զի աշխարհիս մէջ միայն քեզի հաճելի եղածը ինծի ալ հաճելի է։

Ասոր վրայ իշխանը մէկը ղրկելով իր տղան առաւ ինչպէս որ աղջիկն ալ առած էր՝ և զանիկա մեռցուցած ըլլալ ձևացընելով Պոլսնիա քրոջը քով ղրկեց։ Խրխռանուշ թէև կարեվէր խոցուած՝ այս փորձին ալ առջևնոյն չափ համբերութեամբ դիմադրեց։ Իշխանը չափազանց զարմացած համոզուեր էր թէ այսքան անբիսաբեր կին մը խիստ հազուագիւտ էր և անշուշտ այս պիտութիւնը անտարբերութիւն պիտի համարուէր եթէ կնոջը իր զաւակներուն համար ունեցած սաստիկ սէրը չճանչնար։ Իր հպատակները՝ որոնք չէին դիտեր թէ այս ամենը կեղծ էր, կարծելով թէ նա իրօք իր զաւակները կ՚սպաննէր՝ կ՚սկսէին իշխանը աւելով իշխանուհիին վրայ ցաւիլ։

Ա.յս խեղճ կինը իր վիշտերով կը տառապէր անդադար՝ և թէև մէյտ իր երկանը վարքը մեղադրող կիներու հետ կը դանուէր՝ բայց երբեք ամենափոքր տրտունջ մը չէր փախցըներ բերնէն։ Նա ակայն այս ալ լանդակ իշխանը՝ այսքանով գոհ չըլլալով պատչան համրեց իր կնոջ համբերութիւնը վերջին անգամ մ՚ալ փորձել։ Նա իր աղգականներէ չաւերուն [illegible] թէ ալ չէր կրնար իշխանուհիին հարերել և թէ քանչ կ՚զդար որ անոր հետ

ամուսնանալով երիտասարդական խենթութիւն մ'ըրած էր, և թէ ի վերջէ Պապկին պիտի դիմէր բաժանումի հրաման առնելու և ուրիշի մը հետ ամուսնանալու արօծնութիւն ստանալու համար: Պարագայ տեղ քանի մը պատուաւոր մարդիկ իր այս անիրաւ ընթացքը երեսին տուին, իշխանը կը պատասխանէր թէ իր դիտաւորութիւնը անպատճառ գործադրել որոշած էր:

Իշխանուհին իրեն սպառնացող վտանգը իմանալով և խորհելով թէ պիտի պարտաւորի իր հօրը տունը վերադառնալով՝ իր երիտասարդութիւնը նորէն կոչտ աշխատութիւններու մատնել, մինչդեռ ուրիշ մը իրեն պաշտելի եղող էրկանը հնա երջանիկ օրեր պիտի անցընէր՝ ի ներքուստ ամենամեծ յուսահատութիւնը կ'ըզգար: Բայց և այնպէս բաղդին այսմոր հարուածին ալ համբերելու պատրաստուեցաւ մխիթարական հանգամանութեամբ:

Մինչ այս մինչ այն՝ իշխանը իբրև թէ Պապկին եւնած կեղծ արտօնագիր մը ցոյց տալով, իր հպատակներուն մէջ տարաձայնեց թէ այդ թուղթով Հռոմէն արտօնութիւն ստացեր էր Խրիսանուշի հետ ապահարզան ընելով ուրիշկին մը առնելու: Ուստի իր տանջած թշուառուհին չատերուն ներկայութեանը կանչելով,

—Կնիկ, բաւ անոր, սրբազան քահանայապետին ինձ տուած մկկ հրամանագիր կրնամ ցքեղ ձգել և ուրիշ կին մ'առնուլ: Իմ նախորդ-քս ազատորդի և հոզատէր էին, և քուկիններուդ պէս մշակ չըլլալուն պատճառաւ՝ կարելի չէ որ իմ կողակիցս ըլլաս, վասն զի մէջերնիս մեծ անհամաձայնութիւն կայ: Կ'ուզեմ որ հօրդ տունը վերադառնաս՝ հետդ տանելով ինչ որ հետդ իրեւ օժիտ բերած ես: Քեզ յայտնելիք անձը որ ինձի աւելի պատշաճ է՝ դատած եմ արդէն:

Այս սարսափելի վճիռին վրայ՝ Խրիսանուշ իր արեւունքները չկրցաւ բռնել, և պատասխանեց.

—Տէր իմ, միշտ ղգացած եմ այն անհուն տարբերութիւնը որ Ձեր ազնուական ծննդեան և իմ տուրին վիճակիս մէջ կայ, և Ձեր դիս մինչև այս տասիճանը բարձրացընելը միշտ Նախախնամութեան և Ձեր բարութեանց յատուկ հնարքը նկատած եմ և չէ թէ իբրև այնպիսի փառք մը որու արժանի է: Քանի որ հիմակ Ձեր ինձ տուածը ետ առնել կ'ուզէք, պէտք եմ տալ զայն հնազանդութեամբ և Ձեզ երախտապարտ ձեալ քանի մը առնուան համար դիս անոր արժանի դատելուդ համար: Ահաւասիկ խօսակալի մատնիս առէք, իսկ օժիտս առնելու համար բեռկիր կենդանիի պէտք չկայ. դիս մերկ առած բլլալնիդ մտցած չեմ, և եթէ յարմար կը դատէք որ Ձեր երկու զաւակները անուցանող՝ մարմինս ամենուն նայուածքին առարկայ ընեմ՝ նաև մերկ կը վերադառնամ հօրս առնը. այլ եթէ կը գիշանիք քիչ մը գնահատել կուսութիւնս՝ որ իմ միակ օժիտս եղաւ՝ հաճեցէք գոնէ ինձ շապիկ մը տալ:

Իշխանին տիրտը չարժած էր սառուկ, բայց իր դիտաւորութիւնը մինչև վերջ գործադրել ուզելով՝

—Լաւ, թող այսպէս բլլայ, պատասխանեց բարկալիր եղանակաւ մը, շապիկ մը տար հետդ:

Այս սեռարանին բոլոր ներկայ եղողները կ'աղաչէին գինքը որ գոնէ չրջազգեստ մը տայ անոր, որպէս զի տաներէք տարի իշխանուհիի տիտղոսը վայելող կինը այդպիսի խղճալի վիճակի մէջ չերևայ, բայց ի-բենց աղաչանքը անօգուտ եղաւ:

Թշուառուհին իր վերջին հրաժեշտը տալէն վերջը դղեակէն ելաւ պարզ շապիկով մը, առանց գդակի ու բոկոտն՝ և այսպէս իր հօրը խրճիթը գնաց: Այս նաստ վիճակին մէջ ամեն գինքը սեսնողները իրենց արցունքովը ու կարեկցութեամբ պատուեցին զանի: Իր դժբաղդ հայրը՝ որու մտքէն երբէք անցած չէր թէ իր աղջիկը իշխանի մը կին բլլայ, միշտ ներքին վախ մ'ունեցեր էր թէ այս նատքի վարձանքը օր մը պիտի գար դլխուն, ուստի անոր հովուհուհի եղած տանն հադած հագուստները պահած էր: Խրիսանոյշ հագաւ զանոնք ու իր հին սովորութեան համեմատ անասնական աշխատութեանց զբաղեցաւ անդրդուելի համբերութեամբ մը թշնամի բազդին յարձակումներուն տանելով:

Ետքը իշխանը իր հպատակներուն մէջ խօսք հանեց թէ Բականօի կոմսերէն մէկուն աղջիկը հետ պիտի ամուսնանար: Ճքեղ հարսնիքի մը բոլոր պատրաստութիւնները տեսաւ ու Խրիսանոյշն ալ իր տունը կան-

չեց. —Առնելիք նոր կնիկս, քսաւ անոր, քանի մը օրէն հոս պիտի բլլայ և զանի պատուով ընդունիլ կ'ուզեմ։ Գիտես որ տունը և ուրիշ շատ կարևոր բաներ պատրաստելու կարող մէկը չունիմ քովս. դուն որ տան կահկարասին որևէ ուրիշէ մը լաւ կը ճանչնաս, ամեն բան կարգի կանոնի դիր, պետք եղած տիկիններըը հրաւիրէ և տան տիրուհի եղածի պէս ընդունէ իսկ զանոնք. հարսնիքէն ետք դարձեալ տունդ կրնաս վերադառնալ։

Թէև այս ամեն մէկ խօսքերը Խրիսանոյշի սրտին մէյմէկ դաշոյնի հարուածներ էին, վասն զի նա դեռ եթէ ոչ իր հին պերճութիւնը, այլ իր սէրը կը յիշէր, —Տէր իմ, պատասխանեց, ձեր հրամանները կատարելու պատրաստ եմ—, ու իր գեղջուկի հագուստներով մոտաւ այն ապարանքը՝ ուրկէ մէկ շապիկով մեկնած էր, աւելց, շփեց ու լուաց սենեակները, խոհանոցը պատրաստեց և վերջապէս յետին սպասուհիին ընելիքները ըրաւ։ Իշխանին կողմէն շատ մը տիկիններ հրաւիրեց, ու հանդիսին օրը բոլոր կոչնականները քնդունեցաւ իր գեղջուկի հագուստով և զուարթ ու գոհ դէմքով։

Իշխանը իր զաւակները բերել տուաւ, որոնց դաստիարակութեան վրայ իրօք հայրական խնամքով մը հսկեր էր զանոնք իր տոհմուհիներէ մէկուն յանձնելով որ ամուսնութեամբ Թուսկանայի կոմսերու քնտանիքին մէջ մտեր էր։ Աղջիկը տասներիք տարեկան հասակ մտեր էր և չտեսնուած դեղեցկութիւն մ'ունէր։ Մանչը դեռ վեց տարեկան էր։ Տղաքը բերող ազատանին պատուէր ատացած էր ըսելու որ նորատի աղջիկը կը բերէր իշխանին հետ ամուսնացքնելու համար առանց անոր ծննդեան վրայ բան մը ըսելու։ Ասիկա իրեն տրուած հրամանները ճշդիւ կատարեց, մեծ քնկերութեամբ մը ճիշդ նախաճաշի ատեն հասաւ։ Բոլոր դաւիթները զարդարուած ու իշխանին նոր ամուսինը տեսնելու համար եկած խուռն բազմութեամբ լեցուն դաւա։ Հանդիսական տիկիններըը հարսնցուն քնդունեցան և Խրիսանոյշ գեղջուկի հագուստով անձամբ եկաւ սեղանը պատրաստուած սրահը զանի ողջունելու

և բարի եկար ըսելու համար։ Տիկիններըը՝ որոնք երկար ատեն՝ այլ պարապ տեղ իշխանը աղաչեր էին որ թշուառուհին գոնէ ատենի վայելուչ հագուստով մը երևի, սեղան նստած բլլալով՝ կերակուրներ բերուեցան։

Բոլոր հանդիսականներու նայուածքը հարսնցուին վրայ յառած էր ու ամեն քն ալ կը խոստովանէին որ իշխանը իր այս երկրորդ քնտրութեանը մէջ շահաւոր դտնուած էր։ Մանաւանդ Խրիսանոյշ հարսնցուին վրայ կը հիանար ու իր աչքը մէյ մը անոր՝ ու մէյ մը անոր եղբօրը վրայ կը դարձքնէր։

Իշխանը վերջապէս հասկքնալով որ կնոջը համբերութիւնը բաւական փորձած էր, տեսնելով որ առարկաներու նորութիւնը անոր վարքին մէջ փոփոխութիւն մը չէր քներ, և դիտնալով որ այս տեսակ մը անդգայութիւնը դատողութեան պակասութենէ մը յառաջ չէր գար, կարծեց թէ ալ ժամանակն էր զանի հանելու այն տառապանքէն՝ ուր անշուշտ կը գտնուէր նա իր ցուցուցած հանդարտութեան հակառակ։ Ուստի զանի բոլոր հանդիսականներու ներկայութեանը կանչելով՝

—Լսէ՛ նայիմ, հարսնցուս ինչպէս կը գտնես, հարցուց անոր։

—Տէր իմ, չատ ազնիւ կը գտնեմ զանի՝ և եթէ ինչպէս որ չեմ տարակուսիր, գեղեցկութեան չափ խնամատարութիւն ալ ունի, ամենաերջանիկ կերպով պիտի ապրի ք հետը։ Բայց ձեզմէ միայն չնորհ մը կը խնդրեմ, այն է՝ չքնել անոր այն կծու յանդիմանութիւնները զորս ձեր առաջին կնոջը կ'քնէիք, վասն զի կը վախնամ որ տիկինը չկրնար տանիլ անոնց՝ փափուկ կերպով մեծցած բլլալուն համար, մինչդեռ միւսը իր մանկութենէն սկսեալ վիշտերու և աչխատութեանց վարժ էր։ Իշխանը տեսնելով որ Խրիսանոյշ իր նոր ամուսնութեանը անկեղծօրէն հաւտացած էր՝ զան իր քովը նստեցուց և,

—Խրիսանոյշ, ըսաւ անոր, ժամ է արդ՝ որ քուերկար համբերութեանդ պտուղը քաղես, և դիս իրրև չար, բիրտ ու անգութ նկատողները դիտնան որ բոլոր ըրածներս առաջքնէ մտածուած կեղծիք մ'էր անոնց ամուսին մ'քնտրել և քեզ աւելորդ բլլալ տրվեցը-

նելու համար, որպէս զի հաստատուն հանգստութիւն մ'ունենանք բոլոր քեզի հետ ապրած միջոցիս։ Անուանանալու առենն ամենէն աւելի քնտանեկան խռովութիւններէ կը վախնայի, քու քաղցրաբարոյութիւնդ փորձելի թշնամանքներով և կծու ու նախատալի խօսքերով. միայն համբերութեամբ պատասխանեցիր անոնց, երբէք իմ խօսքերուս հակառակ չխօսեցար և ոչ ալ գործերս քննադատեցիր, և այս բաները քեզմէ սպասած երջանկութիւնս կ'ապահովին։ Կամաց կամայ քեզմէ առածներս մէկ ժամու մէջ պիտի վերադարձնեմ քեզի և քեզի դէմ բռնած դէշ ընթացքիս փոխարէն խանդակաթ սիրով մը պիտի սիրեմ, ինչպէս որ սիրեցի մինչև հիմայ։ Դարձիր, բերկրութեամբ նայէ սա աղջկան՝ զոր իմ հարսնցուս կը կարծէիր, ան մեր աղջիկն է և իր եղբայրը մեր ճշմարիտ որդին, զորս դուն և շատեր կը կարծէիր թէ բարբարոսութեանս զոհ գացեր էին։ Ես կը սիրեմ կրկնել թէ քու ամուսինդ եմ. և չկայ աշխարհիս վրայ ուրիշ ամուսին մը որ իր կնիկէն այնքան գոհունակութիւն զգայ որքան ես։

Աս ըսելով իշխանը դորովալիր կերպով իր կինը գրկեց, անոր աչքերէն վազած մարգարտէ կաթիլները սրբելով։ Ցետոյ սեղանէն ելան և գային իրենց զաւակները գրկելու, մինչդեռ բոլոր հանդիսականները զարմանքի և ուրախութեան ձայներով օդը կ'թնդացնէին։

Տիկինները սեղանէն ելնելով՝ Խրիսանոյշը սենեակ մը տարին ու իր աստիճանին պատշաճ կերպով հադուեցընելով դինքը սրահը վերադարձուցին։ Խրիսանոյշ դինքը ծածկող հին քուրջերուն տակ իր արժանապատուութիւնը ու գեղեցկութիւնը կորուսած չէր։

Ան առեն տեսան որ իշխանը իմաստութեամբ շարժեր էր, բայց խոստովանեցան թէ շատ խիստ ու բուռն միջոցներ գործածեր էր, որոնք Խրիսանոյշի առաքինութիւնը և արիութիւնը աւելի ևս երևան հաներ էին։ Իշխանը իր անուրն ալ պալատը առաւ որպէս զի իր կնանքը հանդիսաւ կերպով վերջացընէ, և իր աղջիկը ապիկ ազու մը տալէ ետքը՝ երկար տարիներ երջանիկ ապրեցաւ իր կնոջ հետ՝ անցեալին դժբաղդութիւնները ներկային քաղցրութեամբ մոռցընելով։

Ա.ՀԵ- ՓԻՆՆԵՐ, Լմնցայ իմ մանրավէպերս որոնց Տասնօրեակ անունը տուի տաս օրուան մէջ պատմուած ըլլալնուն պատճառաւ։ Այժմ ձեզմէ ոմանք կարելի է ըսեն թէ շատ ազատ ու բաց կերպով գրուած են անոնք և թէ երբեմն այնպիսի բաներ ընած եմ անոնց մէջ, զորս պատուաւոր կիներ ո'չ ըսել և ո'չ լսել կրնան։ Ա.ս խօսքը կ'մերժեմ պնդելով որ չկայ բան մը որ կարելի չըլլայ հաւատ կերպով մը բացատրել, և ես ալ այդպէս ըրած եմ, թէև կրնայ ըլլալ որ քանի մը պատառներ՝ որ աւելի խօսք քան թէ գործք կը կչռեն, գիս ամբաստանեն քանի մը պզտիկ բառերու համար զորս գործածած եմ։ Կ'հարցընեմ սակայն թէ ինչո՞ւ բանաստեղծին գրչին սանձ դնել կ'ուզեն՝ երբ պատկերահանին վրձինը ամեն ազատութիւն ունի. օրինակի համար Ադամ և Եւան մերկանդամ ներկայացընդ պատկերահանը մեղադրելի չէ, մինչդեռ անոնց անդամները մէկիկ մէկիկ մէջտղ բանաստեղծը պարսաւելի կ'ըլլայ։ Ա.յսու հանդերձ չեմ ըսեր որ գիրքս դպրատան տըղոց համար չինած եմ, և իրաւ է որ կրնայ թէ օգտակար և թէ վնասակար ըլլալ ընթերցողներու մտային կարողութեանը համեմատ։ Ո՞վ չդիտեր որ ամենու համար ախորժելի և օգտակար եղող դիներն անդամ՝ տեսակ մը հիւանդներու կրնայ վնասակար ըլլալ։ Բայց ասով միթէ դիներն մեղադրելի՞ կ'ըլլայ։ Արակը հրդեհներ կը պատճառէ, բայց միթէ ատով իր օգտակարութիւնը կը մերժուի՞։ Այդ բաները չէ թէ ինքնին՝ այլ գանոնք գործածողներու չարութեամբը վտանգաւոր կ'դառնան։ Աստուածաշունչն աւելի սուրբ և մաքուր գիրք մը չը կայ՝ թէև ան ալ տեղ տեղ երբեմն շատ արձակ գրուած է։ Այսն բան իր մէջը օգտակարութեան սերմ մը կը պարունակէ, բայց այդ սերմը կարելի է ապականել կամ թոյնի փոխել։ Այսպէս է նաև իմ Տասնօրեակս, անորմէ թէ վնասակար և թէ օգտակար հետևութիւններ կարելի է հանել. այլ իրենց արդիւնքը գողալի պիտի ըլլայ եթէ յարմար տեղ և ժամանակ կարդացուին այնպիսի ընթերցողներէ որոնց համար գրուած է։

Վախնամ ոմանք ալ զիս պիտի ամբաստանեն իբրև վայրահաչ՝ երբեմն կրօնաւորներու խայտառակութիւնները երևան հանելուս համար։ Այդ ամբաստանողներուն կրնանք հով ըլլալով որ այդ բանը ընելու համար իրենց մտանաւոր պատճառները ունին։ Իրօք կրօնաւորները պատուական մարդեր են որ Աստուծոյ սիրուն համար աշխատանքէ կը վախչին և շատ անգամ կարգ մը կիներու կարևոր ծառայութիւններ կ'ընեն։ Այս բանը գիտնալուս այդ պատմութիւնները գըրած եմ. հետևաբար խիղճս մաքուր է և այդ ամբաստանութիւնն ալ առ ոչինչ կը գրեմ։

ՎԵՐՋ

ՑԱՆԿ

Ցառաջաբան Հեղինակին 3
Ալազիէլ — գեղեցկութեան դժբաղդութիւնները . 9
Իշուն գլուխը՝ կամ ոգիներու դէմ աղօթք . . 33
Պետրոս աղբարին զամբիկը 38
Կուսասէրը և կուսակրօն միաբաններ . . . 42
Սալատէն. 47
Սոխակը 61
Նախանձոտ և անգութ ամուսինը 67
Արդարացեալ կինը 71
Սատանան ի դժոխք 79
Անմեղութիւն յայտնեալ 86
Խայտառակեալ բարձրամիտը 104
Սիրոյ խարդաւանանքը 109
Հնոյ մը իրաւացի բողոքը 120
Արիասիրտ կինը 122
Պ. Ռօժէ. 134
Գաբրիէլ հեղձ հրեշտակապետը 137
Խրիսանթոյշ կամ փորձառու կինը 148
Վերջաբան 159

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0109837